

UKRAINIAN ASSOCIATION OF PROFESSORS
AND RESEARCHERS OF EUROPEAN INTEGRATION

**EUROPEAN STUDIES IN UKRAINE:
ACHIEVEMENTS, CHALLENGES
AND PERSPECTIVES**

CONFERENCE PROCEEDINGS

*UNDER ERASMUS+ JEAN MONNET PROJECT
575385-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-SUPPA:
“ENHANCED VISIBILITY ON EUROPEAN INTEGRATION
TEACHING AND RESEARCH”*

Kyiv
2 june 2017

TEREN
2017

УДК 339.94
ББК У5 Б14

*За повного або часткового використання матеріалів збірника
посилання на видання обов'язкове.*

*Матеріали надруковані методом прямого відтворення тексту,
наданого авторами, які несуть відповідальність за його
достовірність, зміст і стилістику, за правильне цитування джерел
та посилання на них.*

*Організаційний комітет не несе відповідальності за погляди,
висловлені авторами матеріалів.*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практич-
ної конференції (м. Київ, 2 червня 2017 р.). – Київ: Українська Асоціа-
ція Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Терен, 2017.
– 416 с.

У збірнику вміщені тези учасників міжнародної конференції на-
уково-практичної конференції, метою якої було представити осві-
тянський досвід у сфері викладання Європейських Студій та кращі
практики європейських інтеграційних досліджень в Україні.

Збірник матеріалів підготовлено та видано за кошти
Проекту Асоціації 575385-EPP-1-2016-1-UA-EPP1MO-SUPPA:
«Більш широке висвітлення європейської інтеграції у викладанні та
наукових дослідженнях», що здійснюється за підтримки Програми
ім. Жана Моне Еразмус+.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Електронна версія збірника розміщена на сайті: <http://aprei.com.ua/>

ISBN 978-617-7117-69-7

© Українська Асоціація Викладачів
і Дослідників Європейської Інтеграції, 2017
© Автори статей, 2017

УКРАЇНЬСЬКА АСОЦІАЦІЯ ВИКЛАДАЧІВ І ДОСЛІДНИКІВ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ В УКРАЇНІ:
ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ**

ЗБІРНИКІВ МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

*(ВИДАНО ЗА ПІДТРИМКИ ПРОГРАМИ
ІМЕНІ ЖАНА МОНЕ ЕРАЗМУС+
575385-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-SUPRA:
«БІЛЬШ ШИРОКЕ ВИСВІТЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
У ВИКЛАДАННІ ТА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ»)*

Київ
2 червня 2017

ТЕРЕН
2017

ЗМІСТ

Акіліна О. В. АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІЖНИХ РИНКІВ ПРАЦІ	18
Анакіна Т. APPROXIMATION OF UKRAINIAN LEGISLATION AS THE COMMITMENT UNDER THE ASSOCIATION AGREEMENT	22
Балалаєва О. ЕЛЕКТРОННИЙ КОНТЕНТ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЛАТИНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	26
Беззубченко О.А. РОЗВИТОК МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ТОРГОВО- ЕКОНОМІЧНИХ ЗАВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС	30
Біла С.О. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УСПІШНОЇ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ	35
Біль М.М. ОСВІТНЯ МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ	41
Вокхан А. GREENING OF EDUCATIONAL POLICY AND DIPLOMACY ...	47
Булатова О. РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	50
Vdovychenko V. EU: CHALLENGES OR CHANGES? NARRATING PROSPECTS FOR FUTURE EUROPEAN STUDIES (ITALY'S VIEW)	54
Веселовський Б.А. ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРОМАДЯНСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ ДО СПІВПРАЦІ В РАМКАХ УГОД ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	59
Vinska O., Tokar V. FEMALE EMPOWERMENT IN ACADEMIA: CASE OF EU GRANTS AT KYIV NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY NAMED AFTER VADYM HETMAN	64

Гарашук О. В., Куценко В. І. РОЗВИТОК ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ	67
Golovko L. PROBLEMS OF ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION ON ENVIRONMENTAL SAFETY REQUIREMENTS TO EUROPEAN UNION LAW	72
Гринькевич О. ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У МОНІТОРИНГУ ПЕРЕВАГ ТА ІНСТИТУЦІЙНИХ РИЗИКІВ	77
Груцинська Н.М. ТЕНДЕНЦІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	82
Гулай В.В. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМПОНЕНТА ОСВІТНЬО- ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ «МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ» СПЕЦІАЛЬНОСТІ 055 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ» В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»	87
Гуляєва Л. П. ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	91
Дацків І. РЕАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНОЮ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	96
Дерев'янка І. П. ДИНАМІКА ПОЛІТИЧНОГО ДІАЛОГУ УКРАЇНА – ЄС 1991–1993 рр.	101
Duginets G. DEEP AND COMPREHENSIVE FREE TRADE AREA WITH THE EU: FEATURES OF TEACHING A JEAN MONNET MODULE	106
Захарова О. В. СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ СТІЙКИХ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЄС	112

Zajączkowski K.	THE EU IS GLOBAL PLAYER IN A CHANGING WORLD – CHALLENGES, WEAKNESS AND THEORETICAL ASPECT	116
Зеленко В.А., Зеленко Н.М.	АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН З ЕКОНОМІКИ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІНТЕГРАЦІЇ СТУДЕНТАМИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	123
Зеленько Г. І.	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК «ЧИННИК» ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ В УКРАЇНІ	128
Калитчак Р.	СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В УКРАЇНІ У ХХ ст.	133
Карпчук Н.	ЕЛЕКТРОННА УЧАСТЬ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	136
Кеда М.К.	СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАКТИК В ЧНПУ	141
Коляда Т.А.	ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	145
Коренева І. М.	ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	149
Краєвська О.	СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄС: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ	154
Круглашов А.	ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ В УКРАЇНІ: ЧАС РУХАТИСЬ ВІД ЛОКАЛЬНОГО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ФОРМАТУ	160
Кузишин А.В.	ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО СВІТОБАЧЕННЯ В ХОДІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ	167
Kulesha I.	DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER COOPERATION AS THE WAY OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE	172

Sucerescu V. EU STUDIES FOR AND IN THE EASTERN PARTNERSHIP	176
Ларін С.В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЦІННОСТЕЙ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ	180
Лещенко К. А. МИТНИЙ СОЮЗ ТУРЕЧЧИНА – ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	185
Ликова В. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	190
Липов В.В. ВРЕХІТ І ПАРАДОКСИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ	192
Любовий В.А. ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ «ДЕБАТИ» ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПОШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ	198
Марена Т.В. IMPACT OF THE EUROPEAN UNION FINANCIAL CENTERS ON THE COMPETITIVENESS OF THE REGIONAL FINANCIAL MARKET	203
Мартинюк О.В. КОНКУРС КЕЙСІВ «ЄВРОПЕЙСЬКІ БІЗНЕС-ПРАКТИКИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ)» ЯК РЕЗУЛЬТАТ РЕАЛІЗАЦІЇ СПІЛЬНОГО ПРОЕКТУ ЖАНА МОНЕ ТА ДВНЗ “КНЕУ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА”	208
Мателешко Ю.П. ВРЕХІТ: МОЖЛИВИ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	211
Мельник Л.Г., Дегтярева И.Б., Кубатко А.В. ЕВРОПЕЙСКИЕ СТУДИИ И ИДЕИ «ЗЕЛЁНОЙ» ЭКОНОМИКИ В УНИВЕРСИТЕТСКОМ ОБРАЗОВАНИИ	216
Мелнук Т., Golovachova O. E-RETRAINING AS AN INSTRUMENT OF COMPETITIVENESS INCREASE IN THE LIGHT OF STRATEGIC PARTNERSHIP WITH THE EU	221

Мельник Ю.В., Паламарчук Т.П., Пошедін О.І. ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	227
Митюшкіна К.С. МЕЖРЕГІОНАЛЬНЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАЇНИ СО СТРАНАМИ ЕС	232
Молодцов О.В. ДО ПИТАННЯ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКУ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНИ	236
Музиченко Г.В. ВІДПОВІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЄВРОПЕЙСЬКИМ ВИМОГАМ	241
Ніколенко Т.І. ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ІНОЗЕМНУ ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	246
Отелуаненко V.A. GENERAL ISSUES OF EUROPEAN STUDIES APPLICATION FOR THE INNOVATION MANAGEMENT EDUCATION	250
Отамась І.Г. ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ УКРАЇНИ	254
Павліха Н.В., Кицюк І.В., Сидорук М.В. ПРОЕКТ «УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ЄС», ЩО РЕАЛІЗУЄТЬСЯ В РАМКАХ ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЕРАЗМУС+ ЗА НАПРЯМОМ «МОДУЛЬ ЖАН МОНЕ»	258
Петрашко Л.П. ОЦІНКА БІЗНЕС-ПРАКТИК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ЄС І УКРАЇНА	261
Плотнікова М.Ф., Булуй О.Г. ГАРМОНІЗАЦІЯ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	264
Погорелова І. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ У БІПОЛЯРНИЙ ПЕРІОД ...	269

Понадинець Н.М.	
ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	273
Пурій Г. В.	
ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ	278
Репіна І. М.	
ЄВРОПЕЙСЬКЕ ІНКЛЮЗИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ПРИКЛАДНІ ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ	282
Розмаріцина Н.А.	
ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ	287
Сікорська І. М.	
НАВЧАЄМО МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОГУ ТА СОЦІАЛЬНІЙ ЄДНОСТІ В РАМКАХ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ ЗА ПРОГРАМОЮ ІМ. ЖАНА МОНЕ	291
Соколова З.	
КРЕАТИВНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОРИ КОНВЕРГЕНЦІЇ РЕГІОНІВ	295
Соломенна Т.	
УКРАЇНА В БЕЗПЕКОВОМУ ВИМІРІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	301
Тарнавський О.	
ГЕНЕЗИС ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ	306
Тимофєєва Л.Р.	
РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	311
Ткаленко С.І.	
ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДЕННЯ ФАХОВИХ МАГІСТЕРСЬКИХ ДИСЦИПЛІН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	315
Ткач С.М., Панас Я.В.	
СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄС	318
Толстанов О.К., Михальчук В.М., Нестерець О.Л.	
ДОСВІД ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИХ КАДРІВ ДЛЯ СФЕРИ	

ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРИНЦИПІВ	324
Трофименко М. ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЛІССАБОНСЬКОЇ УГОДИ	328
Трофімова Г. В. ДИНАМІКА АГРОТОРГІВЛІ М'ЯСОПРОДУКЦІЄЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ.....	332
Файчук О.М. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРІЄНТИР ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	337
Федірко О.А. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ У ГРАНТОВИХ ПРОЕКТАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ	341
Фроленкова О. ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ НАДАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ДОПОМОГИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ УКРАЇНІ	345
Харламова Г. О. ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄС: ГОРИЗОНТИ ДЛЯ УКРАЇНИ	352
Цимбал Л.І. ПЕРЕДОВІ ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄС	357
Ціватий В.Г. ІНСТИТУТИ, ІНСТИТУЦІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	360
Цінько С.В. СТЕМ-ОСВІТА В УКРАЇНІ – ШЛЯХ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	366
Чекаленко Л. РІШЕННЯ, ЯКЕ ЗАКЛАЛО ОСНОВУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	371
Шебаніна О., Чемеринська К. РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ ЖАН МОНЕ У ПРОСУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ	377

Черніченко Г.О., Балабанова Н.В. НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	380
Чжан Сяосін ПОЛІКУЛЬТУРНИСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ	386
Чугаєв О.А. ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИЛИ ЄС	390
Чужиков А.В. ПОСТ ГРАНТОВЕ ПОШИРЕННЯ ПРОЕКТІВ ФОНДУ ЖАНА МОНЕ (ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МЕДІА КОНТЕНТ)	395
Чужиков В.І. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ТРЕНІНГУ (на прикладі реалізації гранту Фонду Жана Моне «Адвокація європейської інтеграції»)	398
Чужикова В.Г. ДИДАКТИЧНИЙ КОНТЕНТ ГРАНТОВИХ ПРОЕКТІВ ЄС (досвід реалізації в КНЕУ)	404
Шнирков О. І. СТУДІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ З ЕКОНОМІКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ІНСТИТУТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	407
Yakymenko I., Salavor O., Shapovalov E., Sebkova K. JEAN MONNET MODULE ECO PRO FOR MASTER'S STUDENTS IN ENVIRONMENTAL SCIENCE AT THE NATIONAL UNIVERSITY OF FOOD TECHNOLOGIES, Kyiv, Ukraine	410

Шановні колеги!

Завдяки спільним зусиллям Української Асоціації Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції та Національного Економічного Університету ім. В. Гетьмана у партнерстві з Центром Європи Варшавського Університету та Фондацією «Сприяння Європейської Інтеграції» було успішно проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Європейські Студії в Україні: здобутки, виклики та перспективи», що є частиною академічних ініціатив Асоціації, спрямованих на творення більш сучасного, інклюзивного та динамічного професійного середовища для українських освітян і науковців, які спеціалізуються на вивченні європейських інтеграційних процесів.

Головною метою конференції було комплексно представити і критично осмислити акумульований у нашій державі досвід у сфері освіти та науки з різних аспектів євроінтеграційної проблематики, обмінятися думками щодо здобутків і викликів розвитку Європейських студій в Україні, проаналізувати можливі формати співпраці з органами державної влади та громадянським суспільством у різних сферах взаємодії України і ЄС, а також опрацювати рекомендації щодо подальших шляхів розвитку Європейських Студій у нашій державі.

Одним з ключових завдань конференції було представити та поширити найкращі практики і результати проєктів Програми ім. Жана Моне в Україні.

Конференція зібрала як відомих вітчизняних дослідників євроінтеграційної тематики, так і зарубіжних учасників. З пленарними доповідями про різні аспекти Європейських Студій зокрема виступили наші колеги з Польщі та Молдови.

Тематика тез учасників конференції, що представлені у цьому збірнику, стосується різних аспектів Європейських студій, які динамічно розвиваються у нашій державі з середини 1990-х рр., та впроваджуються на рівні вищої школи як необхідна передумова реалізації Європейського вибору України.

Вивчення історії об'єднувальних процесів на континенті, особливостей і перспектив розвитку економіки, права, соціальної сфери, культурних процесів у Європейському Союзі набуває особливої актуальності в умовах сьогодення з огляду на укладення Україною угоди про Асоціацію з ЄС, а також пріоритетність європейського вектору в зовнішній політиці України, необхідність об'єктивної оцінки можливостей подальшого поглиблення співробітництва з ЄС, доцільність використання досвіду для реформування і розвитку соціально-економічної та інституційної структури нашої держави, забезпечення її міжнародної конкурентоспроможності.

Саме цей академічний захід став одним з найпомітніших починань Української Асоціації Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції спрямованих на те, щоб належним чином систематизувати та популяризувати здобутки української академічної спільноти у сфері Європейських студій та ефективніше долучитись до практичної реалізації Європейського вибору України. Висловлюємо сподівання, що Ваша участь у конференції була успішною і нам з Вами спільно вдалось створити майданчик для подальшого конструктивного діалогу та обміну досвідом у поширенні знань про Європейський Союз та просуванні ідеї європейської інтеграції в Україні.

До наступних зустрічей!

*З найкращими побажаннями,
Ірина Сікорська
Голова Української Асоціації Викладачів
і Дослідників Європейської Інтеграції*

РЕЗОЛЮЦІЯ

міжнародної науково-практичної конференції «Європейські студії: здобутки, виклики та перспективи»

2 червня 2017 р.

Конференцію було спільно проведено Українською Асоціацією Викладачів та Дослідників Європейської Інтеграції і Національним Економічним Університетом ім. В.Гетьмана у партнерстві з Центром Європи Варшавського Університету

та Фондацією «Сприяння Європейської Інтеграції».

Ця академічна ініціатива є частиною Проекту Асоціації 575385-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-SUPPA: «Більш широке висвітлення європейської інтеграції у викладанні та наукових дослідженнях», що здійснюється за фінансової підтримки Програми ім. Жана Моне Еразмус+.

Головною метою конференції було комплексно представити і критично осмислити акумульований у нашій державі досвід у сфері освіти та науки з різних аспектів євроінтеграційної проблематики, обмінятися думками щодо здобутків і викликів розвитку європейських студій в Україні, проаналізувати можливі формати співпраці з органами державної влади та громадянським суспільством у різних сферах взаємодії України і ЄС, а також опрацювати рекомендації щодо подальших шляхів розбудови більш сучасного, інклюзивного та динамічного професійного середовища для українських освітян і науковців, які спеціалізуються на вивченні європейських інтеграційних процесів.

Важливим аспектом конференції став різноплановий склад її учасників. З одного боку, були присутні численні академічні координатори проектів Програми ім. Жана Моне. З іншого, участь взяли як вже визнані дослідники

євроінтеграційної тематики, так і молоді вчені, які роблять лише перші кроки в науці.

Окремо необхідно відзначити, що на конференції були представлені академічні осередки з різних частин України: Глухова, Києва, Львова, Маріуполя, Миколаєва, Харкова, Сум, Тернополя, Чернівців, Чернігова та інших міст.

Значним здобутком конференції стало те, що вона не обмежилась лише академічною спільнотою, але уможливила участь представників органів державної влади, зокрема Міністерства освіти та науки України; європейських освітніх ініціатив, насамперед Національного Еразмус+ Офісу в Україні, Education Reforms Office та Association4U; бізнес-кіл, як наприклад директор представництва Agiplan з Німеччини; а також представників громадського сектору: «Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС», Консалтингу «Market West Africa», Громадської платформи «Реанімаційний пакет реформ».

Конференція успішно виконала функцію майданчика для обміну досвідом і кращими практиками, обговорення головних викликів і пошуку шляхів їхнього вирішення, а також започаткування партнерства чи продовження вже налагодженої співпраці. Це був відвертий і водночас конструктивний та плідний діалог, спрямований на забезпечення якості викладання курсів з євроінтеграційної тематики та активізації дослідницької діяльності у сфері європейських студій.

Дві основні пленарні доповіді виголосили проф. Каміл Заячковський, що є заступником директора Центру Європи Варшавського університету, та проф. Василе Кучереску, який представляє Асоціацію Європейських Студій з Молдови.

Також відбулись секційні засідання. У центрі уваги доповідачів були як теоретико-методичні аспекти, так і практичні проблеми викладання і дослідження ЄС та європейської інтеграції в Українських вишах, їхнього організаційно-методичного забезпечення. Зокрема слушно було зауважено, що в Україні надалі зберігається організаційно-управлінської невизначеність в освітньо-науковій сфері, що часто спричиняє непорозуміння між викладачами та університетською адміністрацією.

За підсумками роботи конференції було одногосно ухвалено Резолюцію.

У зв'язку із зазначеним вище учасники науково-практичної конференції констатують та пропонують:

- Відзначити актуальність, ґрунтовність, наукове та практичне значення основних положень доповідей учасників конференції, а також належну якість здійснених досліджень;

- Підтвердити доцільність проведення подібних форумів на постійній основі з метою обговорення питань, що стосуються різних аспектів методології, дидактики та організації викладання, а також проведення досліджень з євроінтеграційної тематики;

- Схвалити пропозиції щодо необхідності провести всеукраїнську нараду з проблем розвитку Європейських студій на рівні Міністерства освіти та науки України, за участю інших урядових структур, комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради та провідних експертів у цій галузі;

- Проаналізувати сучасний стан викладання курсів з євроінтеграційної проблематики в Україні та поширити результати дослідження як серед академічної спільноти, так і широкого загалу;

- Підтримати ініціативу вищих навчальних закладів щодо проведення низки спільних організаційних заходів з метою заохочувати впровадження інноваційних методів викладання Європейських Студій в Україні;

- Продовжувати роботу щодо вивчення досвіду провідних вітчизняних вишів у сфері реалізації проектів Програми ім. Жана Моне та загалом викладання євроінтеграційної тематики з метою забезпечення якості теоретичної і практичної підготовки фахівців як у межах спеціалізацій, так і освітніх програм, пов'язаних з Європейськими Студіями;

- Підтримати заклики щодо ухвалення комплексної державної програми розвитку Європейських студій в Україні, а також визнання наукових досліджень з євроінтеграційної тематики як одного із пріоритетних напрямків щорічних конкурсів наукових проектів у МОН України та Державному Фонді фундаментальних досліджень;

- Заохочувати активнішу співпрацю між різними проектами, що займається євроінтеграційною проблематикою з метою уможливити формування потужної мережі інститутів, які залучені у різні сфери співпраці України з Європейським Союзом;
- Вивчити детальніше діяльність освітніх проектів ЄС, що діють в Україні з метою оптимізації співпраці на взаємовигідній основі. Особливу увагу звернути на проект «Association4U»;
- Сприяти формуванню якісного і сучасного електронного ресурсного фонду на сайті Асоціації;
- Започаткувати співпрацю з проектом «Все про Європу: читай, слухай, дізнавайся в пунктах європейської інформації в бібліотеках»;
- Залучати засоби масової інформації для участі у форумах такого рівня з метою донесення результатів конференції до широкого загалу;
- Поширити інформацію про результати конференції на сайті Асоціації та в соціальних мережах;
- Довести рішення конференції до уваги відповідних інституцій та науково-педагогічного колективів університетів та усіх зацікавлених євроінтеграційною тематикою.

Акіліна О.В.

*к.е.н., доцент, Київський
університет імені Бориса
Грінченка, доцент кафедри
управління*

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІЖНИХ РИНКІВ ПРАЦІ

Розглянуто проблематику молодіжного ринку праці. Особливості безробіття в Україні вимагають проведення додаткових досліджень та розробки спеціальних програм підтримки зайнятості такої категорії населення, як молодь, з урахуванням європейського досвіду.

Ключові слова: ринок праці, молодь, безробіття

We consider the problems of the youth labor market. Features of unemployment in Ukraine require additional research. We need European experience to develop special programs to support young people.

Key words: labor market, youth unemployment

Сучасне покоління молодих європейців є освіченим, технічно просунутим, мобільним та багаточисельним, але воно стикається із високими соціальними та іншими ризиками, породжуваними глобалізацією. В ЄС безробіття серед молоді розглядається як одна з головних соціальних проблем, що не знайшла ефективного вирішення. Ще в 2009 році був прийнятий документ «Молодіжна стратегія ЄС: інвестування і розширення повноважень». Запропонована стратегія заснована на поєднанні двох підходів: вкладення коштів у молоде покоління і його благополуччя та наділення молодих людей більш широкими соціальними повноваженнями. У найбільш загальному плані перспективні напрямки політики ЄС відображені у стратегії «Європа 2020», для досягнення цілей якої висунуті сім магістральних ініціатив, які в тій чи іншій мірі пов'язані з молодіжною політикою. Перш за все, це відноситься до таких програм, як «Молодь у русі».

Проблемам функціонування молодіжних ринків праці приділено увагу в багатьох сучасних наукових дослідженнях. МОП проводила масштабні дослідження кризи у сфері зайнятості молоді та молодіжної зайнятості в країнах Східної Європи («Криза в сфері зайнятості молоді: час діяти»; «Молодіжна зайнятість в країнах Східної Європи: криза всередині кризи») [1; 2]. Проблематика програмного регулювання молодіжного ринку праці розглянута в складених МОП методологічних керівництвах зі складання національних планів дій в галузі молодіжної зайнятості, з аналізу ринку праці молоді та оцінки молодіжних програм зайнятості [3; 4]. Проте ще недостатньо розглянута значна кількість питань економічного, організаційного, соціального характеру, які виникають при формуванні та застосуванні механізмів регулювання молодіжних ринків праці на локальному рівні. З огляду на викладене, вагомим значення набувають дослідження локальних ринків праці молоді, з точки зору міри, напрямів, заходів, інструментів регулювання.

Кількість безробітних (за методологією МОП) в Україні у віці 15-70 років у I півріччі 2016 р., порівняно з відповідним періодом 2015 р., збільшилася на 1,5% та становила 1,7 млн. осіб. Із загальної кількості безробітних 79,7% раніше працювали, а інші 0,3 млн. осіб шукали роботу вперше та не мали досвіду роботи. Серед останніх переважає молодь, яка була непрацевлаштована після закінчення навчальних закладів. Зокрема, серед таких безробітних у I півріччі 2016 р. частка осіб віком 15-24 роки складала 83,2%, у віці 25-29 років – 13,7% [5]. Також потрібно відмітити, що праця в Україні є «не рентабельною», тому молоді українці їдуть за кордон або працюють у «тіньовій сфері», де молодий працівник незахищений ні під час роботи, ні в перспективі, коли настане час виходити на пенсію.

Збалансувати інтереси роботодавців та найманих працівників повинна допомогти система соціального партнерства. Об'єднуючи зусилля місцевих органів влади, роботодавців і профспілок, вона дозволить впливати на формування і ефективне використання трудового потенціалу молоді. Цей вплив повинен здійснюватися через реалізацію узгоджених економічних та соціальних програм,

забезпечення гарантій у сфері зайнятості, оплати праці, регулювання умов найму і звільнення працівників, робочого часу і часу відпочинку, створення умов для професійного зростання молоді. Місцеві органи влади повинні почути молодих профспілкових лідерів, саму молодь з питань, що її турбують, і спільно напрацювати пропозиції та шляхи подолання цих проблем.

Процес формування ринку праці передбачає створення регулюючих інститутів. На ринку праці багатьох країн ЄС Державна служба зайнятості займає особливе монополне становище, що має два різновиди. Перший полягає в централізації Службою всіх операцій з наймання, другий означає менш жорсткий варіант. В Україні Державна служба зайнятості посідає особливе місце на ринку праці та не підходить під канони ні першого, ні другого різновиду.

В ЄС найбільш поширеними моделями є моделі тристороннього самоуправління та інтеграції Державної служби зайнятості у систему Міністерства праці. Недоліками моделі інтеграції є надмірна політична залежність Служби від виконавчої влади. Тристороннє автономне управління має переваги у тому, що приймаючи участь в управлінні Службою зайнятості, соціальні партнери підтримують її діяльність. Така підтримка з боку асоціації роботодавців полягає, наприклад, у пріоритетному використанні роботодавцями послуг Служби зайнятості щодо найму робочої сили, до чого у більшості випадків вони вдаються в останню чергу. Подібна модель, яка в літературі визначається як квазінезалежна з тристороннім самоуправлінням, найбільш характерно представлена в Німеччині. Використання саме такої моделі є найбільш бажаним для України.

Необхідно враховувати, що ринок праці є неоднорідним, а тому вимагає різних комбінацій методів, заходів і важелів його регулювання з огляду на сегментацію ринку. В першу чергу, необхідно звернути увагу на особливості сегментації молодіжного ринку праці за такою ознакою, як професійно-галузєва.

Ураховуючи ресурсні можливості та різноманітні комбінації факторів впливу в різних сегментах ринку праці, можна прогнозувати різні моделі розвитку молодіжно-

го ринку праці, а в подальшому – різні моделі механізму його регулювання. Обрана модель у певних умовах повинна бути оцінена за допомогою системи показників ефективності реалізації заходів та використання важелів регулювання ринку та остаточно скоригована. У загальному вигляді модель регулювання ринку праці повинна бути орієнтована на пріоритети розвитку економіки, забезпечення повної, продуктивної зайнятості та підвищення рівня життя молоді.

Макроекономічне регулювання ринку праці не може охопити всіх його аспектів, врахувати особливості територій. Тому дуже важливим рівнем регулювання ринку праці є місцевий рівень. На цьому рівні вивчається стан ринку праці, співвідношення попиту та пропозиції робочої сили з урахуванням специфіки місцевості. В залежності від пріоритетів розвитку конкретної території, повинна формуватися концепція зайнятості, зміст і структура якої мають коригуватися з урахуванням, з одного боку, системи загроз та обмежень, а з іншого – потенційних переваг, що включають блок економічних показників, блок ефективності використання трудового потенціалу, блок якості життя. Щодо системи загроз та обмежень, то вони в Україні пов'язані, насамперед, с такими факторами: недосконалість та нестабільність нормативно-правового забезпечення зайнятості молоді; нестабільність податкового законодавства, високий податковий тиск і нерівномірність податкового навантаження на суб'єкти господарювання, водночас низький рівень податкової дисципліни; високий ступінь зношеності виробничих фондів; наявність прихованого безробіття та тіньової зайнятості молоді; відсутність ефективного механізму стимулювання розвитку молодіжного підприємництва; корупція в державних органах та органах місцевого самоврядування.

Отже, особливості безробіття в Україні вимагають проведення додаткових досліджень та розробки спеціальних програм підтримки зайнятості такої категорії населення, як молодь, з урахуванням європейського досвіду.

Список використаних джерел

1. Кризис в сфере занятости молодежи: время дей-

ствовать: Доклад V Международной конференции труда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_345399.pdf

2. Молодежная занятость в странах Восточной Европы: кризис внутри кризиса: Справочный доклад к неофициальной встрече министров труда и социального обеспечения входе 100-й сессии Международной конференции труда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_345401.pdf

3. Россас Д. Руководство по составлению национальных планов действий в области молодежной занятости [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/instructionalmaterial/wcms_140782.pdf

4. Мониторинг и оценка программ молодежной занятости: учебные материалы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-moscow/documents/publication/wcms_492715.pdf

5. Доповідь «Ринок праці» у I півріччі 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Anakina T.

*Yaroslav Mudryi National Law
University, PhD, Associate
Professor of International Law
Department, Senior Legal Fellow
of the EU Project “Association4U”*

APPROXIMATION OF UKRAINIAN LEGISLATION AS THE COMMITMENT UNDER THE ASSOCIATION AGREEMENT

The thesis is dedicated to the topical issue of legal approximation in the context of Association Agreement between Ukraine and EU and its member states of 2014. Main challenges and

problems are investigated. Some instruments of the improvement of legal approximation procedure are proposed.

Key words: legal approximation, Association Agreement, European Union, legislative procedure in Ukraine, European integration.

Тези присвячені актуальній проблемі адаптації законодавства з урахуванням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами 2014 р. Досліджуються основні проблеми і складнощі цього процесу. Запропоновані деякі правові інструменти удосконалення процедури адаптації законодавства.

Ключові слова: законодавча адаптація, Угода про асоціацію, Європейський Союз, законодавча процедура в Україні, європейська інтеграція.

Obtaining the European Union membership by Ukraine is not only the core priority of our state's foreign policy, but is also connected with the necessity to exercise the chain of quite difficult steps in the legal sphere. Legal approximation towards EU *acquis* is an important part of our state's integration process to the European Union, that is determined by law. Moreover, this condition is a commitment under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part, 2014 (hereinafter – the AA) (art. 474 and others).

The requirement to provide domestic legislation in accordance with norms of international organization is not the unique EU practice. It is common for the Council of Europe, WTO, NATO and others. The necessity of legislation harmonization is introduced as a membership condition in the European Union, as the similarity of state law with the legislation of the latter allows to implement the statutory goals and objectives properly and provides a legal basis for the proper performance of the undertaken contractual commitments.

In the context of legal approximation it is significant to understand (1) the volume, (2) the terms (time-limits) of the EU *acquis* adaptation, and (3) the degree of identity to be achieved

by this process. As for the first two parameters the AA provides a clear understanding. The *acquis* volume under its subject is directly defined in the Agreement. It is about 28 areas, including both purely political areas (the rule of law, external and security policy, justice, freedom, security) and economic ones (access of goods to markets, protection of trade, customs services, intellectual property, transport, energy etc.). The annexes to the Agreement stipulates detailed list of EU legislation acts to be exercised in Ukraine with clearly defined terms of their adoption. It is about two hundred EU regulations and directives and also other acts of the EU *acquis* and international agreements and standards, effective enforcement of already ratified international treaties of Ukraine. According to researchers, totally it is expected to implement more than 350 of EU legislative acts, the EU *acquis* in general and international agreements within 2-10 years from the Agreement entrance into force or provisionally applied or other provisions without strict terms. In addition, the Association Agreement considers the concept of a dynamic convergence of Ukraine legislation with the EU law, the rules of which are not static and are constantly changing. There is no clear understanding regarding the degree of identity provided by the Agreement. The EU approach on this issue is rather an observative one: the state by itself should ensure the fullest accordance of its legislation with the relevant EU law standards, because exactly the state is interested in acquiring membership.

Despite some changes that domestic legislation have suffered in connection with the conclusion of the Association Agreement, there are many obstacles, which complicate and slow down the process of Ukraine's integration into the EU. Firstly, the Law of Ukraine "On State Program of Ukrainian Adaptation to the EU legislation" of 18.03.2004., which today is a core and central normative act in this area, needs comprehensive upgrades. It is oriented towards the Partnership and Co-operation Agreement 1994, which preceded by the AA, and does not take into account Ukraine's obligations under the new Agreement, operates with an outdated terminology and has references to invalid EU regulations and so on.

Secondly, there are significant problems with time and quality of draft laws on the subjects related to the areas regulated by

the AA and which are relevant to be implemented speedily. In particular, today over 5,000 bills are submitted to the Verkhovna Rada of the VIII convocation (for comparison: the Sejm of the Republic of Poland is currently pending about 1200 drafts and the Parliament of Great Britain - nearly 340 drafts) while according to the statistics of recent years, only 6-10% of them are become laws. It means that the Verkhovna Rada focuses for 90% on work on those projects that are not implemented afterwards. In addition, for work on each draft from the date of submission to the approval by the deputies a huge number of officials is involved (in particular, bills are expertised in the line committee, the High scientific and expert department, for compliance with the Constitution of Ukraine, proceed expertise on the impact of the draft on the budget figures, anti-corruption examination, examination for compliance with the Ukrainian international legal obligations in the context of European integration. Moreover, they also pass examinations in the Ministry of Justice of Ukraine – for compliance with the EU acquis, the Convention for the Protection of Human Rights and the practice of the European Court of Human Rights, anti-corruption and gender-legal expertise). So this process is extremely complex and long-term. Also quite often happens when submitted draft laws duplicate those already under consideration or contain legislative proposals already reflected in the current legislation.

Thus, it is of vital today's importance to improve the quality of process of Ukraine's adaptation to the EU acquis. This can be achieved through: 1) preliminary consideration the subject of the draft law by legislative initiator to ensure its compliance with provisions of the EU acquis (such practice operates in Albania, Macedonia – the candidate countries); 2) regulative implementation of the requirement to support the draft by a certain minimum number of MPs (this practice operates in Germany, Poland); 3) enforcement of the requirement for draft legal review not only before the first reading, but immediately thereafter; 4) introduction of clear and reasonable methodology for legal review for compliance with the standards of EU law; 5) enactment of law on legal approximation, which will take into account the specific implementation of Ukrainian commitments under the AA.

Балалаєва О.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач
Національний університет
біоресурсів і природокористу-
вання України, м. Київ*

ЕЛЕКТРОННИЙ КОНТЕНТ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЛАТИНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Висвітлено європейський досвід у створенні електронного контенту для вивчення латини, проаналізовано окремі електронні ресурси: мережеві та локальні мультимедійні курси латинської мови, електронні посібники, словники, програми-перекладачі.

Ключові слова: електронний контент, електронні ресурси, латинська мова, європейський досвід.

The European experience of electronic content for Latin language learning creation is presented, some electronic resources: local and online multimedia Latin language courses, electronic textbooks, dictionaries, translators are analyzed.

Keywords: electronic content, electronic resources, Latin, European experience.

В умовах інтеграції європейського освітнього та наукового простору, реформування національної системи вищої освіти відповідно до положень Болонського процесу зростає потреба українського суспільства у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях, які володіють не лише рідною, а й міжнародною професійною мовою, є добре обізнаними з понятійно-термінологічним апаратом європейської науки, що базується на класичних мовах, зокрема на латині [1].

Загальні тенденції впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі значно розширили можливості вивчення латинської мови, відкрили доступ до колосальних ресурсів бібліотек, дозволили більш активно використовувати науковий і освітній потенціал та

накопичений досвід викладання латини провідних світових університетів.

У 2006 р. за підтримки Європейської комісії стартував проєкт CIRCE (*Classics and ICT Resource Course for Europe*), який поєднав зусилля європейських науковців і викладачів у розробці ефективних методик використання ІКТ у викладанні класичних мов. Як наголошують автори проєкту, традиційні методи викладання латинської та давньогрецької мов мають бути переглянуті у XXI столітті. Завданням проєкту є підтримка і забезпечення викладачів-класиків ефективними методиками використання комп'ютерних технологій у процесі навчання. В межах проєкту видано методичні рекомендації для викладачів, що містять узагальнення і систематизацію передового досвіду в цій галузі, теоретичні та практичні поради з використання наявних та створення власних електронних ресурсів для вивчення латини, а також результати досліджень за цією тематикою [2].

Одним із найвідоміших курсів латини для початківців залишається «*Cambridge Latin Course*», який добре зарекомендував себе у навчальній практиці понад 45 років. Крім традиційного поліграфічного видання, курс доступний у форматах DVD та онлайн. За проєктом, ухваленим британським урядом, з метою підвищення стандартів вивчення латинської мови і забезпечення ширшого доступу до неї було створено «*Cambridge Latin Course E-Learning Resources*», що містить добірні текстові, відео та аудіо матеріали.

Інший інтерактивний курс латини для початківців «*Latinum Electronicum*» створено в рамках проєкту «Віртуальний кампус Швейцарії», метою якого є розвиток модулів, що містять навчальні курси для дистанційного навчання шляхом активного застосування інформаційних технологій у системі вищої освіти. Курс викладено трьома мовами – німецькою, французькою, італійською.

Курс «*Rosetta Stone Latin*» – це мультимедійна програма для вивчення латинської мови з нульового рівня, в якій застосовується флеш-методика із комбінацією тексту, зображення і звуку для того, щоб користувач інтуїтивно запам'ятовував слова, з яких утворюються фрази і речення в систематичній прогресії. Розроблена компанією техноло-

гія отримала назву *Dynamic Immersion* ‘динамічне занурення’, що передбачає вивчення мови шляхом багаторазового повторення і формування асоціативних рядів з різних тем. Отже, специфіка курсу полягає в тому, що він спрямований на формування основних навичок спілкування латиною, що може характеризувати його як з позитивного, так і з негативного боку, адже такий підхід є більш доцільним у вивченні живих розмовних мов. Певні незручності в опануванні «*Rosetta Stone Latin*» для української аудиторії може становити розбіжності у вимові латинських звуків, прийняті в європейській і слов’янській навчальних традиціях.

З інших англійських мультимедійних продуктів для вивчення латини, розміщених на CD і DVD, варто відзначити також назвати: «*EuroTalk Interactive – Talk Now! Learn Latin*» (*EuroTalk*), «*EuroTalk Interactive – Vocabulary Builder! Learn Latin*» (*EuroTalk*).

Заслугує на увагу і «*Lingva Latina per se illustrata*» (*Hans H. Ørberg*) – курс латинської мови повністю викладений латиною і заснований на методі контекстної індукції. Складається він із двох розділів: «*Familia Romana*» і «*Roma Aeterna*» і містить підручники у форматі DjVu, їх розділи в авторському читанні у форматі mp3, інтерактивні граматичні вправи, збірку додаткових текстів, латинсько-англійський словник.

Значно більше курсів латинської мови пропонується користувачам для вивчення в режимі онлайн. Серед відомих назвемо: «*Oxford Latin Course: Online*» та «*Internet Workbook for the Oxford Latin Course*» (*R. W. Cape*), «*Linney’s Latin Class*» (*W. E. Linney*), «*Ecce Romani*» (*Scottish Classics Group*), «*Evan der Millner’s Latin Language Course – Distance Learning for Beginners and Advanced Students*» (*E. der Millner*), «*Latein-Online*» (*B. Kruse*), «*Latin pour debutants*» (*J.-C. Hassid, J.-P. Woitrain*), «*Schola Latina Europaea & Universalis*» (*A. Gratius Avitus*), «*Latin Flash Drill*» і «*Latin Vocab Drill*» (*R. Latousek*), «*Latin Product Quizzes*», засновані на «*Transparent Language’s LatinNow! Program*».

Одним із найпопулярніших видів електронних ресурсів з латини є різноманітні словники і онлайн перекладачі. Розглянемо найвідоміші з них.

«*William Whitaker's WORDS*» – це електронний словник для перекладу з латинської мови на англійську і навпаки, програма може аналізувати характерні для латини зміни форм слів і перекладати корені англійською. Словник набув великої популярності серед тих, хто вивчає латину, завдяки простому і зручному інтерфейсу, широкому охопленню латинської лексики (близько 39000 латинських слів) і, найголовніше, – достатньо точному перекладу. На основі цього словника побудовані й інші електронні словники, наприклад, «*John Madsen Latin-English Dictionary*» (*Babylon Translation Software*), «*Latin Dictionary and Grammar Aid*» (*University of Notre Dame*), а також програма «*NoDictionaries*», яка відрізняється тим, що генерує списки слів для всього тексту та відображає їх не послівно, а здійснює підрядковий переклад тексту. Модуль «*NoDictionaries: Latin Literature*» містить готові підрядковики 49 класичних авторів, «*NoDictionaries: Novifex*» – допомагає здійснити підрядковий переклад будь-якого тексту, введеного користувачем.

«*Blitz Latin*» спроможний автоматично перекладати не лише слова, а й тексти з латини на англійську і містить близько 9500 стандартних латинських фраз (основний корпус складається з 43000 слів). Особливістю словника є його гнучкість – для точності перекладу користувач може обрати добу (класичну або середньовічну), сферу вживання (біологічну, медичну, лінгвістичну, юридичну), переглянути всі альтернативні значення слова. До словника пропонуються три додаткові модулі: *HTMStrip* забезпечує форматування текстів, *Inscript* – швидкий засіб пошуку в БД документів Франкфуртського університету, *Counter* – підраховує кількість латинських слів у тексті, надає статистичний аналіз слів у реченні і стандартних відхилень.

В Україні електронний навчальний контент із латини лише набуває розвитку, тому вивчення європейського досвіду є надзвичайно корисним і становить перспективний орієнтир для створення вітчизняних електронних ресурсів.

Література

1. Балалаєва О. Ю. Проектування електронних посібників з латинської мови для вищих аграрних навчальних

закладів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 / О. Ю. Балалаєва. – К., 2016. – 269 с.

2. A Classics & ICT resource course for Europe : a manual for teachers of classical subjects in secondary schools throughout Europe [Електронний ресурс] / V. de Troyer, M. de Biasi, R. Delisle [et al.]; ed. J. Morgan. – CIRCE Project, 2006. – 123 р. – Режим доступу : <file:///C:/Users/Yuu/Downloads/Circe-ManualEngels.pdf>.

Беззубченко О.А.

*к.е.н., доцент кафедри
економіки та міжнародних
економічних відносин МДУ*

РОЗВИТОК МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

У тезах визначено напрямки подальшого поглиблення міжрегіональних торгово-економічних зав'язків України з країнами ЄС на основі методу кореляційно-регресійного аналізу оцінки залежності результуючого показнику економіки країни від параметрів міжрегіональних зав'язків. Визначення перспектив зростання обсягів міжрегіональної торгівлі між Україною та ЄС за товарними групами, що мають найбільшу частку в загальному експорті здійснено на основі побудови за методологією портфельного аналізу.

Ключові слова: міжрегіональне співробітництво, торгово-економічні зав'язки, міжрегіональний експорт, міжрегіональний імпорт, портфельний аналіз.

The paper discusses the prospects of the interregional collaboration between Ukraine and the EU. A central issue in this paper is to use of the correlation and regression methods allows estimating the result index dependence of the state economy on the interregional links. The matrices of the interregional trade and economic cooperation development were used to define

the interregional growth prospects. Those matrices are based on the methodology of portfolio analysis.

Keywords: interregional cooperation, trade and economic relations, inter-regional exports, inter-regional imports, portfolio analysis.

Вирішення стратегічного завдання набуття ефективного партнерства України з країнами ЄС потребує пошуку джерел підвищення зростання національної економіки. Міжрегіональне співробітництво є важливою складовою такого стратегічного партнерства, ефективним засобом на шляху європейської інтеграції України, а також практичним механізмом впровадження європейських стандартів. Розширення міжрегіонального співробітництва можливе за допомогою численних заходів, зокрема: розширення виробничої кооперації підприємств різних регіонів; розробки спільних інвестиційних проектів; спільних дій в фінансовій, консалтинговій, маркетинговій діяльності; систематичного обміну інформацією про потреби суб'єктів господарювання в інвестиціях; створення національної мережі міжнародних транспортних коридорів; проведення наукових досліджень і соціологічних опитувань із зазначеної проблематики, проведення конференцій, семінарів, зустрічей, круглих столів та інших організаційних заходів для прийняття узгоджених рішень[1]. Інтенсивність міжрегіональних зав'язків, сьогодні має досить слабку форму прояву, та відповідно, вимагає пошук варіацій для їх реалізації. Однією з найбільш поширених форм міжрегіональної співпраці залишаються зовнішньоторговельні відносини, які в свою чергу мають значний вплив на соціально-економічний розвиток держави.

Отже, важливим аспектом міжрегіонального співробітництва є оцінка перспектив розвитку міжрегіональних торгово-економічних зав'язків з позиції найбільш конкурентних товарів регіону. Вирішення цього завдання викликає необхідність отримання кількісних оцінок впливу економічного розвитку держави на масштаби та інтенсивність міжрегіональних зав'язків України з країнами ЄС. Та виявлення найбільш привабливих з точки зору, існуючих

та потенціальних економічних зав'язків України з країнами ЄС для обґрунтування заходів спрямованих на удосконалення форм співробітництва в розрізі конкретних товарних груп.

Використання методів кореляційно-регресійного аналізу дозволяє оцінити залежність результуючого показнику економіки країни від параметрів міжрегіональних зав'язків [2].

Для оцінки ефективності міжрегіонального співробітництва України та ЄС було проаналізовано товарну структуру міжрегіонального експорту за період 2005-2015 рр. і виділено основні групи товарів: промислові товари – 29,8% експортованих товарів у 2015 р., харчові продукти – 17,8%, сировина та матеріали – 16,9%, машини і транспортне обладнання – 14,7%. Відповідно, ефективність та перспективи розвитку міжрегіональної співпраці між Україною та ЄС розглянуто за виділеними групами товарів, з використанням кореляційно-регресійного аналізу[3].

Отримані результати свідчать про неефективність впливу експорту та імпорту харчових продуктів з точки зору зростання виробничого потенціалу цієї галузі. Також обсяги виробництва в цій галузі практично не залежать від загального експорту країни, вони обумовлені переважно внутрішнім споживанням. Аналогічна ситуація спостерігається і в галузях, що виробляють промислові товари, машини та транспортне обладнання. Позитивний вплив на зростання обсягів виробництва здійснює тільки внутрішньорегіональний експорт та імпорт в галузі сировина та матеріали.

Таким чином, для поглиблення міжрегіонального співробітництва з країнами ЄС в цих галузях, потрібно підвищувати рівень конкурентоспроможності продукції, що виробляється або шукати нові форми та шляхи.

Важливим завданням при аналізі міжрегіональних торговельно-економічних зав'язків є оцінка перспектив їх розвитку. Для цього було визначено структуру експорту ключових товарів з України до країн ЄС. Найбільш орієнтованими на ринки країн ЄС виявилися наступні групи товарів: зернові культури, електричні машини; чорні метали; руди, шлак і зола; ядерні реактори, котли, машини.

Для визначення перспектив зростання обсягів міжрегіональної торгівлі використано матриці перспектив розвитку міжрегіонального торгово-економічного співробітництва, які побудовані на базі методології портфельного аналізу.

Перспективи розвитку міжрегіонального торгово-економічного співробітництва України і країн ЄС визначені для товарів, які складають основу спеціалізації України, і можна проаналізувати за більш детальною класифікацією, виділивши ключові позиції.

Оптимальними з точки зору торгово-економічних зав'язків за товарною групою «зернові культури» є Бельгія, Італія, Австрія, Нідерланди. На ринки цих країн відправляється або вагома частка товарів групи або спостерігаються темпи росту експорту. Перспективними виявилися ринки таких країн ЄС, як Великобританія, Португалія, Іспанія, Німеччина, Польща, Ірландія. Також результати аналізу, свідчать, що жодна з країн не вважається ні депресивним ні проблемним регіоном[3].

Що стосується групи товарів «чорні метали», то основні країни куди здійснюються експортні поставки – це Італія, Польща та Болгарія, причому, жодна з цих країн не розташована в зоні оптимального регіону. Це вимагає вживання комплексних заходів, щодо стимулювання обсягів споживання продукції в зазначених країнах, підвищення рівня її конкурентоспроможності або переорієнтації на інші країни. Оптимальними для співробітництва за даною групою товарів є Великобританія та Данія, перспективними – Іспанія та Угорщина. Торговельно-економічні зв'язки з іншими країнами можна охарактеризувати як проблемні та депресивні, що вимагає активних дій у вирішенні питань в цьому напрямку.

Згідно з отриманою матрицею перспектив розвитку для групи товарів «електричні машини», основними країнами куди здійснюється збут товарів даної галузі є Угорщина, Польща, Німеччина та Чехія. Причому тільки Чехія та Польща є оптимальними ринками збуту. Угорщина та Німеччина є проблемним та депресивним регіонами відповідно. Ринок Болгарії вважається єдиним перспективним для товарів цієї групи [3].

Торгово-економічні зв'язки за цією групою товарів «руди шлаки і зола» характеризуються наявністю великої кількості проблем практично у всіх країнах збуту. Тому, потрібно особливу увагу приділити подальшому розвитку міжрегіонального співробітництва за даною групою товарів.

Отримані в результаті аналізу моделі, дозволяють визначити напрямки подальшого розвитку та поглиблення міжрегіонального співробітництва України з країнами Європейського Союзу. Основними з яких повинні бути: підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції, приведення продукції у відповідність до існуючих європейських стандартів, переорієнтація експорту з сировинного на високотехнологічний, проведення реконструкції та модернізації виробництва, створення інформаційно-організаційної системи міжрегіональних зав'язків, диверсифікація ринків збуту серед країн ЄС, поглиблення двосторонніх відносин торгово-економічного співробітництва України з країнами ЄС.

Список використаних джерел:

1. Беззубченко О.А. Міжрегіональне співробітництво: сутність, форми та процес реалізації/ О.А. Беззубченко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка, 2015, Вип. 9 , С 96-102.

2. Ускова Т.В. Межрегиональное сотрудничество: оценка, и перспективы развития/ Т.В Ускова, Е.В. Лукин// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/mezhregionalnoe-sotrudnichestvo-otsenka-i-perspektivy-razvitiya>;

3. Беззубченко О.А. Оцінка перспектив розвитку міжрегіональних торгово- економічних зав'язків України з країнами ЄС / О.А. Беззубченко, Я.О. Хоцька// Вісник МДУ. Серія: Економіка. – Маріуполь: МДУ, 2016. – Вип. 12. – С. 125–134. Режим доступу:<http://visnyk-ekonomics.mdu.in.ua/uk/visnik-12.pdf>

Біла С.О.

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу, Навчально-науковий інститут Міжнародних відносин, Національний авіаційний університет (ННІМВ НАУ), м.Київ, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УСПІШНОЇ ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ: ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність (корпоративної) соціальної відповідальності бізнесу (CSR / СВБ) як ідеології розвитку бізнесу в країнах ЄС у XXI ст. Визначено базові ознаки, соціальні та екологічні критерії ведення бізнесу та інвестування, пріоритети сталого розвитку в ідеології СВБ. Проаналізовано особливості функціонування моделей СВБ у світовій бізнес-практиці. Особлива увага приділяється впливу СВБ на формування позитивного іміджу, визначення перспектив зростання конкурентоспроможності фірми, що керується у своїй діяльності ідеологією СВБ. Наведено приклади успішної практики СВБ в країнах ЄС. Обґрунтовано орієнтири та пріоритети впровадження СВБ у бізнес-середовищі України.

Ключові слова: бізнес; соціальна відповідальність бізнесу; моделі СВБ; сталий розвиток; якість та безпека; доброчинність; позитивний імідж; працевлаштування молоді; конкурентоспроможність фірми; країни ЄС; Україна.

The core of corporate social responsibility (CSR) as an ideology of business leadership in XXI century is examined. The basic elements, social and environmental criteria of doing business and investing, priorities of sustainable development in CSR ideology are defined. The peculiarities of CSR models functioning in world business practice are analyzed. The special attention is paid to the CSR effect on positive image formation,

identification of business competitiveness growth prospects in case if they employ CSR ideology. The examples of CSR effectiveness in EU countries are given. Guidelines and priorities of CSR implementing in Ukrainian business environment are grounded.

Key words: business; corporate social responsibility; CSR models; sustainable development; quality and safety; well-doing; positive image; employment of the youth; business competitiveness; EU countries; Ukraine.

Світова фінансово-економічна криза (2008–2009 рр.) та наступна за нею рецесія економіки переважної більшості країн світу, руйнування усталених виробничих коопераційних зв'язків внаслідок структурно-інноваційної перебудови національного господарства, кризовий стан традиційної системи соціального захисту населення та інші «турбулентні» процеси, притаманні світовому господарству, обумовлюють пошук нових інструментів та стимулів ведення бізнесу як у розвинених країнах світу, так і в країнах, що розвиваються. Загальновідомо, що роль бізнес-структур у процесі активізації економічного зростання є вирішальною. Водночас, на відміну від ХХІ та ХХ ст., коли бізнес ставив за мету своєї діяльності виключно прибутковість і рентабельність, у ХХІ ст. для успіху бізнесу все більшого значення набуває корпоративна соціальна відповідальність («Corporate Social Responsibility» (CSR)). В українській бізнес-практиці загальноновживаним є термін «соціальна відповідальність бізнесу» (СВБ). Розбіжності в термінології обумовлені відсутністю потужних ТНК українського походження, відсутністю усталеної практики доброчинності та соціальної діяльності бізнесу в Україні. Водночас в країнах ЄС, як і в інших розвинутих країнах світу (США, Японія, Скандинавські країни), термін CSR давно став загальноновживаним. У розвинених країнах світу фірми, які ігнорують CSR у своїй повсякденній діяльності, гарантовано втрачають конкурентні позиції на національному та на світовому ринку. Для України вкрай важливо розпочати впровадження ідеології та принципів СВБ у бізнес-практику. Успішні приклади CSR демонструють країни ЄС.

У європейській науковій літературі не існує єдиного, уніфікованого трактування сутності CSR [1; 2]. Найчастіше під CSR розуміють практику врахування (на добровільних засадах) соціальних та екологічних наслідків ведення бізнесу у повсякденній діяльності фірми (ТНК); залучення до цього процесу різноманітних «груп впливу»: представників університетів та регіональних навчальних закладів, «некомерційних громадських організацій», волонтерів, представників ЗМІ та міжнародних інституцій, міжнародних експертів, представників професійних асоціацій, урядових організацій [3; 4; 5]. На практиці, найчастіше CSR (на рівні фірми, корпорації, ТНК) реалізується через впровадження соціальних та екологічних критеріїв при інвестуванні, веденні бізнесу. CSR пов'язана з відповідальним управлінням інфраструктурою та логістикою бізнес-процесів; орієнтована на сталий розвиток, вирішення соціальних проблем, благодійництво. CSR ставить за мету врахування та впровадження у бізнес-практику систем охорони навколишнього середовища, передбачає розробку і впровадження корпоративної культури, дотримання принципів сталого розвитку як на рівні фірми, так і за її межами, у тому числі через навчання, підвищення кваліфікації співробітників фірми. CSR передбачає спонсорство і благодійність фірми [5].

У світовій практиці існує декілька моделей CSR. *Європейська модель CSR* виникла та швидко поширилась у північних країнах ЄС. Принципи та засади CSR в країнах ЄС регулюються державою, законодавчими актами, у яких регламентовано норми, стандарти, критерії, результативність CSR. *Британська модель CSR* (Великобританія, країни Центральної Європи) передбачає активну участь держави у розвитку CSR бізнесу. Велика увага приділяється фінансуванню проектів CSR. У бізнес-школах та у ВНЗ (університетах) викладаються спеціальні навчальні курси з CSR, на яких популяризують ідеї соціальної відповідальності бізнесу. *Американська модель* характеризується мінімальним впливом держави на розвиток бізнесу та приватного сектору. Бізнес-структури беруть активну участь у фінансуванні некомерційних проектів CSR через корпоративні фонди. Держава підтримує CSR шляхом законодавчого

впровадження податкових пільг. Така модель розповсюджена у США, в країнах латинської Америки, в деяких країнах Африки. *Азійська модель CSR* розповсюджена у Японії, Південній Кореї. Держава активно регулює процеси CSR, а бізнес виконує майже всі соціальні зобов'язання держави по відношенню до працівників своїх фірм. Компанії надають житло, заохочують розвиток сімейних професійних династій, оплачують навчання дітей співробітників фірми, оплачують лікування та пенсійне забезпечення. Така система CSR співзвучна з системою «пожиттєвого найму», яка була розповсюджена у Японії у другій половині XX ст. *Африканська модель CSR* особливу увагу приділяє проектам, що враховують інтереси місцевої громади (наприклад – забезпечення місцевого населення чистою питною водою, припинення експлуатації дитячої праці, добросовісність та допомога фірм у сфері охорони здоров'я, боротьби з епідеміями, голодом тощо).

Для України спостерігається тяжіння до впровадження європейської моделі CSR (в українських реаліях – СВБ). В країнах ЄС CSR ґрунтується на обов'язковому врахуванні як соціальних, так і екологічних аспектів ведення бізнесу, що свідчить про орієнтацію бізнесу на досягнення цілей сталого розвитку, дотримання принципів збалансованості економічних, соціальних та екологічних цілей розвитку суспільства. Діяльність бізнесу щодо дотримання принципів сталого розвитку завжди позитивно сприймається суспільством. СВБ це не тимчасова, а постійна, невід'ємна складова бізнес-стратегії фірми, розрахована на довгостроковий період. СВБ є добровільною, передбачає налагодження постійної комунікації з внутрішніми та зовнішніми «групами впливу», у т.ч. співробітниками фірми, клієнтами, громадами, громадськими організаціями, державними інституціями, університетами. Ігнорування СВБ приносить компанії фінансові збитки та втрату іміджу. Як приклад – «дизельний скандал» з німецькою фірмою Volkswagen (2017 р.) та судові рішення з відшкодування 1,5 млрд. дол. США за врегулювання громадянських позовів та 11 млрд. дол. США як компенсації покупцям [6]. За таких звинувачень Volkswagen може «пов'язнути» у довготривалих судових процесах, які вкрай негативно

позначається на іміджі та конкурентоспроможності фірми.

Водночас, позитивних прикладів дотримання компаніями CSR є значно більше. Так, компанія Nestle запрошує на роботу кожного четвертого молодого спеціаліста, що пройшов стажування на цій фірмі (в Україні). Компанія «Нова пошта» заохочує волонтерство своїх співробітників, екологічні акції та доброчинність. Компанії Adidas, Puma, Levi Strauss, IKEA, Walmart, Marks&Spencer, Tesco, H&M припинили співробітництво з постачальниками, які закупають бавовну із Сирії та Туркменістану, оскільки там застосовують працю дітей. Нефінансові звіти про CSR донедавна були добровільною справою бізнес-структур. У 2015 р. (на добровільних засадах) серед 500 найбільших компаній світу опублікували нефінансові звіти про економічну, екологічну та соціальну діяльність 81 % корпорацій (у 2011 р. аналогічні звіти представили 61 % таких компаній). В Україні у 2016 р. зі 100 найбільших українських компаній 17 % оприлюднили нефінансові звіти про СВБ (у 2012 році – 9 %). З 1 січня 2017 р. набула чинності Директива ЄС про обов'язкове розкриття інформації нефінансового характеру для бізнес-структур: йдеться про управлінський звіт про економічні, екологічні, соціальні результати діяльності компаній, у яких працює понад 500 найманих працівників. Ця вимога не стосується малих та середніх підприємств, оскільки вартість оприлюднення таких звітів коштує біля 5 тис. євро. Фірми, які дотримуються ідеології CSR (СВБ) беруть на себе зобов'язання сприяння сталому розвитку, підвищують відповідальність у сфері політики зайнятості (у т.ч. щодо працевлаштування молоді), гарантують високу якість та безпеку виробленої продукції (послуг) для споживачів.

Європейська практика застосування CSR є перспективною для підприємств усіх типів та всіх сфер діяльності, у т.ч. і для малого та середнього бізнесу, на мікропідприємствах, оскільки саме на цьому рівні створюється найбільша кількість нових робочих місць. До прямих наслідків застосування фірмами ідеології СВБ належить партнерство бізнесу та держави у сфері вирішення соціальних проблем; впровадження принципів сталого розвитку, активізація

«зеленого бізнесу», створення нових робочих місць, залучення молоді та жінок до бізнесу, заборона праці дітей тощо. До непрямих наслідків впровадження СВБ належить створення позитивного іміджу фірми на національному та міжнародному ринку, залучення інвестицій до бізнес-структур та підвищення їх конкурентоспроможності, що сприяє економічному зростанню країни та добробуту громадян. Досвід країн ЄС у сфері CSR (СВБ) слід активно застосовувати в Україні, оскільки це відповідає принципам розбудови соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Література

1. Andreas Rasche. Corporate Social Responsibility: Strategy, Communication, Governance / Andreas Rasche, Jeremy Moon, Mette Morsing. – UK: Cambridge University Press, 2017. – 554 с.

2. David Chandler. Strategic Corporate Social Responsibility: Sustainable Value Creation / David Chandler. – UK: SAGE Publications, Inc, 2016. – 488 с. – (4th Edition).

3. Marc J. Epstein. Making Sustainability Work: Best Practices in Managing and Measuring Corporate Social, Environmental, and Economic Impacts / Marc J. Epstein, Adriana Rejc Buhovac. – UK: Berrett-Koehler Publishers, 2014. – 308 с. – (2nd Edition).

4. Kiyoteru Tsutsui. Corporate Social Responsibility in a Globalizing World (Business and Public Policy) / Kiyoteru Tsutsui, Alwyn Lim. – UK: Cambridge University Press, 2016. – 512 с. – (Reprint edition).

5. Olufemi Amao. Corporate Social Responsibility, Human Rights and the Law: Multinational Corporations in Developing Countries (Routledge Research in Corporate Law) / Olufemi Amao. – UK: Routledge, 2013. – 336 с. – (Reprint Edition).

6. VOLKSWAGEN TO PAY \$2.8 BILLION IN US DIESEL EMISSION SCANDAL BY ED WHITE ASSOCIATED PRESS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hosted.ap.org/dynamic/stories/U/US_VOLKSWAGEN_EMISSIONS_SCANDAL?SITE=AP&SECTION=HOME&TEMPLATE=DEFAULT

Біль М.М.

*к.держ.упр., ст.н.сп.,
докторант ДУ «Інститут
регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього
НАН України»*

ОСВІТНЯ МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

З'ясовано сутність освітньої мобільності, її місце серед інших видів мобільності з відмінністю від інтелектуальної та інформаційної мобільності. Визначено пріоритети наукових обґрунтувань щодо способів протидії інтелектуальним втратам українського суспільства за умов вільних можливостей реалізації освітньої мобільності в європейському просторі.

Ключові слова: мобільність, освітня мобільність, інтелектуальний потенціал, європейський простір.

The essence of educational mobility and its place among other types of mobility with a difference of intellectual and informational mobility was found. The priorities of scientific studies of ways to reduce of intellectual losses of Ukrainian society in the free capabilities of educational mobility implementation in the European space were identified.

Keywords: mobility, educational mobility, intellectual potential, the European space.

Сучасне суспільство розвивається у напрямку посилення своїх мобільних характеристик. Мобільність у загальному сенсі означає рухливість, здатність до швидкого пересування, дії [1]. Як універсальне поняття, мобільність набуло поширення у багатьох галузях наукового знання – філософії, демографії, географії, соціології, педагогіці, психології, економіці, державному управлінні, праві, політології, історії. У кожній з них мобільність набуває свого пріоритетного смислового навантаження. Це дозволяє виділяти різні види мобільності, серед яких усе більшої ак-

туальності набуває мобільність освітня. Дане дослідження покликане з'ясувати, що саме слід закласти в зміст даного поняття та які виклики цей вид мобільності формує в європейському науково-освітньому, культурному, економічному просторі.

Результати даного дослідження отримані з використанням напрацювань таких українських науковців, які займалися різними питаннями мобільності, як О. Світлов, С. Семеріков, А. Стрюк, М. Стрюк (загальні питання мобільності), С. Оксамитна, Р. Пріма, Л. Фамілярська (питання освітньої мобільності).

У класифікаційній системі видів мобільності освітня мобільність виділяється за критерієм мети (табл. 1). Звертаємо увагу на авторську позицію щодо відмінності освітньої, академічної та інтелектуальної мобільності. У багатьох дослідженнях педагогічного напрямку освітню мобільність розглядають у «міжгенераційному» розрізі, тобто з визначенням рівня освіти різних поколінь та у різні періоди [2]. Багато досліджень стосуються з'ясування особливостей формування і реалізації мобільності на вищому щаблі здобуття освіти.

Таблиця 1

Види мобільності та класифікаційні підходи до їх розподілу

№ з/п	Класифікаційна ознака	Види мобільності	Важливі підвиди
1	Залежно від суб'єкта	Людини	Окремої людини; домашнього господарства (сім'ї); соціальної групи; суспільства
		Тварин	Безхребетних; риб; земноводних; плазунів; птахів; ссавців
		Ресурсів	Фінансова; інформаційна; технологій – знань, патентів, ліцензій
2	Залежно від способу реалізації	Реальна	Туристична; міграційна
		Віртуальна	Дистанційне навчання; дистанційна зайнятість

3	Залежно від часової вимірності (мобільність часу)	Короткострокова	Тимчасова – разова, ситуативна, мінлива
		Довгострокова	Побутова; повсякденна; постійна
4	Залежно від просторової вимірності	Географічна (територіальна)	Локальна – усередині поселення, в межах району (до наближеного поселення), внутрірегіональна; віддалена – міжрегіональна, внутрідержавна, транскордонна; глобальна – континентальна, міжконтинентальна
		Просторова	
5	Залежно від мети	Економічна (факторів виробництва)	У межах організації; між організаціями; у межах галузі; міжгалузева; міжсекторальна; міжнародна – галузева, міжгалузева і т.д.
		Бізнесу	Особиста; корпоративна
		Соціальна	Горизонтальна; вертикальна (низхідна, висхідна); комунікативна
		Трудова	Професійна – внутріпрофесійна, міжпрофесійна, підвищення престижу професії; кваліфікаційна – зростаючोकваліфікаційна, міжкваліфікаційна, регресивна, дискваліфікаційна; інтелектуальна – окремого суб'єкта, внутріпоколінна, міжпоколінна (міжгенераційна); кар'єрна
		Освітня	Академічна – студентська, викладачів (педагогічна); наукова – аспірантів, докторантів, науковців; освітня – школярів, вчителів (педагогічна); освітніх програм і методичного забезпечення
		Культурна	Автономна (мультикультурне середовище); розвиваюча; асиміляційна

6	Залежно від мотиву	Вимушена	Ініціативна; кумулятивна
		Добровільна	
7	Залежно від потреби	Небажана	Негативна для особистості; негативна для соціуму
		Закономірна	Непомітна; конструктивна
8	Залежно від реалізації	Нереалізована	Формальна; без необхідності реалізації
		Реалізована	Прихована; явна
9	Залежно від наслідків	Структурна	Модернізуюча; трансформаційна
		Обмінна	Нерівномірна; пропорційна

* Джерело: узагальнено автором за даними [3, с. 129; 4, с. 36]

Вважаємо, що освітню мобільність слід розглядати не лише щодо студентів, викладачів, аспірантів і т. д., які, на наш погляд, відображають мобільність академічну, але й школярів з позиції їх доступу до бажаних освітніх послуг. Також важливим аспектом розгляду освітньої мобільності є можливість обміну, публічності навчальних матеріалів, які формують глобальний інформаційний освітній простір. Таким чином, в основі освітньої мобільності проявляється людський та інформаційний (певною мірою матеріальний) вимір щодо використання і нагромадження ресурсів. У контексті організації навчання, навіть без просторових переміщень, мобільність характеризує дві складові педагогічного процесу – засоби навчання і форми реалізації навчальної діяльності [5, с. 117]. Від їхньої якості в значній мірі залежить доступ населення до бажаних освітніх послуг, можливість здобуття освіти на наступних рівнях (рис. 1).

З табл. 1 бачимо, що інтелектуальну мобільність визначено як підвид трудової, однак це не нівелює дуже тісного її зв'язку з мобільністю освітньою, зокрема науковою та академічною, адже представники вищих навчальних закладів, академічних наукових установ у першу чергу є носіями високого інтелектуального потенціалу, через що визначення рівня їх просторової мобільності має входити в коло стратегічних пріоритетів розвитку кожної держави. Так само освітня мобільність тісно корелює з мобільністю інформаційною, яка розкриває спроможність нагромадження, поширення й об-

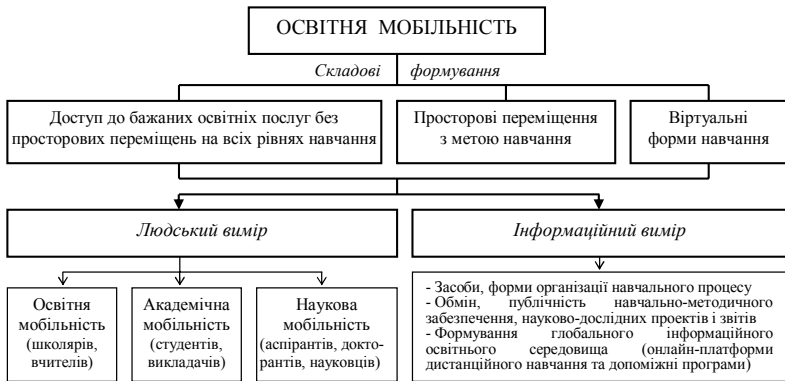

Рис. 1. Складові формування освітньої мобільності та їх характеристика

* Джерело: авторська розробка

міну інформаційних ресурсів. Однак оскільки інформаційна мобільність проявляється не лише в освітній сфері, а вплив інформаційних ресурсів на процеси соціально-економічного розвитку непинно зростає, її виділено окремо в суб'єктній класифікаційні групі.

Відзначимо, що освітня мобільність не віднесена в групу професійної (як інтелектуальна, для прикладу) в силу своєї специфіки та необхідності окремого підходу до вивчення. Зростаюче значення освіти для нинішнього суспільства знань ставить нові вимоги до організації навчання, забезпечення мобільності в освітньому просторі, однак з недопущенням надмірних міграційних втрат – коли країну покидають освічені, з високим інтелектуально-трудовим потенціалом особи. Тому освітня мобільність залишається актуальним предметом досліджень та не дарма викликає інтерес у багатьох українських дослідників. Можна підсумувати, що якщо поняття соціальної мобільності є найбільш розкритим у вітчизняних джерелах, зокрема в соціології, то освітня, у тому числі академічна, мобільність теж стає все більш актуальним напрямом у працях педагогів, соціологів та економістів.

Що стосується освітньої мобільності в європейському просторі, то це справжній виклик для українського

суспільства. Європейська мобільність є одним з базових принципів Болонського процесу. З одного боку, європейська спільнота пропагує можливості вільного руху знань, інформації з метою стимулювання прогресивних змін, пріоритету інноваційної діяльності. Для країн-членів ЄС, які перебувають у порівняно однорідних умовах соціально-економічного розвитку, це прийнятний імператив. Однак, при таких умовах українське суспільство, особливо молодь, потрапляє у середовище «вільних можливостей» і досвід участі навіть у звичайних освітніх проектах з часом посилює прагнення виїзду за кордон. У результаті «відтік мізків» стає стратегічною загрозою, яка в умовах існування багатьох гострих соціальних проблем залишається поза увагою української влади.

За такої ситуації перед українськими науковцями актуальним завданням стоїть обґрунтувати можливості протидії інтелектуальним втратам. При цьому слід чітко визначити сегменті групи реалізації цільових заходів – молоді, яка навчається за кордоном (програми рееміграції з гарантуванням першого робочого місця; станом на початок 2017 року це близько 55 тис. українців, з яких 30% навчається у сусідній Польщі), викладачів та науковців (програми рееміграції з цільовою підтримкою науково-дослідної діяльності на батьківщині). Іншим напрямом наукових досліджень має бути обґрунтування статистичного обліку мобільних процесів та подальше здійснення прогностичних розрахунків втрат інтелектуально-трудового потенціалу з визначенням загроз довгострокового розвитку українського суспільства. Такі дані слід всіляко поширювати через засоби масової інформації, привертаючи увагу влади і суспільства до цієї проблеми.

Українське суспільство поки зберігає високий інтелектуально-потенційний рівень. Можливості освітньої мобільності в європейському просторі при значних розривах за рівнем соціально-економічного розвитку є серйозним деструктивом подальших прогресивних змін. Щоб остаточно не втратити потенційні можливості розвитку, покращення внутрішніх умов особистісної реалізації, зокрема молоді, має входити до виняткових пріоритетів державної політики.

Список використаних джерел

1. Стрюк М. І. Мобільність: системний підхід / М. І. Стрюк, С. О. Семеріков, А. М. Стрюк // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – Т. 49, вип. 5. – С. 37–70.
2. Оксамитна С. М. Міжгенераційна освітня мобільність у розрізі трьох вікових когорт населення сучасної України / С. М. Оксамитна // Наукові записки НаУКМА. Серія : Соціологічні науки. – 2006. – № 58. – С. 58–65.
3. Пріма Р. Професійна мобільність фахівця як наукова проблема / Р. Пріма // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 1. – С. 127–132.
4. Світлов О. Р. Поняття «міграції»: сучасні погляди та можливі перспективи в контексті теорії соціальної мобільності / О. Р. Світлов // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2012. – Вип. 16. – С. 33–42.
5. Фамілярська Л. Л. Мобільність як перспективна складова сучасного освітнього процесу / Л. Л. Фамілярська // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – Т. 41, вип. 3. – С. 117–127.

Bokhan A.

Ph.D. (Economics)

*Associate Professor of the
Department of international
economy*

*Kyiv National University of
Trade and Economics, Ukraine*

GREENING OF EDUCATIONAL POLICY AND DIPLOMACY

Розглянуто актуальні питання екологізації освітньої політики і дипломатії як розвитку академічної культури, модернізації університетських систем і економії ресурсів.

Ключові слова: освітня політика, екологічна дипломатія, розвиток партнерства, інфраструктура, ресурси.

The article deals with topical issues of ecologization of edu-

cational policy and diplomacy as development of academic culture, rating modernization of university systems and resource saving.

Keywords: educational policy, environmental diplomacy, development, partnership, infrastructure, resources.

The internationalization of the academic environment and the educational sphere creates a new generation of people of ecological thinking. The modern formation of ecological security of the countries depends on an effective combination of natural, social, economic and financial resources [1]. The long-term success of various international investment projects should be linked to: environmental policy; the development of scientific, technical and business cooperation; public education and environmental diplomacy; the improvement of the educational infrastructure.

The UI Green Metric World University Ranking is to provide the result of online survey regarding the current condition and policies related to Green Campus and Sustainability in the Universities all over the world. It is expected that by drawing the attention of university leaders and stake holders, more attention will be given to combating global climate change, energy and water conservation, waste recycling, and green transportation. Such activities will require change of behavior and providing more attention to sustainability of the environment, as well as economic and social problem related to the sustainability. The rankings will be useful to university leaders in their efforts to put in place eco-friendly policies and manage behavioral change among the academic community at their respective institutions (figure 1, table 1) [2].

The process of greening educational policy should unite social, cultural, information, innovative, technological, architectural, urban and progressive achievements of society [3]. Striving for effective international cooperation of representatives of different spheres of activity: education, science, politics, diplomacy, economy, business, ecology is the main condition for the development of academic culture, the formation of competitive advantages in the markets, recognition of leadership in the world community, achievement of benefits and environmental safety.

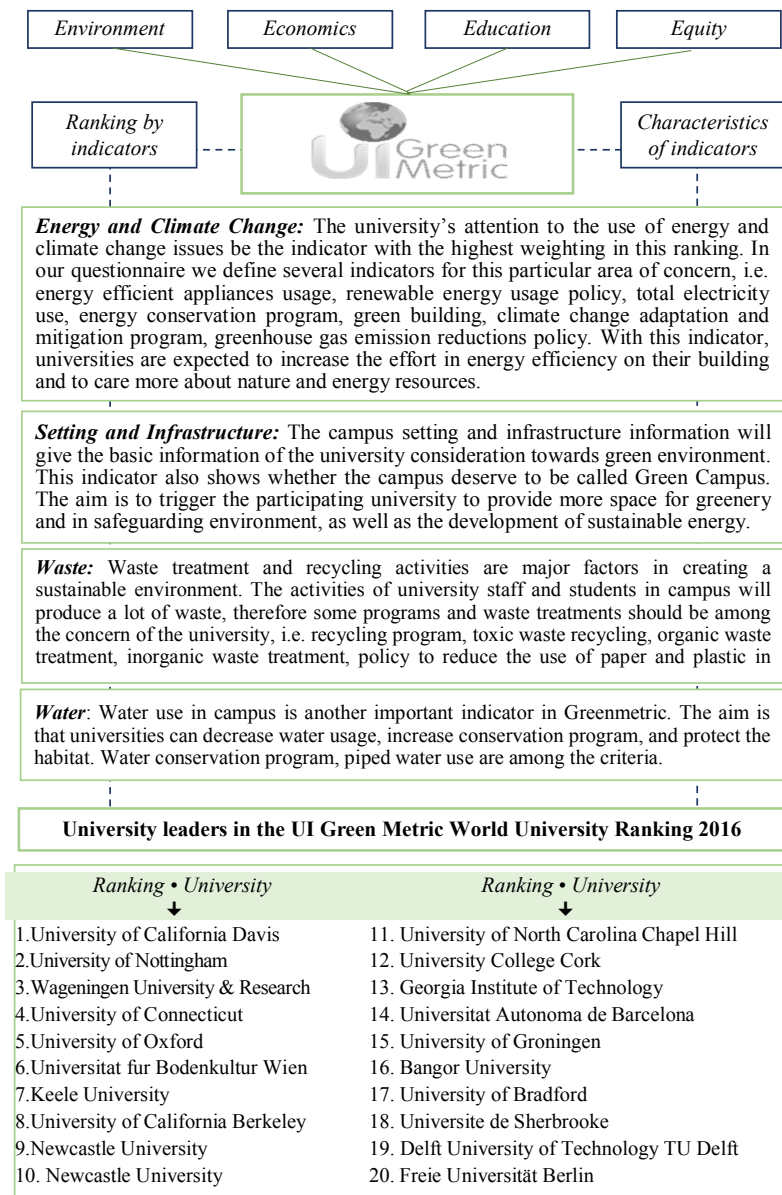

Figure 1. Green Metric World University Ranking *

* Compiled by URL: <http://greenmetric.ui.ac.id/ranking-by-indicators-2016>.

Table 1

Ukraine in the UI Green Metric World University Ranking*

Ranking	University	Indicators					
		SI	ECC	W _s	W _t	T	E
Σ 361		2014					
161	Odessa State Polytechnic University	515	1360	1425	875	1025	257
182	Sumy State University	721	1235	825	875	1000	535
344	Ukrainian Academy of Banking	492	650	825	625	250	231
Σ 407		2015					
226	Odessa State Polytechnic University	543	998	1425	350	606	202
229	Sumy State University	734	846	900	475	609	518
248	Uman National University of Horticulture	861	551	975	216	905	358
388	Ukrainian Academy of Banking	474	345	825	325	152	209
Σ 516		2016					
65	Sumy State University	1274	747	1551	400	1056	1011
147	Uman National University of Horticulture	1251	1330	774	550	576	837
408	Ukrainian Academy of Banking	734	700	651	425	403	316
423	Odessa State Polytechnic University	954	532	1050	220	252	124

SI – Setting and Infrastructure

W_s – Waste

T – Transportation

ECC – Energy and Climate Change

W_t – Water

E – Education

* Compiled by URL: <http://greenmetric.ui.ac.id>

References

1. Mazaraki, A. A. (2010), Economic security of Ukraine in conditions of globalization challenges, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine.

2. UI Green Metric URL : <http://greenmetric.ui.ac.id>

3. Bokhan, A. (2015), Cultural and educational component of international business in environmental internationalization / Międzynarodowy biznes: innowacyjny concept rozwoju ekologicznego :WSM w Legnicy, ss. 252–263.

Булатова О.

д.е.н., професор, перший проректор Маріупольського державного університету

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Визначено особливості сучасної регіональної політики, що реалізується в Європейському Союзі. Обґрунтовано

значення регіону як найважливішого резерву внутрішньої єдності європейської інтеграції.

Ключові слова: регіональна політика, регіон, конкурентоспроможність регіону.

The features of modern regional policy implemented in the European Union are defined. The importance of the region as the most essential reserve of internal unity of European integration is justified.

Keywords: regional policy, region, regional competitiveness.

Досягнення високої конкурентоспроможності EU бачиться через досягнення регіональної конкурентоспроможності. Економічні регіони є більш гнучкими об'єктами, які частіше визначаються через торговельні та міграційні потоки, а не через адміністративні обмеження. Конкурентоспроможний регіон став точкою росту конкурентоспроможності EU в цілому, а звідси кожен напрям політики, що реалізується в Євросоюзі, має територіально виражений ефект, що сприяє налагодженню стосунків партнерства між EU, країнами-членами, місцевими властями, приватним сектором тощо, партнерства, що забезпечить розробку стратегій розвитку та вирішення завдань на рівні всього Співтовариства. В зв'язку з цим практикується система прийняття трибічних контрактів і угод-домовленостей між EU, країнами-членами і регіональними урядами, з метою визначення ролей і повноважень всіх трьох адміністративних рівнів в регіональній політиці.

Регіональна політика є інтегрованою частиною єдиної економічної політики Європейського Союзу. Це зумовлює і забезпечує комплексне вирішення проблеми подолання асиметричного розвитку регіонів. Якісно новий підхід в розгляді процесів, які відбуваються усередині EU, дає можливість говорити про нову якість регіональної політики. Фактично політика об'єднання (cohesion policy) означає переплетення і узгодження регіональної і соціальної політик, що забезпечує вищу ефективність їх реалізації. Тому стратегія просторового розвитку Євросоюзу робить ставку на розвиток конкретних територій.

Аналіз регіональної політики Європейського Союзу дозволяє виділити наступні найважливіші особливості.

По-перше, політика спирається на надійну законодавчу основу, оскільки передбачає вибір регіону, на економічний розвиток якого виділяються ресурси. Чітко визначені на законодавчому рівні критерії відбору забезпечують послідовність і прозорість регіональної політики.

По-друге, регіональну політику характеризує просторова спрямованість, оскільки бюджетні обмеження вимагають чітких і обґрунтованих критеріїв відбору регіону, куди саме будуть спрямовано ресурси.

По-третє, проведення регіональної політики - довготривалий процес. Хоча політика розглядається як спосіб вирішення невідкладних проблем (наприклад, безробіття), її основною метою є вирішення довгострокових структурних завдань. Одним з фундаментальних принципів регіональної політики EU є те, що доцільніше надавати допомогу регіонам, в яких відбуваються структурні зміни, ніж субсидувати відстаючі галузі економіки або виробництва. Саме тому, мова йде про підтримку в першу чергу інвестицій, а не на тривалого субсидування.

Четвертий аспект є пов'язаним з ринковою орієнтацією регіональної політики, яка націлена на створення таких умов, за яких ринкові стосунки могли б розвиватися найбільш ефективно. Ініціативи регіональної політики спрямовуються на вдосконалення структури ринкових відносин, а від так – не вступають у протиріччя з ними. Нарешті, регіональна політика вимагає скоординованого підходу та розвитку партнерських стосунків, оскільки природа регіональних проблем вимагає комплексної участі в їх вирішенні національних міністерств та відомств, різних організацій регіонального рівня, а також приватного сектора економіки.

Важливим результатом розвитку регіональної політики в EU є зміна самого підходу до неї, визнання пріоритетності її завдань для успіхів інтеграційних процесів в цілому. Зміна підходів спостерігається в значному збільшенні фінансових коштів, диверсифікації форм і методів регіональної політики, спробах EU вже на етапі розробки рішень прийняти до відома їх вплив на регіональний розвиток.

З урахуванням динамічного розвитку геополітичної ситуації і розширення Європейського Союзу успішна реалізація регіональної політики має особливе значення для збалансованого і гармонійного розвитку континенту, де регіон розглядається як найважливіший резерв внутрішньої єдності європейської інтеграції. Досягнення регіональної однорідності – одна із базових цілей розвитку ЕУ. Звідси, актуальним стає формування гомогенного простору, заснованого на рівному рівні розвитку регіонів, який включає економічну, соціальну, екологічну, культурну і інші складові.

Розвиток європейського регіоналізму у подальшому буде розвиватися в у наступних напрямках. Охоплюючи перед усім економічну сферу, європейський регіоналізм поступово буде більше проявлятися у політичній площині, що знайде втілення у збільшенні самостійності в прийнятті конкретних політичних або законодавчих рішень, які стосуються діяльності регіону. Відповідно, посилиться роль регіонів й на міжнародному рівні з одного боку, а з іншого, більш тісним стане розвиток міждержавного співробітництва в сфері транскордонної співпраці. Регіоналізм і в подальшому буде посилювати інтеграційні стремління в ЕУ, оскільки тільки через тісні взаємодію і згуртованість регіонів можна буде забезпечити процвітання кожного з них. А це передбачає й поглиблення регіонального і міжрегіонального співробітництва в межах ЕУ. В решті решт, реструктуризація міжрегіональних відносин, яка буде продовжуватись в наслідок розширення ЕУ призведе до змін у конфігурації європейських регіонів і субрегіонів.

Глибока інтеграція в рамках ЕУ стала важливою умовою розвитку міжнародної конкурентоспроможності європейських виробників на зовнішніх ринках, в тому числі транснаціонального характеру. ЕУ буде й надалі розвивати інтеграційну в взаємодію з країнами не тільки європейського регіону, а всіма партнерами, хто має стратегічне значення для розвитку конкурентоспроможності європейської економіки в умовах глобальної регіоналізації.

Vdovychenko V.
Associate Professor, PHD
Kyiv Borys Grinchenko University

**EU: CHALLENGES OR CHANGES?
NARRATING PROSPECTS FOR FUTURE
EUROPEAN STUDIES (ITALY'S VIEW)**

У статті представлено погляд на виклики, пов'язані із процесами інтеграції в Європейському Союзі. Крім того, репрезентовані думки щодо майбутніх загроз Європейського Союзу та Італії, як однієї із його держав-членів та держав-засновниць. Аналіз цієї проблематики подано у контексті викладу позицій італійських політиків та науковців. Еволюцію євроінтеграційного погляду Італійської Республіки здійснено крізь призму розуміння місця і ролі цієї країни в ЄС на початку XXI століття, проте акцент здійснено у період останніх двох років (2016-2017), коли в Італійській Республіці відбулися трансформаційні зміни, пов'язані із проведенням референдуму у грудні 2016 року. Розкривається взаємозв'язок між інтересами Італійської Республіки та Європейського Союзу щодо консолідованого майбутнього ЄС.

Ключові слова: європейська інтеграція, ЄС, Італійська Республіка.

The paper presents an opinion on the challenges related to the European integration process as well as views on future threats of the European Union and Italy being one of its founding member-state. The analysis of the issues are provided in the context of presenting the position of Italian politicians and scientists referred to the future of the EU. The crisis and challenges presented by Brexit enhanced scholars from various countries to analyze and rethink about the future of the European integration. The paper present a view of the EU's future made through the prism of understanding the place and role of Italy in the EU at the beginning of the XXI century. However, the emphasis is given to the period of the last two years (2016-2017), when the Republic of Italy held on the transformational changes associated with its referendum in December, 2016.

The article poses the question to what extent the political fluidity within the member-states will be necessary in order for the EU to still remain solid tackling common economic and political challenges. It reveals the relationship between the interests of the Italian Republic and the European Union necessary for the EU's future consolidated.

Key words: European integration, Italy, EU.

Introduction

We are evidencing nowadays that, innovative teaching changes the nature of education. Technology usage can change teaching in various ways. Revealing diversity in educating modern history may equip students not only with research and analysis skills necessary to evaluate transition and evolution process in Europe, but develop a keen eye and ear to follow and understand European and global affairs.

My idea lies in presenting current debates that EU is facing in the time when there is a real institutional crisis of it. The aim of this research is to highlight Italy's contribution into the European integration process at the beginning of XXIst century. Moreover, it's important to understand how these debates are developing and progressing in Italy presiding in G7 and being in the UN Security Council in 2017. Italy marked 60th anniversary of the Treaty of Rome which remind us about the importance to understand and reassess the European integration project achievements.

European Studies and Current Challenges

Undoubtedly, the current EU member-states are facing multiple challenges but still viewed as a cornerstone of stability and peace in Europe. However, it is worth to mention that the paradigm of its stable democracy transferred itself in the light of apparent lack of strength and vision. EU is facing difficulties to lead through the period of lingering turbulence where global powers, like US, China and Russia are redefining fundamental rules of foreign policy. Moreover, the EU member-states are facing challenges coming from the new type of information warfare that Russia has presented since its conflict with Ukraine. This is "propaganda war" which is becoming one of the most

unexpected and unprognosed waves of current security threats [1, p. 494-495].

Moreover, the EU is facing other challenges: migration flows and refugee crisis, security risks in the Mediterranean Sea and fiscal and economic threats from Eurozone being considered threats also for Italy's role and place in the European Union. But most of all, these are somehow ideological battles for the "hearts and minds" of people favoring towards nationalistic approaches.

In the wake of Brexit, the role of Italy in the EU presents a specific interest. Moreover, it is crucial to redefine and re-assess the policy of EU's driving forces which are represented by those nations which were the founding one for the integration process. In such a way, Italy is characterized by a considerable influence on global processes that led to its fundamental transformation. As a founding member of the European Community, and subsequently the European Union, it was considered a strong advocate of further integration process. During the earlier stages of its historical development, Italy has also played a leading role in world politics promoting integration format in regional and global dimensions [4, p. 8].

I would seek to argue that, from historical perspective, Italy's recent European policy paradigms can be usefully conceptualized as resulting from both international and domestic factors. In a profoundly heterogeneous and interdependent world, cross-disciplinary dialogue referring to understanding the roots and causes of EU's (dis)integration future present a special interest. It points to a global shift towards scepticism in the main sectors such as politics, economy and culture [2]. The specificity of the political forces in Italy impacted the determination of the positions regarding the European integration orientation: the center-left wing supported the Europeanism tradition and tried to advocate the conduct of the related reforms in the country while their opponents disputed the EU impact on the economy of Italy, insisting on the equivalence of the European and Atlantic vectors [3, p. 8-9].

Starting from Italy's referendum time in December, 2016, the dimension of European affairs for Italian politicians and scientists is polarized around two approaches for the EU to be taken in the future: the path of further and deeper integration

or, alternatively, disintegration, that is, the weakening of the existing relations between the EU member-states in certain areas ('multi-speed Europe') [1, p. 419]. Regarding the importance of further integration Paolo Gentiloni presented his ideas during a conference in 2015 organized by the Italian Institute of International Political Studies. He noted that the future of Europe depends on the ability of nations to regenerate interaction and desire to overcome the frustration associated with slowing pace of European integration. The EU will take an important place in the new world order, where member-states will make more effort and produce joint solutions to situations of greatest uncertainty [8].

Italy understood that for EU member-states is essential to demonstrate the world its solidarity, common will and commitment to European values [6, p. 2-3]. In this regard, it was the Italian Republic advocated to celebrate the 60th anniversary of the Treaty of Rome, which decided the fate of European integration and contribute to preparing the transition from the European Community to the European Union. The Treaties of Rome were fundamental to the creation of "Europe of nations" because they determined the priority of the rule of law, democracy and the four freedoms: free movement of people, capital, goods and services.

Therefore, in March 2017 Italy has made efforts for the EU member states to demonstrate their capacity to overcome political and economic challenges affecting them after Brexit. It was also crucial for Italy's nation-state consolidation [7, p. 6]. The Rome political declaration on the future of the EU without the UK signed in March 2017 symbolically marked the attempt of the EU to try to overcome deep and systemic political and economic crisis. [9] The declaration showed security priority for Europe that frames important sustainable development and economic growth. Italy understood that such steps would testify that the EU has done its own systematic work aimed at effective transformational changes [9, p. 1].

Finally, Italy understands that European studies should draw much more attention to different tools which hybrid information challenges are presenting. When skillfully combined, propaganda twists the information inside and outside the country and makes pressure impact on the credibility of both national

governments and international organizations. Understanding its non-military tools gives us an idea that such type of influence is much more dangerous than traditional or 'conventional' weapon. It enhances the pressure and influence in order to destabilize a country from its internal side without even stepping on the territory. In such a way, propaganda frames and limits the role of the nation-states 'cause the tools that are being used unbalance and help to disseminate fake information producing hate and fear among the citizens.

Conclusion

The year 2017 will be a crucial for Italy and its role in Europe as the world seeks to redefine its diplomacy and politics. In times of rising populist and anti-globalist movements, the further European Studies in Italy stem to analyze the place and role of Italian Republic in the international arena. However, Italy continues to believe into the priority of European values even in the rising security challenges in Europe. Italy and other major European countries are trying to become more flexible in terms of socio-economic challenges and, at the same time, more resilient in overcoming issues of common external threats.

However, the questions that European Studies in Italy will try to analyze are how not to jeopardize liberal democratic values and, at the same time, to overcome populism, how to fight against hybrid threats and keep building strong economic ties among EU and global partners and, finally, how to protect people and make the international law norms being respected.

References:

1. Alberti F. Guerra fredda e dintorni. – Verona: QuiEdit, 2017. – 585 p.
2. Soldati A. Economic Disintegration in Europe // Foreign Affairs. – No.12, 2016. – Electronic Source: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/1959-10-01/economic-disintegration-europe>
3. Вдовиченко В.А. Італійська Республіка в європейському інтеграційному процесі. (1992-2009 рр.: Автореф. дис.. канд.. істор. наук. – 07.00.02. – 2016. – 19 с.
4. Caracciolo L. Terra Incognita. Le radici geopolitiche della crisi italiana – Roma: Laterza, 2001. – 117 p.

5. Pombeni P. La politica in Europa del '900. – Roma: Edizioni Laterza, 1998. – 172 p.

6. Il G 7 ed il ruolo d'Italia / a cura di Battisti E., Villa M., Villafranca A. – No. 129 (2017). – 52 p. – Електронний доступ: <http://www.parlamento.it/application/xmanager/projects/parlamento/file/repository/affariinternazionali/osservatorio/approfondimenti/PI0129App.pdf>

7. Вдовиченко В.А. Референдум all'italiana: виклик для єдиної Європи / В.А. Вдовиченко // Зовнішні справ. - №.12. – 2016. – С. 6-8.

8. Gentiloni e Gozi in ISPI: il ruolo dell'Italia nel futuro dell'UE. – 6 maggio 2015. – Електронний доступ: <http://www.ispionline.it/en/node/13253>

9. Declaration of the leaders of 27 member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission / European Council. – 25.03.2017. - Електронний доступ: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25-rome-declaration/>

Веселовський Б.А.

*студент 4 курсу спеціалізації
європейське право Інституту
міжнародних відносин
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРОМАДЯНСЬКИХ СУСПІЛЬСТВ ДО СПІВПРАЦІ В РАМКАХ УГОД ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Тези присвячені дослідженню однієї з складових частини інституційного механізму співпраці у рамках угод про асоціацію, які укладає Європейський союз з третіми країнами, а саме співпраця громадянських суспільств як сучасного ядра перетворень та реформ, а також «захисника» демократії у державах. Особливу увагу звернуто на такі

Угоди про асоціацію як Угоди з Україною, Молдовою та Грузією і Угодою з Республікою Чилі у їх порівнянні щодо даного питання.

Ключові слова: Угода про асоціацію з Європейським Союзом, громадянське суспільство, Європейський економічний і соціальний комітет, Платформа громадянського суспільства.

This synopsis is devoted to the study of one of the components of the association's institutional mechanism of cooperation within the agreements that the European Union concludes with third countries, namely the civil society cooperation as the core of modern transformations and reforms, as well as "protector" of democracy in the states. The special focus is made on such Association Agreements as the Agreements with Ukraine, Moldova and Georgia and the Agreement with the Republic of Chile in their comparison on this issue.

Key words: Association Agreement, civil society, the European Economic and Social Committee, Civil Society Platform.

Угода про асоціацію з Європейським Союзом – договір між Європейським Союзом (далі – ЄС) та третьою державою (державою – не членом ЄС), що створює рамки для співпраці між ними. До областей співпраці зазвичай належать розвиток політичних, торгових, соціальних, культурних зв'язків та зміцнення безпеки. Правову базу такої угоди було створено за статтею 217 Договору про функціонування Європейського Союзу. Відповідно до цієї статті, «Союз може укласти з однією чи кількома третіми країнами чи міжнародними організаціями угоди, що встановлюють асоціацію, яка передбачає взаємні права й обов'язки, спільні дії та спеціальні процедури» [1, с.190]. Як правило, Угоди про асоціацію передбачають інституційний механізм співпраці, тобто систему органів, які повинні сприяти виконанню та дотриманню положень Угоди за допомогою наявних у них повноважень. У даній статті ми розглянемо питання залучення громадянських суспільств до співпраці в рамках Угод про асоціацію з Європейським Союзом на прикладі так званих угод «нового покоління» – Україна,

Грузія, Молдова, іншими словами кажучи, угоди укладені після вступу в силу Лісабонського договору та угоди «старого покоління» – Республіка Чилі.

Стаття 10 УНА з Республікою Чилі встановлює: «Цим засновується Спільний консультативний комітет із завданням допомагати Раді з питань асоціації в сприянні діалогу та співпраці між різноманітними економічно-соціальними організаціями громадянського суспільства в Європейському Союзі та Чилі» [2]. Такі діалог і співпраця охоплюють усі економічно-соціальні аспекти відносин між Спільнотою і Чилі, як вони постають у контексті реалізації цієї Угоди. Комітет може висловити свою думку з питань, що виникають у цих галузях. Спільний консультативний комітет здійснює свою діяльність на основі консультацій з боку Ради з питань асоціації або, в цілях сприяння діалогу між різноманітними соціально-економічними представниками, з власної ініціативи [2]. Згідно зі ст. 11 УНА з Республікою Чилі «... Сторони будуть також сприяти регулярним зустрічам представників громадянських суспільств Європейського Союзу та Чилі, включно з академічною спільнотою, соціально-економічними партнерами та неурядовими організаціями з метою їхньої поінформованості про реалізацію цієї угоди та отримання їхніх пропозицій щодо покращення Угоди»[2].

У свою чергу ж, відповідно до Угод про асоціацію з Україною (ст. 469–470), Молдовою (ст. 442–443), та Грузією (ст. 413–414), закріплюються ідентичні норми щодо співпраці громадянських суспільств, а саме «Сторони сприяють проведенню регулярних засідань представників їхніх громадянських суспільств з метою інформування їх про виконання Угоди та врахування їхнього внеску для її виконання» [3; 4; 5]. Для цього, відповідно до вищевказаних статей створюється Платформа громадянського суспільства (далі – Платформа). Платформа складається з представників громадянського суспільства України з однієї сторони і членів Європейського економічного і соціального комітету (ЄЕСК) – з іншої. Повноваження Платформи:

- Платформа повинна бути поінформованою про рішення та рекомендації Ради асоціації;
- Платформа може надавати рекомендації Раді асоціації.

- Комітет асоціації та Парламентський комітет асоціації повинні здійснювати регулярні контакти з представниками Платформи з метою отримання їхньої думки щодо досягнення цілей цієї Угоди.

Таким чином, розглянувши оглядово основні моменти, пов'язані з інституційним механізмом залучення громадянського суспільства до співпраці в рамках Угоди про асоціацію з Європейським союзом, можна навести наступні висновки:

Відповідно до Угоди з Чилі механізм залучення громадянських суспільств до співробітництва сторін побудовано наступним чином: було створено окремий орган Спільний консультативний комітет, який покликаний сприяти діалогу та співпраці між різноманітними організаціями громадянського суспільства в ЄС та Чилі; цей орган формується на паритетній основі з представників Європейського економічного та соціального комітету (ЄЕСК) та відповідних інституцій Чилі, які займаються економічно-соціальними питаннями. При цьому варто звернути увагу на два моменти. По-перше, вирішальний вплив на визначення складу цього спільного органу мають уряди договірних сторін. По-друге, згаданий ЄЕСК є дорадчим органом ЄС (його завдання полягає в наданні Раді ЄС та Європейській Комісії обґрунтованих пропозицій щодо рішень, які ними розробляються або ухвалюються), що складається з представників різних економічних і соціальних складових організованого громадянського суспільства, компетенція цього органу обмежується «всіма економічно-соціальними аспектами відносин між Спільнотою і Чилі». Таким чином, Угода дозволяє йому втручатися в ті питання, що охоплюються компетенцією Європейської спільноти і мають економічно-соціальний характер; цей спільний орган впливає на співпрацю договірних сторін опосередковано – через надання допомоги Раді з питань асоціації, яка є головним органом здійснення співпраці сторін. Щодо Угод з Україною, Молдовою, Грузією, то вони закріплюють норми з однаковим змістом, які описують процедуру співпраці громадянських суспільств, яка відрізняється від Угоди з Чилі такими моментами: по-перше, Платформа займається обговоренням усіх питань, що витікають з положень

Угоди; в свою чергу, Спільний консультативний комітет працює лише над питаннями, що є складовою економіко-соціальних відносин між Сторонами. По-друге, Спільний консультативний комітет може висловлювати думку з питань, що охоплюються економіко-соціальними галузями, тоді як Платформа надає рекомендації Раді асоціації та думки Раді та Комітету асоціації щодо досягнення цілей угоди: на наш погляд така «дрібничка» є суттєвою, адже рекомендації, хоч і мають необов'язковий характер, та все ж формують певний юридичний базис для органів, яким вони спрямовані, так звані «можливі правила та норми», які можна взяти до уваги. А поняття «думка» асоціюється з певним враженням, ставленням до певного питання чи прийнятого рішення з вкрапленнями якихось «пропозицій», хоча і необов'язково.

Список використаних джерел:

1. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. – 536 с.
2. Agreement establishing an association between the European Community and its Member States, of the one part, and the Republic of Chile, of the other part [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f83a503c-fa20-4b3a-9535-f1074175eaf0.0004.02/DOC_2&format=PDF.
3. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_agreement_ukraine_2014_en.pdf.
4. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://eur-lex>.

europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0-830(01)&from=pl.

5. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Union. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_agreement.pdf

Vinska O.

*Associate Professor, Department
of European Integration Kyiv
National Economic University
named after Vadym Hetman*

Tokar V.

*Professor, Department of
International Finance
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman*

**FEMALE EMPOWERMENT IN ACADEMIA:
CASE OF EU GRANTS AT KYIV NATIONAL
ECONOMIC UNIVERSITY
NAMED AFTER VADYIM HETMAN**

The authors evaluate the gender dimension of grants attained by KNEU from the European Commission in 2011-2017. The calculations of female to male instructors' and paid lectures delivered by female to male instructors' ratios provided hard evidence for the constant progress in female academic empowerment at KNEU via Jean Monnet Modules.

Key words: female empowerment, gender gap, gender equity, EU grants, Jean Monnet Modules.

Авторами оцінено гендерний вимір грантів, які були отримані КНЕУ від Європейської Комісії впродовж 2011-2017 рр. Розрахунки співвідношення інструкторів жіночої та чоловічої статті, а також оплати їх праці засвідчили по-

стійний прогрес у розширенні академічних можливостей жінок у КНЕУ завдяки Модулям імені Жана Моне.

Ключові слова: розширення прав і можливостей жінок, гендерний розрив, гендерна неупередженість, гранти ЄС, Модулі імені Жана Моне.

The interconnected issues of gender equity and female economic empowerment are capturing the world being declared as one of the UN goals for sustainable development till 2030. The global social and economic progress heavily relies on the inclusive culture favoring diversity and tolerance for all society members notwithstanding their gender. Numerous cross-country reports on gender equity provide hard evidence for achievements of certain governments in eradicating the gender gap. However, the World Economic Forum research shows the discrepancy between male and female opportunities in health, education, politics and economy. Thus, talented women constituting half of the world population are still not fully engaged in making our planet a better place for living. The conclusion of the report is alarming: “All things held equal, with current trends, the overall global gender gap can be closed in 83 years across the 107 countries covered since the inception of the Report – just within the statistical lifetime of baby girls born today” [1].

EU member-states are among leaders in ensuring gender equity while fundamentalist, radical and militant societies lag behind. In our previous publications [2-3] we proved the strong correlation between economic success, innovative development and gender equity. Leader-states spread a powerful message of female empowerment via their foreign aid programs. We insist that EU grants provided for Ukrainian citizens and/or organizations in any spheres must comply with gender equity standards.

In our current paper, we would like to shed light on gender dimension of grants attained by KNEU from the European Commission, namely “European Integration Advocacy Training” (Project number №199755-LLP-1-2011-1-UA-AJM-MO), “European Union Innovation and Investment Development” (Project number № 529031-LLP-1-2012-1-UA-AJM-MO) and

“European Corporate Social Responsibility (CSR) Business Practices” (Project number № 553110-EPP-1-2014-1-UA-EPPJ-MO-MODULE).

Table 1 demonstrates the steady progress in female academic empowerment at KNEU. While “European Integration Advocacy Training” female to male instructors’ ratio equaled 0.67 and resulted in paid lectures delivered by female to male instructors’ ratio 0.18, the next “European Union Innovation and Investment Development” grant showed 1.33 and 0.43 ratios, and the “European Corporate Social Responsibility (CSR) Business Practices” grant indicated brilliant ratios of 1.50 and 1.36 respectively.

Table 1

**Gender Dimension of Grants Attained by KNEU
from the European Commission in 2011–2017**

Grant	European Integration Advocacy Training (2011–2014)	European Union Innovation and Investment Development (2012–2016)	European Corporate Social Responsibility (CSR) Business Practices (2014–2017)
Female to Male Instructors’ Ratio	0,67	1,33	1,50
Paid Lectures delivered by Female to Male Instructors’ Ratio	0,18	0,43	1,36

Source: Own calculations based on official syllabi of trainings

Thus, the case of KNEU proves the importance of gender prism in European grants for academics (namely Jean Monnet modules). We see that while participation of men and women is equal, their true contribution can be far from equity principles. Although women have perfect opportunities to participate in European grants, the economic outcomes differ substantially. Thus, we recommend applying the principle of equal remuneration to eradicate gender pay gap and guarantee the progress in female economic empowerment in Ukraine.

References

1. Progress over Time. Available at: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/progress-over-time>.
2. Vinska, O., Tokar, V. (2016) Gender Equality and Socioeconomic Development of the European Union Member-States. *Skhidna Yevropa: Ekonomika, Biznes ta Upravlinnya (Eastern Europe: Economics, Business and Management)*, 2, 32-36. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/2_2016/08.pdf; http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal_eng/2_2016/08.pdf.
3. Vinska, O., Tokar, V. (2016) Interdependence of Gender Equality and Innovation Competitiveness of the EU Countries. *Global'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky (Global and National Problems of Economy)*, 12, 18-22. Available at: <http://global-national.in.ua/issue-12-2016/20-vipusk-12-serpen-2016-r/2248-vinska-o-j-tokar-v-v-vzaemozalezhnist-gendernoji-rivnosti-ta-innovatsijnoji-konkurentospromozhnosti-krajin-es>.

Гаращук О. В.

д.е.н, проф., завідувач сектору взаємодії з громадськістю та ЗМІ і міжнародного співробітництва відділу організаційно-інформаційного забезпечення та роботи з персоналом Державної інспекції навчальних закладів України

Куценко В. І.

д.е.н., проф., заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри університетської освіти і права ДВНЗ «Університет менеджменту освіти НАПН України»

РОЗВИТОК ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ

Обґрунтовується парадигма розвитку освіти в євроінтеграційному контексті. Розкрито сутність, значення, прин-

ципи і чинники розвитку освіти в умовах євроінтеграції. Значну увагу приділено проблемам наукового пошуку напрямів забезпечення розвитку освіти у відповідності з реальними потребами економіки, суспільства, особистості.

Ключові слова: освіта, тренінг, євроінтеграція, реформування, економіка.

The paradigm of the development of education in the European integration context is substantiated. The essence, significance, principles and factors of the development of education in the conditions of European integration are revealed. Considerable attention is paid to the problems of scientific search for directions of ensuring the development of education in accordance with the real needs of the economy, society, and the individual.

Key words: education, training, European integration, reforming, economics.

*„Наука – це не тільки знання,
але й їх усвідомлення, що зумовлює
вміння користуватись ними”*
В. Ключевський

*„Освіта повинна мати
абсолютний пріоритет і сприяти
розвитку всіх видів творчої діяльності”*
Конференція Нобелівських лауреатів,
Париж, 1988 р.

Останнім часом зросла роль освіти у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни. Скажімо, у найбагатшій на сьогодні країні світу – США майже дві третини економічно активного населення мають завершену третинну (післяшкільну) освіту. В Україні цей показник є значно нижчим. Окрім того, частка населення в нашій країні у віці 22 років і старші, яке має повну вищу освіту, знижується. Якщо в 2015 році ця частка становила 27,7%, то в наступному році – 27,2% [1, с. 50-55]. Причому вказана тенденція є характерною як для сільської місцевості, так і для міських поселень. Разом із тим за кількісними параме-

трами щодо розвитку освіти, ми нерідко випереджаємо багато європейських країн. Приміром, в Україні повну середню і вищу освіту населення у віці 18 років і старші мають 92%, тоді як у країнах ЄС цей показник становить 84%, у Великобританії – 65, а, приміром, в Іспанії – 45% [2, с. 65].

Суттєві негативні зміни відбуваються і в контексті якості освіти. Це зокрема впливає з результатів зовнішнього незалежного оцінювання знань за 2016 рік. Скажімо, з математики 27% абітурієнтів не змогли розв'язати задачі, 15% – навіть не вміли розкрити дужки. Це говорить про те, що абітурієнти не мають елементарних знань і що необхідним є реформування всієї вітчизняної освітньої сфери, приведення її до вимог єдиного європейського освітнього простору.

Поряд із тим, наявний інтелектуальний потенціал, на жаль, не сприяє зростанню наукоємності валового внутрішнього продукту. Підтвердженням цього є місце України на світовому ринку інноваційної продукції. Якщо на цьому ринку США належить 36%, Японії – 30, Німеччині – 17, Китаю – 6, то нашій країні – менше 0,1%. Питома вага інноваційно активних підприємств до загальної кількості підприємств в Україні дорівнює 17,3%, тоді як, приміром, в Ірландії – 70% [3, с. 486; 4]. Однак при цьому в національній економіці нашої країни також має місце тенденція впровадження інновацій у виробництво (табл.).

Таблиця

Динаміка впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Впровадження нових технологічних процесів	2043	2510	2188	1576	1743	1217
Освоєно виробництво інноваційної продукції, найменувань	2408	3238	3403	3138	3661	3136

Джерело: [3, с. 488].

Відмічені суперечливі тенденції відображають значну відірваність української системи освіти від реальних по-

треб економіки й суспільства. Тому сьогодні вкрай важливим є підготовка компетентних фахівців, які володіють відповідними компетенціями, тобто – сукупністю взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь і навичок, способів діяльності), необхідних для якісної продуктивної діяльності.

Компетентність – це володіння людиною відповідними компетенціями, необхідними для здійснення професійної діяльності, це інтегрований результат освіти, що дозволяє фахівцю успішно розв'язувати професійні завдання. Цьому має сприяти й інформаційна компетенція, що являє собою сукупність певних якостей, які забезпечують ефективний пошук необхідної інформації, її структурування та адаптацію до особливостей виробничого процесу, використання в роботі комп'ютерних і мультимедійних технологій.

Все це передбачає необхідність постійної модернізації освіти, впровадження активних методів навчання. Адже сучасне інформаційне суспільство потребує нових кваліфікованих фахівців, здатних успішно адаптуватися в нестандартних умовах, постійно вдосконалювати свої навички, вміння та компетенції, а також вивчати досвід високорозвинених країн.

В багатьох українських вищих навчальних закладах уже активно використовуються програми західних університетів. Так, Києво-Могилянська академія використовує американську магістерську програму; Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка – французьку програму та європейські студії. Значний позитивний досвід у цьому контексті накопичено в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана, Одеському національному економічному університеті, Київському національному торговельно-економічному університеті. В цих умовах учитель, викладач вищої школи мають бути не „трансляторами” знань, а організаторами навчального процесу, активно використовуючи при цьому новітні технології.

Останнім часом в навчальній діяльності успішно використовуються тренінгові технології, пов'язані з іменем К. Левіна, який ще у 1944 році запровадив цю систему в Центрі вивчення групової динаміки, посприявши відкрит-

тю його при Массачусетському технологічному інституті. У 1947 році за підтримки уряду США тут були створені Національні тренінгові лабораторії. Тренінг – англійське слово, що означає навчання, виховання, тренування, дресирування. У навчальній діяльності тренінг використовується як:

- метод дресури;
- метод тренування;
- метод створення умов для саморозкриття учасників відповідної діяльності у системі самостійного пошуку ними шляхів успішного вирішення власних завдань;
- метод активної навчальної діяльності студентів [5].

Фахівці з тренінгів виділяють:

- групові дискусії;
- ігрові методи;
- моделювання ситуацій;
- техніки розвитку професійних якостей і компетенцій;
- інтерактивні техніки тощо.

Тренінгове навчання відбувається за схемою: теорія – досвід – аналіз – висновки – застосування. Тренінг, як форма навчання належить до інноваційних, особистісно зорієнтованих технологій навчання.

Розвиток освіти України у контексті євроінтеграції потребує реформування і методів управління названою сферою, як це має місце в багатьох країнах Європейського Союзу. Як зазначається в „Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.”, одним із напрямів реформування освіти є впровадження системи державно-громадського управління освітою, яке має здійснюватись на інноваційних засадах, відповідно до принципів сталого розвитку та забезпечення інтенсивного функціонування освіти та її високої якості.

Таким чином, для приведення нашої системи освіти у відповідність з вимогами та потребами реальної економіки і суспільства необхідно модернізувати управлінську діяльність освітньою сферою; перейти від контролю якості – до забезпечення останньої; сформуванати нову філософію розвитку освіти в умовах здійснення євроінтеграційних процесів. Впровадження вищезазначених заходів сприятиме прискоренню входження української системи освіти

в єдиний європейський освітній простір, суттєвому покращенню якісних параметрів розвитку освіти.

Список використаних джерел:

1. Соціально-демографічна характеристика домогосподарств України у 2016 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Стат. збірник / Держ. служба статистики України. – К.; 2016. – 87 с.
2. Кольчугина М. Нацпроект «Образование»: інновацізація підготовки кадрів / М. Кольчугина // МЭ и МО. – 2009. – №9 – С. 64-72.
3. Статистичний щорічник України за 2015 рік / Державна служба статистики України. – К.; 2016. – 575 с.
4. Дынкин А. «... экономика знаний – менее очевидное явление» / А.А. Дынкин // Международные процессы. – 2007. – Том 5. – № 1. – С. 111-115.
5. Карманенко В.В. Тренінг як ефективний інструмент розвитку професійних компетенцій і практичних навичок студентів ВНЗ / В.В. Карманенко // Імідж сучасного педагога. – 2017. – №1(170). – С. 23-25.

Golovko L.

*PhD., associate professor
of the Department of International
Law and Comparative law
of the National University of Life
and Environmental Sciences
of Ukraine, member
of the teaching staff of the
Jean Monnet Module “EU
Environmental Policy and Law”*

**PROBLEMS OF ADAPTATION
OF UKRAINIAN LEGISLATION ON ENVIRONMENTAL
SAFETY REQUIREMENTS TO EUROPEAN UNION LAW**

The purpose of our thesis is to explore actual problems of harmonization of environmental legislation of Ukraine with

the requirements and principles of EU environmental policy and development of proposals for the improvement of Ukrainian legislation. Main features of harmonization of Ukrainian legislation in the sphere of environmental protection and prospects for improvement of legal liability of business entities which activity is highly hazardous for violation of environmental law were analyzed.

Keywords: environmental policy, environmental safety, adaptation of Ukrainian environmental legislation to EU standards.

Метою тез доповіді є вивчення актуальних проблем гармонізації екологічного законодавства України до вимог і принципів екологічної політики ЄС і розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства України. Проаналізовані шляхи гармонізації українського законодавства в сфері охорони навколишнього середовища та перспективи вдосконалення правової відповідальності господарюючих суб'єктів, діяльність яких носить підвищену небезпеку для навколишнього природного середовища.

Ключові слова: екологічна політика, охорона навколишнього природного середовища, адаптація природоохоронного законодавства України до стандартів ЄС.

Current ecological situation in Ukraine has extremely negative parameters. Industrial accidents became more frequent, that have demonstrated improper situation concerning the compliance by business entities which activity is highly hazardous with requirements of environmental legislation and ignoring of basic safety rules. This determines the necessity of increased attention of the legislator to solution of problems of prevention of such cases and increase of responsibility of business entities in this area.

In Ukraine most of the laws on economic activities provide compensation for damage due to environmental pollution, but they are not sufficient to ensure the prevention and elimination of damage caused to the environment. In order to adapt domestic legislation to the European legislation on environmental protection and Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council "On environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage" of

21 April 2004 in particular, in our opinion, it is necessary to adopt in Ukraine the Law “On prevention and elimination of damage caused to the environment”. The law should define a) the rights and obligations of business entities, which activity is highly hazardous, in the sphere of prevention and elimination of environmental damage, b) the role of public authorities in the sphere of prevention and elimination of environmental damage, c) liability for breach of duties under this law.

The law should be aimed at: companies that produce or store hazardous chemicals; petrochemical companies; operators of waste management and landfill sites (of city, district, etc.); agricultural enterprises; water management organizations; carriers of dangerous chemicals; suppliers of electricity; investors who invest in land and real estate; environmental consultants.

Some work in the sphere of regulation of obligatory ecological insurance is carried out in Ukraine. In particular, the draft law “On compulsory insurance of liability of business entities which activity is highly hazardous” of July 9, 2015 № 2327a was submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine [1]. Draft law establishes common conditions and procedure of mandatory insurance of responsibility of business entities which activity is highly hazardous, and aims to compensation for damage caused to property interests of individuals and legal entities as a result of environmental pollution caused by accident. According to the explanatory note to the draft law civil liability of companies consists in compensation for harm, which is caused by ecological violations of specific individuals to third parties [2]. Instead, the purpose of Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council “On prevention and elimination of damage caused to the environment” of 21 April 2004 is to establish the framework of environmental responsibility for the prevention and elimination of environmental damage based on the polluter-payer principle. This Directive does not apply to cases of personal injury, to damage to private property or to any economic loss and does not affect any right regarding these types of damages. Thus, the main purpose of Directive 2004/35/EC of the European Parliament and of the Council is to protect the environment and the purpose of the Draft Law of Ukraine “On compulsory insurance of liability of business entities which activity is highly hazardous” – the protection of property rights of

individuals and legal entities. In our opinion, the provisions of the Draft Law “On compulsory insurance of liability of business entities which activity is highly hazardous” of July 9, 2015 № 2327a is not sufficient to ensure the prevention and elimination of damage caused to the environment.

In our opinion, the Law of Ukraine “On the prevention and elimination of environmental damage” should also include provisions, which would enable the public to influence decisions concerning the necessary preventive measures. Non-governmental organizations working at the environmental protection and persons who suffered the adverse effects or are able to experience the damage from environmentally hazardous activities should have the right to require the competent authority to take the necessary preventive measures. This requirement is necessary because in Ukraine the public has actually no real impact on the environmentally significant decisions.

The Law of Ukraine “On the prevention and elimination of environmental damage” should provide for the establishment of the national automated information system of prevention and elimination of environmental damage. Information system of prevention and elimination of environmental damage should include the following information: a) type of damage caused to the environment or its direct threat, place and date of occurrence of harm or threat of its occurrence, its volume, dates of the beginning and the end of the proceedings in the case of an offense; b) full name and address of the entity; c) adopted and implemented preventive and remedial actions, including measures to mitigate environmental damage, the results of remedial action, d) the amount of spending on preventive actions and the size of spending on remedial actions: 1) incurred by entity; 2) from indemnity insurance; 3) not received from the entity with specifying the reason why they have not been received; 4) from the state budget; e) state of the environment and public bodies and organizations where is possible to get information necessary to determine the state of the environment, as well as other information on the environment, collected, stored and distributed in accordance with the law “On prevention and elimination of environmental damage” or according to special laws [3].

Most European directives and regulations are formulated

very specific, with the establishment of parameters and criteria of quality of environmental components, specific responsibilities of specific subjects. Instead, Ukrainian environmental legislation establishes general requirements, defines the principles, goals, but does not determine the ways of their achievement. Specific regulatory parameters can be found only in the state standards, most of which are not in the public domain.

Ukrainian environmental legislation is declarative, does not contain the terms for achieving quantitative and qualitative results, does not establish effective system of control. Penalties for failure (improper execution) of relevant requirements are not set. Provisions of Ukrainian legislation are not sufficient to ensure the prevention and elimination of damage caused to the environment and must be improved. In particular, Law “On prevention and elimination of damage caused to the environment” should be adopted.

To ensure the implementation of European environmental standards into Ukrainian legislation just adoption of laws is not enough. For implementation it is also necessary to ensure the availability of appropriate institutions and budgets for the implementation of these laws and other normative legal acts. Also it is necessary to create an effective system of monitoring and sanctions in order to insure that requirements of the laws are implemented completely and appropriately.

References

1. Draft law “On compulsory insurance of liability of business entities which activity is highly hazardous” of July 9, 2015 № 2327a [Electronic resource]. – Access mode: <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH1SN68A.html>
2. Explanatory note to the Draft Law of Ukraine “On compulsory insurance of liability of business entities which activity is highly hazardous” [Electronic resource]. – Access mode: <http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH1SN68A.html>
3. Law of Ukraine “On prevention and elimination of environmental damage” // Bulletin of the Supreme Council of Ukraine. – 2003. – № 24. – St.155

Гринькевич О.
*Львівський національний
університет імені Івана
Франка, докторант
економічного факультету,
к.е.н., доцент
OGrynkevych@gmail.com*

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД У МОНІТОРИНГУ ПЕРЕВАГ ТА ІНСТИТУЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Охарактеризовано основні прояви процесів глобалізації та інтернаціоналізації у вищій освіті. Висвітлено міжнародний та європейський досвід у моніторингу основних складових політики інтернаціоналізації у вищій освіті, а саме, її передумов, головних напрямів, переваг, перешкод та інституційних ризиків. Врахування європейського досвіду реалізації стратегій інтернаціоналізації та їх моніторингу є важливими напрямів забезпечення конкурентоспроможності вищої освіти в Україні.

Ключові слова: вища освіта, інтернаціоналізація, моніторинг політики інтернаціоналізації, європейський досвід.

The main manifestations of the processes of globalization and internationalization in higher education are characterized. The international and European experience in monitoring the main components of the internationalization policy in higher education, in particular, its prerequisites, main directions, advantages, obstacles and institutional risks, are highlighted. The use of European experience in the implementation of internationalization strategies and their monitoring are important directions for ensuring the competitiveness of higher education in Ukraine.

Keywords: higher education, internationalization, monitoring of internationalization policy, European experience.

Сучасне світоглядне розуміння процесів глобалізації та інтернаціоналізації у вищій освіті дає підстави виділити

три принципово відмінні, але водночас взаємопов'язані їх прояви.

По-перше, це об'єктивний процес зближення, інтеграції національних освітніх систем та їх інститутів у глобальне освітнє середовище. Його основними характеристиками є активізація міжнародної співпраці у реалізації головних функцій інститутів вищої освіти – наукових досліджень і навчання.

По-друге, інтернаціоналізація виявляється у формуванні нового контексту/наповнення освітніх і наукових продуктів, зміст яких базується на прийнятих у світі міжнародних стандартах, рекомендаціях, методологічних підходах і знаннях міжнаціонального, міжкультурного та глобального масштабу.

По-третє, політика та ідеологія глобалізму й інтернаціоналізму у вищій освіті виявляється у формуванні культурно-духовних цінностей, соціально-антропологічних проектів, які в подальшому стають певною освітньо-культурною стратегією держав світу і покликані забезпечити їх не лише економічне, але й соціокультурне домінування.

Розуміння різних, часто суперечливих між собою проявів інтернаціоналізації у вищій освіті є необхідною умовою об'єктивної оцінки можливостей і загроз у забезпеченні її національної конкурентоспроможності.

Ознайомлення з тематичними напрямками, методикою та результатами міжнародних обстежень процесів інтернаціоналізації у вищій освіті дає підстави не лише визначити основні передумови, напрями та переваги цих процесів у глобальному масштабі, але й врахувати їх у розробленні та удосконаленні стратегій та політик інтернаціоналізації на рівні кожного освітнього провайдера та країни (табл. 1).

Спеціальні опитування ВНЗ країн-учасників Болонського процесу [4] упродовж останніх років вказують на те, що недостатність фінансових ресурсів є головною перешкодою у реалізації програм мобільності як складових стратегій інтернаціоналізації. Водночас існує та продовжує диверсифікуватися цілий комплекс фінансових джерел, які забезпечують інтеграцію національних освітніх систем у глобальному освітньому просторі.

Таблиця 1

Інтернаціоналізація у вищій освіті як об'єкт моніторингу міжнародних і європейських інституцій

Складові політики інтернаціоналізації	Основні форми виявлення
Передумови	<ul style="list-style-type: none"> • підвищення якості навчання та наукових досліджень; • підготовка студентів до життя і праці у глобальному світі; • залучення більшої кількості міжнародних студентів; • підвищення репутації та позицій у міжнародних рейтингах, • зростання конкурентних позицій на національному/регіональному ринку; • фінансові передумови;
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> • розширення та поглиблення міжнародного змісту освіти; • підвищення якості викладання та навчання; • розвиток міжнародного контексту освітніх програм і планів; • зростання престижності освітнього провайдера залучення талановитих студентів та працівників; • зростання міжнародної мережі дослідників і освітніх провайдерів; • можливості порівняння освітніх та наукових досягнень у міжнародному контексті;
Головні напрями	<ul style="list-style-type: none"> • інтернаціоналізація змісту освітніх програм і планів; • міжнародна (війзна) мобільність студентів та академічного персоналу; • навчання іноземних студентів; • міжнародні наукові дослідження; • міжнародне стратегічне партнерство;
Інституційні ризики та перешкоди	<ul style="list-style-type: none"> • недостатність фінансових ресурсів; • недостатні навички у спілкування іноземною мовою; • проблеми з визнанням дипломів у різних країнах; • обмежені можливості контролю якості міжнародних програм • надмірний пріоритет інтернаціоналізації за рахунок інших академічних цілей; • глобальна економ. та політ. ситуація, безпека країни; • проблеми оформлення студентської та робочої віз; • втрата людських ресурсів (brain drain), надмірна увага до залучення іноземних студентів на платній основі).

Джерело: складено автором за [1-3].

Основним джерелом фінансування національних стратегій інтернаціоналізації виступають бюджетні ресурси країни. На інституційному рівні спеціальні бюджети, призначені для реалізації стратегій інтернаціоналізації, використовують практично усі країни – члени ЄС, а їх головне призначення – різноманітні види мобільності. Так, наприклад, в Італії на програми вихідної кредитної мобільності студентів щорічно виділяють 12 мільйонів євро, для спільних програм та навчання іноземних студентів – додатково 1,5 мільйонів євро [4, с. 214].

В окремих країнах, зокрема у Хорватії, право на додаткове фінансування від уряду отримують ВНЗ, які обрали інтернаціоналізацію як один із напрямів свого стратегічного розвитку. У Фінляндії та Польщі показники інтернаціоналізації – рівень мобільності студентів, кількість іноземних співробітників у ВНЗ, співвідношення вхідної та вихідної мобільності – виступають критеріями у визначенні додаткових фінансових ресурсів, які національні агентства у галузі освіти виділяють для втілення програм інтернаціоналізації. Серед інших нефінансових стимулів, які активно використовують національні органи у галузі вищої освіти для підтримки інтернаціоналізації та мобільності – наявність у контрактах між ВНЗ та державою обов'язкових інституційних норм, що гарантують студентам право на здобуття освіти в іншій країні світу, а відтак – стимулюють ВНЗ до співпраці з іноземними партнерами.

Корисним у науковому та прикладному аспектах є досвід європейських країн у реалізації національних систем моніторингу інтернаціоналізації та мобільності у вищій освіті. У цьому контексті, заслуговує на особливу увагу, досвід Великої Британії. Некомерційна організація “Університети Сполученого Королівства” (Universities UK) [5] є одним із провідних промоутерів інтересів Сполученого Королівства у галузі інтернаціоналізації вищої освіти. Головним джерелом фінансування цієї інституції є членські внески університетів країни, а основними функціями – допомога у формуванні освітньої політики з представниками уряду, приватними структурами, іншими зацікавленими стейкхолдерами, промоція та презентація сектору вищої

освіти Сполученого Королівства у глобальному освітньому просторі, дослідження та аналіз діяльності освітніх провайдерів, процесів інтернаціоналізації у цьому секторі країни.

Одним із результатів діяльності Universities UK є регулярні аналітичні звіти (“Вища освіта у фактах і цифрах” (Higher education in facts and figures), “Моделі і тренди вищої освіти Великобританії” (Patterns and trends in UK higher education, “Інтернаціоналізація вищої освіти в цифрах і фактах”), що містять інформацію статистичного та соціологічного характеру щодо розвитку вищої освіти Великобританії та її інтернаціоналізації.

Цікавою та відмінною від багатьох інших країн Європи є аналітика британських звітів [7] у частині внутрішньої мобільності студентів й абітурієнтів між окремими історичними провінціями країни (Англія, Шотландія, Уельс, Північна Ірландія) та іншими країнами світу.

Вивчення європейського досвіду моніторингу процесів інтернаціоналізації у вищій освіті дає підстави стверджувати, що в Україні залишається актуальною проблема реалізації аналогічних систем моніторингу. Їх формування на національному та інституційному рівнях передбачає визначення методологічних підходів до створення, обґрунтування системи якісних та кількісних показників-індикаторів, відповідної інформаційної бази для збору первинних даних.

Список використаних джерел

1. International Association of Universities. IAU Global Surveys [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.iau-aiu.net/content/iau-global-surveys>

2. European Association for International Education [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.eaie.org/blog/revealing-the-state-of-internationalisation-in-europe-the-eaie-barometer-results-are-out/>

3. 2016 Agent Barometer survey reveals important shifts in destination appeal and student perceptions / [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://monitor.icef.com/2016/10/2016-agent-barometer-survey-reveals-important-shifts-destination-appeal-student-perceptions>.

4. European Commission / EACEA/Eurydice, 2015. The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union / [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/182EN.pdf. – P. 239-240.

5. Universities UK [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.universitiesuk.ac.uk/about/Pages/what-we-do.aspx>.

6. International Higher Education in Facts and Figures [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.universitiesuk.ac.uk/blog/Pages/international-higher-education-in-facts-and-figures.aspx>.

7. Patterns and trends in UK higher education 2016 [Електронний ресурс] / Universities UK. – Режим доступу : <http://www.universitiesuk.ac.uk/facts-and-stats/data-and-analysis/Pages/patterns-and-trends-uk-higher-education-2016.aspx>.

Грущинська Н.М.

*доктор економічних наук,
завідувач кафедри міжнародної
економіки і економічної
дипломатії Дипломатичної
академії України
при МЗС України*

ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Тенденції четвертої промислової революції передбачають народження нових перспектив у зв'язку з переоцінкою міжнародного співробітництва, спеціалізації, реформи, народження нових джерел засобів та можливостей отримання нових імпульсів для світової економіки. Позиції країн – гегемонів знижуються, а до 2030 року очікуються нові світові центри – домінанти світової економіки.

Четверта промислова революція передбачає розвиток і

злиття автоматизованого виробництва, обміну даних і виробничих технологій в єдину саморегульовану систему, з якнайменшим або взагалі відсутнім втручанням людини у виробничий процес. Фаза промислової революції, яка характеризується злиттям технологій, що розвиває межі між фізичною, цифровою та біологічною сферами в контексті розвитку кіберпростору, інформаційної безпеки країни. Реалізація принципів промислової революції в усіх сферах життєдіяльності обумовлюється також і зовнішніми зносами країн, продиктованих, в свою чергу, процесами глокалізації, геополітичними та гео економічними тенденціями. В зазначеному ракурсі економічна дипломатія визначає інструменти, які є допомогою розвитку співпраці країн та їх ефективній взаємодії в контексті четвертої промислової революції [2].

В сучасних умовах, функції економічної дипломатії окреслюються розвитком і модернізацією структури світової економіки на всіх рівнях: глобальному, національному, регіональному. У міру поглиблення глобалізації дипломатичні напрямки експорту піднялися до рівня торгово-економічного, економічного управління національними інтересами за кордоном на всіх стадіях: порядок входження національних елементів в закордонну економіку, забезпечення гарантій, організація підтримки національним фірмам та окремим суб'єктам щодо розвитку та зміцнення іноземних позицій національної економіки, формування механізмів регулювання суперечок.

До 2020 року наслідки Четвертої промислової революції відкриють людині світ робототехніки та автономного транспорту, штучного інтелекту та навчання за допомогою машин, нових матеріалів, біотехнологій та геноміки.

Відомий швейцарський економіст доктор Клаус Шваб, засновник і керівник Всесвітнього економічного форуму, наголошує: "Четверта революція йде на нас, як цунамі! Швидкість цієї революції така висока, що політичній спільноті важко або навіть неможливо встигати з необхідними нормативними та законодавчими рамками". Він також вважає: "Ця революція кардинально змінить те, як ми живемо, працюємо, ставимося один до одного. Подібного масштабу і складності змін людству ще ніколи не доводи-

лося відчувати. Вже зараз очевидно, що вона торкнеться всіх груп, шарів і прошарків людства і всіх професій”[3].

Найсильнішими факторами впливу на глобальну економіку є: поширення Інтернету, мобільного зв'язку, автоматизація рутинної інтелектуальної роботи; хмарні технології та рішення по зберіганню енергії; наступні покоління підходів до управління геномами; просунута робототехніка та транспорт без водіїв; 3D-друк і т.ін. Відповідно, такі процеси сприятимуть знищенню професій, які не потребують високої кваліфікації.

В основі розвитку конкурентоспроможності товару, країни, підприємства покладені теорії міжнародної торгівлі, одна з яких теорія життєвого циклу продукції. Лише для управління системою її можна трактувати наступним чином: в залежності від стану розвитку суспільна на першому етапі розвитку (1-й рівень зрілості суспільства) основна увага приділяється продукції, а точніше, питанням безпеки продукції (послуг). Для вирішення проблеми застосовуються засоби технічного регулювання, обов'язкові для всіх суб'єктів товарно-грошових відносин. На другому етапі (2-й рівень зрілості) основним об'єктом уваги залишається та сама продукція, але акцент переноситься вже на якість, тобто її споживчі властивості. Тут нормативною основою є стандарти, які мають добровільний характер. На третьому етапі (3-й рівень зрілості) значну увагу починають приділяти вже організаціям, удосконаленню їхніх локальних цільових систем менеджменту, перш за все менеджменту якості, на основі вимог стандартів на ці системи. І, нарешті, на четвертому етапі при досягненні найвищого рівня розвитку (4-й рівень зрілості) головна увага організацій приділяється вже цілісним системам менеджменту. Основний акцент робиться на яскраво вираженому соціально відповідальному ставленні до всіх зацікавлених сторін і цілеспрямованому системному вдосконаленню всіх аспектів діяльності. При цьому що вищий рівень ділової досконалості організації, то вища якість продукції. Поліпшуються також інші показники: продуктивність праці, собівартість продукції, вплив на довкілля, задоволеність персоналу тощо.

Під впливом Всесвітнього економічного форуму 2016

року технології 4.0 стали популярними в контексті розвитку ІТ, бізнес-школ. Водночас, 99% гравців ринку промислової автоматизації, навіть великі міжнародні бренди, присутні в Україні, не розкривають свою роботу в контексті трендів четвертої промислової революції. На сьогодні, модернізація української промисловості є питанням уже не для обговорення, а для конкретних дій та висновків, нагальним є об'єднання з ІТ-сектором, іншими хай-тек спільнотами та спільне спрямування загального руху на прискорену модернізацію української промисловості, масово та швидко впроваджуючи нові технології 4.0.

В умовах глобальної конкуренції сучасні країни використовують широкий арсенал інструментів і методів економічної дипломатії для захисту національних інтересів. Актуальність використання коштів економічної дипломатії відображає конструктивний характер взаємодії країн в двосторонніх і багатосторонніх торгових відносинах.

В сучасних умовах, функції економічної дипломатії обумовлюються, в першу чергу, розвитком і модернізацією структури світової економіки на всіх рівнях: глобальному, національному, регіональному. А саме відбувається розширення числа країн-учасниць. У міру поглиблення глобалізації дипломатичне спрямування експорту піднялося до рівня торгово-економічного або економічного управління національними інтересами за кордоном на всіх стадіях: порядок входження національних факторів у закордонну економіку, забезпечення гарантій, організація підтримки національних фірм і окремих осіб у діяльності з розвитку і зміцнення закордонних позицій національної економіки, формування механізмів дозволу суперечок [7].

Забезпечення національного інтересу і захист національної безпеки залишаються пріоритетним завданням економічної дипломатії; вони органічно містять у собі позиції своїх національних факторів на світовому ринку, що розширюється. Важливого значення набуває здатність економічної дипломатії працювати в режимі, що випереджає, забезпечувати політичний заділ для просування економічних інтересів. Основними для економічної дипломатії стають поняття поєднання національного

виробництва, традицій, національних пріоритетів. Економічна дипломатія не тільки допомагає вирішенню поточних і орієнтованих на найближче майбутнє завдань, але також впливає на характер оцінок навіть віддалених суспільно-економічних перспектив. Економічна дипломатія набуває особливих форм прояву. В сучасних умовах у дипломатії України формується багатосторонній характер та креативні форми реалізації, що є необхідною умовою визначення країни в сучасних світових трансформаційних умовах.

Список використаних джерел:

1. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств. Дороговкази в майбутнє. – 4-те українське видання, без змін. – Київ – Українське видавництво Пульсари – 2013 – 248 с.
2. Гантінгтон С. «Новий світовий порядок у ХХІ столітті: тенденції та європейський вимір» // [Режим доступу] // <http://xyz.org.ua/russian>.
3. Клаус Шваб. Четвертая промышленная революция. - Серия: Top Business Awards – 2017 – 208 с.
4. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер; [пер. с англ. В. В. Львова]. – М. : Ладомир, 1997. – 848 с.
5. Конкурентна політика держави в умовах трансформації національної економіки : монографія / [А. Г. Герасименко, А. С. Головка, Л. Г. Дідківська та ін.]. – К. : КНТЕУ, 2008. – 308 с.
6. Стиглер Дж. Глобализация: тревожные тенденции / Дж. Стиглер. – М. : Экономика, 2003. – 300 с.
7. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики / Т. Стоуньер // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1986. – С. 394–413.
8. Тенторі Д. Горизонти нового світового порядку // [Режим доступу] <http://old.epravda.com.ua>.

Гулай В.В.

*доктор політичних наук,
професор, завідувач кафедри
міжнародної інформації
Національного університету
«Львівська політехніка»*

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОМПОНЕНТА
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ
«МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ»
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 055 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ
СТУДІЇ» В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
«ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

В роботі аналізується зміст європейської компоненти в освітніх програмах бакалаврів та магістрів спеціалізації «Міжнародна інформація» спеціальності 055 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» Національного університету «Львівська політехніка» та обґрунтовується потреба впровадження в Україні спільними зусилля вузів, громадського сектора та відповідального бізнесу окремої спеціальності «Європеїстика».

Ключові слова: Європейські студії, Міжнародні інформації, Національний університет «Львівська політехніка».

This paper analyzes the content of the European components in the educational programs of bachelors and masters of specialty «International information» of 055 specialty «International relations, public communications and regional studies» in the field of knowledge 05 «Social and behavioral science» of National University «Lviv Polytechnic» and the necessity of introduction in Ukraine of the joint efforts of universities, public sector and responsible business specialization «European studies» is supported.

Keywords: «European studies», «International information», National University «Lviv Polytechnic».

В 2016 р. кафедра міжнародної інформації (МІ) Інституту прикладної математики та фундаментальних наук Національного університету «Львівська політехніка» розпочала підготовку здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів здобувачів вищої освіти за окремими освітньо-професійними програмами (спеціалізаціями) «Міжнародна інформація» спеціальності 055 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» (паралельно в Інституті гуманітарних та соціальних наук впроваджені освітньо-професійної програми (ОПП) «Міжнародні відносини»).

Метою бакалаврської ОПП «Міжнародна інформація» є набуття теоретичних знань та практичних умінь і навичок для успішного виконання професійних обов'язків зі спеціальності 055 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» за спеціалізацією «Міжнародна інформація» та підготовки студентів для подальшого навчання за обраною або спорідненою спеціальністю.

Освітньо-професійна програма базується на загально-відомих положеннях і результатах сучасних наукових досліджень міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій та орієнтована на професійну інформаційно-аналітичну діяльність та діяльність з прикладного аналізу інформації, а також на подальше навчання за спеціальностями галузей соціально-поведінкових наук, інформаційних технологій та ін.

Закладені в програмі фахові компетентності спеціальності (розуміння основ сучасної світової економічної системи та структури міжнародних економічних відносин, та їх впливу на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав; розуміння міжнародних інтеграційних процесів, головню на Європейському континенті, та місця в них України; знання та розуміння національних інтересів України на міжнародній арені; розуміння характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав; знання природи та еволюції міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними

та ін.) знаходять свою конкретизацію в компонентах вибіркового блоку, професійний профіль випускників якого може бути визначений як «Фахівець-аналітик у сфері європейських кризових комунікацій із знанням двох іноземних мов».

Об'єктом діяльності бакалавра виступають причини, характер та наслідки кризових суспільно-політичних явищ на глобальному, регіональному та національних рівнях через прийняття політико-правових рішень. Діяльність бакалавра пов'язана із обійманням первинних посад з організації інформаційно-аналітичної діяльності у міжнародних відносинах і суспільних комунікаціях. Використовуючи технології автоматизації обробки інформації, комп'ютерної обробки інформації, моделювання міжнародних інформаційних відносин бакалавр надає послуги зі збору й обробки аналітичної інформації, підготовки аналітичних документів для оптимізації прийняття рішень у державах членах ЄС та країнах-сусідах в цілому та прогнозування криз та конфліктів у Центральній-Східній Європі зокрема.

Серед іншого, набуття спеціальних компетентностей європейськоорієнтованого профілю повинні слугувати такі навчальні дисципліни як «Регіоналізаційний вимір міжнародних процесів», «Технології аналізу прийняття рішень у державах членах ЄС та країнах-сусідах», «Аналіз та прогнозування криз та конфліктів у Центральній-Східній Європі», «Європейські кризові комунікації» та ін.

На магістерському рівні цього року кафедрою МІ вдосконалюється змістовне наповнення впровадженої ще в 2011 р. спеціалізації «Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики європейських держав» із актуальним профілем випускників - «Інформаційний аналітик-міжнародник у галузі зовнішньої політики європейських держав, перекладач».

Об'єктом діяльності магістра є історико-політичні, правові та економічні закономірності та тенденції розвитку держав Європейського континенту. Діяльність магістра пов'язана з організацією інформаційно-аналітичного забезпечення внутрішньої та зовнішньої політики, політики безпеки держав Європейського континенту, інтеграційних об'єднань, міжурядових організацій. Використовую-

чи інформаційно-комунікаційні технології магістр надає консалтингові послуги з вироблення та реалізації стратегій внутрішньої та зовнішньої політики держав Європейського континенту на їх національному, регіональному та локальному рівнях з актуальних політичних, соціальних, економічних, екологічних та інших проблем.

Фахові компетентності професійного спрямування передбачають: уміння аналізувати зовнішньополітичні комунікативні процеси як конфліктогенні чинники на Європейському континенті; розуміння ролі європейських дослідницьких організацій у аналізі та формуванні зовнішньої політики; розуміння функцій та компонентів електронного урядування та основних проблем його запровадження в Україні; здатність використовувати інформаційні технології для ведення електронного документообігу, взаємодії із бізнесом, громадянами та міжнародною спільнотою; здатність використовувати геоінформаційні технології для дослідження процесів на Європейському континенті; розуміння основних засад використання інформаційно-аналітичного забезпечення з метою виконання завдань зовнішньої політики в іноземних державах.

Завершення першого року навчання за вказаною магістерською програмою дозволяє зробити попередні висновки щодо правильності обраного вектора розвитку кафедри загалом та перспектив її спроможності готувати кваліфікованих інформаційних аналітиків-міжнародників європейського профілю передовсім.

Впровадження, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 53 від 1 лютого 2017 р., нової галузі знань 29 «Міжнародні відносини» та відповідної спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» можна вважати безумовно позитивним кроком, який, однак, не вирішує нагальної профільної підготовки фахівців-європейців та й надалі залишається актуальною раніше висловлена пропозиція впровадження окремої спеціальності «Європеїстика» [1, с. 40], зокрема, шляхом активнішої координації відповідних зусиль вищих навчальних закладів, які мають досвід підготовки фахівців такого профілю, реляцій експертного середовища, котре спеціалізуються у європейській проблематиці та позиції

бізнесу, який відчуває потребу в кваліфікованих кадрах для успішної роботи на європейських ринках.

Джерела:

1. Гулай В. В. Досвід та перспективи підготовки фахівців за магістерською програмою «Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики європейських держав» в Національному університеті «Львівська політехніка» / В. В. Гулай, Ю. О. Лунь // Матеріали науково-методичної конференції «Європейські студії в університетах України», 22 квітня 2016 р., м. Київ. – К.: ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2016. - С. 38-40.

Гуляєва Л. П.

Учений секретар, доцент кафедри фінансів Академія праці, соціальних відносин і туризму

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Європейський союз здійснює впевнені кроки до реформування фінансового сектора для посилення його ролі у забезпеченні сталого розвитку. З метою підвищення поінформованості українського суспільства щодо сталих ініціатив фінансового сектора ЄС на базі Академії праці, соціальних відносин і туризму впроваджується проект Модуль Жана Моне «Фінансовий сектор Європейського союзу як рушій сталого розвитку...».

Ключові слова: фінансовий сектор, сталий розвиток, сталі фінансові послуги, європейський союз, Модуль Жана Моне.

The European Union makes confident steps to reform the financial sector for strengthening its role in sustainable development. The Module Jean Monnet project «The EU Financial Sector as a Driver for Sustainable Development: European Integr-

ation, Policy Reform and Networked Economy Perspectives» is being implemented by the Academy of Labor, Social Relations and Tourism to raise awareness about sustainable EU financial sector initiatives among of Ukrainian society.

Keywords: financial sector, sustainable development, sustainable financial services, the European Union, Jean Monnet module.

У вересні 2015р. 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку одностайно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку, що містить 17 амбітних цілей, яких світ має досягнути до 2030 р. Серед цілей сталого розвитку подолання бідності, голоду, підтримка здоров'я та поширення здорового способу життя, всеохоплюючий та справедливий доступ до якісної освіти, гендерна рівність та інші. Однак, щоб поставлені цілі стали реальними досягненнями, а не лише популістськими гаслами, недостатньо підтримки урядів – мають відбутися істотні зміни у функціонуванні глобальної та національної економік. Ці зміни передбачають посилення спроможності фінансового сектора перейти на стале функціонування та сприяти фінансовому забезпеченню сталого розвитку суспільства. За оцінками ООН досягнення цілей сталого розвитку – глобальний план подолання бідності, боротьби з кліматичними змінами, захист навколишнього середовища, вже до 2030р. коштуватиме світу щорічно від 5 до 7 трлн. дол. [1]

Розуміючи необхідність реформування фінансового сектора Європейського Союзу (ЄС) для посилення його вкладу у досягнення цілей сталого розвитку, ще починаючи з фінансової кризи 2008 р., стабілізація фінансових ринків та їх спрямування на сталий розвиток перетворилися у найважливіший пріоритет європейської політики. З 20-08р. Європейська комісія прийняла понад 40 нормативно-правових актів [2], покликаних:

- встановити нові правила для європейської та глобальної фінансових систем;
- побороти європейську боргову кризу,
- перетворити фінансовий сектор ЄС у безпечний, від-

повідальний та стимулюючий економічне зростання сектор економічної системи;

- створити банківський союз для зміцнення євро.

Серед таких правових ініціатив:

- Механізм єдиного банківського нагляду на чолі з Європейським центральним банком (Single Supervision Mechanism, SSM, 2012);

- Єдиний механізм роботи з проблемними банками (Single Resolution Mechanism, 2013).

Створення Європейської схеми страхування вкладів (European Deposit Insurance Scheme, 2015) [3].

З метою підвищення поінформованості українсько-го суспільства щодо розвитку фінансового сектора ЄС та його ролі у забезпеченні сталого розвитку регіону на базі Академії праці, соціальних відносин і туризму (АПСВТ) з 2015р. впроваджується проект «Фінансовий сектор Європейського союзу як рушій сталого розвитку: європейська інтеграція, реформи, перспективи мережевої економіки» за програмою ЄС «ЕРАЗМУС+» напряму «Модуль Жан Моне» (номер проекту «575275-EPP-1-2016-1-UA-EPPJ-MO-MODULE») [3].

Цілями проекту є:

- Просування інноваційного погляду на фінансовий бізнес в ЄС як на стійкий сектор європейської економіки серед студентів нового покоління, професійних груп та представників громадянського суспільства в Україні.

- Підвищення якості професійної підготовки в Україні та ЄС шляхом створення нового курсу з європейських студій «Фінансовий сектор ЄС як рушій сталого розвитку: європейська інтеграція, реформи, перспективи мережевої економіки» для студентів АПСВТ та широкого кола зацікавлених осіб. Набуття слухачами курсу актуальних знань про розвиток фінансового сектора ЄС, формування навичок цінних для їх академічного та професійної зростання, підвищення їх громадянської активності.

- Формування нового типу споживачів фінансових послуг, які вимагають від фінансових установ, високої якості послуг та соціально відповідальної поведінки;

- Сприяння науковим дослідженням та допомога у отриманні першого викладацького досвіду, поширення

результатів наукових досліджень для молодих дослідників фінансового сектора ЄС.

Структура курсу «Фінансовий сектор ЄС як рушій сталого розвитку...» передбачає 13 тем, які відображають сучасні процеси переорієнтації діяльності учасників фінансових ринків, що відбуваються нині у ЄС:

- Сучасний фінансовий сектор ЄС: структура, модель управління і сучасні виклики;

- Роль фінансового сектора ЄС в забезпеченні сталого розвитку: сутність, передумови, проблеми та завдання;

- Огляд європейської системи фінансового нагляду та регулювання: реформи для збільшення відповідальності;

- Посилення інтеграційних процесів в Європейському фінансовому середовищі: об'єднання ринків капіталу, розвиток банківського союзу;

- Фінансові послуги для мережевої економіки: забезпечення інфраструктури, сталі процеси та європейська політика;

- Нові інструменти для фінансування сталого розвитку в ЄС;

- Пропозиція стійких фінансових продуктів та послуг: передові тенденції в області проектного фінансування;

- Європейський ринок соціально-відповідальних інвестицій (SRI): можливості для підвищення стійкості фінансового сектора;

- Передова практика сталого розвитку в європейській банківській системі;

- Соціальне підприємництво, фінансування малого й середнього бізнесу, довгострокове фінансування в ЄС: потенціал фінансових інститутів;

- Використання ESG методик (екологічні, соціальні та управлінські аспекти) фінансовими установами ЄС;

- Краудфандинг як новий інструмент: можливості для сталого розвитку;

- Забезпечення сталого розвитку фінансового сектора України: сучасний стан та перспективи в контексті європейської інтеграції.

Варто зауважити, що курс розкриває не лише ті зміни та ініціативи, що відбуваються під дією реформування фінансового регулювання та нагляду в ЄС, а й ініціативи

продиктовані самими учасниками ринку: стрімкий розвиток краудфандингу завдяки електронним краудфандинг-платформам, розвиток ринків соціально-відповідальних інвестицій, проектного фінансування, поява сталих фінансових інструментів, міжнародні та європейські стандарти, що приймаються на добровільній основі учасниками ринку для посилення ролі фінансової системи у забезпеченні сталого розвитку.

Для реалізації поставлених цілей проект, крім створення навчального курсу, передбачає заходи для широкого переліку категорій стейкхолдерів (студентів, молоді, академічної спільноти, практиків фінансового сектора, зарубіжних фахівців, осіб, що цікавляться проблематикою проекту): конференція, воркшопи та круглі столи, конкурс наукових робіт молодих науковців за проблематикою сталих розвитку фінансового сектора.

Висновки. Перехід суспільства до сталого розвитку вимагає переорієнтації фінансового сектора на діяльність зі сталим фокусом. Досвід впровадження сталих ініціатив у фінансовому секторі ЄС (сталі фінансові послуги, соціально-відповідальні інвестиції, інновації фінансового регулювання та нагляду) може стати корисним для реформування фінансово сектора української економіки як у контексті подальшої євроінтеграції України, так і у зв'язку з тривалою фінансовою кризою у банківській системі України.

Список використаних джерел

1. Positive Impact Finance Initiative [Electronic resource] // United Nations Environment Programme – Finance Initiative (UNEP FI). – Mode of access: <http://www.unepfi.org/positive-impact/positive-impact/> . – Last access: 2017. – Title from the screen.

2. Business, Economy, Euro [Electronic resource] // The European Commission. – Mode of access: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro_en. – Last access: 2017. – Title from the screen.

3. Single Supervisory Mechanism [Electronic resource] // The European Central Bank. – Mode of access: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.en.htm>. – Last access: 2017. – Title from the screen.

4. Картка проекту «The EU financial sector as a driver for sustainable development: european integration, policy reform and networked economy perspectives» [Electronic resource] // the Erasmus+ Project Results Platform. – <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/projects/eplu-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/d21367ee-7a9a-4fb3-9a31-2c0d84eca551>. – Last access: 2017. – Title from the screen.

Дацків І.

*доктор історичних наук,
професор Тернопільського
національного економічного
університету*

РЕАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНОЮ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто формування державної інформаційної політики у відповідності з інформаційною політикою ЄС, яке є актуальною проблемою України у її прагненні до суверенності, рівноправного входження у міжнародний інформаційний простір і забезпечення економічної та політичної стабільності держави. Охарактеризовано тенденції інформаційної політики Європейського Союзу, визначено вплив євроінтеграційних факторів на світову та національну політику та на процес формування інституційної бази інформаційної політики України.

Ключові слова: Україна, Європа, Європейський Союз, Європейська інтеграція, інформаційна політика, держава.

In the article, forming of public informative policy is considered in accordance with informative politics of EU, that is the issue of the day of Ukraine in her aspiring to sovereignness, equal in rights included in international informative space and providing of economic and political stability of the state. The tendencies of informative politics of European Union are

described, influence of eurointegration factors is certain on a worldwide and national policy and on the process of forming of institutional base of informative politics of Ukraine.

Key words: Ukraine, Europe, European Union, European integration, information politics, state.

Державотворчі процеси в Україні наприкінці ХХ – початку ХХІ століть відбувались і відбуваються у період докорінних політичних та економічних зрушень всередині українського суспільства та історичних перетворень у системі міжнародних відносин, характерною ознакою яких був перехід від конфронтаційної моделі світоустрою до створення нової системи загальноєвропейської безпеки. Реалізація Україною свого політичного і економічного потенціалу знаходилась у безпосередній залежності від її повномасштабного входження до європейських і євроатлантичних інтеграційних угруповань.

Україна, як й інші посткомуністичні держави Центральної та Східної Європи, відновивши свою незалежність, обрала демократичний шлях розвитку та визначила стратегічну мету – вступ до Європейського Союзу.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності українського товаровиробника, можливість виходу на єдиний внутрішній ринок ЄС.

У політичному аспекті європейська інтеграція детермінує модернізацію правового поля української держави, демократизацію її політичної та інституціональної систем. Співпраця з ЄС сприятиме наближенню соціальних умов України до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя та статку населення.

У культурно-цивілізаційному аспекті євроінтеграція – це шлях до активізації взаємообміну між українською та західноєвропейською гуманістичною культурами, одночасне становлення України як інтегрованої частини глобального суспільства, так і національної держави [1, с. 71].

Європейська інтеграція на сучасному етапі – це магістральний напрям розвитку континенту, який визначить

ситуацію в самій Європі у третьому тисячолітті, так і її місце у світі. З часу свого заснування в 1957 р. (ЄЕС, а сам ЄС – 1991) Європейський Союз поступово перетворився на один із найпотужніших політичних і фінансово-економічних центрів сучасного світу, першорядний компонент новоствореної архітектури європейської безпеки, ядро системи європейських стандартів.

Державна політика України у сфері Європейської інтеграції почала формуватися після проголошення незалежності. Європейський Союз визнав створення нашої держави однією з найважливіших подій в історії сучасної Європи та висловив переконання, демократична сильна Україна зможе зробити значний внесок у загальну європейську стабільність. Про це було зазначено у спільній позиції країн членів Євросоюзу у листопаді 1994 року. До того ж Європейський Союз висловив свій намір підтримувати незалежність, територіальну цілісність і суверенітет України у своєму Плані дій для України, розробленому в той час [2, с. 6].

Державна інформаційна політика у сфері європейської інтеграції знаходиться на межі державної інформаційної політики та політики європейської інтеграції України. Первинним та смислоутворюючим щодо категорії «державна інформаційна політика у сфері європейської інтеграції» є поняття «державна інформаційна політика», а значення категорії євроінтеграції полягає у формулюванні предмета для відповідної інформаційної діяльності та визначення орієнтирів (законодавчих умов, стандартів і правил). Первинність поняття «державна інформаційна політика» свідчить про відтворення інформаційною політикою у сфері європейської інтеграції основних принципів, напрямів реалізації та завдань, притаманних державній інформаційній політиці [3, с. 18-19].

Державна інформаційна політика – це система стратегічних напрямів, цілей, пріоритетних завдань та принципів діяльності держави з одержання, використання, поширення, зберігання інформації з метою забезпечення захисту права кожного на інформацію, свободи прояву поглядів, сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та утвердження інформаційного суверенітету України [4]. Вона формується як складова частина соціально-

економічної політики держави, виходячи з пріоритетності національних інтересів та загроз національній безпеці України, ґрунтується на засадах правової демократичної держави і впроваджується шляхом реалізації відповідних національних доктрин, стратегій, концепцій та програм відповідно до законодавства України [5, с. 52].

У міжнародних відносин існує два аспекти щодо трактування інтеграції. По-перше, інтеграція є процесом, за якого «політичні сили у кількох різних національних утвореннях прагнуть перенести свою політичну діяльність та очікування до нового центру, нових інституцій, які набувають або претендують набути юрисдикцію над існуючими національними державами». По-друге, інтеграцію розуміють і як результат цього процесу [6, с. 54]. Ці характеристики повною мірою стосуються і європейської інтеграції, щодо якої вчені також пропонують вирізняти окремо інтеграцію як інтелектуальний проект.

Поняття «проект європейської інтеграції» стосується зусиль інтелектуалів, політичних еліт, громадських рухів щодо створення єдиного Європейського устрою. Поняття «процес європейської інтеграції» описує покрокове перетворення роз'єднаних європейських націй на систему, інтегровану політично, юридично й економічно.

Основу державної політики складають системно узгоджені концептуальні засади й принципи, що визначають та регламентують функції, форми і зміст правових, організаційних, економічних та інших дозволених чинним законодавством взаємовідносин між державою та іншими суб'єктами, а також між самими суб'єктами у відповідній сфері. Зазначені категорії й створюють ядро інформаційної політики та обумовлюють її унікальність, несхожість з іншими аналогічними явищами. В ідеалі ці елементи мають бути унормовані відповідним нормативно-правовим актом, яким має стати згадана Концепція державної інформаційної політики.

Концептуальні засади державної інформаційної політики встановлені Конституцією України: ідеологічна багатоманітність, заборона цензури, право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, захист конфіденційної інформації про особу та право особи

на ознайомлення з інформацією про себе у владних структурах, установах і організаціях, право судового захисту від недостовірної інформації, обмеження доступу до інформації виключно на основі закону (ст. 15, 32, 34) [7]. Ці положення є прогресивними та актуальними, вони відповідають аналогічним міжнародним нормам. Отже, державна політика щодо європейської інтеграції – це стратегічний курс, спрямований на європейську інтеграцію в різних сферах у процесі об'єднання Європи, що формується, здійснюється й оцінюється органами державного управління та громадськістю.

Загалом аналіз державної політики у сфері європейської інтеграції можна робити відповідно до таких етапів: по-перше, формування та схвалення державної політики на основі аналізу суспільних проблем і врахування громадської думки, а також стратегії розвитку держави; по-друге, здійснення державної політики передбачає реалізацію державної політики відповідно до комплексу заходів із впровадження ухвалених рішень та програм; по-третє, оцінка державної політики задля перевірки ефективності державної політики, що, залежно від результатів оцінки, може призвести до продовження напряму і засобів реалізації державної політики, їх коректування або відмови від політики в цілому.

Джерела та література

1. Осадча Н.В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) / Н.В. Осадча // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3 (25). – С. 71–81.
2. Копійка В. В. Європейський Союз: історія і засади функціонування / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко ; ред. Л. В. Губерський. – К.: Знання, 2009. – 751 с.
3. Пелепей Н. П. Формування інформаційного простору і державної інформаційної політики в Україні / Н. П. Пелепей // Наук. вісн. – Ірпінь, 2005. – № 1 (28): Економіка, право. – С. 16–25.
4. Концепція державної інформаційної політики : Проект. – 2009 // Законопроекти [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=35530

5. Дрешпак В. М. Концептуальні чинники формування державної політики України у сфері засобів масової інформації [Текст]: дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Валерій Михайлович Дрешпак; Дніпропетровський регіональний ін-т держ. Управління. – Дніпропетровськ, 2005. – 237 с.

6. Головка-Гавришева О. І. Правові аспекти участі України в євроінтеграційних процесах / О. І. Головка-Гавришева // Актуальні проблеми державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції: Наук.-інформ. збірник / Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України. – К.: Євроатлантикінформ, 2005. – С. 54–57.

7. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР, із змінами // Законодавство України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

Дерев'янка І. П.

к.і.н., доц.

Навчально-науковий інститут

Міжнародних відносин

Національного авіаційного

університету, Україна, м. Київ

ДИНАМІКА ПОЛІТИЧНОГО ДІАЛОГУ УКРАЇНА – ЄС 1991–1993 рр.

У публікації розкрито сутність процесу становлення і розвитку політичного діалогу між Україною та ЄС. Визначено характерні риси еволюції відносин Україна – ЄС. Встановлено, що період 1991–1993 рр. характеризується екстенсивним підходом України до євроінтеграційного процесу.

Ключові слова: Україна, ЄС, інтеграція, політичний діалог, співробітництво, зовнішня політика.

The process of formation and development of political dialogue between Ukraine and the EU is disclosed in the publicati-

on. The Characteristic features of the evolution of the EU - Ukraine relations are determined. The period from 1991 to 1993 was found out to be characterised by the extensive approach to European integration.

Keywords: Ukraine, EU, Integration, Political Dialogue, Cooperation, Foreign Policy.

Традиції європейської політики України почали формуватись з її першими кроками на міжнародній арені. Ретроспективний екскурс в історію зовнішньої політики незалежної України розкриває природу і сутність багатогранного процесу становлення і розвитку євроінтеграційної політики України. У Постанові Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 р. «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх відносин» Раді Міністрів Української РСР було доручено спрямувати зусилля на «забезпечення безпосередньої участі Української РСР у загальноєвропейському процесі та європейських структурах».

Відправним пунктом формування відносин України з ЄС стало 2 грудня 1991 р., коли було оприлюднено Декларацію Європейських Співтовариств щодо України. В документі було відзначено «демократичний характер Всеукраїнського референдуму і пролунав заклик до України підтримувати з ЄС відкритий і конструктивний діалог, спрямований на забезпечення виконання всіх колишніх зобов'язань СРСР» [1, с. 34].

Згодом 16 грудня 1991 р. міністри держав-членів ЄС на своїй надзвичайній сесії прийняли спільну заяву, у якій висловили готовність визнати новоутворені держави на пострадянському просторі і встановити з ними дипломатичні відносини [2, с. 249]. Перед Україною з усією очевидністю постала необхідність конструювання ефективного формату співпраці з європейськими спільнотами.

З утворенням нових незалежних держав на теренах колишнього СРСР перед ЄС постала потреба у розробці нових підходів та пріоритетів, у визначенні формату надання зовнішньої допомоги та створенні нової парадигми відносин з новоутвореними державами.

Як повідомляло польське видання «Gazeta Wyborcza»,

визнання України європейською спільнотою стало серйозним кредитом довіри. Активна зовнішньополітична діяльність України на європейському континенті переконливо свідчила про пріоритетність європейського напрямку [3, с. 2].

У січні 1992 р. Україна вступила до НБСЄ, а 26 лютого 1992 р. підписала Гельсінкський заключний акт і активно включилася в загальноєвропейський процес. Зміна геополітичної ситуації в регіоні спонукала Київ до пошуку ефективних шляхів досягнення безпеки та оптимальної конфігурації відносин з європейськими країнами.

З огляду на радикальні трансформації на пострадянському просторі Рада ЄС запропонувала 2 березня 1992 р. укласти угоди про партнерство і співробітництво з усіма республіками колишнього СРСР, за винятком прибалтійських країн. Проте офіційний Київ мав намір вийти за рамки співробітництва, запропонованого Комісією ЄС, і долучитися до угод, підписаних, починаючи з 16 грудня 1991 р., з Польщею, Угорщиною і Чехословаччиною, що передбачали чітку перспективу інтеграції у Європейський Союз. Однак Європейська Комісія не вважала за потрібне розглядати пропозицію Києва.

Директива Комісії ЄС до Ради Міністрів ЄС від 6 квітня 1992 р. започаткувала переговорний процес щодо укладення угод про співробітництво з Білоруссю, Казахстаном, Росією, Україною. У 90-ті роки поступово викристалізувався зовнішньополітичний курс України на європейську інтеграцію. Європейський вибір відкривав реальні перспективи для співробітництва України з розвиненими країнами Європи [4].

У період становлення засад української зовнішньої політики з 1991 р. по 1993 р., розвиток і характер відносин України з ЄС залежав від ядерного чинника. Набуття Україною без'ядерного статусу та приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї активізували процес взаємодії України з Євросоюзом і відкрили шлях до підписання Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС.

Загалом до початку 1993 р. ЄС не лише не надавав належного значення суспільно-політичним подіям в Україні, а й не мав наміру поглиблювати з нею діалог. Тоді з боку

європейського об'єднання щодо підтримки зовнішньополітичного курсу на євроінтеграцію не надходило суттєвих позитивних імпульсів. Своє ставлення до України ЄС переглянув лише після підписання Україною договорів про ліквідацію ядерної зброї.

У першій половині 90-х років перші кроки української держави на європейській арені, попри певні успіхи, свідчили про те, що концептуальна модель зовнішньої політики України ще не склалася. На початку 90-х років політика Брюсселю щодо Києва була зосереджена суто в торговельно-економічній площині. Рухаючись в цьому напрямку, ЄС включив Україну з 1 січня 1993 р. до Системи загальних преференцій, що сприяло поглибленню та зміцненню економічних зв'язків України з ЄС.

У цілому політика ЄС по відношенню до України будувалась на трьох принципах, які передбачали: вільний доступ українських промислових товарів на єдиний європейський ринок, фінансову допомогу й інституційне забезпечення політико-економічного діалогу [5, с. 403–404].

Високої уваги заслуговує допомога з боку ЄС у формі різних програм, найбільш значимою з яких є програма TACIS (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States), яка стала одним з головних практичних інструментів співпраці ЄС та України. Варто зауважити, що Україна після Росії стала другим одержувачем технічної допомоги, яка надається ЄС.

Початок співпраці України з ЄС фактично розпочався 14 вересня 1992 р., коли відбулася перша офіційна зустріч «Україна – ЄС» на найвищому політичному рівні між Президентом України Л. Кравчуком та Головою Єврокомісії Ж. Делором. Досягнуті під час зустрічі домовленості сприяли відкриттю у Києві в жовтні 1993 р. представництва Комісії Європейських співтовариств, що стало важливою політичною подією в Україні у 1993 р.

Аналіз хроніки європейського вектору зовнішньої політики України переконливо свідчить про поступальний розвиток співпраці України з ЄС як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях.

На шляху до підписання історичної Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС було проведено

кілька раундів переговорів на найвищому рівні. Договірні сторони, розпочавши переговорний процес 23–24 березня 1993 р., продовжили його 8–9 червня та 25–26 грудня 1993 р.

Водночас між представниками України та ЄС проходили переговори щодо нормалізації торговельно-економічної співпраці, одним з підсумків яких стало підписання 5 травня 1993 р. Угоди між Європейськими Співтовариствами та Україною про торгівлю текстильними виробами [6].

Схвалені Верховною Радою України 2 липня 1993 р. «Основні напрями зовнішньої політики України» інституалізували європейський вектор зовнішньої політики як стратегічний курс України. У документі, який визначав базові національні інтереси України та завдання її зовнішньої політики, наголошувалось, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам» [7, с. 38–45].

Після того як в Європі відбулися геополітичні трансформації і на зміну конфронтації прийшов політичний діалог, Україна неодноразово висловлювала наміри повноцінно включитися в політичну економічну, культурну і оборонну структури західної цивілізації.

Отже, історичний етап розвитку відносин Україна – ЄС 1991–1993 рр. засвідчив низьку динаміку співпраці сторін. Характерними рисами еволюції відносин Україна – ЄС зазначеного періоду стали надзвичайно обережна позиція Брюсселю, уповільнений розвиток політичного діалогу і економічних зв'язків. ЄС, не дивлячись на задекларований Україною європейський вибір, зайняв по відношенню до неї вичікувальну і невизначену позицію.

Список використаних джерел:

1. Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти : монографія / Тодоров Ігор Ярославович. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 268 с.

2. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Людмила Дмитрівна Чекаленко. – К. : Либідь, 2006. – 710 с.

3. Polska uznała niepodległą Ukrainę // Gazeta Wyborcza – 02.12.1991. – № 281. – S. 2.

4. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua>.

5. Тамм А. Є. Державна політика України у сфері європейської інтеграції / А. Є. Тамм // Теорія та практика державного управління: Зб. наук. пр. – Х., 2011. – Вип. 2 (33). – С. 400–406.

6. Двосторонні угоди між Україною та ЄС. Верховна Рада України. Комітет з питань європейської інтеграції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://comeuro-int.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

7. Україна на міжнародній арені : збірник документів і матеріалів 1991–1995 рр.: У 2 кн. 1 / під ред. Г. Й. Удовенко. – Київ : Юрінком Інтер, 1998. – 736 с.

Duginets G.

Associate Professor,

Doctorate Student, KNUTE

DEEP AND COMPREHENSIVE FREE TRADE AREA WITH THE EU: FEATURES OF TEACHING A JEAN MONNET MODULE

Імплементация ПВЗВТ між ЄС та Україною вносить певні корективи в систему відносин між державами, але зважаючи на те, що термін запровадження Угоди становить майже 10 років, важко очікувати появу значних змін протягом 2016 року. Наведено актуальність та своєчасність реалізації модулю Жан Моне фахівцями КНТЕУ, а також підкреслено значний інтерес до заявленої проблематики на тлі слабкої освіченості представників українського суспільства щодо суті та механізмів реалізації ПВЗВТ. Виокремлено існуючі особливості викладання заявленої проблематики в рамках проекту Жан Моне.

Ключові слова: Європейський Союз, Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі, інтерпретація результатів дослідження, модуль Жан Моне.

Implementing the DCFTA between the EU and Ukraine is causing certain adjustments in the export-import relations between states, but, in spite of the Agreement having an implementation period of almost 10 years, it is difficult to expect significant changes in 2016. The paper shows the relevance and timeliness of teaching the Jean Monnet Module at KNUTE and stresses the significant interest in the stated problems shown against the background of poor awareness of the nature and mechanisms of implementing the DCFTA in Ukraine's society. The existing features of teaching about the stated issues in the context of the Jean Monnet project are highlighted.

Keywords: European Union, deep and comprehensive free trade area, interpretation of research results, Jean Monnet module.

At the turn of XX and XXI centuries, large-scale and yet unique social and political changes have begun; they are associated with the transformation of the entire regional European space, the generating center of which is the new Europe, namely the European Union. This association is a center of advanced civilization, a unique international entity that arose on the basis of long-term integration processes. The EU demonstrates to the whole world its advances in the development of socio-political and economic spheres, human rights, and creation of worthy conditions of life.

At the same time, important events are taking place on the European continent, namely the implementation of "Brexit", Russian Federation's breaking of international legal norms in annexing Ukraine's territory, the unpredictable foreign policy steps of influential global actors; the growing influence of populist anti-European political forces in member states and the spread of euroscepticism (especially in Italy), and the migration crisis that sharpens the issue of solidarity and the shared values of European countries. Following these events, many EU countries might witness the coming to power of "eurosceptics" (e.g. the presidential elections in France). Representatives of this group call for a substantial restructuring of the "European project", which, under modern conditions, should become more flexible and open, and in which nations will have some ability

to control the “European bureaucrats”, and for increased attention to the development of the social sector, which so far largely remains in the competence of the member states.

On the other hand, it is often the external circumstances that become a catalyst for integration processes, as history has shown numerous times. In these circumstances, a saying attributed to Jean Monnet is very relevant: “Europe will grow because of crises and will be built on solutions proposed to address these crises” [4].

For Ukraine, the second decade of the XXI century is an extremely important period of modern history, for the state has chosen integration into the European economic, political and legal space as the strategic direction for development. Enhancing cooperation with the European Union is defined as a key foreign policy priority and a strategic goal of Ukraine both at the highest state and regional level.

Today, the relations between our country and the EU are at a new stage of cooperation, especially in the context of the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) started on January 1st, 2016, which is part of the Association Agreement between the EU and Ukraine. Implementing the DCFTA between the EU and Ukraine is causing certain adjustments in the export-import relations between states, but, since the Agreement has an implementation period of almost 10 years, it is difficult to expect significant changes in the first year of its implementation. At this stage, the attitude of the society, government and business are more important, as the intangibility of these changes threatens to spread a pessimistic setting among a large group of Ukrainian citizens.

Taking this into consideration, every subject of the Ukrainian society needs to understand what benefits should be developed in the conditions of the Association Agreement with the EU, as well as what deficiencies may arise during the implementation of the Agreement. In the context of the transformational changes taking place both in the economy of Ukraine and the economy of the European Union, the Ukrainian society needs educating work regarding the future of our country in the context of forming the European model of regional development.

That is why in February 2015 Kyiv National University of

Trade and Economics requested funding from the European Commission for the project “Deep and comprehensive free trade area between Ukraine and the EU: the advantages and disadvantages for the Ukrainian society”, which was supported by the EU under the Erasmus+ grant agreement, Jean Monnet direction, in autumn 2015. The Department of International Economics (since September 2016, the Department of International Economic Relations) and the Department of International Private, Commercial and Civil Law, assisted by specialists in specific areas of European Union studies, became the basis for implementing the project.

The correctness and necessity of the project is proved by the successful teaching of 4 modules as part of it, namely the ones on the basis KNUTE (Kyiv) in April and June 2016, and in the cities Vinnytsia (October 2016), and Kharkiv (March 2017). Among the nearly 180 participants of the project, teachers and students of the capital’s and regional educational institutions with an unrelated academic background (farmers, psychologists, historians, lawyers, builders) and representatives of government institutions and small businesses have prevailed, helping to ensure cross-sectoral and interdisciplinary effect of popularizing knowledge on the benefits and deficiencies of DCFTA+ for Ukrainian society.

The existing features of teaching the claimed problematic should be noted separately. The economic component of the Association Agreement takes up more than a thousand pages of text. Telling about all the details of the document is impossible. Therefore, the authors of the project decided to concentrate on the main positions of the agreement, focusing on the advantages and disadvantages the Ukrainian society will attain in the process of implementating the DCFTA. Before starting the lecturers, the team prepared for a long time, actively exploring and systematizing existing theoretical, statistical and practical information from various sources. The relevance of the problems being studied is proven by the public discussions and meetings held to determine the further joint efforts of government and business towards fulfilling the requirements of the EU regarding the DCFTA. Also, a considerable amount of material on the Association Agreement and DCFTA has been published in the recent years. The EU Delegation to Ukraine to-

gether with the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Economic Development and Trade has issued an information guide “EU-Ukraine: a deep and comprehensive free trade area” [3]. Also, works of O. Betliy, I. Burakovsky, V. Movchan, A. Mazaraki, O. Shnyrkov, V. Chuzhykov and others are dedicated to determining the consequences of implementing free trade and their impact on Ukraine’s society, as are works of scientific and public organizations, e.g. the International Institute for Policy studies and SI “Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine” [1; 2; 5-8].

Highly appreciating the contribution of the aforementioned scientists and the obtained results of their research, it should be noted that a significant number of these publications is designed for professionals who are experts in this area and understand the essence of the processes that occur. But to the wide circles of society, this information is either not useful, for it is written in the scientific language, or is difficult to understand due to it being impossible to connect with the real economic situation in the country. It must also be taken into account that crisis-phenomena still develop in Ukraine’s economy, and they have considerably influenced the change in the country’s starting positions at the time of signing the Association Agreement. The situation changes almost every six months. Thus, the main feature of researching DCFTA issues is associated with a constant systematization of results, their interpretation and exposition. Before each module, the lecturers update their materials in accordance with the real situation in the economy of Ukraine and of the European Union and in accordance with the status of the Agreement’s implementation as well.

Noteworthy is the fact that the project has not only attracted considerable interest for the stated issues, but at the same time proven the low awareness of the Ukrainian society’s representatives of the nature and mechanisms of the DCFTA’s implementation. This was most noticeable in Vinnytsia, where many representatives of SMEs, public authorities and NGOs attended the project. An important achievement of the project is the deepening of partnerships between lecturers and students of each stage, which resulted in a positive effect of co-education in the process of attaining the goals and objectives of the project. This was made possible through the cooperation of lecturers and st-

udents in compliance with the Code of Ethics and Standards of Academic Work, through establishing contact and building trust between participants of the project, through the constant “involvement” of students and lecturers, using active learning techniques and forming effective feedback and a constant mandatory orientation on progress. These are the basic professional competences of Jean Monnet Module lecturers at KNUTE.

References

1. Економічна складова Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління [Текст] /Бетлій О., Риженков М., Кравчук К., Кравчук В., Коссе І., Галько С., Науменко Д., Мовчан В., Бураковський І., Кузнецова Г. – К., «Альфа-ПІК» 2014. –140 с.

2. Економічна асоціація України з ЄС та угоди з іншими країнами [Текст] / О. Шнирков // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 1. – С. 54-57.

3. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі [Електрон. ресурс] // Представництво ЄС в Україні. травень 2013 – Режим доступу:http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf

4. Жан Монне. Реальность и политика [Текст] : Мемуары / Ж. Монне; Пер. с фр. В.Божовича. - Москва: Московская школа политических исследований, 2000. – 663 с.

5. Зовнішня торгівля України: XXI століття [Текст]: монографія / за заг. ред. А.А. Мазаракі. – Київ: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2016. – 600 с.

6. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О. Осташко ; НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”. – К., 2016. – 184 с.

7. Dabrowski M. The Free Trade Agreement between the EU and Ukraine: Conceptual Background, Economic Context and Potential Impact: CASE Network Studies & Analyses / M.Dabrowski, S.Taran. – Warsaw: CASE – Center for Social and Economic Research, 2012. – с. 24.

8. Movchan V. Quantitative Assessment of Ukraine's Regional Integration Options: DCFTA with European Union vs, Customs Union with Russia, Belarus and Kazakhstan / V. Movchan, R. Giucci. – Berlin/Kyiv: German Advisory Group, Institute for Economic Research and Policy Consulting, 2011. – p. 6-12.

Захарова О. В.

к.е.н., доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Маріупольський державний університет

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ СТІЙКИХ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЄС

У тезах розглядається досвід країн ЄС щодо формування та розвитку транспортних систем в умовах сталого розвитку. Визначені базові принципи та положення стратегії розбудови стійких транспортних систем країн ЄС.

Ключові слова: стратегія, транспортна система, транспортна послуга, сталий розвиток.

The paper under way dwells upon the EU countries' experience on transport systems formation in terms of sustainable development. The basic principles and strategic conditions of sustainable transport systems development in EU countries are identified.

Keywords: strategy, transport system, transport service, sustainable development.

Однією з основних світових тенденцій є прискорене зростання рівня автомобілізації (у середньому у світі 4-5% на рік). Так, загальна кількість машин у світі становить близько 750 млн., з яких третина припадати на країни ЄС, і ця кількість може потроїтися до 2,2 млрд. од. до 2050 р. переважно за рахунок Китаю, Індії, Бразилії та інших швидко зростаючих економік. Україна за рівнем автомо-

білізації (число автомобілів на 1000 осіб) займає 82 місце в світі (158), при цьому цей показник у США становить 802, Італії 690, Франції 598, Німеччини 564. В наслідок цих процесів збільшується ступінь негативного впливу транспорту на навколишнє природне середовище (за різними оцінками від 20% до 60% викидів CO₂ припадати саме на автомобільний транспорт) і здоров'я людей, утворюються затори на дорогах. Так, втрати від пробок в країнах ЄС оцінюються в 2% від ВВП на рік, у США міські пробки приносять збитки національній економіці в розмірі 100 млрд. дол. на рік [2].

За даними Європейського агентства з питань охорони навколишнього середовища 96% енергоспоживання транспортом приходиться на пальне, при цьому 84% сирової нафти імпортується, на що витрачається 210 млрд. євро; на автомобілі припадає 72% пас-км, однак 60-85% автотransпортних засобів користується одна людина, 50% автопоїздок здійснюються на відстань менше 5 км; висока економічна важливість транспортній галузі - 7% ВВП і 6% робочих місць компенсується економічними втратами за рахунок нещасних випадків зі смертельним результатом і загроз для здоров'я, включаючи повноту через нестачу активності, забруднення повітря і шуму, кліматичні зміни, а також пробки [4].

У таких умовах більшість розвинених країн, зокрема країни ЄС, підтримує реалізацію стратегій розвитку стійких транспортних систем, що спрямовані розвиток та вдосконалення систем транспорту, здатних надавати якісні транспортні послуги. Метою розвитку пасажирського транспорту загального користування має стати ефективне і надійне забезпечення мобільності населення міст з найменшими витратами фінансових та природних ресурсів, з найменшим збитком навколишньому середовищу.

З урахуванням досвіду країн ЄС, можна виділити кілька основних принципів розвитку стійких транспортних систем: орієнтація на споживача і сталий розвиток міст; доступність і повнота інформації про показники якості (швидкість повідомлення, комфорт, безпека) і витрат (в т.ч. прямих і непрямих, пов'язаних із забрудненням навколишнього середовища і втратами часу населення на пере-

сування) по транспортній системі; контроль прийнятих рішень за показниками якості та витрат.

У Європі стратегія розвитку стійких транспортних систем базується на 5 основних положеннях:

1. Просування альтернативних видів палива і працюючих на ньому транспортних засобів.

2. Розвиток екологічно безпечної інфраструктури, мереж і сервісів спільного використання авто, залізниць, громадського транспорту, велосипедів та пішохідного пересування.

3. Управління рухом для підвищення транспортної ефективності, регулювання попиту на пересування і поліпшення організації транспортних потоків, просування екологічних видів транспорту та пересування власними силами, підвищення обізнаності про нову культуру пересувань (в цьому напрямку впроваджуються програми еко-водіння, розробляються інтелектуальні транспортні системи).

4. Визначення розумних цін (тарифів), включаючи поділ зовнішніх витрат та податкових аспектів з метою заохочення екологічно нешкідливого транспорту.

5. Уникнення подальшого розростання міського хаосу за рахунок прийняття нової політики в сфері землекористування та будівництва.

Необхідно також зазначити, що однією з важливих складових стратегії розвитку стійких транспортних систем європейських міст є впровадження велосипедного транспорту та створення відповідної велосипедної інфраструктури. З урахуванням того факту, що в країнах ЄС, 25% всіх автомобільних поїздок виконуються на відстані менше 2 км, а 50% - на відстані менше 5 км, то такі пересування можуть здійснюватися за допомогою велосипедного транспорту, що знизить завантаженість автодоріг, скоротить споживання палива і викиди, поліпшить здоров'я населення.

Таким чином, з урахуванням євроінтеграційного вектору розвитку українським містам варто врахувати досвід європейських міст щодо створення і розвитку стійких транспортних систем, зокрема сприяти використанню різних видів транспорту в процесах переміщення,

у тому числі і велосипедного; популяризувати культуру водіння з використанням елементів екологічно спрямованого керування транспортними засобами; підтримувати розвиток електротранспорту; здійснювати розробку заходів, спрямованих на забезпечення якісного надання транспортних послуг за економічно обґрунтованими тарифами; впроваджувати системи належного планування та управління транспортом (оптимізація маршрутів і рівня забезпеченості пасажиропотоку насамперед за рахунок міського електротранспорту, графіків переміщень, впровадження системи електронного квитка тощо), що дозволити збільшити ефективність використання транспортних засобів і одночасно створити передумови для підвищення результативності роботи транспортних підприємств міста та якісного транспортного обслуговування населення.

Список використаних джерел

1. Круть В.В. Транспортні проблеми сучасного міста / В.В. Круть <http://conf.vntu.edu.ua/allvntu/2011/inbtegp/txt/krut.pdf>

2. Устойчивое развитие городских транспортных систем: вызовы и возможности: Сборник материалов Международного семинара в рамках Общеввропейской программы по транспорту, окружающей среде и охране здоровья: [электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.theper.org/ClearingHouse/docfiles/2013-02-20__NIIAT_Book_THE_PER_www1.pdf

3. Хегай Ю.А. Зарубежный опыт транспортной политики / Ю.А. Хегай: [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-transportnoy-politiki-1>.

4. European Environment Agency [official site] – URL: www.eea.europa.eu

Zajączkowski K.

*Assistant Professor at the Centre
for Europe, University of Warsaw
Deputy Director for Research and
International Cooperation
at the Centre for Europe*

THE EU IS GLOBAL PLAYER IN A CHANGING WORLD – CHALLENGES, WEAKNESS AND THEORETICAL ASPECT

Abstract

Despite numerous declarations and documents issued by the EU, any landmark decisions regarding the formulation of the EU's aims and tasks in the field of foreign and security policy should not be expected. It seems that there are no grounds to assume that the fundamental weaknesses of the EU's foreign and security policy will be overcome in the near future.

Introduction

The European Union strives to be a global actor in international relations. However, we should note the numerous structural, geopolitical and systemic weaknesses and challenges in this regard. When describing the foreign and security policy of the EU, we can speak of distinct shortcomings and deficiencies. The events in Ukraine and the attitude of the 'EU-28' towards Russia, and earlier the Arab Spring, have confirmed this conclusively.

1. The lack of political will

The primary cause of the EU's weakness is the difficulties Member States face in finding a common ground for the CFSP and the CSDP. Thus, the core of the problem is the lack of sufficient political will to conduct a 'truly common' foreign and defence policy. The majority of the EU Member States are not ready for the Communitisation of the CFSP or the CSDP. They perceive intergovernmental cooperation in the EU a special sphere, where governments defend their right to take actions to protect their sovereign national interests. A good example of how EU members are attached to traditional attributes of the

state was the lack of approval for the title ‘Union Minister for Foreign Affairs’ (as the office was to be called under the Treaty establishing a Constitution for Europe) for what is now, under the Treaty of Lisbon, less controversially called the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. Desmond Dinan wonders why the Member States even use the ambiguous name ‘common’ to refer to the foreign and security policy of the EU. He believes that “the nomenclature is misleading and generates unrealistic expectations inside and outside the EU about the CFSP’s capabilities”. It should be noted in this context that the term ‘common’ is to express a certain intent or political will of the signatories of the Maastricht Treaty, who thus attempted to set the direction of the evolution of the EU foreign policy that they (or at least some of them) considered desirable. Here, there is a clash between elements of political idealism and a pragmatic approach

2. The lack of institutional clarity – ‘hybridism’ and intergovernmentalism prevail!

The Treaty of Lisbon (TL) has retained the specificity of EU foreign and defence policy. It still essentially comes down to intergovernmental cooperation, unanimity in decision-making, as well as non-application of legislative acts. The Treaty of Lisbon has only introduced some limited changes to the division of competences, legal instruments and the decision-making process regarding the CFSP and the CSDP. It has failed to provide any mechanisms that would force the Member States to act in concert, or at least facilitate it. The effectiveness of the EU’s foreign policy is still primarily determined by the political will of the Member States. The intergovernmental nature of the CFSP is confirmed by, among others, declarations no. 13 and no. 14 attached to the Treaty of Lisbon. We are witnessing a ‘cult of national sovereignty’ in diplomacy and the military, which – according to Nicole Gnesotto – is one of the most serious limitations to ‘strategic Europe’.

3. The lack of a comprehensive approach in external policy.

Regarding the system structure, the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) contains Part Five: ‘External Action by the Union’, which consolidates the previous regula-

tions governing external relations, such as the CCP, the EU's international agreements, membership in international organisations and development assistance. Furthermore, the Treaty of Lisbon confirms the significance of the principles of cohesion, complementarity and coordination in external policy. Of particular importance is the aim laid down in Article 21 Section 3 of the Treaty on European Union. Despite the relevant treaty provisions, the Member States are very sceptical of closer coordination of their external policy activities, as they want to take advantage of their participation in this policy to further their political and economic positions in relations with non-EU countries, which is additionally intensified by the situation in the euro area and the increasing striving of individual states to protect their own interests. Many actions taken by the EU in international relations prove that a strong dichotomy between its external economic/commercial relations and the foreign/diplomatic relations persists. The Treaty of Lisbon has failed to change that, and the CFSP is still subject to the intergovernmental method. The specific nature of the CFSP is also shown by the fact that it arises from the Treaty on European Union (Article 24), and not the TFUE, which is the basis for all the other external policies. Although treaty-based rules and EU documents stress the need for close cooperation in external policy, the present state of affairs is far from ideal. Conducting an external policy that would be 'common' and 'coherent' in more than name is not easy. Complementarity still seems rather a political slogan than a fact. All this negatively impacts the position of the EU and its power in international relations.

4. The lack of European armed forces.

Although at the summit of the European Council in Helsinki, on 10–11 December 1999, the leaders of the EU officially proclaimed the establishment of the Common Security and Defence Policy, its implementation leaves much to be desired and has only limited influence on the EU's position in the world. So far, in accordance with the Helsinki guidelines, by 2003 the EU achieved readiness to undertake civilian and military missions and operations under the CSDP. In the recent years, the European Union has been particularly active in this field in the Democratic Republic of the Congo, the Sahel region and the Horn

of Africa as a result of the threats that have originated in these areas and have negative consequences, not only for these regions, but also for international security. We should not, however, overestimate the importance of the missions conducted by the EU. They are short-term and complementary to the missions of the UN, regional organisations (e.g. the African Union) or subregional organisations (e.g. the ECOWAS).

The second aim set in Helsinki, the establishment of military capabilities, including a European rapid reaction force, ended in an utter fiasco. The European Union stumbled upon a series of difficulties in increasing defence budgets, transforming its military forces from territorial defence forces to intervention and expedition forces, as well as dealing with shortages and technical shortcomings.¹ The EU Member States have different attitudes towards the CSDP and different statuses: there are NATO members as well as neutral or uninvolved states; there are states which give primacy to NATO and the alliance with the USA as those that would prefer far-reaching autonomy from NATO; there are nuclear-weapon states that are permanent members of the UNSC as well as countries whose military potential is only nominal.

5. The lack of a European strategy.

Despite the adoption of the European Security Strategy in 2003 and 2016, the European Union still has no actual strategy. The ESS of 2003 and 2016 to be incomplete and to have only limited influence on the national strategies of the Member States, since none of them give the leading role to the EU strategy. The EU and its Member States are too late in responding to crises, which, in turn, go more and more beyond the scope of their diplomatic and military capabilities built on false strategic assumptions.

¹ So far, the EU has not established any satellite communication and reconnaissance system independent from the American one. The attempts made to solve this problem (the European Union Satellite Centre in Torrejón de Ardoz and the Galileo space programme) are not likely to yield quick results. The EU is also lacking a fleet of transport and tanker aircraft (the few air tankers available are mainly British).

6. The lack of funds.

Limited funds considerably limit the development of the foreign and security policy. While it is true that the budget is systematically being increased, it is still only approximately 3.5 per cent of the sum allocated to the EU's external relations. In 2002, the annual budget of the CFSP was 46 million euro, in 2009 it was already 243 million euro, and in 2013 it reached 2013 approximately 406 million euro. The relatively small size of the foreign policy budget is even more evident when we compare the EU's multiannual financial frameworks for 2007–2013 and 2014–2020. Among the general budget items, the one referring to international activity has one of the lowest support levels (56.8 billion for 2014–2020 in 2011 prices).

The military budgets of the Member States are low as well. Military expenses are significantly decreasing when compared to the military budget of the USA. In 2013, the budget of the US Department of Defence was 533 billion dollars (392 million euro), and including the costs of military operations (Base budget + Overseas Contingency Operations) it reached 707.5 billion dollars, while the total military expenditure of all the institutions responsible for international safety exceeded 1 trillion dollars. On average, the USA's military budget is approximately 4.5% of the GDP, while in the case of most EU Member States it is 1.5% of the GDP, with only the United Kingdom assigning more than 2% of the GDP (taking into account the budgets of the ministries of defence) and thus achieving the target level set by NATO (in 2016 this group included also Greece, Estonia, Poland). Presently, the average defence spending of the 28 EU Member States amounts to approximately 195 billion euro in current prices (270 billion dollars), which constitutes approximately 1.6% of the total EU GDP. While commenting on the Member States' military budgets, some scholars point out that it is not their size that is most important. Gnesotto notes that generally speaking, 200 billion US dollars is a sufficient amount; the problem, however, is that the allocation of these funds is irrational, often anachronistic and done on the national level with no preliminary consultation among the Member States.

7. The lack of faith in the idea of European integration and

the lack of political leadership – negative implications of the euro area crisis.

The consequences of the financial and economic crisis in the EU proved much broader, deeper and more intense than expected, as they concern more than just the functioning and mechanisms of the euro area. Other phenomena manifested themselves or became more pronounced which influence the entire process of European integration in the form of the EU. The EU has actually become the theatre of several crises: the euro area crisis, an economic slowdown, a social crisis and a crisis of political leadership, as well as a general stagnation of the entire integration project. What is more, the crisis has found the EU weak, lacking a vision, with several important countries of the euro area being led by flippant politicians, to say the least. This weakness of European leaders is best illustrated by a caricature published in *The Economist* (2 April 2011) showing four politicians: Sarkozy, Berlusconi, Merkel and Zapatero, each of them being either an invalid or having some deficiency that impairs their governance. While today some of these politicians no longer hold their offices, their successors are not necessarily an improvement in this regard. The Crimean crisis has clearly exposed the flaws and weaknesses of European leaders. Germany has not mastered the challenge of acting as the political leader of the EU. This lack of a capable leader and the lack of faith in Europe have a considerable impact on the shape of the EU's foreign and security policy.

8. The lack of a single voice – from Iraq to Crimean and eastern Ukraine.

The European Union should speak with one, consistent voice in external relations. Otherwise it will not be perceived in the international arena as a single international actor with the status of a global power and will remain just a regional power. The Iraq crisis in 2003 showed the frailness of the CFSP's foundations due to different views of the tasks faced by Europe in the political dimension. The attitude of European diplomats to matters pertaining to Iraq is very well illustrated by the title of an article published in *The Economist*: "United in theory, divided in practice" (22 February 2003, p. 29). The Iraq lesson has proven that decision-making mechanisms and structures alone are

not enough to conduct the EU foreign policy – clearly defined common interests, common goals and willingness to reach a compromise are needed as well. The cases of Kosovo (recognising independence) and Georgia (imposing sanctions on Russia after its military intervention in Georgia) of 2008, although giving rise to less conflicts and disputes between the Member States, nonetheless show the problem of different perceptions and assessments of the international reality by different members of the EU.² The Arab Spring has fully revealed the indolence and lack of any strategic instincts of the EU, as best proved by the fragment of the declaration from the third EU–Africa summit: ‘2010 is the Year of Peace and Security in Africa’, which was held on 29–30 November 2010 in Tripoli, only weeks before the process of changes in the Mediterranean Basin was about to begin. The Arab Spring was the first serious test of the EU’s credibility in the post-Lisbon reality and the EU failed it. Academic literature on the subject mentions the so called ‘Arab (Libyan) Paradox’: for the first time since long ago, two European states, the UK and France, formally headed a coalition during an international crisis, while the CFSP proved completely useless. It is important to note that these two countries acted as independent entities and did not represent the EU as a whole. The Crimean crisis has once again shown the weakness and flaws of the European Union. First, while the EU is making efforts to try and speak with a single voice during this crisis, there are clear differences between the Member States concerning, for example, the extent and nature of the sanctions against Russia and resulting from the particularistic interests of the individual EU members. Second, there is no vision and strategy towards Russia. The idea of Europeanisation of Russia promoted by the EU in the 1990s was a fiasco, but the EU has not proposed anything to replace it. Third, the relations between the EU and Russia in the field of international security are far less advanced than analogous relations developed by Moscow with the USA and NATO, because the EU

² The extraordinary summit of the EU in September 2008 did not impose any sanctions on Russia. The reason for this were differences of opinion between the Member States. At present (June 2014), Kosovo is recognised as a sovereign state by 23 EU Member States, the others being Spain, Greece, Cyprus, Romania, and Slovakia.

does not constitute a serious alternative in the field of security.

Conclusions

Taking into account the weaknesses of the European Union outlined in this article, it seems justified to be concerned about the EU's future as a strong and active participant of international relations. As it has already been noted, the multifaceted crisis that the EU is going through stimulates the emergence and intensification of anti-EU sentiments and national egoisms especially dangerous in the sphere of foreign policy. Moreover, the implementation of the idea presented here, concerning greater Communityisation of this policy in order to make it more effective, is threatened not only by the present crisis, which will likely be over at some point. The structural weaknesses, which are immanent in the EU's mechanisms and institutions dealing with external relations and reduce the effectiveness of these relations, are a much more serious problem. The European Union must face all these challenges and weaknesses. Otherwise, we have to agree with Zbigniew Brzeziński who believes that the vision of Europe as a political and military heavyweight actor is becoming increasingly illusory. At the same time, the EU's international surroundings are changing as well. The world is becoming multipolar, which has been especially visible after 2008. In order to be considered a serious player in this new reality, Europe must not only have a strong and efficient economy, but also a reliable and effective foreign and security policy. The case of Ukraine shows us, Europeans, that the threat is closer than many would believe.

Зеленко В.А., Зеленко Н.М.
*ЛНУ ім. Івана Франка,
факультет управління
фінансами та бізнесу*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН З ЕКОНОМІКИ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІНТЕГРАЦІЇ СТУДЕНТАМИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У даній роботі авторами здійснюється аналіз проблеми поширення якісної та фахової інформації (знань) про

європейську інтеграцію та Європейський Союз в цілому в умовах імплементації Угоди про асоціацію з ЄС. На базі проведеного дослідження вказується на важливість ВНЗ України у цих процесах, особливо у плані вивчення дисциплін з економіки у європейській інтеграції – як основи побудови ефективної моделі розвитку держави.

Ключові слова: економіка у європейській інтеграції, Угода про асоціацію, Європейський Союз, поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі, навчальна дисципліна.

In this paper the authors analyze the spread of high-quality and professional information (knowledge) about European integration and the European Union as a whole in terms of the implementation of the Association Agreement with the EU. On the basis of this research, special attention is brought to the importance of universities in Ukraine especially in terms of the courses on economics in European integration - as the basis for building an effective model of governmental development.

Keywords: economics of European integration, the Association Agreement, the European Union and Deep and Comprehensive Free Trade Area, training course.

Вже минуло три роки, як було підписано Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. З початку 2016 р. у нашій державі почала діяти поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі. Для основних суб'єктів вітчизняної ринкової економіки ці зміни передбачають як багато переваг, так і достатньо багато потенційних ризиків.

В ситуації значного збільшення потреби українського суспільства на інформацію (знання) про європейську інтеграцію та Європейський Союз в цілому, в Україні вже протягом декількох років існує суттєвий дефіцит дійсно якісної інформації у цій сфері, що позначається на рівні сприйняття українцями сучасних євроінтеграційних процесів у різних ланках суспільного життя.

Слід зауважити, що у 2016 р. було проведено дослідження КМІС з приводу громадської думки Українців про вступ до ЄС і Митного союзу з Росією, за результатами якого на

питання, яким інтеграційним напрямом має йти Україна, населення 18+ обирало варіант вступ до ЄС (46,2%). А вступ до Митного союзу з Росією лише 11,6%. Але на підконтрольній Україні частині Донбасу вступ до ЄС як пріоритетний напрямок підтримали 12,6%. 34,6% підтримують вступ до Митного союзу з Росією [1].

Якщо порівнювати з даними до 2014 року, то рівень підтримки вступу до ЄС в цілому зріс. Однак, якщо порівнювати з даними останніх трьох років, рівень підтримки вступу до ЄС поступово знижується.

На думку Олега Іванова (дослідника даного інституту) «урізноманітнення інформації про ЄС мало б позитивний ефект... Потрібно доносити до суспільства, які кроки здійснюються в напрямку євроінтеграції, як це покращить життя пересічних українців» [1].

В загальному, трохи більше половина українців повністю підтримують європейську інтеграцію, а це впливає: на якість управлінських рішень владних структур, на ефективність вітчизняного бізнесу, на характер діяльності громадянського сектору тощо.

Якщо узагальнити, то недостатність знань про ЄС та євроінтеграцію України загалом гальмує виконання нашою державою Угоди про асоціацію з ЄС, як основного чинника ефективності розвитку нашої держави.

Звичайно, що на рівні держави приймаються відповідні програми для збільшення поінформованості про євроінтеграцію пересічних громадян, бізнесу, держслужбовців, однак, вони не є достатньо ефективними.

Однією із причин такої ситуації є те, що в Україні немає системного досвіду поширення спеціалізованої інформації про євроінтеграційні процеси, зокрема – про особливості функціонування ПВЗВТ.

Загалом, дана проблема відноситься і до української системи вищої освіти, де до сьогоденного дня не впроваджено у практику ВНЗ єдиних підходів щодо викладання дисциплін з європейської інтеграції, особливо економічного спрямування. Слід зауважити той факт, що близько 80% тексту Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом присвячується економічним питанням (особливо – положення про ПВЗВТ).

На думку проф. Ф.Г. Ващука «розвиток вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у т.ч. європейських. Зокрема, привести законодавчу і нормативно-правову базу вищої освіти України до світових вимог, відповідно структурувати систему вищої освіти та її складові, упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути зміст вищої освіти... Необхідно не лише орієнтуватись на ринкові спеціальності, але й наповнити зміст освіти новітніми матеріалами, запровадити сучасні технології навчання ...» [2, с. 4]

Даний стан справ вимагає запровадження кожним ВНЗ хоча б точкових заходів навчально-консультативного характеру євроінтеграційного спрямування. Зокрема, цей факт загострює важливість автономної участі у даному процесі вищих навчальних закладів, які можуть підвищити рівень кваліфікації студентів-випускників шляхом запровадження у навчальний процес спеціалізованих фахових дисциплін у галузі європейської інтеграції, а також – через проведення відповідних наукових досліджень.

На сьогоднішній день, вивчення економічних дисциплін вимагає врахування специфіки євроінтеграційних процесів України. Помилковим, але водночас доволі розповсюдженим, є уявлення про те, що положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, особливо в частині функціонування зони вільної торгівлі, слід застосовувати тільки під час викладання дисциплін, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю із Європейським Союзом.

Відмітимо, що значна частина тексту цієї ж Угоди містить положення, метою яких є трансформація саме внутрішньої соціально-економічної системи України. На наше переконання, застосування молодими фахівцями-економістами на практиці одержаних спеціалізованих знань із європейської інтеграції підвищить ефективність їх трудової діяльності у майбутньому.

За результатами проведених досліджень, повністю виконати всі положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС можна буде не раніше ніж через десять років, що вимагає реформування практично усіх сфер соціально-економічного середовища. В частині ж економічної складової даного документу, удосконалення потребуються у сфері

системи якості товарів та послуг, функціонування конкурентного середовища, системи ціноутворення, зовнішньоекономічної діяльності підприємств, макроекономічної політики держави загалом тощо. Особливої уваги Угодою присвячується реформуванню роботи органів державної влади, в частині регулювання та контролю економічних процесів. В загальному, підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС тягне за собою ряд зобов'язань, невиконання яких зумовить економічні та політико-правові наслідки [3, с. 69].

Відтак, вивчення, дослідження, розуміння та адаптація на практиці її основних положень на даний час є вкрай актуальною. Особливої уваги слід приділити проблемі вивчення та дослідження економічних процесів як в окремих західноєвропейських країнах, так і в ЄС загалом, оскільки від знання специфіки функціонування економічних систем цих держав на пряму залежить ефективність економічної співпраці з ними (вітчизняного бізнесу, органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських організацій).

В загальному, викладання у ВНЗ України дисциплін, які вивчають економіку у європейській інтеграції (за різними напрямками), а також суттєве збільшення наукових досліджень у цій сфері, має стати одним із пріоритетів при підготовці фахівців економічних спеціальностей.

1. Прихильників євроінтеграції в Україні стає менше. – Громадське радіо. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/programs/kyiv-donbas/pr-yhylnykiv-yevrointegraciyi-v-ukrayini-staye-menshe-sociologichne-doslidzhennya>

2. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с.

3. Зеленко В.А. Проблема вивчення та дослідження економіки європейської інтеграції у ВНЗ України // Тези доповіді на науково-методичній конференції «Європейські студії в університетах України» (22 квітня 2016 року, м. Київ). – С. 68–69.

Зеленько Г. І.

*Інститут політичних і
етнонаціональних досліджень
ім. І. Кураса НАН України,
провідний науковий
співробітник, доктор
політичних наук, професор*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК «ЧИННИК» ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ В УКРАЇНІ

У статті окреслено політичні наслідки підписання Угоди про асоціацію з ЄС та запровадження безвізового режиму з ЄС як екзогенних факторів деконструкції неопатримоніального політичного режиму в Україні.

Ключові слова: ЄС, неопатримоніалізм, політична інституціоналізація.

In this article the political implications of signing the Association Agreement with the EU and visa-free regime with the EU are analysed as exogenous factors of deconstruction of the neopatrimonial political regime in Ukraine.

Keywords: EU, neopatrimonial regime, political institutionalization.

Найбільш знаковими подіями останніх років у сфері зовнішньої політики України є підписання Угоди про Асоціацію з ЄС влітку 2014 р. і надання Україні безвізового режиму пересування в рамках Шенгенської зони. Ставлення до підписання Угоди про асоціацію з ЄС і в українському політикумі, і в українському суспільстві неоднозначне. Єврооптимісти вважають, що завдяки цьому Україна остаточно вирвалася зі сфери впливу Росії, а під впливом ЄС Україна неминуче трансформується у демократію. Європесимісти ж вважають, що це призведе до втрати Україною суверенітету, руйнування промислового сектору економіки через формування зони вільної торгівлі з ЄС і неконкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників тощо. Ставлення ж до «безвізового режиму» здебільшого

зводиться до уявлень про мобільність громадян України країнами шенгенської зони. Натомість скептики і критики влади додають, що це не матиме ніякого значення, оскільки можливості громадян України на вільне пересування обмежені банальною бідністю.

На нашу думку, частково праві і єврооптимісти, і євроскептики, оскільки підписання Угоди про асоціацію має і переваги, і недоліки. Однак стосовно обох подій очевидне недооцінювання їх саме політичного значення, яке для країни, де сформувався неопатримоніальний політичний режим, має неабияке значення.

Якщо звернутися до досвіду країн ЦСЄ, то складно заперечувати, що саме завдяки підтримці Заходу, цим країнам вдалося доволі швидко перейти у фазу консолідованої демократії. Йшлося про допомогу практично у всіх сферах: дипломатичній – через широку взаємодію урядів; економічній – через західні інвестиції і зростання товарообігу; інституційній та військовій сферах – завдяки відкриттю для країн регіону перспектив інтеграції до європейських та євроатлантичних структур; культурній – через розширення наукових обмінів, підтримку освітніх і громадських проектів тощо [1, с. 2-10]. Звісно, не можна не враховувати той факт, що країни ЦСЄ насамперед виразно сформулювали власну зовнішню стратегію, коли «євроатлантична зона була визначена стратегічною сферою, якій підпорядковувалися всі національно-державні інтереси» [2, с. 9-10]. Говорячи конкретно, то підтримка ЄС полягала у інтенсифікації економічної співпраці і активною підтримкою з боку ЄС суспільних перетворень у країнах-претендентах через надання взаємного режиму найбільшого сприяння у торгівлі згідно з правилами ГАТТ, підтримку реформ з боку ЄС у межах програми PHARE, яка мала на меті саме надання фінансової підтримки, здійснення економічних експертиз і залучення інвестицій для проведення економічних реформ. Так, бюджет цієї програми на початку 90-х років становив близько 1 млрд. єкю на рік.

Важливу роль також відіграла інтенсифікація політичної співпраці через Європейські асоційовані угоди. Оскільки критерії членства у ЄС вимагали консолідації демократії (гарантії відкритості і прозорості політичного

процесу), а відтак і безпеки розвитку усіх країн-членів цієї організації, для країн-неофітів – вихідців з соціалістичного блоку було розроблено спеціальні політичні критерії членства – *Копенгагенські критерії*. Суть Копенгагенських критеріїв зводилася до необхідності забезпечення стабільності функціонування політичних інститутів, незалежного судочинства, демократичних виборів, незалежних ЗМІ, дотримання прав і свобод громадян, захисту національних меншин. Поряд з визначенням критеріїв членства ЄК створила критерії оцінки відповідності країн-неофітів, а також деталізувала етапи їх досягнення. Крім того, країни-претенденти на вступ підлягали періодичному моніторингу ЄК. Загалом у процесі євроінтеграції політична сфера була домінуючою у діалозі ЄС – країни-кандидати.

Крім того, було проведено комплексну оцінку суспільно-політичних перетворень в цих країнах і на основі контролю відповідності стану внутрішніх інституційних реформ Копенгагенським критеріям. Після прийняття ЄК *Білої Книги* (1995 р.) програмні документи у більшості держав-кандидатів були узгоджені з її положеннями і спрямовувалися на гармонізацію законодавства у сфері внутрішнього ринку.

Тобто Європейські угоди стали основними правовими інструментами реалізації інтеграційних стратегій держав-кандидатів. Звісно, запозичуючи даний алгоритм дій, зрозуміло, що наразі Україна перебуває і значно складнішій геополітичній ситуації і поки що не отримала перспектив членства в ЄС, а якість інституційної системи докорінно відрізняється від «стартової ситуації» країн ЦСЄ початку 1990-х рр. В Україні, на відміну від країн ЦСЄ, після розпаду СРСР, як і в більшості пострадянських країн утвердився неопатримоніальний політичний режим, який ускладнює не просто проєвропейський, а й демократичний розвиток загалом. Неопатримоніалізм блокує можливості реалізації «вузької» програми соціально-економічної модернізації (яка не передбачає демократизації політичних режимів), через що окремі реформи дають в кращому випадку частковий ефект, а в гіршому – перетворюються в «порочне коло» соціально неефективних змін, які обслуговують привілейовані приватні інтереси [3, р. 16] Більше того, на

думку В. Гельмана, це «порочне коло» не може бути розірване шляхом поетапного «вирощування» соціально ефективних інститутів в рамках заданих політичних обмежень. А по мірі вкорінення пострадянського неопатримоніалізму підвищуються ризики того, що його інститути можуть відтворюватися і репродукуватися незалежно від можливих наслідків зміни політичних режимів. Тому, на думку В. Гельмана, стимули до відмови від політичних інститутів неопатримоніалізму і їх заміни «інклюзивними» політичними і економічними інститутами у пострадянських державах можуть (хоча й зовсім не обов'язково повинні) посилитися в результаті зовнішнього впливу: обмеження їх суверенітету і подальшого примусу з боку інших держав і міжнародних акторів [4, с. 26].

Тобто підписання Угоди про асоціацію з ЄС, навіть не маючи (поки що) перспектив членства в ЄС, у поєднанні з якісними змінами суспільства після Революції Гідності, Україна отримала оптимальну з огляду на політичну ситуацію можливість для «запозичення» і «вирощування» нових політичних інститутів. «Запозичення» політичних інститутів передбачає перенесення на вітчизняний ґрунт тих норм, правил і механізмів державного управління, які успішно зарекомендували себе в політичних та інституційних умовах інших країн і можуть бути адаптовані для вирішення завдань економічного зростання і розвитку. «Вирощування» ж засноване на тому, що нові норми, правила і механізми створюються в тих чи інших сферах управління спершу на вузьких ділянках і в особливих експериментальних умовах і пізніше поширюються «вшир» і «вглиб» на ширші соціально-економічні сфери [4, с. 27].

Звісно, у таких процесах завжди лишається ризик виходження нових інститутів старими (неопатримоніальними) політичними практиками, а шанси України через збереження старих механізмів кооптації політичного класу залишають величезний простір для скепсису. Проте фактор ЄС у поєднанні з великою залежністю від зовнішніх фінансових впливів, від позиції умовного Заходу до припинення російсько-української війни на Донбасі і повернення Криму і, насамкінець, банальне бажання зберегти владу у Президента Порошенка і провладних політичних

сил є факторами, які посилюють позитивні ефекти від впливу екзогенних факторів і ЄС, зокрема.

На практиці міжнародний вплив проявляється здебільшого не стільки через «взаємозв'язки» (linkages) недемократичних режимів з розвиненими демократіями (за допомогою торгівлі, міграції, комунікацій, освітніх та наукових обмінів), а завдяки успішному використанню «важелів» (leverages) – цілеспрямованого впливу на ці режими (посередством міжнародної допомоги, членства в міжнародних організаціях). Тому підписання Угоди про асоціацію, запровадження безвізового режиму, програма розширеної співпраці з МВФ та Світовим банком, програми військової співпраці з НАТО є саме тими важелями цілеспрямованого впливу, які, незважаючи на численні перешкоди і інерційність політичної системи) стимулюють процеси демократичного транзиту в Україні. Підписавши Угоду про асоціацію, Україна отримала важливий інструмент, який здатен стимулювати процеси соціально-політичного розвитку в державі. Незважаючи на кризу ЄС, яка спостерігається протягом останніх років, «фактор ЄС» формує зовнішні інституційні рамки, які дають можливість країні вдосконалити власні правила гри, оскільки і у міжнародних процесах у такому випадку спрацьовує «закон сполучених посудин».

1. Карозерс Т. Помощь Запада становлению гражданского общества в Восточной Европе и бывшем Советском Союзе // Конституционное право. Восточноевропейское обозрение. – 2000. - №1. – С. 2–10.

2. Skubiszewski K. Czym jest polska racja stanu wobec aktualnych wyzwan politycznych, gospodarczych i spolecznych // Zbior dokumentow. Warszawa, 1993. - №1. – S. 9–10.

3. North D. Institutions, Institutional Changes, and Economic Performance. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

4. Гельман В. Модернизация, институты и «порочный круг» постсоветского неопатримониализма / Владимир Гельман: Препринт М-41/15 – СПб. : Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2015. – 44 с.

Калитчак Р.

к. політ. н., доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби Львівського національного університету ім. І. Франка

СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ В УКРАЇНІ У ХХ ст.

Простежено особливості формування Європейських Студій після проголошення незалежності України та виокремлено чинники, що забезпечили передумови для інкорпорування євроінтеграційної тематики в освітні програми.

Ключові слова: Європейські Студії; Європейська інтеграція; Україна; освіта.

The main focus is placed on the creation of European Studies in independent Ukraine. It is stressed that the end of the 20th century became the crucial point to further advancement of European Studies in Ukraine due to a number of propitious conditions.

Key words: European Studies; European Integration; Ukraine; Education.

Відсутність чи радше неможливість досягнення консенсусу щодо єдиного бачення Європи, розмитість її географічних меж, невизначеність співвідношення Європи versus ЄС та низка інших чинників обумовили особливості формування Європейських Студій у незалежній Україні, що не набули уніфікованого вигляду, а розвивались у відмінний спосіб у різних академічних осередках, намагаючись самостійно, іноді неусвідомлено та хаотично сконструювати своє розуміння Європи та інтеграційних процесів.

Становлення Європейських Студій в українських університетах можна також розглядати як лакмусовий папірець для розуміння особливостей функціонування вищої освіти у нашій державі, що перебуває у тривалому процесі пошуку оптимальної форми своєї конструкції. Відсутність стабільності та визначеності, а також протистояння різ-

них бачень розвитку вищої освіти перешкоджало поступальному розвитку Європейських Студій. Таким чином, з одного боку, викладання дисциплін з європейської інтеграції стало заручником непростой внутрішньої ситуації у державі, а з іншого, відсутність загальноновизнаного у світі орієнтиру або радше плюралізм підходів сприяли формуванню специфічного «українського» розуміння як чином повинні викладатися Європейські Студії.

Зацікавленість євроінтеграційною тематикою з'являється у момент проголошення Україною незалежності у 1991 році. Низький рівень розвитку або відсутність значної кількості суспільно-гуманітарних дисциплін у СРСР, зокрема в Україні як в одній з її республік, спричинив до того, що першими викладанням проблематику інтеграційних процесів на європейському континенті зайнялися економісти. Пізніше перші курси з Європейських Студій починають з'являтися у межах спеціальності міжнародні відносини та інших дисциплін.

Упродовж першої половини 90-их років минулого століття Європейські Студії не розглядались як цілість, оскільки не доводиться говорити про цілісне розуміння Європи. З географічної, історичної, політичної, інституційної точки зору Європа бачилась як така, що складається принаймні з двох частин: Західної та Східної, які вирішують відмінні для них проблем. Інтеграційні процеси та розбудова ЄС ж розглядались як частина процесів, які насамперед асоціюються із Західною частиною. Тоді як у Східній Європі йшлося про інші аспекти: трансформацію, демократизацію, декомунізацію, перехід до ринкової економіки тощо.

З іншого боку, існували об'єктивні обмеження, що унеможлилювали повноцінний розвиток Європейських Студій: відсутність ресурсної бази та обмаль фахівців, які могли забезпечити належну підготовку. На відміну від більшості країн Центральної і Східної Європи, вища освіта в Україні була частиною освітнього простору СРСР, до певного рівня периферійною та ізольованою від решти світу. Тому перша половина 90-их років ХХ ст. співпала із соціалізацією вітчизняної освіти із світовою академією та знаменувала початок ознайомленням з тим, що відбувається в університетському середовищі поза її межами.

З огляду на це, формування змісту начальних програм та наповнення курсів з євроінтеграційної тематики відбувалося радше шляхом спроб і помилок, ніж осмисленим чином.

Протягом 90-х років ХХ ст. Європейські Студії переважно розумілись як країнознавчі. Відсутність бачення Європи як єдиного цілого, процес становлення вищої освіти у незалежній державі, відсутність попиту, а також інституційні обмеження перешкоджали розвитку Європейських Студій, де в центрі уваги перебували б інтеграційні процеси на континенті.

У другій половині 90-х років аспекти європейської інтеграції повільно інкорпуються у навчальний процес завдяки активним горизонтальним зв'язкам із закордонними університетами, де Європейські Студії перебували на суттєво вищому рівні розвитку. Завдяки ж контактам із західними партнерами поступово формується розуміння плюралізму Європейських Студій. Вже наприкінці 90-их формуються перші групи фахівців з окремих аспектів європейської інтеграції. У цей період розвиток Європейських Студій був переважно результатом власної ініціативи університетів, оскільки була відсутня загальнодержавна політика з цього питання

Ключовим для подальшого активного розвитку Європейських студій став кінець ХХ ст., коли завдяки збігу низки обставин було створено передумови для якісного зростання Європейських Студій. Зокрема, у 1998 році було ухвалено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, де наголошувалось на потребі створення нових програм у системі освіти, стажування та підвищення кваліфікації працівників органів законодавчої, виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за напрямками європейської інтеграції України, запровадження спеціалізації з питань ЄС у рамках навчальних програм вузів. Хоча не було передбачено жодних конкретних кроків, проте декларативно формалізується статус Європейських Студій.

Таким чином, у 90-их роках ХХ ст. були закладені підвалини для подальшої розбудови Європейських Студій в Україні, що було обумовлено:

- внутріполітичними чинниками як другий термін президентства Л. Кучми, ствердне визнання європейської інтеграції як однією з ключових цілей розбудови української держави та наявність внутрішнього консенсусу щодо європейського вибору;

- зовнішніми чинниками як активізації двосторонніх стосунків ЄС-Україна, офіційне запрошення країн-сусідів із Східної Європи стати членами ЄС і наближення цього євроінтеграційного об'єднання до кордонів з Україною, поступове географічне розширення ЄС на всю Європу, активізація самих європейських наднаціональних інституцій в середині України.

- академічними чинниками – значним поступом в університетській освіті, збільшенням кадрового забезпечення та готовністю провідних університетів забезпечити на належному рівні викладання основних предметів з різних аспектів європейської інтеграції.

Карпчук Н.

д. політ. н., доцент кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк)

ЕЛЕКТРОННА УЧАСТЬ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Європейська стратегія е-участі втілюється в концепціях хорошого управління, комунікації та транспарентності. Відкритість та транспарентність можуть підтримуватися ІКТ через свободу інформації та консультації. Європейський Союз рухається в напрямку «дослуховування» до своїх громадян, щоб подолати дефіцит демократії. З цією метою ЄС створив канали електронної участі, щоб збагатити вже існуючі канали взаємодії та створити нові, щоб посилити транспарентність та легітимність процесу роз-

робки політик та створення умов для публічних обговорень з європейських питань.

Ключові слова: е-участь, Європейський Союз, комунікація, транспарентність, ініціативи громадян.

Electronic Participation in the European Union. European e-participation strategy is embodied in the concepts of good governance, transparency and communication. Openness and transparency can be supported by ICTs through freedom of information and consultations. The European Union is moving towards “listening” to its citizens to overcome the deficit of democracy. To this end, the EU created the electronic channels of participation to enrich the existing channels of communication and to establish the new ones in order to enhance the transparency and legitimacy of policies and to create the conditions for public debates on European issues.

Keywords: e-participation, the European Union, communication, transparency, citizens' initiative.

Договір про заснування ЄС ставить вимоги перед інституціями ЄС продукувати та підтримувати прозорий діалог з громадянським суспільством. Зокрема, у ст. 10 (3) йдеться про те, що кожен громадянин має право брати участь в демократичному житті Союзу; рішення приймаються якомога відкритіше та ближче до громадян. Ст. 11 накладає інші зобов'язання: параграф 1 наголошує на горизонтальних, «громадянин – громадянин», стосунках і вимагає, щоб інституції ЄС надавали громадянам можливість формувати власні точки зору та обмінюватися ними стосовно усіх сфер діяльності Союзу; параграф 2 зобов'язує інституції підтримувати відкритий, транспарентний, регулярний діалог з громадянським суспільством; параграф 3 визначає особливий обов'язок ЄК проводити консультації з різними зацікавленими сторонами, щоб гарантувати зв'язність та транспарентність дій ЄС [7].

Протягом останніх десяти років Інтернет надав нові можливості для політичної участі громадян. Завдяки ІКТ з'являються такі типи електронної участі в ЄС як консультації зі стейкхолдерами; петиції, які дають змогу донести думки громадськості до органів влади; дискусії, коли про-

блеми обговорюються он-лайн у малих та великих групах; голосування на місцевих референдумах за допомогою електронних бюлетенів, які дають змогу виборцям передавати своє волевиявлення уповноваженим особам виборчих дільниць через Інтернет; опитування громадської думки; проведення кампаній протесту, лобювання, інших форм колективної дії [3].

ІКТ полегшують урядам відкритість для громадян, залучення останніх до активної політичної взаємодії, впливу на прийняття рішень та законів, які стосуються їх повсякденного життя. Біла книга з європейського управління (White Paper on European Governance) [8] від 25 липня 2001 р. наголошує на необхідності створення транснаціонального «простору», де громадяни з різних країн могли б обговорювати те, що вони вважають найважливішими викликами для Європи.

У 2006 р. на прохання Європейського парламенту Європейська комісія розпочала ініціативу електронної участі (e-Participation Initiative). Перші проекти цієї ініціативи використовували ІКТ, щоб зробити процес прийняття рішень більш відкритим та зрозумілим для не експертів, допомогти громадянам побачити, як законодавство впливає на їх щоденне життя. Проекти були зорієнтовані на зменшення складності правових документів та процесів прийняття рішень, надання громадянам релевантної інформації [4].

Такий підхід «зверху до низу» передбачав покращення транспарентності, щоб відновити довіру громадян до політичних інституцій та їх виборних представників, заохочувати громадян оприлюднювати свої думки та залучатися до політичного процесу. З 2007 р. електронна участь робила більший акцент на підхід «знизу до верху» для залучення громадян в прийняття конкретних рішень з важливих питань [1, с. 165].

Серед переваг е-участі визначено наявність інформації, кращий обмін інформацією, доступ стейкхолдерів до цієї інформації, більша підзвітність та транспарентність. Серед проблем локального та національного рівнів – підвищення активності державних службовців, які повинні реагувати на і брати до уваги пропозиції громадськості. На європейському рівні лише незначна частина учасників мають до-

статні знання та досвід, щоб зрозуміти складні політики ЄС та запропонувати свої ідеї [6].

У 2007 р. внаслідок чергового розширення політичні лідери ЄС зобов'язалися зробити Союз демократичнішим та прозорішим і запропонували посилити роль Європейського парламенту та національних парламентів, одночасно закликали до надання громадянам більших можливостей бути почутими [5]. В основу документу покладено два підходи: проактивний, тобто з точки зору громадян (ініціативи громадянського суспільства), та підхід з точки зору тих, хто приймає політичні рішення (ініціативи для започаткування публічної участі). У документі особливо наголошується, що основна увага буде приділятися ключовим питанням ЄС, які будуть розглядатися з обох точок зору.

Уряди залучаються до двосторонньої Інтернет-комунікації як форми прямої демократії. Доповідь Комісії про електронну участь (2007 р.) [5] показує, що держави-члени ЄС підхопили ініціативу залучення громадян у процеси прийняття рішень. На місцевому рівні громадянам надається можливість висловитися протягом он-лайн консультацій та взаємодії. Інтернет змінює також соціальне та медійне середовище, в якому діють уряди. Він стає потужним засобом поширення інформації та точок зору громадян та зацікавлених груп, сприяє обізнаності та організації акцій та тиску на тих, хто приймає рішення. Існує навіть думка, що референдум щодо Конституції ЄС у Франції був провальним, бо в Інтернеті не було обговорення.

Політичні партії теж усвідомлюють, що нехтувати Інтернетом неможливо, особливо коли йдеться про зв'язки з громадськістю, проведення кампаній, формування політичного порядку денного та громадської думки. Політики створюють власні блоги та прямо взаємодіють із спільнотою. Усі комісари ЄС мають свої сторінки. Інтернет стає альтернативним засобом висловитися для журналістів, які мають можливість звертатися до широкої аудиторії, не зазнаючи редакторської цензури. Наприклад, для багатьох журналістів, акредитованих в Брюсселі, Інтернет є додатковим «виходом», бо ЗМІ, на які вони працюють, надають обмежений простір для питань, що стосуються ЄС. Журналістські блоги та веб-сайти політичних новин сприяють медіа плюралізму,

ширшій обізнаності громадян, їх зацікавленості у питаннях, що стосуються політик та стану справ у ЄС.

З квітня 2012 р. продовжується «Європейська громадянська ініціатива» (European Citizens' Initiative), запроваджена Лісабонським договором ще у 2006 р. як інноваційний інструмент для транснаціональної демократії участі. Мета Ініціативи – залучити громадян до постановки політичного порядку денного на рівні ЄС, надаючи їм право законодавчої ініціативи через пряме звернення до Комісії, через визначення пріоритетних тем наднаціонального рівня. Це перший інструмент прямої транснаціональної демократії, який створює додатковий прямий зв'язок між громадянами та інституціями ЄС [2].

Отже, на рівні ЄС участь громадян розуміється як підтриманням обговорень серед громадян, надавання можливостей звертатися прямо до інституцій. Щоб збагатити вже існуючі канали взаємодії та створити нові, щоб посилити транспарентність та легітимність процесу розробки політик та створення умов для публічних обговорень з європейських питань ЄС створив канали електронної участі. Європейська стратегія е-участі втілюється в концепціях хорошого управління, комунікації та транспарентності.

Список використаних джерел

1. Карпчук Н. П. Засади комунікаційної політики: досвід країн-членів Європейського Союзу [Текст] : монографія / Н. П. Карпчук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 440 с.

2. Anglmayer I. Implementation of the European Citizens' Initiative. The experience of the first three years [Electronic resource] / Irmgard Anglmayer. – Available at : http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS_IDAN_536343_Implementation_of_the_European_Citizens_Initiative.pdf

3. Beckert B. E-democracy in Europe. Prospects of Internet-based political participation [Electronic resource] / Bernd Beckert, Ralf Lindner, Kerstin Goos, et al. – Available at : http://www.isi.fraunhofer.de/isi-wAssets/docs/t/de/events/STOA_E-Democracy_Deliverable2_final-version_02-2011.pdf

4. Citizens speak out : A louder call for European eParticipation [Electronic resource]. – Available at : <http://ec.europa.eu>

eu/digital-agenda/en/news/brochure-citizens-speak-out-loud-er-call-european-eparticipation

5. E-participation. Work Programme, 2007 [Electronic resource]. – Available at : http://www.unic.pt/images/stories/publicacoes/eparticipation_workpgm.pdf

6. European eParticipation. Summary Report. November, 2009 [Electronic resource]. – Available at : <http://ec.europa.eu/information.../document.cfm>

7. Treaty on European Union [Electronic resource]. – Available at : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:FULL:EN:PDF>

8. White Paper on European Governance [Electronic resource]. – Available at : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf

Кеда М.К.

к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії, заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв'язків Навчально-наукового інституту історії, етнології та правознавства імені О.М.Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАКТИК В ЧНПУ

Автор висвітлює досвід викладання євроінтеграційних дисциплін і становлення європеєзнавчих студій у Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка та акцентує увагу на процесі імплементації наукового проекту з історії європейської інтеграції програми ЄС Erasmus+напряму Jean Monnet «Навчальний модуль «Концепт Європи: від ідеї до реалізації». Увагу приділено труднощам та перспективам розвитку євроінтеграційних практик у ЧНПУ.

Ключові слова: європейські студії, концепт Європи, євроінтеграційні дослідження.

The author reveals the experience of teaching of European Studies in Chernihiv National T.G. Shevchenko Pedagogical University and focuses on implementing the research project on the history of European integration “The Concept of Europe: from idea to implementation”. The attention paid to the challenges and prospects of European Studies in CHNPU.

Keywords: European studies, the concept of Europe, European research.

Одним із важливих компонентів інтернаціоналізації вищих навчальних закладів є суттєве зростання в останні роки уваги освітян та науковців до європеєзнавчої тематики. Євроінтеграційна проблематика в Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т.Г. Шевченка (ЧНПУ) до 90-х рр. ХХ ст. була розпорошена у складі різних навчальних дисциплін і найбільш виразно представлена у Навчально-науковому інституті історії, етнології та правознавства імені О.М. Лазаревського ЧНПУ в курсах Новітньої історії країн Європи і Америки та історії міжнародних відносин, що знайшло відображення у значній кількості курсових, бакалаврських, дипломних, магістерських робіт та спеціальних наукових розвідок студентів, аспірантів та викладачів з європейської тематики.

В якості особливого вектору викладання євроінтеграційна тематика в ЧНПУ виокремилась 2005 р., як напрямок роботи кафедри всесвітньої історії. Впродовж п'яти років тут читався курс «Європейський вибір України». Його логічним продовженням став більш розлогий спеціальний курс «Європейська інтеграція: історія і сучасність», що читається з 2012 р. до сьогодні.

Принципово нову сторінку процесу викладання та дослідження євроінтеграції відкрив проект програми ЄС Erasmus+ напряму Jean Monnet «Навчальний модуль «Концепт Європи: від ідеї до реалізації», зареєстрований ЕАСЕА (Виконавчим агентством з культури, освіти та аудіовізуальних засобів Єврокомісії ЄС) під номером: 565243-EPP-1-2015-1-

UA-EPPJMO-MODULE. Її імплементація в університеті розпочалась на базі Навчально-наукового Інституту історії, етнології та правознавства імені О.М. Лазаревського у 2015 році. Термін реалізації становить три роки: 01.09.2015 – 31.08.2018. Координатор проекту – доцент кафедри всесвітньої історії Кеда Марина Костянтинівна. Основний склад проектної команди: доц. Ващенко А.В., доц. Гаврилов В.М., доц. Соломенна Т.В., доц. Петровська Ю.М., доц. Коваленко О.О., ст.в. Казимір В.А., ст.в. Приходьон О.Ю.

Проект спрямований передовсім на промоцію Європейських студій в Інституті історії, надання можливості отримати перший викладацький досвід з європезавчих студій для молодих вчених; заохочення наукових досліджень з питань історії Європейського Союзу. Програма Модулю включає в себе два тематичні розділи: 1) вивчення історії європейських інтеграційних процесів, появи і розвитку ідеї союзу європейських держав; 2) аналіз трансформаційних змін ЄС на сучасному етапі, роль України у цьому процесі та перспективи співпраці.

Змістова частина проекту представлена 91 годиною аудиторних занять, що включають різноманітні форми роботи (лекції, семінари, колоквиум, Euro-quizzes, моделювання, проекти тощо), а також міжнародною конференцією «Концепт Європи у політичному дискурсі та соціокультурному наративі», трьома студентськими конференціями та підготовкою понад 10 навчально-методичних видань. Підсумковою формою контролю для студентів є залік, який проходить у формі освітнього заходу «Модель ЄС».

В ході імплементації проекту вже видано інформпакети для забезпечення навчального процесу, підготовано до друку переклад «Трактату про встановлення миру у світі християнському» І. Подєбрада, в процесі підготовки навчально-методичний посібник (практикум) «Становлення ідеї Європейської єдності», започатковано новий розділ «Європейські студії» у щорічному збірнику наукових студентських праць «Juvenia Studia», створено нову секцію «Модернізаційні процеси в країнах Європи» у щорічній конференції молодих учених та студентів, що традиційно проводиться на базі Інституту історії.

Даний проект також сприяє налагодженню контактів

між зацікавленими особами регіону: управлінням освіти Чернігівської міської ради, шкільними Євроклубами, чернігівським відділенням МАН, вчителями шкіл міста, задіяними у викладанні історії Європи. Зокрема, 2017 року Моделювання ЄС проходить за участю школярів міста (задіяно учнів 32 шкіл). Проведення міжнародної та студентських наукових конференцій сприяє згуртуванню дослідників регіону, України та інших країн.

Труднощі, що виникають в процесі імплементації проекту, можна поділити на організаційні та змістові. З-поміж організаційних варто відмітити, що Університет робить тільки перші кроки по імплементації проектів технічної допомоги ЄС, а отже тільки починає набувати відповідний юридичний та фінансово-господарський досвід. У змістовому відношенні євроінтеграційні курси наразі залишаються недостатньо забезпечені динамічним оновленням наукової літератури у фондах бібліотеки університету, а наявні публікації швидко втрачають актуальність. До об'єктивних перешкод відноситься також недостатньо високий рівень володіння окремими студентами іноземними мовами. Це ускладнює вивчення оригінальних документів з євроінтеграційної тематики, переклад яких відсутній в україномовному науковому просторі. Учасники проекту та адміністрація Університету активно працюють над удосконаленням відповідної методичної, наукової та технічної бази. Безумовну допомогу та інформаційну підтримку надають ЕАСЕСА та Національний Еразмус+ офіс-Україна.

Таким чином, євроінтеграційний вектор досліджень та викладацьких практик в ЧНПУ на сьогодні належить до пріоритетних у стратегії інтернаціоналізації університету, і закладена в останні роки методична і наукова база значно розширила можливості вивчення та викладання європейської тематики взагалі та історії і сучасності ЄС зокрема.

Коляда Т.А.

к.е.н., с.н.с., доцент

кафедри фінансів

Університет ДФС України

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Визначено сучасні тенденції бюджетного фінансування надання гарантованих державою суспільних послуг у сфері освіти в Україні, запропоновано шляхи оптимізації зазначених видатків та обґрунтовано необхідність здійснення бюджетного маневру в фінансуванні освітніх послуг, враховуючи вимоги щодо відповідності вітчизняних бюджетних показників загальноприйнятим у країнах зони-євро стандартам.

Ключові слова: видатки на освіту, бюджетне фінансування освітніх послуг, людський капітал.

Defined current tendencies of the budgetary financing of the state-guaranteed social services in the field of education in Ukraine. Proposed the ways of optimizing these expenditures and justify the need for budgetary maneuver in financing educational services, including requirements for compliance with national budget indicators generally accepted in the countries of the zone-Euro standards.

Keywords: spending on education, government financing of educational services, human capital.

Освіта – суспільне явище, яке впливає на всі сфери економічного життя суспільства та є визначальним чинником досягнення високих темпів економічного зростання і добробуту населення. Ця сфера займається формуванням знань і вмінь підростаючого покоління, його вихованням, підготовкою кадрів. При цьому основним джерелом фінансування витрат на освіту є кошти державного та місцевих бюджетів.

Фінансування освіти в Україні займає третє місце за пріоритетністю витрачання бюджетних коштів у 2015 році. Обсяги фінансування сфери надання освітніх послуг

перевищено на 1,1% від ВВП порівняно з країнами ЄС. Це пов'язано, в першу чергу, із наявністю в країні значної кількості державних (національних) вищих начальних закладів та необхідністю їхнього забезпечення державним замовленням, не розгалуженістю системи надання приватних освітніх послуг у шкільних та дошкільних закладах через низький рівень платоспроможності населення та недосконалість правового регламентування діяльності таких закладів та надання зазначених послуг. Аналогічна ситуація склалася й з фінансуванням науково-дослідних інститутів (установ), у яких держава виступає засновником і фактично єдиним замовником наукових розробок [1, с. 189].

У сучасних умовах розвитку цивілізації вкладання коштів в людський капітал є показником інноваційного розвитку економіки країни, тому можна розглядати таку тенденцію як позитивний чинник. Однак необхідно додатково дослідити структуру видатків на освіту та оцінити отриманий економікою та суспільством ефект від витрачання бюджетних коштів через значний відтік молодих кваліфікованих кадрів за межі країни, зростаючу тенденцію щодо працевлаштування молодих спеціалістів не за фахом та, на жаль, низький рівень знань за результатами незалежного тестування випускників загальних середніх шкіл, зокрема за результатами тестування у 2015 році (Табл. 1).

У структурі видатків бюджету на освіту найбільшу питому вагу у 2015 році мали видатки на загальну середню освіту 43,5%, вищу освіту – 27,1%, дошкільну освіту – 15,9% та професійно-технічну освіту – 5,4%. Разом вони складають 91,9% від загальної суми бюджетних витрат на освіту. Тому від динаміки змін цих складових видатків на освіту буде залежати загальний обсяг бюджетних витрат на фінансування державних програм у цій сфері. Протягом 2007-2015 років найбільш динамічно зростала частка видатків на дошкільну освіту в структурі видатків на освіту, темпи приросту за цей період становлять 4,0%. Незначне зростання питомої ваги мають видатки на загальну середню освіту та вищу освіту, їхня частка збільшилася на 1,0%. Що стосується видатків на вищу та професійно-технічну освіту, то відбулося зменшення їхньої частки відповідно на 1,5% та 0,6% від загальної суми видатків на освіту [2].

Таблиця 1

**Структура видатків Зведеного бюджету України
на освіту за 2007–2015 роки, %**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Дошкільна освіта	11,9	11,8	12,5	12,8	13,7	14,4	14,8	15,2	15,9
Загальна середня освіта	42,5	41,7	41,4	41,2	40,8	41,8	41,9	42,4	43,5
Профес.-технічна освіта	6,0	6,1	6,2	6,4	6,2	5,9	6,0	5,9	5,4
Вища освіта	28,6	30,4	31,4	31,3	30,9	28,9	28,4	28,3	27,1
Післядипломна освіта	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9	0,8
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	4,1	4,0	4,1	4,1	4,2	4,4	4,5	4,4	4,2
Програми матеріального забезпечення навчальних заходів	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,6	0,5	0,2	0,2
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері освіти	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,7	0,6	0,6	0,6
Інші заклади та заходи у сфері освіти	4,5	3,9	2,7	2,4	2,5	2,3	2,3	2,3	2,2
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: розраховано автором заданими Державної казначейської служби України (<http://treasury.gov.ua>)

Стосовно темпів приросту обсягів видатків на освіту в розрізі його складових, то протягом 2007-2015 років видатки на вищу освіту зросли у 2,4 рази, на професійно-технічну освіту у 2,3 рази, на загальну середню освіту у 2,6 рази, на дошкільну освіту майже у 3,5 рази. Показник видатків бюджету на освіту у розрахунку на 1 особу дозволить визначити відносний показник ефективності бюджетних видатків. За зазначений період відбулося зростання видатків на 1 студента у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації у 4,2 рази при одночасному зменшенні їхньої кількості на 43%; зростання видатків на

1 учня у професійно-технічних закладах у 2,3 рази при одночасному зменшенні їхньої кількості на 33%; зростання видатків на 1 учня в загальноосвітніх навчальних закладах у 3,4 рази при одночасному зменшенні їхньої кількості на 22%; зростання видатків на 1 дитину в закладах дошкільної освіти в 3 рази при одночасному зростанні їхньої кількості на 13,5% [3].

Спостерігається єдиний тренд зростання видатків на освіту при одночасному скороченні кількості споживачів таких послуг, крім закладів дошкільної освіти, де зазначені послуги отримують лише 55% від загальної кількості дітей відповідного віку. Таким чином існують резерви скорочення видатків на вищу освіту, оскільки при зменшенні кількості студентів майже на половину (цей тренд буде зберігатися й у довгостроковій перспективі) держава у 4,2 рази збільшила обсяги фінансування в розрахунку на 1 студента. Аналогічна ситуація спостерігається й у фінансуванні закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти. На фоні хронічного скорочення кількості учнів у навчальних закладах через природне зменшення чисельності населення країни, відбувається також зменшення загальної кількості учнів у навчальних закладах. Так, у 2007 році в середньому в одному професійно-технічному закладі навчалася 445 учнів, у загальноосвітньому навчальному закладі – 230 учнів, у 2015 році цей показник становив відповідно 381 та 219 учнів [3]. Не зважаючи на непопулярність у суспільстві рішень уряду щодо скорочення кількості загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, держава змушена йти на ці кроки. Оскільки видатки бюджету на освіту в Україні завищені порівняно з європейськими країнами, відсутня конкуренція як між навчальними закладами щодо якості надання освітніх послуг, так і між студентами (учнями) щодо можливості отримати освіту за бюджетні кошти (ця вимога не стосується загальноосвітніх навчальних закладів).

При цьому необхідно пам'ятати, що підвищення якості освіти та створення умов, за яких вищі навчальні заклади стануть більш доступним для молоді, в сучасних умовах посткризового розвитку розглядаються як чинник, що сприяє зростанню темпів росту економіки країни.

Враховуючи, що частка видатків на освіту в країнах ЄС-19 та ЄС-28 становить відповідно 4,7% та 4,9% від ВВП у 2015 році [4], а в Україні ця частка дорівнює 5,8%, що перевищує середньоєвропейські показники, то уряду України необхідно знайти шляхи оптимізації зазначених видатків та здійснення бюджетного маневру в фінансуванні надання освітніх послуг. Крім того, підписання асоціації України з ЄС посилює вимоги щодо відповідності вітчизняних показників складових бюджету загальноприйнятим у країнах зони-євро стандартам, котрі будуть потребувати модернізації законодавчої бази, що регламентує надання гарантованих державою суспільних послуг у сфері освіти. Тому можна прогнозувати, що видатки бюджету на освіту будуть у середньо та довгостроковій перспективі зменшуватися за рахунок запровадження нових нормативів щодо визначення їхніх обсягів.

Список використаних джерел

1. Коляда Т.А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : [монографія] / Т.А. Коляда. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. – 396 с.
2. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс] / Офіц. сайт. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Government expenditure on education. Eurostat Statistics Explained [Електронний ресурс] / European Commission. – February 2017. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2015_\(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure\)-T1.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_general_government_expenditure_on_education,_2015_(%25_of_GDP_%25_of_total_expenditure)-T1.png)

Коренева І. М.,
*кандидат педагогічних наук,
доцент, докторант кафедри
теорії і методики викладання
природничих дисциплін*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті розкривається досвід впровадження спеціалізованого навчального курсу «Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» у практику підготовки педагогічних працівників. Зокрема, подано короткий опис навчальної програми вказаного спеціалізованого курсу та схарактеризовано результати зміни когнітивного показника рівня еколого-педагогічної культури майбутніх педагогічних працівників, а саме: рівня знань студентів-випускників про досвід Європейського Союзу у сфері екологічної безпеки та освіти.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічна безпека, Європейський Союз, охорона природи, формування еколого-педагогічної культури вчителів.

The article reveals the experience of implementing of the variable course “Implementing the strategy of environmental security: integration of European experience” into the training teachers practice. In particular, the article gives a brief description of the special course curriculum. The results of change of cognitive indicator of ecological and pedagogical culture of future educational workers is also described. The examples of changes in students’ knowledge about the experience of the European Union in the field of environmental safety and education are given..

Key words: ecological education, environmental safety, European Union, environmental protection, formation of teachers ecological and pedagogical culture.

У світлі зближення України з країнами ЄС нагальною для науковців, викладачів та студентів є потреба у вивченні європейського досвіду з подальшим упровадженням його елементів в освітній процес на всіх рівнях, включа-

ючи дошкільні навчальні заклади, загальноосвітні школи, професійно-технічні училища, вищу освіту тощо. Серед широкого кола питань, що досліджуються в університетах України, велика увага приділяється проблемам забезпечення сталого розвитку, екологічній безпеці та збереженню навколишнього природного середовища, адже в усьому світі ці питання є одними з найгостріших.

Переорієнтація системи освіти кожної держави на засади сталого розвитку визначена як один з пріоритетних напрямків діяльності, що зазначено в програмних документах Всесвітніх самітів ООН з навколишнього середовища. В контексті наведеного вище особливої актуальності сьогодні набуває вивчення і використання досвіду країн Європейського союзу та підготовка педагогічних працівників на засадах освіти в інтересах сталого розвитку. Адже саме вони є рушійною силою тих змін, що допоможуть в переході до сталого розвитку суспільства, саме вони мають отримати необхідні знання та навички і сформувати стійку мотивацію в інтересах сталого розвитку та високий рівень відповідальності молодого покоління за майбутнє. А екологічна компетентність має стати обов'язковим компонентом системи загальних компетентностей педагогічних працівників.

Метою нашої статті є розкриття особливостей та результатів впровадження спеціалізованого навчального курсу «Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» у підготовці майбутніх педагогів в рамках проекту 562284-EPP-1-2015-1-UA-EPPJMO-MODULE «Implementing the strategy of environmental security: integration of European experience» за програмою ім. Жана Моне.

Україна є частиною Європи і має враховувати великий досвід Євросоюзу у забезпеченні екологічної безпеки. Питання про зміст та реалізацію національних заходів екологічної безпеки знаходять висвітлення у навчальних програмах підготовки педагогічних працівників. Але освітніми програмами підготовки фахівців у галузі освіти в Україні не передбачено висвітлення досвіду Євросоюзу у забезпеченні екологічної безпеки.

Таким чином, для заповнення виявлених прогалів, з метою ознайомлення широкого кола студентів, аспірантів, співробітників та інших зацікавлених осіб з досвідом при-

родоохоронної діяльності в ЄС командою викладачів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка у складі Мельник О.С., Загородньої Л.П., Кореневої І.М., Данильченко І.Г., розроблено спеціалізований навчальний курс «Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» [1].

Його актуальність обумовлена необхідністю формування у студентів та інших зацікавлених осіб європейського рівня еколого-педагогічної культури – складової загальної культури особистості, що полягає у здатності самостійно виробляти принципи своєї діяльності відносно навколишнього середовища та вирішувати професійні завдання щодо формування екологічної культури школярів. Означений курс покликаний стати органічною складовою професійної підготовки висококваліфікованого фахівця освітньої галузі. Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» розроблена для напрямів підготовки 6.010101 Дошкільна освіта, 6.040201 Біологія*, проте може бути використана в процесі підготовки фахівців інших спеціальностей.

Метою викладання зазначеної вище варіативної навчальної дисципліни є формування продуктивного рівня еколого-педагогічної культури майбутнього вихователя, вчителя на засадах європейського досвіду реалізації стратегії екологічної безпеки. Предметом навчальної дисципліни «Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» є досвід європейських країн щодо вирішення питань з екологічної безпеки. Вивчення курсу здійснюється у тісному зв'язку з іншими навчальними дисциплінами. Методологічні основи засвоєння курсу становлять такі навчальні дисципліни: «Філософія», «Екологія», «Основи екології», «Педагогіка», «Безпека життєдіяльності». Курс є базовим для подальшого вивчення курсів «Технологія формування екологічної культури у дітей дошкільного віку», «Технологія викладання методики природознавства», «Філософія освіти», «Педагогіка вищої школи та Болонський процес», «Охорона праці в галузі», «Методика викладання біології у ВНЗ».

Впровадження спеціалізованого курсу «Реалізація стра-

тегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка відбувається впродовж двох років і здійснюється, на випускових курсах бакалаврату в обсязі 90 годин (3 кредити). Звичайною формою роботи на практичних заняттях стало виконання та захист творчих проектів, ділових ігор, написання розповідей та казок для старших дошкільників та молодших школярів з проблематики екологічного права ЄС, тощо.

Вивчення курсу «Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду» завершується вихідним тестуванням студентів, що дає змогу порівняти рівень сформованості знань випускників про політику Європейського Союзу у сфері екологічної безпеки та рівень сформованості когнітивного компоненту еколого-педагогічної культури майбутніх педагогів. Розкриємо рівень знань студентів педагогічного університету на прикладі одного змістового модуля, а саме «Нормативно-правова база ЄС у сфері екологічної безпеки». Так, всі студенти (100 %), що вивчили спеціалізований курс, вірно визначають основну мету екологічної політики ЄС та розкривають рівень його компетентності у сфері «Довкілля», знають про функціонування єдиної європейської мережі природоохоронних територій «Natura – 2000». Більшість студентів на достатньому рівні володіють інформацією про сутність основних принципів екологічної політики (називають більшість принципів та правильно їх пояснюють) та зміст рамкових Директив Європейського Союзу у сфері охорони природи та екологічної безпеки. Наприклад, 78% опитаних студентів, що прослухали курс, правильно називають сфери діяльності ЄС з підвищення ефективності використання енергії та зменшення викидів вуглекислого газу в атмосферу. 85% студентів знають про ієрархію системи управління відходами, запропоновану Рамковою Директивою 75/442/ЄЕС про відходи. 64% студентів правильно вказують заходи ЄС для послідовного й ефективного забезпечення високого рівня захисту від небезпечних виробництв та попередження великих аварій. Труднощів не викликає розкриття питань діяльності інституцій Європейського Союзу у сфері екологічної безпеки. Середня кількість правильних

відповідей студентів на запропоновані тестові запитання склала 43 (із 50 можливих).

На основі викладеного вище можна вважати, що впровадження спеціалізованого навчального курсу у підготовку педагогічних працівників дозволяє розв'язати ряд навчальних, розвивальних та виховних завдань підготовки педагогічних фахівців в умовах глобалізації та євроінтеграції, а саме: підвищити інтерес до проблеми екологічної безпеки та шляхів її вирішення в Україні та країнах ЄС; забезпечити студентів ґрунтовними системними знаннями про досвід Європейського Союзу з питань екологічної безпеки; сприяти розвитку здібностей проектувати екобезпечне культурно-освітнє середовище в дошкільних закладах, загальноосвітніх школах, спираючись на досвід європейських країн; заохочувати студентів до самостійного пошуку інформації з питань реалізації екологічної політики в країнах ЄС та розповсюдження її серед широкого загалу; сприяти формуванню фахових умінь аналізу й оцінки європейського досвіду реалізації стратегії екологічної безпеки та його творчого впровадження у власну професійну діяльність; формувати активну громадянську позицію щодо питань екологічної безпеки засновану на досвіді Європейського громадянського суспільства.

Список використаних джерел та літератури

1. Реалізація стратегії екологічної безпеки: інтеграція європейського досвіду: програма варіативної навчальної дисципліни підготовки бакалаврів напрямів 6.010101 Дошкільна освіта, 6.040102 Біологія* [Електронний ресурс] / [Мельник О.С., Коренева І.М., Загородня Л.П., Данильченко І.Г.]. – Режим доступу: <http://mone.gnpu.edu.ua/images/trprm.pdf> (дата звернення: 6.03.2017).

Краєвська О.

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри країнознавства
і міжнародного туризму
факультету міжнародних
відносин, Львівський*

СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄС: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

Досліджено теоретико-методологічні основи формування та реалізації спільних політик ЄС. Охарактеризовано поняття та види спільних політик, а також моделі їх формування. Проаналізовано трансформацію компетенцій ЄС за Лісабонським договором та перспективи розвитку спільних політик у майбутньому.

Ключові слова: спільні політики ЄС, моделі формування спільних політик ЄС, компетенції ЄС за Лісабонським договором.

Theoretical and methodological basis of the development and implementation of common policies of the EU is investigated. The concepts and types of common policies and models of their formation are characterized. The transformation of the EU competence in the Lisbon Treaty and prospects of development of common policies in the future are analyzed here.

Keywords: common policies of the EU, models of policy-making in the EU, the EU competence under the Lisbon Treaty.

Європейський Союз є складним і унікальним явищем сучасної системи міжнародних відносин. В історичній та політико-інституційній площинах європейська інтеграція постає як процес поступового делегування національних повноважень на загальноєвропейський рівень, що зумовило становлення його самобутньої політичної системи. Для цієї моделі характерна усталена культура діалогу і компромісу, поєднання елементів наддержавної інтеграції та міжнародної співпраці, формування горизонтальних транснаціональних мереж взаємодії й ухвалення рішень. ЄС, таким чином, є найважливішим актором сучасних процесів державного управління та творення політики на європейському континенті.

У дослідженні процесів європейської інтеграції важливого значення набувають питання формування та реалізації спільних політик ЄС та напрямів його діяльності. Дедалі більша увага звертається на можливості проведення спільних заходів у різних сферах і вдосконалення інституційних механізмів функціонування ЄС.

Європейська інтеграція базується на спільних політиках, які розвиваються та примножуються завдяки особливій процедурі прийняття рішень Співтовариства, що є ознакою такої інтеграції. На думку Н.Мусиса спільною політикою називають набір рішень, правил, заходів і кодексів поведінки, прийнятих спільними інституціями, що були засновані групою держав, і впроваджуються спільними інституціями і державами-членами. Таку політику повинні проводити всі учасники через наднаціональні виконавчі й судові органи, призначені для нагляду та контролю за її проведенням. Отже, спільна політика стає інструментом передачі частини своїх суверенних національних повноважень наднаціональним інституціям. Таке делегування суверенних прав у межах спільних політик є фундаментальною характеристикою європейської інтеграції. Це тлумачить складність прийняття та проведення спільної політики і її обов'язковість для всієї інтеграційної структури. Отже, спільні політики відрізняють європейську інтеграцію від міждержавної співпраці [8; 9].

Дослідники виокремлюють чотири головні типи спільних політик: базові та вторинні, горизонтальні й секторальні. Базові політики можна також назвати рамковими спільними політиками, тому що їхні основні завдання й масштаби записуються безпосередньо в угоду, а отже, мають бути узгодженими з усіма учасниками [6; 8]. Вторинні спільні політики виробляють спільні законодавчі інституції в межах базових спільних політик згідно з процедурою ухвалення рішень Співтовариства. Як базові, так і вторинні спільні політики класифікуються у міру відносного зменшення важливості, залежно від тих галузей, на які вони поширюються.

Процес європейської інтеграції, на нашу думку, є найважливішою спільною політикою, бо низка держав проводять її як альтернативу до ізоляціонізму чи міждержавної співпраці. Інтеграція – це стратегічний напрям, обраний

добровільно, спільно, через укладання договору, який за-початковує інші спільні політики. Цей процес відбувається поетапно, перехід від однієї стадії до іншої, – наприклад, від митного союзу до економічного й валютного союзу і, нарешті, до спільного ринку – теж спирається на рішення в межах базової спільної політики, записаних в угоді. Ці спільні політики, які відстежують сходинки інтеграційного процесу, найважливіші.

Вторинні політики походять від базових. Зокрема, у сфері охорони навколишнього середовища передбачені заходи по захисту атмосфери, а також спеціальні дії, регламентовані постановами, директивами і рішеннями. Ступінь пріоритетності існує як серед горизонтальних спільних політик (соціальна політика, політика у сфері конкуренції, охорона навколишнього середовища), які патронують найважливіші економічні й суспільні процеси в державах-членах, так і серед спільних секторальних політик, що стосуються окремих галузей економіки (а саме промисловості, енергетики, транспорту, сільського господарства, рибальства).

Проте установчі договори не визначають моделі формування спільних політик ЄС як такі: вони лише докладно пояснюють кожну сферу, де Європейський Союз уповноважений діяти, і процедури, що при цьому застосовуються. Процедури завжди включають особливості, типові для моделей європейського управління. Тому та чи інша модель може бути описана як будь-яка процедура ухвалення рішення ЄС, завдяки якій відбувається прийняття індивідуальних рішень або загальних дій відповідно до договірних положень або положень похідного законодавства ЄС. Кожна модель, по-перше, вміщує інституційну динаміку, відтворену в збалансованій участі Ради, Парламенту, Комісії, а, отже, відповідних суспільних інтересів, представлених цим «інституційним трикутником».

На думку Грицяка І. процес європейської інтеграції спричинює складне змішування різних методів європейського управління на національному рівні, зокрема дії та заходи щодо вироблення спільної політики, діяльності інституцій наднаціонального і національного рівнів, а також практичного здійснення цієї політики [2]. Її розви-

ток, однак, диктується, як справедливо зазначено в «Білій книзі з європейського урядування», не готовим проектом, а динамічним процесом змагання між інтеграційними інструментами, що забезпечують розвиток системи Європейської Спільноти. Методи європейського управління на національному рівні, які характеризуються переважно взаємодією між інституціями, що роблять європейську модель інтеграції унікальною.

Отже, прагнення низки держав започаткувати процес європейської інтеграції, принципи якого викладено у підписаній і ратифікованій країнами угоді, став фактором, який прискорює ефективність вторинних рішень, що стосуються різних напрямів спільних політик. Якщо реалізація цих базових спільних політик дає позитивні, але не оптимальні результати, це свідчить про потребу збільшення їхньої кількості, а отже, розширення меж цього процесу, кінцевий результат якого передбачити неможливо, адже він залежить від різноманітних внутрішніх і зовнішніх обставин. Залежно від впливу цих чинників на учасників цього процесу, він може сповільнюватися чи прискорюватися, але загалом прогресує. Припинення процесу європейської інтеграції теоретично можливе, проте ймовірність такого розвитку подій зменшується через дедалі тісніші економічні, політичні й культурні зв'язки між державами-учасницями.

Спільні політики передбачають делегування союзним органам функцій, які належали до національних повноважень. Нормативними документами ЄС можуть бути передбачені завдання для міжурядової співпраці. Ці завдання можуть визначати також і спільні інституції. Кроки по виконанню таких завдань створюють умови для проведення наступних політик, які виробляють і проводять методом Співтовариства. Ці політики повинні знайти відображення в угоді, тому у її текст треба вносити зміни, які піднімають вимоги інтеграційних завдань.

На думку В.Волеса спільні політики ЄС формуються за різними моделями: 1) Спеціальний метод Співтовариства, 2) регулятивна модель ЄС, 3) багаторівнева система державного управління, 4) інтенсивне трансурядове співробітництво, 5) координація політики та визначення контрольних показників [1; 10]. Вже самі назви розкривають

змістове навантаження кожної моделі, які відрізняються не лише принципами формування політики, а й рівнем залучення інституцій. Важливо, що ці моделі дають можливість зрозуміти відмінності між різними політиками ЄС.

Проте, у результаті реформи засновницьких договорів, проведених Лісабонським договором 2007 року, «новий» ЄС став інтеграційним об'єднанням із відносно простою внутрішньою організацією за рахунок ліквідації «структури трьох опор». Лісабонський договір систематизував основні принципи компетенції ЄС, чітко визначивши вперше найважливіший принцип функціонування політичної влади – принцип наділення компетенцією. Він підкреслює договірне походження, природу та джерело владних повноважень ЄС [3].

Реформований ЄС наділений компетенцією з боку держав-членів, яка дозволяє йому регулювати інтеграційні процеси в межах ЄС та приймати активну участь у міжнародних відносинах. Правові засади компетенції визначені установчими договорами та рішеннями Суду ЄС. ЄС не може самостійно змінювати свою компетенцію. За В. Муравйовим компетенція ЄС буває внутрішньою і зовнішньою, явно вираженою і дорозумілою [9]. Як явно виражена так і дорозуміла компетенція може бути виключною, спільною з державами-членами, доповнюючою та спеціальною. Ці типи компетенцій впливають на моделі формування спільних політик ЄС та визначають їхній розвиток у майбутньому [5].

1. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / Волес В., Волес Г.; пер. з англ. Р. Ткачук. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 871 с.

2. Грицяк І.А. Особливості європейського управління на національному рівні: методичний аспект // Стратегічні пріоритети, №1(2), 2007 р. – С. 165-172. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPrvor/2/5-1-Hrytsiak.pdf>

3. Інституційний розвиток ЄС у рамках Лісабонського договору [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/integratsiya-ukraini-do-es/institutsiyiniy-rozvitok-es/>

4. Краєвська О. А. Трансформація моделей формування спільних політик ЄС у компетенції ЄС за Лісабонським договором // Вісник Львів. ун-ту. Серія міжнародні відносини, 2016. – С. 70-79.

5. Краєвська О. Спільні політики Європейського Союзу: методичні рекомендації до навчального курсу. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 128 с.

6. Краєвська О. Спільні політики ЄС: дефініції та особливості формування / О. Краєвська // Вісник Львів. ун-ту. – 2007. – С. 28–33. – (Серія міжнародні відносини ; вип. 19).

7. Муравйов В. Види компетенції реформованого Європейського Союзу / В. Муравйов, І. Березовська // Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. – 37. – 2009. – С. 53-58 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vknu/mv/2009_37.pdf

8. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Мусис Н. ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – XIV с., 466 с.

9. Moussis N. Guide to European policies, 11th Revised Edition / Moussis N. – Rixensart: European Study Service, 2005.

10. Wallace H. (ed.) Policy-Making in the European Union / Wallace H., Wallace W., Pollack M. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 570 p.

Круглашов А.

*зав. кафедрою політології
та державного управління,
директор НДІ європейської
інтеграції та регіональних
досліджень Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ В УКРАЇНІ: ЧАС РУХАТИСЬ ВІД ЛОКАЛЬНОГО ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ФОРМАТУ

У доповіді розглянуто окремі питання розвитку Європейських студій в Україні на прикладі Чернівецького наці-

онального університету імені Юрія Федьковича. Основна увага приділена науково-дослідницькій роботі кафедри політології та державного управління, зокрема щодо розвитку спеціалізацій з євроінтеграції. Проаналізована діяльність Науково-дослідницького інституту європейської інтеграції та регіональних досліджень ЧНУ. На основі здобутого локального досвіду зроблені пропозиції щодо формування державної позиції з систематичного розвитку Європейських студій в Україні.

Ключові слова: Європейські студії, наукові дослідження європейської інтеграції, викладання.

The presentation considers some gains and hardships of European Studies evolution in Ukraine, taking into account Jury Fedkovych National University European related activity. The principal outcome of Department of Political Science and Public Administrations' teaching and research activity with regard to European integration have been considered. The author also tracks back Jean Monnet Chair project as well as Tempus IN-OTLES project implementation with the Institute of European integration and Regional Studies. The paper ends up with practical recommendations aiming at the further improvement of European Studies in Ukraine.

Key words: European Studies, specialization of students, research on European integration.

Успішне втілення системних реформ в Україні вимагає постійного вивчення досвіду країн ЄС із наступним його врахуванням у вітчизняній практиці. Важливим джерелом оновлення університетської освіти та науки мають виступати Європейські студії, як у їх дослідницькому, так і навчальному компонентах. На прикладі окремих реалізованих програм у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (далі – ЧНУ) автор проаналізує як їх позитивні результати, так і перешкоди на шляху подальшого запровадження Європейських студій в нашій державі. Наприкінці доповіді будуть зроблені узагальнюючі висновки та внесені науково-практичні рекомендації, адресовані як науковій спільноті, так і відповідним державним інституціям.

Почнемо з розгляду діяльності в царині Європейських студій кафедри політології та державного управління ЧНУ. Відзначимо доволі систематичну науково-дослідну діяльність кафедри в цьому напрямку, яку проводять професори Круглашов А.М., Бурдяк В.І., Ротар Н.Ю. та інші їх колеги. Ця робота знайшла відображення у багатьох монографічних виданнях, сотнях наукових статей і окремих навчальних посібниках і підручниках. Вартують на згадку низка наукових конференцій, семінарів і симпозіумів, присвячених різним аспектам Європейських студій, проведених кафедрою. Це, наприклад, чотири міжнародні наукові конференції «Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин в контексті сучасних європейських процесів» (2001, 2003, 2007 та 2010 рр.), Міжнародні наукові конференції «Регіони Східної Європи: інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки» (2000 р.), «Етнічні взаємини на території євро регіону „Верхній Прут» (червень 2001 р.). Привернули увагу науковців також Міжнародні наукові конференції: «Євро регіони України як новий засіб формування демократичного поліетнічного середовища» (2003 р.); «Україна-Білорусь: політичні, економічні та культурні аспекти взаємин» (2005 р.); Міжнародний науково-практичний семінар: «Перспективи розвитку місцевого самоврядування в контексті політичної реформи в Україні та транскордонного співробітництва» (2006 р.); Міжнародна експертна конференція «Регіональний вимір зовнішньої політики України: Україна на шляху до об'єднаної Європи» (2007 р.). Згадаємо тут Міжнародну наукову конференцію «Україна-Білорусь-Польща та Литва: від колізій минулого до спільних європейських цінностей та перспективи співпраці» (2008 р.) та Міжнародний науковий колоквиум «Україна - ЄС: між сусідством та інтеграцією» (2008 р.) [1, с. 91 - 92]. З 2011 р. започатковано проведення Міжнародної наукової конференції «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи». Зокрема у 2016 р., особливостю цієї конференції стало проведення в її рамках Міжнародного Симпозіуму на тему «Формування сучасних знань про європейську інтеграцію: досвід для України», в роботі якого взяли участь румунські та українські колеги. Про-

блематика Європейських студій постійно присутня на заснованій кафедрою разом із Чернівецьким регіональним центром підвищення кваліфікації державних службовців і Чернівецькою міською Радою з 2014 р. Міжнародній науковій конференції «Муніципальні читання імені Антона Кохановського».

Помітною є міжнародна співпраця кафедри. Зокрема у напрямку Європейських студій у 2011 – 2014 рр. було успішно виконано проект створення кафедри імені Жана Моне за темою «Наближаючись до всеохоплюючих знань про європейську інтеграцію». З 2014 р. викладачі кафедри виконують проект «Інновації у вивченні та викладанні Європейських студій», за програмою «ТЕМПУС». Викладачі та студенти кафедри активно використовують можливості міжнародних обмінів, у тому числі за програмами ЕРАЗМУС-Янус, Еразмус+ та іншими.

Важливим напрямком навчальної діяльності кафедри став розвиток спеціалізацій, пов'язаних із напрямком «Європейські студії». Перша така спеціалізація з'явилась на кафедрі у зв'язку з відкриттям магістратури «Державна служба» (з 2006 р.) [2]. Успіх цієї спеціалізації дозволив, починаючи з 2010 р., обрати дві нові спеціалізації – «політичні процеси та менеджмент» і «європейська та регіональна інтеграція» для підготовки бакалаврів політології. З 2015 р. практика спеціалізації з Європейських студій поширена на магістратуру з політології, чому сприяло виконання кафедрою проекту ТЕМПУС «ІНОТЛЕС».

Значна робота здійснюється співробітниками кафедри за межами навчального та наукового процесу в ЧНУ. Плідна співпраця поєднує кафедру із Чернівецьким регіональним центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних установ підприємств та організацій (далі – ЦППК). Окрім лекцій на тематику європейської та євроатлантичної інтеграції України тут проводиться постійно діючий семінар для його слухачів із питань європейської інтеграції, починаючи від 2004 р. За час діяльності цього семінару його слухачами стали відповідальні працівники управлінь та апарату Чернівецької обласної державної адміністрації, Чернівецької міської

Ради, виконавчих комітетів усіх трьох районних Рад у м. Чернівці тощо. Проводилась спільно з ЦППК низка короткотривалих семінарів для відповідальних за процеси європейської інтеграції працівників районних адміністрацій Чернівецької області.

Активно розвивається співпраця кафедри з освітніми установами області, зокрема з Чернівецьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти. Вагомим здобутком такої співпраці стало створення ініційованого кафедрою Експериментального майданчику «Формування ключових компетентностей учнів ліцею через систему європейських цінностей», який успішно діє з 2013 р. у Чернівецькому міському ліцеї №2. На його базі викладачі кафедри проф. Круглашов А.М., доц. Недокус І.С., ас. Гев'юк У.Ю. викладають факультативні курси з питань європейської інтеграції, а також щорічно проводяться обласні конкурси учнівських наукових робіт «Український вимір процесів європейської інтеграції». Відповідні навчальні програми, після тривалої експертизи були затверджені в Міністерстві освіти та науки України. Діяльність експериментального майданчика спрямована на задоволення інтересу до формування європейських цінностей учнівської молоді, формування її здатності розуміти європейські цінності, європейську правову культуру та правосвідомість. Здобули заслужений авторитет в області щорічні конкурси учнівських наукових робіт «Український вимір процесів європейської інтеграції», які відбуваються до Дня Європи в цьому ж ліцеї.

Іншим осередком здійснення систематичної роботи з вивчення процесів європейської інтеграції в університеті з 2010 р. став НДІ європейської інтеграції та регіональних досліджень. Його директором було призначено проф. Круглашова А.М, а заступником із наукової роботи – проф. Ротар Н.Ю. [3]. Науковим пріоритетам Інститут відповідає його структура, яка складається з таких підрозділів як відділ європейської інтеграції, відділ Південно-Східної Європи, відділ пострадянських країн, Центр білорусистики, літуаністики та балтійських студій, Лабораторія сучасних етнополітичних досліджень та відділ транскордонного співробітництва.

Науково-дослідницький інститут європейської інтеграції та регіональних досліджень брав участь у реалізації в 2011–2014 рр. проекту зі створення Кафедри імені Жана Моне «Наближаючись до всеохоплюючих знань про європейську інтеграцію», зокрема в частині підготовки та проведення передбачених проектом семінарів і наукових конференцій. На базі НДІ за роки його праці проведені наукові семінари, експертні дискусії, засідання круглих столів, тренінгові заняття, а також видані наукові та довідкові видання з євроінтеграційної тематики [4, 5, 6]. Подальшим розвитком цієї діяльності стало виконання проекту INOTLES (The Innovating Teaching and Learning of European Studies project (Інновації у вивченні та викладанні Європейських студій)). Проект є спільною академічною ініціативою університетів країн ЄС, які забезпечують викладання Європейських студій та східноєвропейських університетів з країн Східного Партнерства, спрямованою на реформування навчальної підготовки у галузі Європейських студій через використання інноваційних підходів у їх викладанні [7]. Період виконання цього проекту був визначений з 01.01.2014 по 30.11.2016 рр., але через низку причин продовжений на 2017 р. Не зважаючи на низку труднощів внутрішнього та зовнішнього характеру виконавці проекту успішно виконують свої зобов'язання за цим важливим проектом [8].

Підсумовуючи, відзначимо наступне. Європейські студії в Україні стали важливою частиною науково-дослідницької та навчальної роботи окремих вітчизняних університетів. У цих процесах поважне місце займає Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, де лідерські позиції у цій сфері належать кафедрі політології та державного управління факультету історії, політології та міжнародних відносин, а також Науково-дослідницькому інституту європейської інтеграції та регіональних досліджень. Проте при виконанні грантових програм в університеті залишається доволі широке поле організаційно-управлінської невизначеності, різночитання умов їх виконання, а це призводить до проблем і часом непорозумінь між виконавцями проекту та університетським менеджментом.

На загальнодержавному рівні виразно бракує чіткої позиції щодо розвитку і підтримки Європейських студій в

Україні. Тому назріла необхідність здійснення низки практичних кроків. По-перше, діюча вже не один рік Українська асоціація європейських студій та новостворена Асоціація викладачів і дослідників європейських студій повинні скоординувати свої зусилля у формуванні порядку денного розвитку Європейських студій в Україні, відстояти їх належне місце в освітній та науковій діяльності країни. По-друге, необхідно провести національну нараду з проблем розвитку Європейських студій на рівні Міністерства освіти та науки України, за участю профільного комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України та провідних експертів у цій галузі. По-третє, на основі сформованих пропозицій запропонувати вироблення цілісної державної програми розвитку Європейських студій в Україні, з відповідним їй фінансовим й організаційним забезпеченням. По-четверте, наукові дослідження з євроінтеграційної тематики мають стати одним із пріоритетних напрямків щорічних конкурсів наукових проектів у МОН України та Державному Фонді фундаментальних досліджень. Насамкінець, вважаю за доцільне провести парламентські слухання «Європейські студії в Україні: формування національної освітньої та наукової програми дій», виробити на них системні науково-практичні рекомендації для їх практичного втілення в життя законодавчою та виконавчою владами.

Список використаних джерел:

1. Кафедра політології та державного управління: Факультет історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (1940 – 2011 рр.). – Чернівці: Наші книги. – С. 88–96
2. Круглашов А.М., Мельничук І.М. Державні службовці нового покоління: освітній фактор // Політологічні та соціологічні студії: 36. Наук. Пр. – Т. VII. Тематичний випуск «Становлення Чернівецької політологічної школи». – Чернівці: Букрек, 2008. – С.42 – 51
3. Колесников О. Європейські студії в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича: досвід НДІ Європейської інтеграції та регіональних досліджень // Політологічні та соціологічні студії: Політичні

виміри процесів європейської інтеграції. Т.12. – Чернівці: Букрек, 2013. – С. 538–544

4. Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття. Довідник / Упорядники Круглашов А.М., Озимок І., Астапенко Т.С., Руссу В.В. – Чернівці, 2010. – ч. 1. – 212 с.

5. Круглашов А.М., Астапенко Т.С., Руссу В.В. Європейська інтеграція на порозі нового тисячоліття: Довідник. – Чернівці, 2011. – Ч.2. – 207 с.

6. Регіоналізм та інтеграція: Науковий щорічник. – Чернівці: Рута, 2014

7. Колесников О. Вибрані аспекти викладання Європейських студій у країнах «Східного партнерства» (за даними досліджень проекту INOTLES) // Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. молодих політологів, Чернівці, 26 березня 2015 року. – Чернівці: Букрек, 2015. – С. 22–24.

8. Виконання проекту ТЕМПУС INOTLES в Чернівецькому нац. ун-ті [електронний ресурс]. - <http://www.politicalscience.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/tempusinotles>

Кузишин А.В.,
декан географічного факультету, доцент кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка

ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО СВІТОБАЧЕННЯ В ХОДІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

В пропонованій публікації оцінена роль впливу європейських тенденцій в організації суспільства загалом та освітнього простору зокрема на формування сучасного українського науково-освітнього середовища. На прикладі навчальної дисципліни «Політична географія з основами

геоглобалістики» здійснено аналіз, як вивчається Європейський Союз та євроінтеграційні процеси в сучасній вищій школі України.

Ключові слова: політична географія, геоглобалістика. Європейський освітній простір, європейський цивілізаційний підхід.

Formation of European Civilization Outlook while Teaching Politico-geographical Orientation Disciplines. In the suggested publication the role of European influence trends was evaluated in the organization of society in general as well as educational space, including the formation of modern Ukrainian scientific-educational environment. On the example of discipline “Political Geography with the bases of Geoglobal Studies” both the EU and European integration processes in contemporary high school in Ukraine were analyzed.

Key words: political geography, geoglobal studies, European educational space, European civilizational approach.

Сьогодні Європа є прикладом формування багатонаціонального союзу, що є глобальним феноменом – наднаціоналізмом. Географи визначають наднаціоналізм як добровільну асоціацію в економічній, політичній або культурній сферах трьох або більше незалежних держав, згодних віддати певну частину суверенітету для спільної вигоди [1, с. 81]. Такий підхід вимагає пошуку компромісних рішень та пошуку спільних точок дотику. Саме ці європейські цінності мали б бути сьогодні орієнтиром для держав що утверджуються як євроцентристські.

Сучасний період розвитку суспільства визначається прогресом техногенної цивілізації, що активно завойовувала собі все новіші соціальні простори. Цей тип цивілізованого розвитку сформувався в європейському регіоні, його часто називають західною цивілізацією. Хоча він реалізується в різних варіантах, але найважливішою ознакою є прискорений науково-технічний прогрес. Могутня експансія техногенної цивілізації на інший світ приводить до її постійного зіткнення з традиційними суспільствами. Деякі з них були просто поглинуті техногенною цивіліза-

цією. Інші, випробувавши на собі вплив західної технології і культури, зберігали багато традиційних рис. Глибинні цінності техногенної цивілізації склалися історично. Їхніми передумовами були досягнення культури античності і європейського середньовіччя, що потім були розвинуті в епоху Реформації й освіти і визначили систему ціннісних пріоритетів техногенної культури. Людину розглядали як активна істоту, що знаходиться в діяльному відношенні до світу. Ідея перетворення світу і підпорядкування людиною природи була головною в культурі техногенної цивілізації на всіх етапах її історії, аж до нашого часу. Перетворююча діяльність розглядається тут як головне призначення людини. Причому, діяльнісно активний ідеал відносин людини до природи поширюється і на сферу соціальних стосунків. Ідеали техногенної цивілізації – це можливість індивіда включатися у всілякі соціальні спільноти і корпорації. Людина стає суверенною особистістю тільки тому, що вона не прив'язана до тієї чи іншої конкретної соціальної структури, а може вільно будувати свої відносини з іншими людьми, вливаючись в різні соціальні спільноти, а часто – в різні культурні традиції. Важливою складовою в системі цінностей техногенної цивілізації є особлива цінність наукової раціональності, науково-технічного погляду на світ, що створює впевненість у тім, що людина здатна, контролюючи зовнішні обставини, раціонально, науково влаштувати природу і соціальне життя [5].

Позитивними рисами європейського освітнього простору варто вважати саме існування програм та підходів щодо організації інтеграційних навчальних дисциплін. Вони повинні стосуватися розбудови європейської спільноти, європейського права, європейської економіки, європейської політики, історії європейської інтеграції тощо. В цьому контексті цікавим і актуальним напрямком виступають дисципліни політико-географічного спрямування.

Взявши за приклад дисципліну «Політична географія з основами геоглобалістики», яка викладається в Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка для магістрів спеціальностей «Географія», «Науки про Землю» та «Туризм» слід відзначити, що в розробленій програмі неодноразово звертається увага на європей-

ські цінності та орієнтири щодо популяризації сучасного устрою Європи та її значущості на світовому геополітичному рингу.

Актуальність вивчення політико-географічної глобалістики зумовлене світовими інтеграційними й децентралізаційними процесами сьогодення, формуванням наддержавних інституційних утворень, розвитком ідей про багатополюсність та однополюсність світу, тенденціями демократизації, мілітаризації, розвитком терористичної та альтерглобалістичної діяльності, наростанням протестних виступів на фоні закликів до сталого розвитку тощо.

Так, в темі «Особливості історичного розвитку політичної географії та геоглобалістики» розглядаються політико-географічні та геополітичні погляди європейських вчених ХІХ ст. в розрізі так званих «національних шкіл»: німецької школи: Ф. Ратцель, Р. Челлен, К. Гаусгофер, К. Шмідт; французької школи: П. Відаль де ля Бляш, Ж. Ансель, А. Деманжон; англійської школи: Г. Маккінедер. В темі «Політичні партії та партійні системи» окремими питаннями розглядаються сучасні суспільні рухи та громадсько-політичні об'єднання Європи, електоральна географія Європи та основні теорії західноєвропейської електоральної географії. В цій же темі приділяється увага аналізу політичної ситуації в країнах ЄС та особливостям виборчої системи в регіоні. В темі «Політична карта світу» деталізовано розглядається історія формування та особливості функціонування такої інституції як Європейський Союз, сучасні європейські транснаціональні корпорації та їх вплив на економіку Європи. В темах, пов'язаних з означенням політичної глобалізації, концепцією світового порядку, розглядаються питання переваг європейського світобачення, ставлення до поступу та вибору оптимальних шляхів розвитку європейського та навколоєвропейського простору.

Таким чином згадана навчальна дисципліна пронизана концептами європейського характеру, що дозволяють на теоретичному рівні критично оцінити вплив ЄС на світ в цілому та Україну зокрема. Принагідно варто зазначити, що подібні питання в більшій чи меншій мірі розглядаються і в інших навчальних дисциплінах, які слухають здобувачі

освітнього ступеня «магістр» та «бакалавр» за спеціальностями «Географія», «Туризм», «Науки про Землю» (прикладами таких дисциплін можуть бути «Міжнародний туристичний бізнес», «Європейський туристичний регіон», «Географічні основи регіональної економічної політики»). Цей перелік формує стійке та переконливе твердження, що досвід європейських країн є предметом пильної уваги та серйозної дискусії в ході підготовки фахівця за означеними спеціальностями. Ймовірно, що дана проблематика мала б розширюватися, зважаючи на формування проєвропейсько зорієнтованого українського освітнього простору. Нам видається доречним розгляд в ході вивчення таких дисциплін наступних базових моментів:

- розгляд та оцінка європейського досвіду в формуванні сучасного наукового простору;
- критичний аналіз європейських зразків організації освітнього процесу, що має політико-географічне спрямування;
- оперативне реагування на сучасні дискусійні питання розвитку європейського простору;
- формування європейської світоглядної позиції здобувачів вищої освіти.

В підсумку варто підкреслити, що дисципліни політико-географічного спрямування покликані із загальної глобалістичної позиції формувати сучасне бачення та світогляд людини європейського характеру. В цьому контексті важливим питанням є оцінка європейських інтеграційних процесів, що віддзеркалюються в освітньому процесі.

Список використаних джерел:

1. Блїй Г. де, Муллер П., Шаблїй О. Географія: світи, регіони, концепти / Пер. з англ. – К.: Либідь, 2004. – 740 с.
2. Геффернен Майкл. Значення Європи: Географія і геополітика. / пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2011. – 464 с.
3. Книш М.М. Політико-географічна глобалістика: навч. Посібник / М.М. Книш, Л.І. Котик. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – 484 с.
4. <https://www.tempus.org.ua/uk/osvitni-programy-es-dlja-universytetiv-ta-studentiv/programa-zhan-mone/158-programa-imeni-zhana-mone-detalnij-opis.html>
5. <http://kimo.univ.kiev.ua/Phil/64.htm>

Kulesha I.

*Student of the National Academy
of Public Administration,
Office of the President of Ukraine*

DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER COOPERATION AS THE WAY OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE

Описано стан транскордонного співробітництва в Україні, а також наведено фактори, що затримують його розвиток. Висвітлено позитивні досягнення в рамках транскордонного співробітництва поміж Україною та ЄС. На основі проведеного аналізу, наголошено на важливості підвищення рівня конкурентоспроможності та євроінтеграції українських прикордонних регіонів.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, європейська інтеграція, програма транскордонного співробітництва, єврорегіон.

The article describes the state of cross-border cooperation in Ukraine and provides factors which restrain its development. It also highlights positive achievements of cross-border cooperation within Ukraine and EU. On the basis of analysis, it is stressed on the necessity of increasing the competitiveness and eurointegration of Ukrainian border regions.

Keywords: cross-border cooperation, European integration, cross-border program, Euroregion.

Cross-border cooperation (CBC) for Ukraine is one of the most effective tools on the way to the EU at the regional level, particularly through active participation of local communities of the neighboring countries in cooperation with neighbors. All Eastern European countries that joined the EU in recent decades had chosen this way. The core policy objectives of the EU cross-border cooperation are to support sustainable development along both sides of the EU's external borders, to reduce differences in living standards and to address the challenges and opportunities following the EU enlargement [1; 3].

CBC is one of the main innovations under the European Neighborhood and Partnership Instrument. This innovation was seen as a way of empowering local authorities, promoting local development and ultimately strengthening local democracy after implementing of work programs. CBC programs allow solving a significant number of regional problems – development of the small and medium enterprises, tourism, trade, transport, acceleration and introduction of new technologies. These international projects implemented within the cross-border programs are the «points of growth» that significantly affect the economy and the cultural level of the state as a whole. Thanks to the EU Ukrainian border regions are able to gradually turn into centers of European development, which will assist in implementation of Ukraine’s European aspirations [2].

Ukraine has the longest border area with the EU among all CIS states – 1152 km, bordering such European countries as Poland, Slovakia, Hungary and Romania. The territory of the European regions is almost the third part of the total area of Ukraine. European regions include 9 oblasts – Volyn, Ivano-Frankovsk, Lviv, Odessa, Sumy, Chernivtsi, Chernihiv and Kharkiv. At the moment in Ukraine there are nine European regions, five of them created by the European Union states. International financial support for Ukrainian CBC is provided under the financial instrument of the European Neighborhood and Partnership Program, which includes national, international, regional, thematic and cross-border programs. Three neighborhood programs are designed for land borders: Poland – Ukraine – Belarus; Hungary – Slovakia – Romania – Ukraine; Romania – Ukraine – Moldova. Also there is the multilateral Black Sea Program [7].

As the positive step towards improvement of cross-border cooperation between Ukraine and the EU countries it is necessary to mention the signing of cross-border cooperation agreements with four neighboring EU countries during the third meeting of the EU-Ukraine Association Council. The projects entitled “Ukraine - Poland - Belarus 2014-2020”, “Ukraine - Romania 2014-2020”, “Black Sea basin 2014-2020” and “Ukraine - Hungary - Slovakia - Romania 2014-2020” are funded by the European Union. The total budget of those programs is 402

million euros, to which the EU's contribution amounts to 366 million euros and the partner countries' to the 10% of the EU's contribution. Within the framework of the agreements, the following areas will be financed: improvement of the infrastructure of border regions, environmental protection and efficient use of natural resources, border management and border security, management in the field of migrations entrepreneurship, the development of small and medium-sized enterprises, local culture, common challenges in the field of security and law enforcement [5;7].

Though, the cross-border cooperation in Ukraine has a long history, however, it can't be called very effective. The analysis of cross-border cooperation and Euroregions allowed defining factors which restrain this development. They are the following:

- low level of socio-economic development of regions and Ukraine on the whole;
- considerable disproportions in the models of administrative-territorial division of Ukraine and European states;
- problem of legal division of powers and functions between local and central authorities;
- low level of cooperating with the European structures, which supervise questions of regional development;
- low activity of non-governmental agencies in cross-border collaboration;
- low level of development of infrastructure in the boundary regions;
- involvement of not all boundary regions of Ukraine in cross-border cooperation;
- lack of mechanism of state financing of the programs and projects of cross-border collaboration [6; 7].

The done research allows making some conclusions. Transition of post-soviet economy is characterised by growing role of international involvement at state and local levels. Bordering regions and territories are changing their status from peripheral to "integrational", getting more interested in all forms of cooperation with neighbouring strategic partners. Bordering regions which are suffering from their far from the centre allocation are able to balance the lack of resources, ideas and even consumers while taking part in international cooperation.

They can take advantage from not only traditional forms of international relations as trade and direct investments, but also can find the way of dealing with common problems uniting their efforts in the necessary way by cross-border cooperation. Usage of the advantages of cross-border cooperation acts as an important factor in strengthening the regional competitiveness within limited public funding for equalization of regional socioeconomic disparities on the post-crisis stage of Ukraine's economic development.

Ukrainian regions could benefit from the experience built by neighbouring European regions, renewing regional dynamism at their borders. European regional policy is a source of inspiration for Ukraine because it combines an effective way of raising growth potential, promotes a more inclusive society and empowers people. We should admit that this model of stressing attention on regions development is attractive to Ukraine too.

However, the functions granted to local powers in Ukraine need to be supported by state legislation on this matters. It is also important not to perceive cross-border cooperation only as the source of ideas and material assets but also as a way of improving our relations with close partners and keeping the European vector of movement. Our task is to make every region an attractive place for its citizens and the fruitful cross-border cooperation point, from within and outside.

References

1. Bentsak, O. Cross-border cooperation and its place in the process of economic integration / O. Bentsak [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/Vldau/APK/2009/ files/09boxoei.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/Vldau/APK/2009/files/09boxoei.pdf)
2. Kischak I.T. Transport corridors cross-border cooperation in the Ukraine / I.T. Kischak. – Actual problems of international relations, 2014. – P. 23-29.
3. Oliynyk Y. Cross-border cooperation as a factor in EU-Ukraine relations / Yuri Oliynyk // Ukrainian national idea: reality and prospects. – Vol. 25. – 2013. – P. 135-141.
4. Otocan, O. Euroregion as a mechanism for strengthening transfrontier and interregional cooperation: opportunities and challenges / O. Otocan – [Електронний ресурс].

– Режим доступу:[http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-UDT\(2010\)008-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-UDT(2010)008-e.pdf)

5. Studennikov I. Cross-border cooperation and its role in regional development / I. Studennikov // *Regional Policy in Europe: Lessons for Ukraine* / ed. S.A. Maksymenko. – K., 2000. – P. 138-170. 6. Ukraine-

6. Suhenko, V. (2009, No. 22). Questions of cross-border cooperation in the regional politics of the EU. *Investitions: practice and experience*, pp. 78–80.

7. Vasylytsiv, T. Priorities for improving the efficiency of cross-border cooperation and strengthening the competitiveness of enterprises in Western regions of Ukraine (ukr). Lviv: LF NISD. (2014).

Cucerescu V.
ECSA Moldova

EU STUDIES FOR AND IN THE EASTERN PARTNERSHIP

Abstract

The paper examines the state of affairs in EU studies suiting its purposes, inclusion and occurrence in relation to the Eastern Partnership. It follows a double perspective: EU studies in the result of a political option in Eastern Partnership countries of the ruling classes and EU studies as an academic discipline among such fields as history, politics, diplomacy, sociology. EU studies represent a recently new field of study that is offered by academia, focusing on affairs in the European Union. Usually some programmes in EU studies present a social science or public administration curriculum, including an assemblage of European history, European law, European political science, European diplomacy, European economics, European public policies, and European society. Additionally, other approaches go beyond by including in a broader way such topics as European languages, European literature or European culture. A comparative perspective is also applied to programmes that focus on the study of the European Union.

EU studies in the Eastern Partnership follow a two-fold aspect related to the concept of two conceptual prepositions: for and in. The “for” concept regards suiting purposes or needs of EU studies in the Eastern Partnership, on the one hand. On the other hand, the “in” concept deals with the inclusion and occurrence of EU studies in the Eastern Partnership. When discussing about EU studies in the Eastern Partnership, someone has to ask about the reasons on geographical proximity, historical ties, cultural affinities, values, etc. EU studies are to be treated as any other academic discipline like history, mathematics, biology, etc. Moreover, EU studies help developing relations of cooperation / association / integration in Eastern Europe; and pursuing for stability (peace, security, justice) and prosperity (internal and regional welfare). The last, but not the least, EU studies mean knowledge, to know better the neighbourhoods and to survive in such a complex world; it is about natural rules and natural law.

On a theoretical level, according to a classical division of European affairs that is used in public policy making, EU studies fall into the following disciplines: EU historical studies, EU political and administrative studies, EU economic studies, EU legal studies, EU international relations and diplomacy studies, EU intercultural dialogue studies, EU communication and information studies, EU and comparative regionalism studies, EU interdisciplinary studies.

On a practical level, EU studies for EU-EaP instruments of cooperation are envisaged. All in all there are 46 EU agencies that are semi-autonomous and specialised bodies, being funded and overseen by the European Union, with the objective of supporting the functioning of EU policies. These agencies provide 45 EU programmes most of which (but not all) are funded and administered as integral parts of the EU’s institutions (mostly but not all in the European Commission). For EU-EaP cooperation, open for participation – to Georgia, Moldova and Ukraine – there are 21 agencies and 19 programmes. M. Emerson et al (D. Cenusă, T. Kovziridze, V. Movchan) consider that this participation offers a useful means of in-depth integration of professional experts and administrative organisations with EU counterparts and aids reform processes; there are extensive possibilities for inclusion in EU agencies and programmes

with the potential to develop institutional capabilities, advance policy reforms. The following agencies are open for EU-EaP cooperation (to countries like Georgia, Moldova and Ukraine): European Agency for Culture, Education and Audiovisual (EACEA); European Agency for Safety and Health at Work (EU-OSHA); European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders (FRONTEX); European Asylum Support Office (EASO); European Aviation Safety Agency (EASA); European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC); European Chemicals Agency (ECHA); European Defence Agency (EDA); European Environment Agency (EEA); European Fisheries Control Agency (EFCA); European Food Safety Authority (EFSA); European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (EUROFOUND); European GNSS Agency (GSA); European Institute for Gender Equality (EIGE); European Maritime Safety Agency (EMSA); European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA); European Network and Information Security Agency (ENISA); European Police College (CEPOL); European Police Office (Europol); European Union Institute for Security Studies (EUISS); The European Union's Judicial Cooperation Unit (Eurojust). The following programmes are open for EU-EaP cooperation (in countries like Georgia, Moldova and Ukraine): Asylum, Migration and Integration Fund; Copernicus, European Earth Observation Programme; Competitiveness of Enterprises and SMEs (COSME); Creative Europe, Programme for the cultural and creative sectors; Customs 2020; Erasmus+; European Maritime and Fisheries Fund; European Statistical Programme; European Territorial Cooperation; Fiscalis 2020 (tax administration support); Galileo and EGNOS Programmes, global satellite navigation system; Health for Growth; Hercule III Anti-fraud Programme; Horizon 2020; Internal Security Fund; Life Programme, Environment and climate change; Pericles 2020, programme for the protection of the euro against counterfeiting; SESAR JU on modernization of air traffic management; European Union Civil Protection Mechanism.

The complexity of EU studies is accompanied by certain challenges of various natures. These challenges encompass inside and outside EaP aspects. The inside EaP components

focus on too much politicizing of EU studies; lack of making a clear difference between European integration as an academic field for study and research, and European integration as a political option of the country in terms of cooperation; conservatism and traditionalism in terms of visions and society actors. The outside EaP features are characterized by modest EU networking with these countries (even between EaP countries); opening of all EU programmes can stimulate a higher speed of cooperation; and, of course, geopolitical games in the region undermine everything related to the European Union: the genuineness of the European project as a union of sovereign peoples (based on international organization foundations), a model of efficient cooperation in Eastern Europe and a field of study.

EU studies require all “fors” (purposes, needs) and “ins” (inclusions, occurrences). That is why EU studies are indispensable in the Eastern Partnership from the academic point of view and the historical reality of our times. At the academic level, EU studies need materialization under introduction of EU modules / courses in university / (high, secondary, primary) school / kindergarten curriculum. At the practical level, EU studies represent a vital source in shaping policy-making in Eastern Partnership countries. The claim is to invest in EU studies, including by both internal and external sources, in promoting peace and well-being in the Eastern Partnership.

Ларін С.В.

*аспірант кафедри глобалістики,
євроінтеграції та управління
національною безпекою НАДУ*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЦІННОСТЕЙ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ

Досліджується проблема формування національних цінностей українського суспільства в умовах інтеграції України до європейської спільноти. Автор обґрунтовує, настільки є спільними національні цінності українського суспільства з цінностями об'єднаної Європи, і, водночас, відмінними.

Ключові слова: національні цінності українського суспільства, європейські цінності, інтеграція України, Європейський Союз, європейська спільнота, тенденції, принципи.

The problem of formation of national values of the Ukrainian society in conditions of Ukraine's integration into the European community is investigated.

The author explains, so are the national values of Ukrainian society with the values of a united Europe, and at the same time are excellent.

Keywords: national values of Ukrainian society, European values, integration of Ukraine, European Union, European community, trends, principles.

Наукові джерела з проблеми формування національних цінностей українського суспільства в умовах інтеграції України до європейської спільноти варто поділити на кілька груп.

Першу групу становлять дослідження, в яких розкрито аспекти формування і функціонування європейських цінностей та європейської ідентичності включно з аналізом їх суспільно-політичного складника.

У джерелах другої групи розкрито соціологічні, філо-

софські, психологічні і політологічні інтерпретації сутності, природи і значення цінностей як феноменів соціального світу.

Третю групу становлять дослідження з політико-правового аспекту сутності і значення цінностей.

До складу четвертої групи входять дослідження, які розкривають управлінський аспект формування національних цінностей у сфері національної безпеки.

Незважаючи на значні теоретичні надбання щодо цінностей об'єднаної Європи, питанням формування національних цінностей українського суспільства, особливо у сфері національної безпеки, приділено мало уваги.

У рамках масштабного міжнародного проекту “Європейське соціальне обстеження” (European Social Survey) було проведено дослідження цінностей країн Європи, у т. ч. і України (23 країни ЄС + Україна). Це дослідження дає змогу сформувати ціннісний портрет населення України і зіставити його з більшою частиною населення Європи. Важливо, що об'єктами дослідження були як “старі” капіталістичні країни з давніми демократичними традиціями, так і колишні соціалістичні країни Центральної та Східної Європи (Угорщина, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія), а також одна пострадянська країна (Естонія) [8, с. 45-65].

З огляду на дані попередніх міжнародних зіставлень, до яких була залучена Україна, українські експерти проекту (Є. Головаха, А. Горбачик, В. Магун, Н. Паніна) очікували, що зміст життєвих цінностей українського населення буде значно відрізнятися від аналогічних цінностей населення європейських країн з розвинутою капіталістичною економікою і з демократичними традиціями. Список цінностей, покладений в основу дослідження, був сформований ізраїльським дослідником Ш. Шварцем і охоплює 10 “латентних мотиваційних типів цінностей” [8, с. 46-73]: 1) *влада* (power). Соціальний статус і престиж, контроль чи домінування над людьми і ресурсами; 2) *досягнення* (achievement) . Особистий успіх і його демонстрація через досягнення і здібності, що відповідають соціальним стандартам; 3) *гедонізм* (hedonism). Власне задоволення і чуттєве задоволення; 4) *мотивація стимуляція* - stimulation). Життя, насичене гострими відчуттями, новизною і складними за-

вданнями; 5) *самостійність* (selfdirection). Незалежність у мисленні та прийнятті рішень, творчість, пізнання; 6) *універсалізм* (universalism). Розуміння, висока оцінка і захист благополуччя всіх людей, а також природи; толерантність; 7) *доброчливість* (benevolence). Збереження і підвищення благополуччя людей, з якими людина часто спілкується; 8) *традиція* (Tradition). Повага і прийняття звичаїв та ідей, які виходять з традиційної культури і релігії, прихильність до них; 9) *конформність* (conformity). Уникнення дій, схильностей і спонукань, які могли б засмутити інших людей або заподіяти їм шкоду, а також порушити соціальні вимоги і норми; 10) *безпека* (security). Безпека, гармонія і стабільність суспільства, стосунків з людьми і самої людини [6].

Загально визнаними європейськими цінностями, на думку самих європейців, за даними “Євробарометра 69” [11], є: “мир” (45%), “права людини” (42%) та “повага до людського життя” (41%).

Можна зробити висновок, що це саме ці цінності формують ідеологічний каркас, що здатен об’єднати держави-членів ЄС та самих громадян ЄС. Ці три цінності випередили такі цінності, як “демократія” (27%), “законність”, “свобода особистості” (21%), “рівноправність” (19%) та “толерантність” (16%). Менше ніж 14% віддали перевагу цінностям “солідарність” (13%), “самореалізація” (11%), “повага до інших” (9%), “релігія” (7%) [9].

Спільні цінності європейського суспільства визначають загально визнаний ціннісний каркас, що набуває певних форм у побудові змістового ціннісного каркасу українського суспільства. Порівняння вартісних індексів України з країнами ЄС наведено у таблиці 1 (див. табл. 1) [7].

Як видно з таблиці, Україна за 8 із 10 ціннісних індексів посідає крайні або близькі до крайніх позиції серед 24 європейських країн. До того ж більшість відмінностей України за цими індексами з іншими країнами статистично значущі. Отже, цінності українського населення, як і очікували експерти Інституту соціології НАНУ, відрізняються від цінностей європейського суспільства та населення більшості інших країн-членів ЄС, залучених у дослідження.

Отже, цінності безпеки, традиції, конформності та вла-

Таблиця 1

**Середні значення 10 типологічних вартісних
індексів в Україні та результати порівняння України
з іншими країнами**

Назва укрупнених ціннісних категорій	Назва типологічних ціннісних індексів	Характеристика становища України порівняно з іншими європейськими країнами
Збереження	Безпека	Випереджає всі країни, крім Греції, Естонії, Польщі, Угорщини, з якими немає значних відмінностей
	Конформність	Випереджає всі країни, крім Норвегії, Польщі, Словаччини, Чехії, з якими немає значних відмінностей
	Традиція	Випереджає 16 з 23 країн, відстає від Греції, немає значних відмінностей із Словаччиною, Португалією, Польщею, Ірландією, Іспанією, Словенією
Відкритість до змін	Самостійність	Відстає від всіх країн, окрім Греції
	Стимуляція	Відстає від всіх країн, окрім Греції, Угорщини
	Гедонізм	Відстає від 21 країни, випереджає Польщу, немає відмінностей зі Словаччиною
Самоутвердження	Досягнення	Україна займає середню позицію, відстає від 7 і випереджає 8 країн, немає значних відмінностей з 8 країнами: Греція, Німеччина, Норвегія, Ірландія, Данія і країни Бенілюксу
	Влада	Має найвище значення і випереджає всі інші країни
Вихід за межі власного Я	Доброзичливість	Відстає від 16 країн, випереджає Словенію. Немає значних відмінностей зі Словаччиною, Чехією, Португалією, Угорщиною, Грецією, Польщею
	Універсалізм	Україна займає середню позицію. Не відрізняється від 10 країн, зокрема Німеччини, Данії, Ірландії, Великої Британії, Норвегії, Іспанії.

ди виражені в Україні помітніше, а цінності самостійності, гедонізму, стимуляції й доброзичливості, навпаки, слабше. Окрім того, Україна випереджає інші країни за одним із компонентів самоствердження, а саме за тим, де у фокусі багатство, повага і влада над людьми, а не активна самореалізація та самовіддача.

“Середньому українцеві” притаманна вища виразність цінностей, які належать до категорії “збереження” (безпека, конформність, традиція), і влада над людьми.

Список використаних джерел:

1. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегія національної безпеки України в аксіологічному вимірі: від «суспільства ризику» до громадянського суспільства / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський // Стратегічна панорама. – 2005. – № 2. – С. 13–26

2. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Методологічні засади розробки стратегії національної безпеки / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський // Стратегічна панорама. – 2004. – № 3. – С. 15–24.;

3. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України : підручн. / Г. П. Ситник. – К.: НАДУ, 2004. – 408 с.

4. Костенко Н. Мас-медіа у виборах: ціннісні орієнтації політичної сфери / Н. Костенко // Політична думка. – 1999. – № 4. – С 100–120.

5. Щербакова Ю. Функціональний портрет української державності у дискурсі національної інтегруючої ідеї / Ю. Щербакова // Політична культура суспільства: джерела, впливи, стереотипи: Збірник статей і тез за матеріалами Всеукраїнської науково-теоретичної конференції – ХХ Харківські політологічні читання. – Х. : НІУАУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України, 2008. – С 353–356.

6. Балакірева О. М. Політична ситуація та соціально-економічні настрої населення України: червень 2007 рік, Інститут соціології НАНУ [Електронний ресурс.] / О. М. Балакірева, Д. А. Дмитрук // Український соціум. – 2007. – №3. – С. 150-166. – Режим доступу до журн.: [http:// www. uisr.org.ua/journal](http://www.uisr.org.ua/journal).

7. Щербакова Ю. Цінності об'єднаної Європи : монографія / Юлія Щербакова. – К. : ВЦ «Академія», 2014. – 208 с.
8. Магун В. Жизненные ценности населения Украины: сравнение с 23 другими европейскими странами. Статья вторая. / В. Магун, М. Руднев // Вестник общественного мнения. Данные. Анализ. Дискуссии. – 2010. – №4 (90). – С. 39.
9. Суперечності ідентичностей в Україні та шляхи їх регулювання в контекстах політики громадянської консолідації української нації / Аналітична доповідь . – К. : ІПІ-ЕНД ім. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 160 с.
10. O'Sullivan John Values and Foreign Policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.institute.sk/article.php? 1715>. – Заголовок з екрану.
11. Smith A. D. National Identity and the Idea of European Unity in International Affairs 68 1992. – P. 55–76.

Лещенко К. А.

*к.е.н. Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана, Київ,
Україна*

МИТНИЙ СОЮЗ ТУРЕЧЧИНА – ЄС: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Проведено стислий аналіз «сильних» та «слабких» сторін функціонування митного союзу Туреччина-ЄС з точки зору їх потенційного впливу на відносини Україна-ЄС у разі подальшого поглиблення економічної інтеграції з ЄС і перехід від моделі поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі до моделі митного союзу з ЄС.

Ключові слова: митний союз, Європейський Союз, Угода про асоціацію, поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі.

The brief analysis of “strong” and “weak” elements of functioning of the Customs Union between Turkey and the European

Union is made through the prism of their potential impact on Ukraine-EU relations after further deepening of economic integration with the EU and transition from the model of DCFTA to the model of the Customs Union with the EU.

Keywords: Customs Union, the European Union, Association Agreement, Deep and Comprehensive Free Trade Area.

Сучасні дослідження економічного виміру європейської інтеграції України в абсолютній більшості зосереджені на перспективах імплементації положень поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, а також аналізі переваг та ризиків для розвитку національної економіки та міжнародної торгівлі.

Водночас, на нашу думку, недостатня увага приділяється науковим дослідженням впливу на національну економіку подальших етапів розвитку відносин між Україною та ЄС, а саме економічної інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, як це визначено у преамбулі Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1, с.7].

У зв'язку з цим, метою нашого дослідження є стислий аналіз «сильних» та «слабких» сторін функціонування митного союзу Туреччина-ЄС з точки зору їх потенційного впливу на відносини Україна-ЄС у разі подальшого поглиблення економічної інтеграції з ЄС і перехід від моделі поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі до моделі митного союзу.

Угода про утворення митного союзу має у своїй основі скасування тарифів у двосторонній торгівлі та встановлення єдиного зовнішнього тарифу для всіх іноземних підприємств.

На сьогодні Європейський Союз уклав угоди про створення Митного Союзу з 4 державами: Сан-Марино, Монако, Андорра та Туреччина.

Для України найбільш цікавим з точки зору аналізу переваг та ризиків є досвід функціонування митного союзу Туреччина-ЄС, враховуючи ідентичність ключових економічних параметрів національних економіки, а саме: площі, кількості населення, структури виробництва, транзитного потенціалу.

Митний союз Туреччина-ЄС набув чинності 31 грудня 1995 року і охопив промислові товари та перероблені агропромислові, що використовуються при їх виробництві.

За результатами дослідження, проведеного експертами Світового Банку, у 2014 році щодо функціонування митного союзу Туреччина-ЄС у грудні 2016 року Європейська Комісія запропонувала модернізувати митний союз Туреччина - ЄС, додавши положення щодо торгівлі послугами, державних закупівель та сталого розвитку.

Серед ключових висновків [2, с. 85-87] експертів Світового Банку щодо впливу митного союзу Туреччина - ЄС на економічні відносини сторін, на нашу думку, для України становлять змістовний інтерес такі положення:

1. Зовнішня торгівля Туреччини після вступу в дію митного союзу з ЄС зростала надзвичайно швидкими темпами: з 1996 року по 2011 експорт з Туреччини до ЄС зріс в 4 рази, а до інших країн світу в 5 разів, в той час як зростання імпорту з ЄС було в 3 рази, з іншими країнами світу в 5 разів. Спостерігалася диверсифікація ринків збуту продукції.

2. Поглиблювалася інтеграція турецьких та європейських виробничих ланцюгів та ланцюгів збуту, зокрема в сферах автомобілебудування та легкої промисловості. Внутрішньогалузева торгівля збільшилась з 30% до 50%. Якість та кількість загального турецького експорту до країн ЄС значно зроста.

3. Інвестиції з боку ЄС в Туреччину збільшились після вступу в дію митного союзу. Три чверті іноземних інвестицій, що надійшли в Туреччину у 2007 - 2013 роках, надійшли саме з країн Євросоюзу. При цьому пік надходжень інвестицій прийшовся на 2007 рік - в цей рік зі всіх країн світу було залучено більше 19 млрд. дол. США.

4. Змінилась структура надходжень до бюджету Турецької Республіки, зокрема через значне зниження імпортих тарифів знизилась відповідні надходження поряд із збільшенням надходжень від сплати податку на додану вартість з імпортованих товарів.

5. Відбулась структурна перебудова економіки Туреччини, що має позитивний ефект для економічного зростання держави. Технічне регулювання та відповідна інф-

раструктура приведені у відповідність до законодавства ЄС. Збільшення зовнішньої торгівлі, залучення іноземних інвестицій призвело до створення нових робочих місць, при цьому оплата праці та продуктивність праці зросли.

Разом з тим, доцільно відзначити, що створення митного союзу з ЄС також мало певні стримуючі наслідки для розвитку національної економіки:

- необхідність приводити своє законодавство у відповідність до законодавства ЄС, при цьому не приймаючи участі у процесі прийняття рішень ЄС, зокрема в тих сферах, де діє митний союз;

- застосування спільного тарифу ЄС щодо промислових товарів, який є значно нижчим, ніж раніше застосовувався турецькою стороною, що призвело до підвищення конкуренції на внутрішньому ринку;

- бюджетні показники чутливі до змін в обсягах зовнішньої торгівлі, і в першу чергу імпорту та відповідно сплати податку на додану вартість.

Аналізуючи результати дослідження крізь призму інтересів України, вважаємо доцільним відзначити такі ключові аспекти:

- темпи зростання зовнішньої торгівлі між Туреччиною та ЄС в умовах митного союзу є більш динамічними, порівнюючи з першими результатами впливу функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі на розвиток торгівлі між Україною та ЄС. За результатами 2016 року зовнішньоторговельний оборот товарами та послугами між Україною та ЄС збільшився лише на 5,5%, експорт - на 2,9%, імпорт - на 7,7%. Ці тенденції також підтверджують висновки експертів Міжнародного валютного фонду в рамках аналізу впливу торговельних угод у 1990-2005 роках на прикладі Європейських угод про асоціацію та Угоди про митний союз про те, що митний союз має набагато більший вплив на зростання торгівлі між країною-учасницею та ЄС у порівнянні з зоною вільної торгівлі [3, с. 12-13].

- за підсумками 2016 року в умовах поглибленої та всеохоплюючої торгівлі між Україною та ЄС переважають тенденції до переваги імпорту з ЄС над експортом. При цьому, митний союз Туреччини з ЄС мав наслідком саме зростан-

ня експорту з Туреччини до ЄС. Ця тенденція також підтверджується висновками експертів МВФ [3, с. 51].

- для України залишається актуальним питання структурної перебудови національної економіки і залучення іноземних інвестицій та високих технологій для впровадження виробництва конкурентоспроможних товарів та послуг. Приклад Туреччини свідчить про те, що модель митного союзу забезпечує високу динаміку за обома напрямками.

- чутливим питанням для України у разі створення митного союзу з ЄС, як очікується, буде формування нових умов торгівлі з країнами СНД, оскільки виникає необхідність виходу України із ЗВТ в рамках цієї організації.

Результати нашого дослідження підтверджують доцільність започаткування предметного опрацювання економічних наслідків та оптимальних часових рамок для переходу до наступного етапу економічної інтеграції з ЄС – створення митного союзу.

Перелік посилань

1. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Київ : КМУ. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua (дата звернення 12.05.2017) – http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement/AA_Body_text.pdf.

2. Європейська Комісія [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Брюссель: ЄК. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/financial_assistance/phare/evaluation/2014/201404-03-evaluation-of-the-eu-turkey-customs-union.pdf

3. Johannes Herderschee and Zhaogang Qiao IMF Working Paper Impact of Intra-European Trade Agreements, 1990-2005: Policy Implications for the Western Balkans and Ukraine. – May 1, 2007. – Electronic data. – Mode of access: World Wide Web: <https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=20974.0> (viewed on May 12, 2017).

Ликова В.

*слухач Національної академії
держаного управління
при Президентові України*

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ У СФЕРІ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

В Угоді про асоціацію питання міграційної політики визначено досить коротко, але в ній визначені ті основні застави, яких Україна повинна дотримуватись, аби успішно продовжити свою співпрацю з ЄС.

Питання міграції зазначається у переліку зобов'язань у преамбулі та у ст.16 документу.

У преамбулі Угоди про асоціацію акцент зроблено саме на законній міграції та боротьбі з незаконним перетинком кордону. І це має особливе значення, якщо врахувати той факт, що нелегальна міграція є однією з причин потенційного припинення і навіть скасування безвізового режиму з ЄС [1].

Досить складною задачею, визначеною у ст. 16, є “подолання причин виникнення міграції, активно використовуючи можливості співробітництва у цій сфері з третіми країнами та в рамках міжнародних форумів” [1]. Це далекосяжна мета, досягнення якої розтягнеться на роки і навіть десятиліття.

Другим за важливістю і масштабністю є завдання спільного запровадження превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією і незаконним переправленням нелегальних мігрантів через державний кордон [1].

Короткий дороговказ майбутніх заходів, а скоріше детальніших завдань, викладений у “Порядку денному асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію”.

Певним чином в Порядку денному закладені механізми забезпечення скасування безвізового режиму, адже саме нелегальна міграція та порушення співпраці у питанні реадмісії є головними причинами потенційної втрати Україною безвізового режиму [2].

Головний акцент у Порядку денному зроблено саме на

виконання угоди про реадмісію та ефективну співпрацю у цій сфері.

Питання боротьби з нелегальною міграцією, процеси управління кордонами та надання притулку є взаємопов'язаними та спільно гарантуватимуть виконання Україною Угоди про асоціацію.

Про актуальність зазначених у Порядку денному завдань свідчить той факт, що чотири з п'яти зазначених умов про можливе скасування безвізового режиму стосуються саме політики міграції та успішної співпраці у цій сфері.

Причинами призупинення (і подальшого скасування) безвізового режиму з ЄС для нашої держави є:

1. Збільшення кількості відмов у перетині кордону на пропускних пунктах та збільшення більш як на 50% чисельності нелегалів, арештованих на території ЄС.

2. Зростання кількості безпідставних звернень про надання притулку.

3. Порушення Україною процедури та порядку реадмісії та відмови прийняття/повернення нелегальних мігрантів на територію України з території держав Євросоюзу.

4. Скоєння громадянами України, які знаходяться на території ЄС кримінальних злочинів та суттєве зростання таких випадків.

5. Порушення Україною критеріїв, які є складовою частиною Плану дій з візової лібералізації.

У випадку наявності деяких або всіх цих причин, механізми припинення безвізового режиму між Україною та державами ЄС мають бути наступними:

1. На початковому етапі безвізовий режим з Україною може бути призупинений на 9 місяців – для цього створюється (складається) “імплементуючий акт”, в якому зазначається чітка дата призупинення безвізового режиму. У цей період призупинення безвізового режиму може бути задіяно по відношенню до окремих категорій населення України.

2. У випадку, коли ситуація не зміниться, пониження безвізового режиму може бути подовжене на 18 місяців для всіх категорій громадян України.

У такому випадку, Єврокомісія протягом 18 місяців розглядає порушені критерії та заходи, які були задіяні для ліквідації негативних проявів. Протягом цього періоду (до

завершення визначеного строку у 18 місяців) Єврокомісія готує доповідь Раді ЄС та Європарламенту.

3. Після цього, у випадку винесення негативного рішення по даному питанню, Європарламент виступає із законодавчою ініціативою про скасування безвізового режиму між Україною та ЄС та запровадження візового режиму перетину кордону між державами-членами та Україною.

Таким чином, на сьогодні Україна має перелік основних завдань, які вона має виконати у сфері своєї міграційної політики. Їх успішне виконання дозволить не лише імплементувати Угоду про асоціацію, а в першу чергу покращити механізми управління перетину кордонів та боротьби з нелегальною міграцією, а також процедуру надання прибутку саме тим особам, які його потребують.

Найголовніше, що виконання всіх зобов'язань у сфері міграції та пов'язаних з нею питань, забезпечить нашу державу від потенційної втрати безвізового режиму.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011. – Назва з екрана.

2. Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_990. – Назва з екрана.

Липов В.В.

д.е.н., професор,

ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВРЕХІТ І ПАРАДОКСИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність, передумови і представлено приклади парадоксів євроінтеграції, що створюють загрози її

подальшого розвитку. Їх витоки простежуються у акценті на традиційну на протигагу гнучкій інтеграції. Представлено її інструменти. Стверджується що опора на них здатна забезпечити зростання результативності європейської інтеграції України.

Ключові слова: гнучка інтеграція, Європейський союз, міжнародна економічна інтеграція, парадокси глобалізації.

The essence, preconditions and examples of the paradoxes of European integration that threaten its future development are presented. Their origins in the emphasis on traditional versus flexible integration are traced. Its tools are presented. It is alleged that support they can provide growth performance of the European integration of Ukraine.

Key words: European Union, flexible integration, international economic integration, paradoxes of globalization.

Посилення взаємодії між суб'єктами міжнародних економічних відносин зумовлює ускладнення переплетіння їх інтересів. Зростає взаємозалежність й взаємозумовленість економічної політики. Все складніше простежити взаємозв'язок між окремими подіями та їх віддаленими неумисними наслідками. Цілком закономірним результатом цих процесів стає масове розповсюдження явищ, в яких неможливо простежити безпосередній зв'язок між очевидними наслідками інтенсифікації міжнародної взаємодії та чинниками, що призвели до їх появи. Значне розповсюдження таких явищ примушує дослідників говорити про парадоксальну природу глобалізації. Термін парадокс використовується коли мова йде про різні її аспекти. Виникає необхідність звернення до більш уважного вивчення природи виникнення й змісту парадоксів, що нею породжуються. Найкоротше визначення їх суті – прояв неявних протиріч, що виникають в результаті інтенсифікації взаємодії суб'єктів міжнародних економічних відносин.

Вже на початку 90-х рр. ХХ ст. дослідники звернули увагу на те, що серед результатів глобалізації можна виді-

лити значну кількість ефектів, природу виникнення яких важко визначити на основі побутового економічного знання, поверхневого аналізу їх чинників. Вчені звертаються до дослідження парадоксів глобалізації. Серед праць, що привернули увагу широкого кола читачів до проблеми формування глобальних парадоксів, варто назвати роботи Дж. Нейсбіта, Ч. Хенді, М. Кастельса, М. Іванова, Д. Родріка.

Події 2016 р. найбільш яскраво продемонстрували парадоксальність процесів міжнародної взаємодії в межах європейської інтеграції. Чи варто вважати неочікуваними результати голосування громадян Великобританії на референдумі щодо участі у ЄС? Країна завжди виступала прибічником моделі інтеграції, в якій перевага надавалася б розширенню меж інтеграційного об'єднання перед поглибленням взаємозв'язків між учасниками. В цьому контексті пропонуваній британськими політиками шлях європейської інтеграції завжди виглядав третьою альтернативою німецькій моделі єдиного монолітного федерального ядра та французькій моделі концентричних кіл європейської інтеграції. Представники Великобританії наполягали на більш гнучкій її моделі. В ній перевага б надавалася не національним органам, а міжурядовим організаціям, вона б гуртувалася на системі виключень. Такими виключеннями для країни й стали відмови від участі у європейських валютній та шенгенській зонах. Вихідна протирічність і парадоксальність цієї позиції полягала у тому, що вибірковість напрямів інтеграції поєднувалася з намаганням зберегти за собою роль одного з ключових і впливових членів об'єднання. Спроба зберегти максимум самостійності у внутрішній економічній політиці поєднувалася з бажанням забезпечити за собою максимум важелів впливу на процес інтеграції інших країн-членів об'єднання.

До того ж, у 2016 році ми стали свідками суттєвого посилення тренду в альтерглобалістському та антиглобалістському русі який сам опиняється перед альтернативою пост- або неолібералізму. На відміну від попередніх варіантів антиглобалізму, його провідниками виступають представники еліти країн ядра капіталістичної світ-системи. Черговий парадокс полягає у тому, що фактично на по-

зиції супротиву глобалізації, антиглобалізму, переходять керівні політичні та економічні суб'єкти саме тих країн, які свого часу виступали провідниками ліберальної моделі глобалізації. Створюється враження, що акцент ставиться не на зміні її моделі (альтерглобалізм, в його неоліберальному варіанті), а саме на її гальмуванні (антиглобалізм в постліберальній його версії). І найбільш яскраво ці процеси проявляють себе саме в сфері міжнародної економічної інтеграції. Показово, що лідерами у цьому стали країни з англосаксонською, ліберальною, моделлю економіки. Великобританія починає процедуру виходу з ЄС, а отже й обмеження економічних зв'язків з країнами континенту. Д. Трамп гальмує підписання Транстихоокеанського партнерства (ТТП), обіцяє перегляд НАФТА, посилює міграційні обмеження. Цілий ряд країн ЄС висловлюються проти укладання Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства (ТАТІП). Більше того, суттєво полоскотала нерви прихильників подальшого розвитку інтеграційних процесів у Європі досить висока вірогідність приходу до влади правих сил у таких країнах як Франція та Нідерланди. Адже вони декларували прагнення до проведення нових референдумів щодо виходу з ЄС.

То може Україна намагається встигнути на потяг, який вже змінив напрям свого руху? Ми знову зустрічаємось з парадоксом. Ключовим посилом розгортання європейської інтеграції в післявоєнний період було прагнення уникнути загрози виникнення військових конфліктів на Європейському континенті, забезпечити безпеку народам, які за попередні чотири десятиліття пережили кошмари двох світових воєн. У якості інструментів досягнення цієї мети розглядалася свобода транскордонного руху товарів, капіталів, міграції робочої сили. За сім десятиліть послідовної політики посилення інтеграції країн Європи вдалося досягти успіхів, про які засновники союзу могли лише мріяти. Але їх оборотною, але цілком закономірною стороною з точки зору прихильників теорій циклічного розвитку, стороною процесу інтеграції стає посилення відцентрових настроїв і тенденцій.

Відкритість кордонів за умов зростання взаємозв'язку й економічної взаємозалежності створює сприятливу атмос-

феру для миттєвого поширення економічних потрясінь, фінансових, міграційних криз. Чотири свободи, на яких ґрунтується сама ідея європейської спільноти, перетворюються в очах значної частини мешканців континенту з основи благоденства, миру й спокою Європи, на свій антипод - джерело небезпеки. Звідси й черговий сплеск євроскептицизму. В нових умовах зростає значення врахування в процесі інтеграції відмінностей між країнами, що інтегруються. Їх вихідні засади гуртуються на відмінностях в географічному розташуванні та природно-ресурсному потенціалі; в історичному шляху розвитку; релігійному світогляді; соціокультурному та інституційному середовищі; наявності досвіду та традицій демократичного правління. Зберігаються й відмінності між великими й малими країнами; національними господарствами, що досягли високого й середнього рівня розвитку. Навіть в умовах уніфікації багатьох складових економічного правового і політичного життя в межах ЄС зберігаються специфічні моделі інституційного устрою. Скандинавська модель держави загального добробуту співіснує з німецькою соціально орієнтованою ринковою економікою та південно-європейською моделлю публічного капіталізму. Навіть серед постперехідних країн можна спостерігати суттєві відмінності економічного устрою між країнами Балтії, Балкан, Центральної Європи.

ЄС завжди вважався найбільш довершеним зразком «традиційної» послідовної інтеграції за сценарієм, запропонованим Б. Беласи. Але це зовсім не означає, що в його практиці не зустрічаються й більш гнучкі її варіанти. Найбільш відомими її прикладами можуть слугувати відмова Великобританії та Данії від прийняття єдиної валюти, що початково вважалось необхідною умовою для всіх країн-членів ЄС. Хоча за економічними параметрами ці країни цілком відповідали необхідним критеріям. Одночасно у випадках неготовності економік існує практика надання новим країнам-членам транзитних і перехідних періодів введення Євро та вступу до Шенгенської зони. Великобританія та Ірландія зберегли паспортний контроль на своїх кордонах. Великобританія, Ірландія, Польща та Чехія домоглися виключень з Хартії прав трудящих. Проблема у тому,

що всі ці виключення швидше розглядалися як небажані, але необхідні поступки, відхід від загальних принципів, сприймалися швидше як вимушене зло, ніж як інструмент підтримання єдності в умовах неминучого різноманіття, що лише посилювалося в процесі розростання союзу.

У цілому, в практиці розбудови ЄС опрацьовано широкий спектр типів, форм, інструментів гнучкої інтеграції. Серед її типів - різношвидкісна інтеграція, інтеграція зі змінною геометрією, інтеграція за принципом меню (*A la carte*). В першому випадку передбачається наявність спільної мети та готовність послідовно просуватися до неї в міру виконання необхідних умов. У другому - наявність такої мети хоч і не у всіх, але у більшості країн-членів. Обидва варіанти в решті решт призводять до поглиблення інтеграції, але припускають наявність різних шляхів її досягнення. Тип гнучкої інтеграції *case-by-case* дозволяє виокремити, але лишити в рамках інтеграції, проекти, в яких зацікавлені лише окремі члени і які в кінцевому підсумку не призводять до просування інтеграції в цілому. Серед форм гнучкої інтеграції - просунуте співробітництво; за-здалегідь визначена гнучкість; просування *case-by-case*; проекти, до яких залучаються країни, що не входять до ЄС; окремі проекти держав-членів, що не підпадають під дію засновничих договорів. До найбільш вживаних інструментів гнучкої інтеграції можна віднести визначення транзитних і перехідних періодів, посунуте співробітництво, систему виключень, конструктивне утримання, міждержавні угоди, які допускають залучення інститутів та механізмів ЄС.

Саме опора на подібні інструменти може відкрити для України «вікно можливостей» прискорення інтеграції в тих сферах, де ми готові до ефективного і взаємовигідного співробітництва та її гальмування у випадках, коли наша економіка виявляється неготовою для взаємовигідного співробітництва на принципах субсидіарності. В такому разі виклики, що постають перед ЄС і шляхи їх розв'язання здатні стати джерелом нових можливостей нашого розвитку.

Любвий В.А.
*помічник ректора
Глухівського НПУ
ім. О. Довженка*

ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ «ДЕБАТИ» ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПОШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Ефективність навчального процесу виражається в актуалізації доступності і мобільності з використанням інтерактивних освітніх технологій. У сучасній освітній системі, яка відображає швидкозмінну концепцію світу, освітня технологія «Дебати» займає особливе місце. Фактично вона є інноваційною освітньою формою соціалізації молоді. Використання освітньої технології «Дебати» в навчальному процесі дозволяє отримати соціалізацію молоді високого рівня фаховості у відповідності до вимог компетентнісного підходу в сучасній вищій освіті.

Ключові слова: гуманізація вищої освіти, соціалізації, соціальних ролей, соціальної концепції ЗМІ, інформаційно комунікативний обмін, «відкрите суспільство», освітні технології «Дебати».

The effectiveness of the educational process is expressed in the ability to be approachable through the actualization and mobility using the interactive educational technologies. In the modern educational system as the way of the conception of the world forming educational technologies «Debates» take the especially place. This is the innovative form of the roled socialization of the youth. Using of the «Debates» in the educational process let to receive the high level youth socialization.

Key words: the humanization of the high education, the socialization, the social roles, social media concept, informationally communicative exchange, the «open society», educational technologies «Debates».

Критичне мислення набуло особливого значення в час запровадження в систему освіти компетентнісного під-

ходу в контексті визначення результативності організації освітнього процесу. Інтегральною характеристикою здатності педагога здійснювати професійне спілкування є комунікативність. Згадаймо у В. Сухомлинського: «Якщо спілкування з багатолюдним колективом приносить вам головний біль, якщо вам краще працювати на самоті або з двома-трьома друзями, ніж поряд з великою групою товаришів, – не вибирайте своєю професією вчительську працю» [5, с.421].

Така риса професіонала соціально-гуманітарної сфери може набуватись в навчальному процесі, організованому у відповідності до сучасних вимог, однак, ще в 30-х роках ХХ століття Д. Карнегі прийшов до висновку, який ставить акценти на користь саме комунікативної компетентності, вказуючи на те, що «прийшло розуміння того, що слухачі, як би гостро не потребували вони в оволодінні мистецтвом публічних виступів, не менш гостро потребують уміння правильно спілкуватися з іншими людьми при вступі з ними в ділові або соціальні контакти» [3, с. 7]. Подолати внутрішню засторогу, психологічну перепону до публічного спілкування в межах компетенції, створити умови для виявлення творчої комунікативності і досягнути поставленої мети діяльності організації, – набір комунікативних компетенцій сучасного соціального педагога як менеджера освітньої сфери, професіонала, який здатний вирішувати різнопланові соціально-комунікативні проблеми.

Парламентські дебати (Британський формат парламентських дебатів в рамках освітньої технології «Дебати») як командно-рольова молодіжна гра – це імітація слухання в парламенті, коли одна команда («Уряд») намагається переконати присутніх, в першу чергу – суддівську колегію, у тому, що законопроект, що вирішує певну проблему (соціальну, економічну, політичну і т.п.), повинен бути прийнятий або ж: висунута позиція повинна бути превалюючою в суспільстві, а друга («Опозиція») – показати, що законопроект, запропонований «Урядом» слід відкинути і запропонувати свій варіант вирішення проблеми; або ж висунути свою позицію як систему контраргументів стосовно аргументаційної лінії урядової лінії команд. По закінченні дискусії судді (або глядачі – парламентарії) від-

дають перемогу тій команді, чий виступ здалося їм більш переконливим.

Місією дебатів, їх головною метою, є формування відповідального громадянського суспільства, тобто таких відносин між соціальними групами, які будуть орієнтовані на добровільний активний пошук вирішення соціальних проблем на підставі толерантного ставлення до іншої позиції (думки). З точки зору виховання професійних характеристик особистості, дебати просто необхідні як практичні заняття (одержання реальної практики публічних виступів) для майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів, юристів, журналістів, управлінців, політиків і політологів. «Придбання навичок переконливою комунікації і критичного мислення значно допомагає студентам в навчанні» [2, с. 217].

Освітня технологія «Дебати», як складова інноваційної моделі освітньо-соціального проектування, є змагально-ігровою формою розвитку громадянської активності (дебатний молодіжний рух міжнародного рівня) і особистісних компетенцій (лідерські якості, риторична публічність, творча комунікативність), що стає дієвим механізмом становлення сучасного педагога-професіонала, метою якого є соціальна активність суспільства як запорука комплексного самовдосконалення, поширення європейських цінностей. Інтелектуальні ігрові моделі як методи соціально-педагогічної діяльності в поєднанні з інформаційно-комунікаційними технологіями та медіа стають консолідованим фактором вираження позитивного бачення суспільного життя, успішної соціалізації в загальному і в конкретно-розумінні. Такий підхід виступає запорукою професійного самовизначення, слугує адаптивним до входження в сферу громадських зв'язків (Public Relations) як технології успішного досягнення цілі. «Соціальний педагог у ролі PR-менеджера громадської дитячої чи молодіжної організації у змозі забезпечити надійний двосторонній зв'язок між організацією і громадськістю. Він також може ознайомити членів організації з основними методами організування та здійснення PR-заходів» [4, с. 186]. Задля досягнення цієї мети здійснюється поширення освітньої технології «Дебати» в закладах вищої освіти.

Пройшовши процес первинної апробації починаючи з 2009 року, за період з 2013 року і по теперішній час, освітня технологія «Дебати» стала в університеті базовою для організації навчально-виховного процесу правознавчого спрямування, утворення гендерно-сприятливого середовища, запровадження інноваційних форм виховної роботи з акцентом на зв'язках з громадськістю. В університеті реалізовані дебатні проекти: «Глухівський обрій: дебатний університет молодіжної активності» (ГО: ДУМА), 2013/2014 рік (взяли участь 40 студентів); «Дебатний клуб: дискусійна платформа інформаційно-комунікаційного обміну» (ДКД-ППКО), 2014/2015 рік (взяли участь 60 студентів); «Дебатна академія: молодіжний активатор раціональної співпраці» (ДА: МАРС), 2015-2017 рік (міжуніверситетський проект, взяли участь 120 студентів, старшокласників). До активного дебатного молодіжного руху залучено 300 старшокласників/старшокласниць та студентів/студенток, які засвоїли правила та порядок дебатної гри (Британський формат парламентських дебатів), взяли участь в дебатних турнірах («Відкритий дебатний турнір «Кубок Одеси», 2014 рік; «Літня дебатна школа – 2014», «Відкритий дебатний турнір в Глухові» (2013-2017), «Чемпіонат з дебатів Сумської області – 2014»), проведено 35 дебатних шкіл у формі одно- та дводенних тренінгів. У 2015-2017 роках проведено вісім «дебатних школи», 48 занять дебатного клубу, 18 тематичних дебатних ігор. Забезпечено участь дебатерів університету у «Відкритому дебатному турнірі «Кролевець – 2017» та ВДТ «Відкриваємо Сіверщину – 2016». З 2014 року університетом та дебатним клубом університету виконується Угода про співпрацю з ВМГО «Федерація дебатів України» (Одеське відділення), що дає можливість активно долучатись до громадської активності через дебаткування (участь в заходах всеукраїнського і міжнародного рівнів).

В кожному окремо взятому ВНЗ форматується своя модель застосування освітньої технології «Дебати» задля набуття професійних компетентностей практичного публічного спілкування на актуальну тематику, здатності діяти відповідально згідно консенсусного рішення заради якісних змін в житті громади. Зробити процес соціалізації

успішним як на індивідуальному, так і на груповому (колективному) рівнях – означає створити умови для подолання людської непублічності, пасивності при відстоювання власних ґендерних прав та свобод за допомогою освітньої технології «Дебати». Відомий французький письменник В. Ґюґо ще у ХІХ столітті зробив геніальний висновок: «Не перемагати, а переконувати – ось що є гідним слави!» [1].

Перед Україною існує чітке завдання – інтегруватись у європейський простір, зробити суспільство «відкритим», що означає здійснити процес поширення європейських цінностей. Освітня технологія «Дебати», як прикладний інструмент розвитку у студентської молоді критичного мислення і риторики, належить до числа інноваційних і ефективних, утворює університетську модель поширення молодіжного дебатного руху як явища, що інтегроване в молодіжну політику міжнародного масштабу і є генератором поширення європейських цінностей.

Список використаних джерел:

1. Боярський Н. Використання освітньої технології «Дебати» при навчанні прав людини: навчально-методичний посібник. / Н. Боярський, С. Наумов – Київ, 2009. – 130 с.

2. Джонсон, Стівен Л. Як перемагати в дебатах: посібник по Британському (Всесвітнього) формату парламентських дебатів / Стівен Л. Джонсон; [Переклад з англ. К. Шиманської, під наук. ред. С. Наумова] – Нью-Йорк, Лондон, Амстердам: IDEA, 2012. – 2 40с.

3. Карнегі Дейл. Як завойовувати друзів та здійснювати на них вплив та інші. / Дейл Карнегі. – Єкатеринбург, видавництво «ЛІТУР», 2002. – 720 с.

4. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В. Лісовець. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 256 с. – (Серія «Альма-матер»).

5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5т. – Т.2. – К.: Знання, 2005. – с. 478.

Марена Т.В.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри
економіки та міжнародних
економічних відносин
Маріупольського державного
університету*

IMPACT OF THE EUROPEAN UNION FINANCIAL CENTERS ON THE COMPETITIVENESS OF THE REGIONAL FINANCIAL MARKET

Positions of the EU financial centers in rankings of global financial centers are assessed. The influence of transformations in the ranking positions of the EU financial centers on the regional financial market competitiveness is defined.

Keywords: global financial center, the EU financial market, regional financial market competitiveness.

Оцінено позиції фінансових центрів ЄС у рейтингах глобальних фінансових центрів. Визначено вплив трансформацій у рейтингових позиціях фінансових центрів ЄС на конкурентоспроможність регіонального фінансового ринку.

Ключові слова: глобальний фінансовий центр, фінансовий ринок ЄС, конкурентоспроможність регіонального фінансового ринку

The European Union is traditionally a place of concentration of the world's leading financial centers, which makes a positive impact on the international competitiveness of the European financial market. Alongside it, the aggravation of social and economic problems in the EU countries and the euro area, the processes of disintegration, which are reflected in Brexit, as well as the redistribution of power in the global financial arena, lead to the transformation of the role of European megacities as global financial centers.

Global financial centers, which are based in the European Union, mostly belong to the category of primary centers; they serve customers in different countries of the world, mostly

highly developed. At the same time, the residents of these countries not only transfer capital surplus to these centers, but also borrow funds accumulated there. According to the methodology for calculating the Global Financial Centre Index used by experts of the City of London, the EU financial markets are most represented in groups of global leaders, local diversified and local evolving centres (Table 1).

Table 1

EU Financial Centres Profiles

Type of Centre	Broad & Deep	Relatively Broad	Relatively Deep	Emerging
Global	<i>Global Leaders</i>	<i>Global Diversified</i>	<i>Global Specialists</i>	<i>Global Contenders</i>
	Dublin, Paris, Frankfurt	Amsterdam	Luxembourg	-
International	<i>Established International</i>	<i>International Diversified</i>	<i>International Specialists</i>	<i>International Contenders</i>
	Madrid, Stockholm	Brussels, Copenhagen	-	-
Local	<i>Established Players</i>	<i>Local Diversified</i>	<i>Local Specialists</i>	<i>Evolving Centres</i>
	Budapest	Helsinki, Lisbon, Milan, Rome, Vienna	Riga, Tallinn	Athens, Cyprus, Malta

Note. Compiled on the basis of [1].

EU financial centers that are global leaders due to their stable positions in the international capital flow, developed financial market infrastructure and liberalized financial transactions traditionally ensured the high level of financial competitiveness of the European region. However, if in 2014 in the group of global leaders the EU financial centers (Amsterdam, Dublin, Frankfurt, London, Paris) accounted for 45% of the total number of financial centers representing this group, at the beginning of 2017 among the 14 global leaders there are only 3 centers from the EU.

Before Brexit started, London used to be the oldest and largest center among the financial markets of the EU countries. London is home to over 50% of the 100 largest UK companies

and over 20% of the 500 largest companies in Europe. Almost 17% of jobs in London are connected with the financial sector, directly or indirectly. The number of foreign banks in London is twice as much as in Paris and Frankfurt in total. The market share of foreign banks in the London market of banking services exceeds 50%.

The second most important financial market of the European Union in recent years is Frankfurt, which is the largest banking center. 70% of Frankfurt's banking sector is represented by foreign banks. The headquarters of the European Central Bank is located in Frankfurt.

Since 2010, in the ranking of 20 leading global financial centers, Luxembourg has become the representative of the EU besides London and Frankfurt (Table 2). Features of this financial center are: high confidentiality of bank deposits; advantageous geographical location and institutional conditions for attracting private capital and the establishment of financial companies; developed system of investment and mutual funds, as well as holding companies. Luxembourg is home to the headquarters of the European Investment Bank.

Table 2

Top 20 global financial centres, 2007–2017

2007		2010		2014		2017	
Centre	Rank	Centre	Rank	Centre	Rank	Centre	Rank
London	1	London	1	New York	1	London	1
New York	2	New York	2	London	2	New York	2
Hong Kong	3	Hong Kong	3	Hong Kong	3	Singapore	3
Singapore	4	Singapore	4	Singapore	4	Hong Kong	4
Zurich	5	Tokyo	5	Zurich	5	Tokyo	5
Frankfurt	6	Shanghai	6	Tokyo	6	San Francisco	6
Sydney	7	Chicago	7	Seoul	7	Chicago	7
Chicago	8	Zurich	8	Boston	8	Sydney	8
Tokyo	9	Geneva	9	Geneva	9	Boston	9
Geneva	10	Sydney	10	San Francisco	10	Toronto	10
Paris	11	Frankfurt	11	Frankfurt	11	Zurich	11
Toronto	12	Toronto	12	Luxembourg	12	Washington	12
San Francisco	13	Boston	13	Washington	13	Shanghai	13
Boston	14	Shenzhen	14	Toronto	14	Montreal	14
Edinburgh	15	San Francisco	15	Chicago	15	Osaka	15
Cayman Islands	16	Beijing	16	Montreal	16	Beijing	16
Hamilton	17	Washington	17	Vancouver	17	Vancouver	17
Melbourne	18	Paris	18	Shenzhen	18	Luxembourg	18

Channel Islands	19	Taipei	19	<i>Vienna</i>	19	Los Angeles	19
Washington	20	<i>Luxembourg</i>	20	Shanghai	20	Geneva	20

Note. Complied on the basis of [1].

The concentration of these and other financial centers in European Union largely determined the world leadership of this region in terms of international financial competitiveness. In the rating of the most developed financial markets, offered by the World Economic Forum (the level of the financial market development according to this methodology is an integral part of the country's global competitiveness index), seven EU countries were represented among the 20 most competitive financial markets in 2010 [2]. However, the traditionally strong competitive positions of the European Union financial centers have recently deteriorated (see Table 2).

First, in 2014, for the first time in the rating period, New York displaced London from the first position. The gap in the values of the index of the global financial center in the two leading cities was insignificant (New York – 786, London – 784). The index of New York increased by one point from the beginning of 2013 (787), and the index of London (807) for the same period decreased by 23 points. The main reason for the deterioration of London's position as a global financial center at that moment was a decrease in confidence in the world's financial capital due to the manipulation of the LIBOR by British banks, as well as uncertainty about UK membership in the European Union and the independence of Scotland. It should be noted that, according to alternative rating, London was not originally a leader as a world financial center. In accordance with the International Financial Centers Development Index, developed by the Chicago Mercantile Exchange Group and the Standard & Poor's Dow Jones Index Co., in 2010-2014 New York ran the first in the ranking (the index in 2014 was 87.72), and London ran the second (86.64) [3].

Second, the positions of other EU financial centers in the ranking of the City of London have changed significantly. In 2007, the top ten global financial centers included two financial markets of the EU (London and Frankfurt), and the top twenty had two centers more (Paris and Edinburgh). In 2014, only the

London remained in the top ten global financial centers, while Frankfurt and Luxembourg occupied 11th and 12th positions, respectively. In 2017, only Luxembourg remained in the top 20 global financial centers (18th position). In 2014 among the 27 European financial centers the indices of 23 centers decreased compared to 2013. At the same time, in 2017, among the 23 EU financial centers represented in the rating, the index decrease was observed only for 12 centers compared to 2016.

Thus, the financial centers of the European Union on the background of escalating competition and disintegration processes lost their leadership in the global financial market. As a result, in the rating of the World Economic Forum among the 20 most competitive financial markets in 2016-2017 the number of countries representing the European Union has decreased to four (Finland, Germany, Luxembourg, Sweden) [2, p.48-49].

The above mentioned changes in the positions of the EU financial markets in the ranking of global financial centers have occurred under the influence of both internal and external factors. The internal factors of the deterioration of the competitive advantages of the EU financial centers and the decrease in the international competitiveness of the European regional financial market are: the aggravation of the debt problems of the Eurozone countries, the high volatility of the euro exchange rate, the lack of coherence of supranational and national financial policies, Brexit procedures and, as a result, general decline in confidence in the national financial markets of the EU member states.

The main external factor is the improvement of the competitive positions of financial centers from the American and Asian regions. This is especially true for Asian financial centers, for which the most significant increase in the global financial center index is observed. At the same time, among the 15 financial centers, that are likely to become more significant in the near future, there are Dublin and Luxembourg. This means that some potential for strengthening the competitive positions of the EU financial centers still exists.

References

1. The Global Financial Centres Index. – City of London, March 2007 – March 2017. – [Электронный ресурс]. – Режим

доступу: <http://www.longfinance.net/programmes/global-financial-centres-index.html>

2. The Global Competitiveness Report. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до звіту: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>.

3. Xinhua-Dow Jones International Financial Centers Development Index (2014). – November, 2014. – 79 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sh.xinhuanet.com/shstatics/zhuanti2014/zsbj/en.pdf.

Мартинюк О.В.

доцент кафедри міжнародного менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

**КОНКУРС КЕЙСІВ
«ЄВРОПЕЙСЬКІ БІЗНЕС-ПРАКТИКИ
КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (КСВ)» ЯК РЕЗУЛЬТАТ
РЕАЛІЗАЦІЇ СПІЛЬНОГО ПРОЕКТУ ЖАНА МОНЕ
ТА ДВНЗ «КНЕУ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

Розглянуті особливості підготовки збірника кейсів з корпоративної соціальної відповідальності в процесі реалізації євроінтеграційного проекту.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, кейс-метод, євроінтеграція

The features of the collection of training cases on corporate social responsibility in the implementation of the European integration project.

Keywords: corporate social responsibility, case-method, European integration

В процесі вибору методик формування сучасних компетенцій у майбутніх фахівців в сфері економіки, управ-

ління, права та інших викладачі та тренери належне місце відводять кейс-методу, який дозволяє поєднати теоретичні та практичні знання, оскільки відображає практичну проблему, але і одночасно актуалізує певний комплекс знань, необхідних для вирішення окресленої проблеми. Серед багатьох проблемних питань, для творчого вирішення яких варто вдаватися до методу ситуаційного навчання, а саме методу кейс-стаді, особливо актуальними нині є питання соціальної відповідальності бізнесу.

З 2014 по 2017 роки командою тренерів кафедри міжнародного менеджменту ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана» за грантової підтримки Фонду Моне (ЄС), що фінансується Виконавчою агенцією ЄС з питань освіти, аудіовізуальних засобів та культури Європейської Комісії (проект №553110-EPP-1-2014-1-UA-EPPJMO-MODULE) було проведено серію тренінгів «Європейські бізнес-практики корпоративної соціальної відповідальності (КСВ)». В процесі та за результатами кожної тренінгової сесії учасники тренінгу готували кейси з практик корпоративної соціальної відповідальності (економічних, екологічних, етичних тощо). Розробка практичних кейсів зі згаданої тематики дозволила активізувати слухачів, що дало їм можливість генерувати нові знання та узагальнити отриману інформацію щодо різних шляхів вирішення економічних проблем і завдань в сфері КСВ вітчизняними та європейськими компаніями.

На конкурс кейсів з проблем корпоративної соціальної відповідальності було подано 84 роботи, які були підготовлені двома мовами – українською та англійською. Для оцінки кейсів та відбору найкращих з них була створена експертна рада, до якої увійшли як фахівці-практики зі сфери управління міжнародними компаніями, так і досвідчені викладачі. Оскільки кейс має представляти собою крім іншого цікаву розповідь про ситуацію, що трапилася в практичній діяльності компанії, яка потребувала прийняття певних управлінських рішень, та на другому етапі експертизи підготовлених кейсів біли залучені і всі учасники тренінгової програми, в тому числі і студенти магістерської програми «Управління міжнародним бізнесом». Це дало змогу відібрати найбільш цікаві кейси не лише з

точки зору методичної досконалості, а й з огляду на здатність зацікавити та вмотивувати да навчання майбутніх студентів та слухачів.

Основними вимогами до змісту конкретного кейсу були такі:

- це мала бути розповідь про реальну управлінську проблему або ситуацію з практики КСВ;
- послідовний виклад подій має містити конкретні деталі, уточнення, ілюструвати складність та неоднозначність як бізнес-практик, так і самого життя;
- в центрі ситуації, що розглядається в кейсі, має бути центральний герой, інтрига, боротьба інтересів, що робить аналіз персоніфікованим, жвавішим і цікавим;
- події, які відображені у ситуації, не мають бути надто давніми, найкраще вони мають стосуватися відомих компаній, фірм, організацій, особистостей;
- ситуація має бути адаптованою до проблематики імplementації європейських практик КСВ в Україні.

На заключному етапі проведення конкурсу кейсів була розроблена багатокритеріальна матриця, в якій параметри для оцінки кейсів, такі як релевантність кейсу, відповідна структура, якість, методологічна цінність та технічне оформлення, отримали певну бальну шкалу оцінювання. Після проведення експертної сесії було відібрано більше 40 кейсів, які отримали найвищі сумарні бали в оцінках як експертів, так і учасників тренінгу.

Відібрані кейси мають збалансовану інформативну та навчальну структуру, яка включає в себе короткий опис досліджуваної європейської або української компанії, розповідь про проблемну ситуацію, що виникла в сфері КСВ підприємства та прийняті компанією управлінські рішення, наслідки реалізованих заходів в сфері соціальної відповідальності, а також запитання та завдання до кейсу. Обов'язковою, на нашу думку, складовою кейс-методу є оприлюднення авторського бачення відповідей на поставлені запитання і завдання.

Отже, застосування кейс-методу у процесі вивчення питань соціальної відповідальності бізнесу є зручною та ефективною методикою, а підготовлений збірник кейсових завдань може бути корисним і при вивченні питань

міжнародного менеджменту та процесів європейської інтеграції. Розвиток і поширення ситуаційної (кейсової) методики зумовлені як зростаючою динамікою соціальних змін, необхідністю трансформації форм та змісту навчання в бік вирішення задачі набуття компетенцій, так і потребою у реалізації творчого потенціалу студентів через різноманітність підходів у вирішенні практичних ситуацій. При цьому основне завдання кейс-методики полягає не у формуванні певного завершеного знання, а у виробленні навичок поведінки залежно від ситуації, що склалася. Такі завдання активізують креативну діяльність студентів, спонукають до критичного мислення та осмислення своїх дій в проблемних ситуаціях, що мають місце в професійному середовищі, яке стрімко трансформується в умовах євроінтеграції.

Мателешко Ю.П.

доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій УжНУ

ВРЕХІТ: МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вихід Британії з ЄС може дещо ускладнити процеси євроінтеграції України. Зокрема, Київ втратить потужного прихильника своїх європейських устремлінь всередині ЄС. Також Brexit посилить позиції євроскептиків і тих, хто активно виступає за поновлення відносин з Москвою, як всередині ЄС, так і в Україні. Вихід Сполученого Королівства може негативно позначитися на стані української зовнішньої торгівлі, яка тісно зв'язана з Європейським Союзом. В цілому, після Brexit для України збільшилися ризики залишитися на невизначений час поза увагою Євросоюзу і самої Британії. Проте позиція останніх щодо європейського майбутнього нашої країни та російської агресії залишатиметься незмінною.

Ключові слова: Brexit, Європейський Союз, Велика Британія, Україна, євроінтеграція.

Brexit can slightly complicate the European integration of Ukraine. In particular, Kyiv will lose a strong supporter of its European aspirations inside the EU. Brexit also will strengthen the positions of eurosceptics and supporters of the renovation of relations with Moscow. The exit of the United Kingdom can negatively affect the state of Ukrainian foreign trade, which is closely linked to the European Union. In general, after Brexit for Ukraine increased the risks to remain for an indefinite time without the attention of the EU and the UK. However, their position on the European future of our country and Russian aggression will remain unchanged.

Keywords: Brexit, European Union, United Kingdom, Ukraine, European integration.

23 червня 2016 року стало доленосним в історії Великобританії та всієї Європи. Протягом цього дня громадяни Сполученого Королівства на референдумі визначали не тільки майбутнє своєї країни, але і Європейського Союзу. На референдумі щодо Brexit («Br» (Британія) + «exit» (вихід)) 51,9 % учасників висловилися за вихід Великобританії з ЄС [9]. Вже 1 лютого 2017 року депутати Парламенту Сполученого Королівства в першому читанні 498 голосами проти 114 підтримали законопроект про вихід з ЄС, а 2 лютого Уряд опублікував так звану «Білу книгу» (остаточний варіант програми уряду) щодо виходу з ЄС [7]. Пізніше законопроект був схвалений обома палатами британського парламенту і 16 березня 2017 р. підписаний королевою Єлизаветою II. 29 березня 2017 року прем'єр-міністр Великобританії Тереза Мей підписала лист на ім'я глави Європарламенту Дональда Туска з повідомленням властей Європейського Союзу про початок процедури виходу Сполученого Королівства з ЄС [8]. Очікується, що переговори про вихід Великобританії з Євросоюзу триватимуть близько двох років і, таким чином, країна може покинути об'єднання в 2019 році.

Не викликає сумнівів, що з виходом Сполученого Королівства Київ втратить частину потужної підтримки своїх європейських устремлінь всередині ЄС. Великобританія, як відомо, була проти поглиблення інтеграції в рамках Євросоюзу, зате підтримувала його розширення за раху-

нок нових членів. Сполучене Королівство тривалий час є одним із ключових гравців, який підтримує європейські прагнення нашої держави. Крім того, Британія – одна з головних сил в Євросоюзі, яка виступає за збереження санкцій проти Росії. Як вважає О.Рябчин, ми втратимо одного з найсильніших друзів України в Євросоюзі, жорстка позиція якого у протидії російській агресії часто балансувала помірковану франко-німецьку позицію [5].

Як зазначає дипломат, експерт «Майдану закордонних справ» О.Хара, Великобританія як стратегічний союзник США відіграла важливу роль у формуванні єдиної позиції Вашингтона і Брюсселя щодо стримування Росії. Brexit же довірить долю європейських санкцій в руки франко-німецького тандему, в якому посилюються позиції прихильників «політики пряника». Французький сенат, наприклад, нещодавно виступив за поступове скасування санкцій. А Соціал-демократична партія Німеччини завжди критично відгукувалася про санкції. Так що без скрупульозного британського втручання, підсумовує аналітик, Росія цілком може домогтися якщо не скасування, то ослаблення санкцій. [3]. Є і протилежні думки з цього приводу. Так, на думку експерта-міжнародника А.Шелест, Brexit не змінить позиції Європейського Союзу щодо російській агресії, а тим більше не вплине на позицію Великобританії, яка була однією з найжорсткіших в ЄС щодо підтримки України [6].

Brexit посилить позиції євроскептиків і тих, хто активно виступає за «нормалізацію» відносин з Москвою, збільшить рейтинги опонентів європейської інтеграції, як всередині ЄС, так і в Україні. Антиєвропейська риторика також буде «підігріватися» російськими ЗМІ, в яких одразу після британського референдуму з'явилася ціла низка статей, присвячених цьому питанню. В одній з них зазначається, що після «витівки» Британії в Україні виникає зовнішньополітичний парадокс: влада посилено транслює ідею про європейську інтеграцію, в той час як інші країни від цього вектора відмовляються, вважаючи його дорогою в нікуди. «У Євросоюз країну обіцяли прийняти через 25 років, а тепер виходить, що раніше цього терміну не стане самого об'єднання», – зазначає автор статті [1].

Хоча експерти стверджують, що прямих наслідків цієї

події нашої країні побоюватися не варто, проте, опосередковано Brexit все-таки позначиться на стані української економіки. Справа в тому, що Україна нині пов'язана з Британією експортом сільськогосподарської продукції – кукурудзи, макухи, пшениці, меслин (пшениця, змішана з житом), соняшникової олії. У зв'язку з виходом з ЄС абсолютно очікуваним варіантом подальшого розгортання подій в країні стане масштабна політична та економічна криза, яка приведе за собою скорочення обсягів зовнішньої торгівлі. Українські ж виробники і експортери значених продуктів візьмуть на себе перший удар Brexit. Сьогодні товарообіг між державами регулюється угодою про асоціацію нашої країни з ЄС. Якщо Британія вийде з гри, українців очікує зміна умов експорту вітчизняної продукції в цю країну. Результати можуть бути невтішними для України – потенційна втрата 31,2 мільйонів доларів вітчизняного експорту. [2].

Якщо вихід Великобританії позначиться на стані всього Європейського Союзу, похитнувши і його економічний потенціал через скорочення товарообігу з цією державою, в нових умовах кардинально може знизитися попит на українську продукцію на європейських ринках. Так, за прогнозами експертів, економічний приріст ЄС встановиться на рівні катастрофічно низької позначки – не більше 0,3% за рік (на тлі сьогоднішніх дуже скромних 1,9%) [2]. Європейський Союз для України – це найбільший торговий партнер з 34% в структурі загальнонаціонального експорту. У підсумку економічне зростання нашої держави може дещо ускладнитися. Водночас, вихід Британії з ЄС не вплине на валютні резерви України. Як заявила глава Нацбанку Валерія Гонтарева, «фунт ніколи не був головною валютою партнерів України з питань торгівлі, а його частка в українських запасах мала» [4].

В цілому, після Brexit для України збільшилися ризики залишитися на невизначений час поза увагою Євросоюзу і самої Британії. Політолог і експерт по Східній Європі Андреас Умланд заявив, що «європейські політичні діячі, дипломати, журналісти та експерти будуть ще більш відволікатися від того, що відбувається в Україні і російсько-українського конфлікту» в результаті референдуму Brexit.

«Істотна частина уваги в майбутньому, в тому числі сил і ресурсів ЄС будуть поглинені побудовою нових відносин Британії з ЄС», – зазначив Умланд [4]. Безсумнівно, Brexit сформує багато внутрішніх проблем для Європейського Союзу, а це означатиме, що Україна може на деякий час зникнути з поля уваги своїх партнерів у ЄС.

Отже, для України можливий вихід Британії з Євросоюзу безпосередньо не матиме суттєвих негативних наслідків, але може дещо ускладнити процеси євроінтеграції нашої країни, а також двосторонню торгівлю та інвестиції, які поки що здійснюються за загальними європейськими правилами. Хоча Україна втратить потужного прихильника всередині ЄС, проте позиція Сполученого Королівства щодо європейського майбутнього нашої країни та російської агресії залишатиметься незмінною.

1. Андреев А. Brexit: последствия для Украины [Електронний ресурс] / Александр Андреев // Актуальные комментарии. – 2016. – 28 июня. – Режим доступа: <http://actualcomment.ru/brexit-posledstviya-dlya-ukrainy-1606281907.html>

2. Экономические последствия Brexit для Украины [Електронний ресурс] // VITANIT COMMUNITY. – Режим доступа: <http://vitanit.com.ua/blog/ekonomicheskie-posledstviya-brexit-dlya-ukrainy>

3. Купцова А. Заложники Brexit: как выход Великобритании из ЕС повлияет на Украину, Россию и Европу [Електронний ресурс] / Алина Купцова // Обозреватель. – 2016. – 24 июня. – Режим доступа: <https://www.obozrevatel.com/politics/50942-zalozhniki-brexit-kak-vyihod-velikobritanii-iz-es-povliyaet-na-ukrainu-rossiyu-i-evropejskuyu-tsvivilizatsiyu.htm>

4. Последствия Brexit для украинской валюты и экономики [Електронний ресурс] // INKORR. – 2016. – 29 июня. – Режим доступа: <http://inkorr.com/node/3001>

5. Рябчин О. Brexit без эмоций – урок та висновки для української влади [Електронний ресурс] / Олексій Рябчин // Європейська правда. – 2016. – 29 червня. – Режим доступа: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/06/29/7-051325/>

6. Brexit: последствия для Украины [Електронний ре-

сурс] // 24news. – 2016. – 25 июня. – Режим доступа: <http://24news.com.ua/15467-brexite-posledstviya-dlya-ukrainy/>

7. Brexit plan published in government White Paper [Електронний ресурс] // BBC. – 2017. – 2 February. – Режим доступа: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-38836906>

8. Brexit: UK officially on its way out of the European Union [Електронний ресурс] // BBC. – 2017. – 29 March. – Режим доступа: <http://www.bbc.co.uk/newsround/39257799>

9. EU Referendum: Results [Електронний ресурс] // BBC. – Режим доступа: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

10. Simms B. The world after Brexit. The crucial variable is not British power but the weakness of Europe [Електронний ресурс] / Brendan Simms // NewStatesman. – 2017 – 1 March. – Режим доступа: <http://www.newstatesman.com/world/europe/2017/03/world-after-brexite>

*Мельник Л.Г. д.э.н., проф.,
Дегтярева И.Б. к.э.н., доц.,
Кубатко А.В. к.э.н., доц.,
Сумский государственный
университет, г. Сумы*

ЕВРОПЕЙСКИЕ СТУДИИ И ИДЕИ «ЗЕЛЁНОЙ» ЭКОНОМИКИ В УНИВЕРСИТЕТСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

В роботі аналізується концепція формування і розвитку «зеленої» економіки в освітніх програмах підготовки фахівців у вищій школі. Розглядаються об'єктивні передумови переходу до сестейнового розвитку, які умовно можуть бути названі ресурсним і енергетичним. Аналізуються допустимі межі навантаження на екосистеми планети та проблеми, які відносять до енергетичного виміру. Подано основні принципи «зеленої» економіки.

Ключові слова: «зелена» економіка, сестейнова економіка, ресурсний вимір, енергетичний вимір, «екологічний слід», проблемно-орієнтоване викладання та навчання.

The paper analyzes the concept of 'green' economy formation and development in educational programs of higher education for training specialists. We consider the objective prerequisites for transition to sustainable development, which can be conditionally called resource and energy prerequisites. Permissible limits of pressure on planet ecosystems and problems relating to energy dimension are analyzed. It presents basic principles of 'green' economy.

Key words: 'green' economy, sustainable economy, resource dimension, energy dimension, ecological footprint, in-depth teaching and learning.

Процессы интеграции Украины в европейское образовательное пространство становятся особо актуальными в контексте Ассоциации Украина-ЕС. Одной из задач современного образовательного процесса является не только применение инновационных методов и форм обучения, например, проблемно-ориентированного подхода, но и формирование у будущих специалистов знаний о «зелёной» экономике. Изучение опыта стран Европейского Союза в формировании и развитии «зелёной» экономики будет способствовать повышению качества современного образования.

Концепция «зелёной» экономики все больше и больше получает распространение в образовательных программах подготовки специалистов в высшей школе. А подготовка высококвалифицированных специалистов, знающих особенности функционирования «зелёной» экономики, осуществляется в высших учебных заведениях.

«Зелёная» экономика – это хозяйственная система, обеспечивающая достижение целей сестейнового развития. «Зелёная» экономика – это фазовый переход к:

- новой энергетике;
- новым коммуникациям;
- новым поселениям;
- новым экономическим отношениям;
- новому стилю жизни;
- новым потребностям;
- новому человеку.

Объективные предпосылки перехода к сестейновому развитию имеют два взаимосвязанных измерения, которые условно могут быть названы ресурсным и энергетическим.

Ресурсное измерение. Ресурсная проблема обусловлена существенным превышением допустимой нагрузки на экосистемы, поддерживающие, стабильность физических условий жизни на Земле.

На сегодня производственный комплекс использует только незначительную часть добываемых природных ресурсов. Львиная доля извлекаемых из недр земли материальных компонентов (по некоторым оценкам, от 90% до 95%) возвращается в природу, однако уже в значительно более токсичном и неупорядоченном состоянии, обуславливая процессы разрушения и загрязнения природных систем.

О том, насколько объективный характер носит обеспокоенность мировой общественности проблемами глобального экологического кризиса и изменений климата, можно привести многочисленные примеры. Мы проиллюстрируем это на примере индикатора «экологического следа» (footprint) и показателями экологических порогов (по Реймерсу) [1].

Показатель «экологического следа» характеризует размер усреднённой площади нашей планеты (в глобальных гектарах) в расчете на одного жителя (или производство единицы продукции) для обеспечения необходимыми природными ресурсами и утилизации (поглощения, захоронения, очистки) образующихся отходов. По данным доклада некоммерческой организации Global Footprint Network и Всемирного фонда дикой природы (WWF) за 2014 год, уже на протяжении последних 40 лет потребление человечеством природных ресурсов превосходит способности Земли к их воспроизводству. По оценкам указанных организаций, для воспроизводства всех ресурсов, потребляемых человеком, ежегодно требуется почти полторы планеты Земля. Если быть точным, сегодня среднее значение «экологического следа» в расчёте на одного жителя планеты приближается к 2,6 глобальным гектарам при ёмкости биопотенциала планеты в 1,7 га на одного жителя [3]. Это значит, что превышение допустимого предела нагрузки на

экосистемы планеты составляет более 50%. При такой гипертрофированной нагрузке экосистемы не только начинают хуже выполнять свои функции по воспроизводству природных ресурсов и очистке загрязнений, но и сами по себе начинают разрушаться под воздействием экодеструктивного пресса, что, в свою очередь ведёт к дальнейшему замедлению их функциональной деятельности.

Выход заключается в изменении технологической основы существующего производства и переходе от субстративных к аддитивным технологиям. Первые основаны на отсеке всего лишнего в ходе производственного процесса, вторые наоборот – на добавлении лишь необходимого, что практически устраняет неизбежность отходов. Последнее обеспечивается широким внедрением 3D-принтеров. Это и есть ещё одна важнейшая инновация третьей промышленной революции. Нетрудно оценить, что потребность в сырье и материалах при таком подходе снижается в разы, а с учётом эффектов мультипликации по стадиям производства, то и на порядок.

Энергетическое измерение. Проблемы, относящиеся к энергетическому измерению, берут свои истоки в ресурсном измерении. Они являются закономерным следствием именно превышения допустимых пределов воздействия на природные системы.

В своё время советским учёным Н. Ф. Реймерсом были сформулированы экологические пороги нагрузки на природные системы. По мнению Н. Ф. Реймерса, экологическая нагрузка на биосферу планеты ещё в конце 1980-х приближалась к опасным порогам саморазрушения энергетической системы планеты (порог выхода из стационарного состояния – 0,1–1,5% от нормы; порог деградации – десяти доли и проценты от нормы) [1].

Таким образом, ключевую проблему, лежащую в основе энергетического измерения, в несколько упрощённом виде можно сформулировать следующим образом. Производство энергии на Земле достигло предела, за которым следует разрушение энергетической системы Земли – изменение климата планеты.

С учётом указанного ограничения удовлетворение энергетических потребностей растущего населения Зем-

ли может обеспечиваться только двумя путями. Первый – связан с получением энергии без увеличения её общего количества, образующегося на поверхности планеты. Второй путь основан на значительном снижении энергоёмкости процессов жизнеобеспечения человека. Первый путь обуславливает переход на возобновимые источники энергии, второй – предполагает существенное повышение энергетической эффективности процессов жизнедеятельности человека. В общей сложности существует объективная необходимость суммарно снизить энергоёмкость процессов жизнедеятельности человека не на проценты, а в разы (!) [3].

В процессе обучения важно понимать основные принципы «зелёной» экономики, которые сформулировал известный учёный Джереми Рифкин: 1) «зелёная» энергетика; 2) эффективное аккумулирование энергии; 3) формирование EnerNet – умной энергосистемы; 4) электрификация транспорта [4].

Среди ряда задач имплементации процесса Ассоциации Украина-ЕС требуются, в том числе, серьезные изменения, как в методах преподавания, так и в содержании образовательных программ высших учебных заведений. Будущие специалисты должны владеть не только понятийным аппаратом «зелёной» экономики, но и уметь решать задачи по формированию «зелёных» производств, в чем может помочь изучение в учебном процессе опыта европейских стран. Среди инновационных методов обучения актуальными являются использование проблемно-ориентированного подхода к преподаванию, деловые игры, работа креативных групп, коучинг, тематические обсуждения, разработка образовательных тренажеров, тренингов [2].

Список использованных источников

1. Реймерс Н. Ф. Природопользование : словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М. : Мысль, 1990. – 637 с.

2. Ferguson J. Inclusive perspectives or in-depth learning? A longitudinal case study of past debates and future directions in knowledge management for development / J. Ferguson // Journal of Knowledge Management. – 2016. – Vol. 20. – Issue 1. – pp.4-22, doi: 10.1108/JKM-12-2014-0513

3. IRENA (2015), REmap 2030 Перспективи розвитку відновлюваної енергетики в Україні, IRENA, Абу-Дабі [Електронний ресурс] : IRENA, Абу-Дабі, 2015. – Режим доступу: http://sae.gov.ua/sites/default/files/UKR%20IRENA%20REMAP%20_%202015.pdf.

4. Rifkin J. The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism / J. Rifkin. – New York : Palgrave Macmillan, 2015. – 336 p.

Матеріал підготовлен в рамках реалізації проекту Jean Monnet program “Using best EU practices for sustainable economy forming in Ukraine” (UBEUP) 553 185-EPP-1-2014- 1-UA-EPPJMO-MODULE)

**Melnyk T.,
Golovachova O.**

*Kyiv National University of Trade
and Economics, Department of
International Economic Relations,
19, Kyoto Str., Kyiv, Ukraine*

E-RETRAINING AS AN INSTRUMENT OF COMPETITIVENESS INCREASE IN THE LIGHT OF STRATEGIC PARTNERSHIP WITH THE EU

Article is dedicated to analysis of causes to decrease of labor productivity within Ukrainian companies and definition of preconditions for its increase. Main risks of prevalence of older age group in the structure of employees under conditions of competition intensification caused by European integration are determined. Necessity of retraining programs development for employees of different professional groups is proved. Advantages of e-retraining programs are determined. The algorithm for e-retraining implementation is proposed.

Keywords: retraining, e-retraining, productivity, technologies, management

Стаття присвячена аналізу причин зниження продуктивності праці в українських компаніях та визначенню передумов для його збільшення. Визначені основні ризики, пов'язані з переважанням старшої вікової групи в складі співробітників в умовах конкуренції та інтенсифікації ринку праці викликаних посиленням стратегічного партнерства України з ЄС. Обґрунтовано необхідність розробки програм перепідготовки для співробітників різних професійних груп. Визначено переваги дистанційних програм перенавчання. Запропоновано алгоритм реалізації дистанційного перенавчання.

Ключові слова: перепідготовка, електронне перенавчання, продуктивність, технологія, управління, партнерство з ЄС

The dynamic development of technologies necessitates a continuous training of staff and acquisition of new skills. The ability of workers to effectively and efficiently carry out its functions in the current environment is largely determined by knowledge of modern approaches to the management of business processes that have emerged and have spread due to changing conditions and size of business. The key to success is the constant expansion of the professional world and acquisition of new knowledge and skills, the use of which may positively affect the results of business activity.

For Ukraine, the problem of retraining under increasing pressure from European companies is extremely dangerous because the majority of the economically active population studied and brought up in a planned economy, hence the lack of specific knowledge necessary for quality work in market conditions (Fig. 1).

Nowadays it is often quite difficult to perform tasks on the high level for the older generation of employees what significantly reduces work productivity of even highly qualified in their subject area experts.

Active recruitment of young professionals who have acquired knowledge adequate to the requirements of modern business, can only partially solve the problem of domestic enterprises: knowledge of advanced technologies and management tools cannot fully replace practical experience and knowledge of the

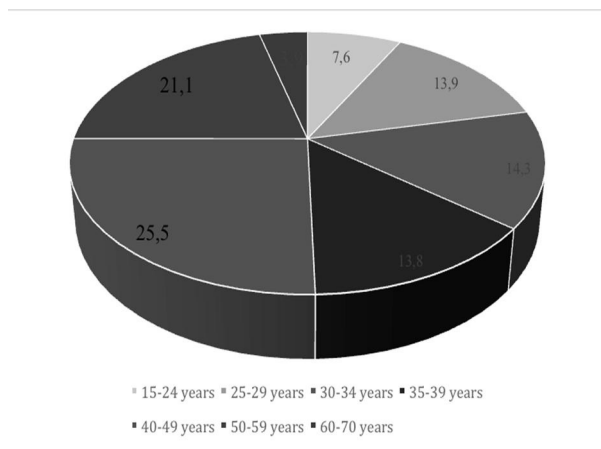

Fig. 1. Age structure of the employed population in Ukraine in 2015,%

Source: [1]

specifics that older generation of employees has. In addition, the need for social security of the economically active population that does not meet the requirements of the market will cause significant problems for the state, especially now in the face of fierce economic and political crisis. Thus, forming a retraining system is necessary to improve the quality of work in modern conditions.

Considering the age structure of the employed population by economic activity, it should be noted that the largest number of older employees is observed in such areas as maintenance, operation and control of the equipment work process, equipment and machinery assembly (53,36 %), agriculture (53,02 %), elementary occupations (48,98 %). Distinctive is the fact that a significant percentage of the economically active population aged 40-60 years is working in the field of legislation, the civil service and management positions (Fig. 2).

In our opinion, presented statistics is indicating the need for urgent search of mechanisms for retraining, especially in the key areas of the national economy. The experience of the European Union shows that in Ukraine one of the areas of retraining formation for the older age group is the implementation of distance learning. The use of modern technology will allow

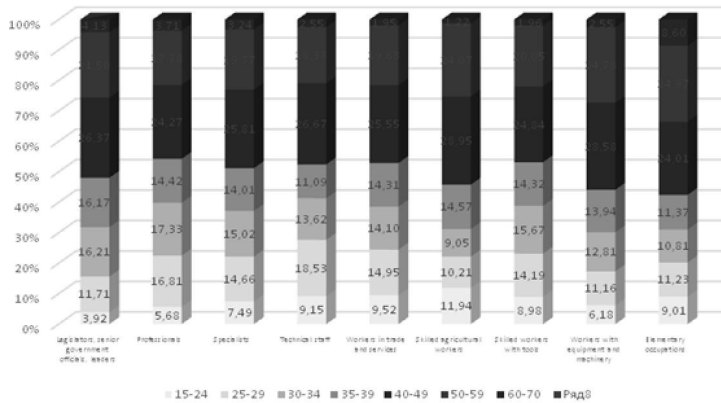

Fig. 2. The age structure of the employed population by occupational group Ukraine in 2015,%

Source: [1]

retraining while professional activities, without pauses in employment, enabling enterprises-customers only bear the costs of the salaries of teachers, avoiding expenditure on replacement of absent employees.

The implementation in practice of distance training by domestic business structures should be carried out by the algorithm presented in Fig. 3. The first stage should be the assessment of employee's knowledge of key areas for the company. However, the list of issues must contain as questions that is the basis for certain areas, so modern approaches that is used in the enterprise. It is advisable to pay particular attention for the knowledge and skills in the use of software and information technology, knowledge of marketing tools, logistics.

However at this stage it is extremely important to form the correct perception of implemented measures by employees. Knowledge assessment system should not cause negative reaction of employees, so it is necessary to conduct information activities to explain that the assessment is not to search for reasons for dismissal, but vice versa – to identify opportunities to eliminate weaknesses and to save the employee.

After a survey the choice of partner organizations that carry out staff training should be done. World practice uses several

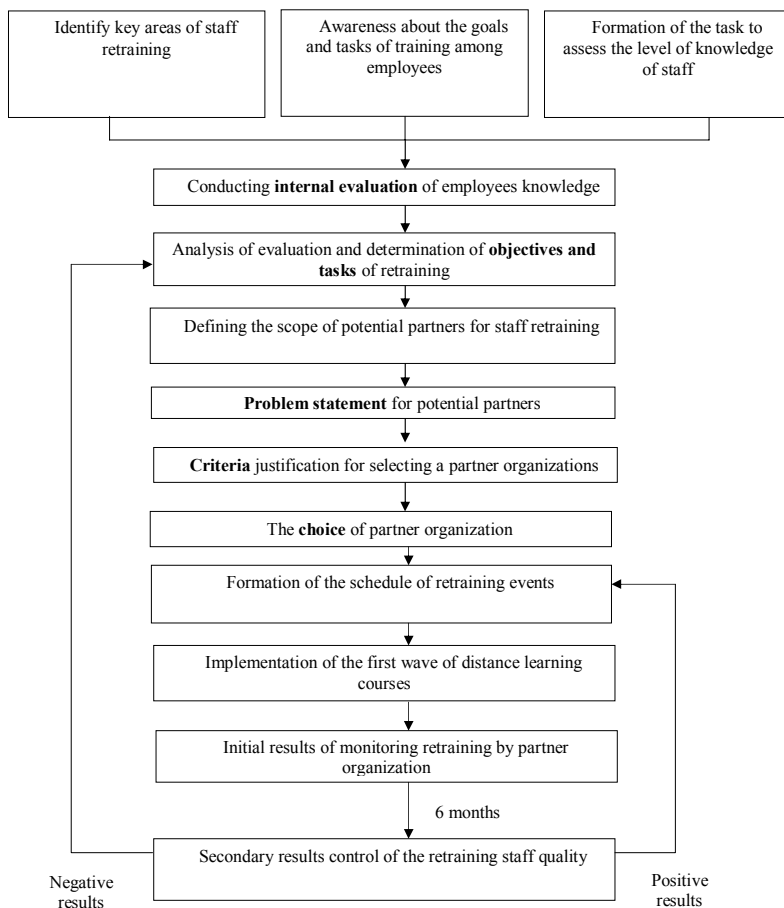

Fig. 3. Algorithms of distance staff retraining in the enterprise

Source: made by authors

alternatives that have the same level of efficiency. Retraining may be done by a higher education institution that specializes in providing educational services for enterprises in problem areas. The advantages of this alternative are traditionally respectful attitude of older workers to HEI and credibility of university professors in their eyes.

The second alternative might appeal to specialized education centers (or consulting firms), which teachers are usually experts with practical experience in a specific field. The advantage of this alternative is the high relevance of the information provided to listeners. The disadvantage here is the high price.

After selecting the partner organizations the justification criteria for selecting companies that carry out the provision of educational services should be done. The main criteria for this should include quality of service, price, and availability of adequate material and technical resources to provide services to distance learning.

After choosing a partner the educational process planning should be made, a thematic plan that includes all issues that are in the range of interests of the customer must be developed. Particular attention should be paid to forms of control of the material mastering by employees. It is important to stress that control is not formal, and must be carried out in several stages: primary - after the distance course, and secondary - held by leadership structural units and based on verification of theoretical knowledge and the results of staff after retraining. After the control results the changes into the system of distance learning should be made, and if the results are unsatisfactory it is necessary to change partners for retraining. This clause must be necessarily included in the contract.

The process of retraining should be carried out by the company on the permanent basis: the current conditions of business format is changing so rapidly that even yesterday's graduates have to refresh their knowledge constantly. The use of information technology will make learning less costly for businesses and will improve the competitiveness of domestic business under conditions of European integration.

References

1. State Statistics Service, <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Education and training in EU, http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme_en/

**Мельник Ю.В., Паламарчук Т.П.,
Пошедін О.І.**

кафедра глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Розглянуто систему стратегічного планування у сфері національної безпеки та її оптимізацію в умовах глобальних викликів та інтеграційних процесів. Визначені основні недоліки існуючої системи та запропоновано ключові напрями та шляхи оптимізації системи стратегічного планування національної безпеки України в умовах глобальних викликів та інтеграційних процесів.

Ключові слова: національна безпека України, стратегічне планування, Стратегія національної безпеки України, оптимізація, інтеграційні процеси.

The system of strategic planning of national security and its optimization in conditions of global challenges and integration processes was considered. The basic shortcomings of the existing system were defined and proposed key areas and ways to optimize the strategic planning of the national security of Ukraine in conditions of global challenges and integration processes.

Key words: national security of Ukraine, strategic planning, Strategy of national security of Ukraine, optimization, integration processes.

Необхідність формування системи стратегічного планування у сфері національної безпеки обумовлена комплексним характером сучасних загроз і докорінними змінами безпекового середовища. Відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента

України від 26.05.2015 року № 287/2015, неефективність системи забезпечення національної безпеки визнано однією з найбільших загроз національній безпеці України [1].

Для визначення шляхів оптимізації системи стратегічного планування у сфері національної безпеки необхідно визначити недоліки існуючої системи. Одним із них є певна непослідовність. Підходи до планування розвитку системи забезпечення національної безпеки України, як і її ключового елементу – сектору безпеки і оборони, на сьогодні є багато у чому застарілими і реалізуються непослідовно. Це обумовлено, зокрема тим, що відповідні процеси регулюються нині низкою нормативних документів, які не формують цілісної системи стратегічного планування і недостатньо пов'язані з бюджетним процесом. Нині правове регулювання у даній сфері здійснюється відповідно до Законів України «Про основи національної безпеки» [2], «Про Раду національної безпеки і оборони України» [3], «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [4] та «Про державні цільові програми» [5] та низки постанов Кабінету Міністрів України.

При цьому в останніх двох законах та відповідних нормативно-правових документах Кабінету Міністрів України порядок прогнозування, планування та розробки державних цільових програм у сфері національної безпеки не визначено. Не визначені також роль і місце Ради національної безпеки і оборони у цих процесах.

Одним із основних напрямів державної політики у сфері національної безпеки, яке забезпечуватиме досягнення вищезначеної мети є удосконалення державної системи стратегічного планування, створення єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони. На думку експертів, базовим принципом планування та прогнозування сфери національної безпеки має стати принцип системності, який означає, що сектор безпеки і оборони України розглядається як єдиний об'єкт прогнозування і планування [6].

Сучасний стан системи стратегічного планування у сфері національної безпеки України обумовлений: 1) недостатністю уваги до питання стратегічного планування у вказаній сфері протягом багатьох років – аж до почат-

ку гібридної війни проти України державою-агресором Російською Федерацією; 2) відсутністю єдиної державної системи стратегічного планування у сфері національної безпеки України, що призводить до нескоординованого та фрагментарного стратегічного планування, яке здійснюється кожним суб'єктом сектору окремо. Враховуючи такі чинники, як збройна агресія, що здійснюється Російською Федерацією та носить характер довгострокової загрози національній безпеці держави, обмеженість фінансових ресурсів, які виділяються в Державному бюджеті України на забезпечення потреб безпеки та оборони, а також з огляду на тенденції формування нестабільної геополітичної ситуації довкола України, можна зробити висновок про наявність гострої необхідності запровадження комплексного механізму регулювання процесу стратегічного планування у сфері національної безпеки України.

Надзвичайно актуально зауважити, що важливу роль в системі стратегічного планування у сфері національної безпеки України відіграють підприємства військово-промислового комплексу, особливо в умовах військової агресії, проведенні антитерористичної операції на сході України. Спостерігається прямий зв'язок між ефективним стратегічним плануванням своєї діяльності підприємствами оборонного призначення та підвищенням рівня національної безпеки України. Актуальність і важливість цього питання підтверджує той факт, що План дій у сфері європейської оборони, який був затверджений Європейською Комісією 30 листопада 2016 року [7]. У Плані наголошується, що оборонно-промисловий сектор має стратегічне значення не тільки для безпеки, але й є важливою рушійною силою європейської економіки. Важливим є те, що розвиток оборонного сектору відбувається у довгостроковій перспективі і передбачає високі ризики, оскільки оперативні потреби можуть змінитися протягом розробки продукту. Це означає, що оборонні компанії не будуть вкладати гроші у військові технології без зобов'язань з боку органів державної влади щодо їх придбання. Отже, можна зробити висновок, що важливим фактором розвитку оборонної промисловості є гарантовані державні замовлення.

Першочерговим постає питання планування поліпшення

якості інтелектуально-кадрових ресурсів системи державного управління, забезпечення їх професійного розвитку, що зумовлено потребою у висококваліфікованих кадрах, компетентних управлінцях з інноваційним мисленням, здатних до відповідального прийняття управлінських рішень.

Фахівці, робота яких пов'язана з експертно-аналітичною, консультативно-дорадчою та організаційно-розпорядчою діяльністю у сфері забезпечення національної безпеки повинні глибоко розуміти процеси, що відбуваються в суспільстві та основні завдання України в контексті європейської інтеграції, уміти оперативного ухвалювати управлінські рішення, у тому числі в умовах невизначеності та нестачі часу, зважаючи на значну кількість чинників, іноді досить суперечливих.

Важливе значення в процесах модернізації підготовки фахівців для системи забезпечення національної безпеки України має необхідність подальшої адаптації системи підготовки фахівців до європейських стандартів, упровадження в практику державного управління стандартів реальної демократії.

З початком демократичних перетворень в Україні, перед країною відкрились перспективи самостійно розвивати шляхи інтеграції у європейський економічний, соціальний, безпековий простір. Тому ключовими напрямками оптимізації системи стратегічного планування у сфері національної безпеки є осмислення місії українського суспільства в умовах глобалізації, в контексті якої головне – це вироблення власної, адекватної українським вимогам, моделі сучасної політики, завдяки якій Україна стане повноправним учасником обмінів між європейськими державами. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. А тому перед нашою державою постають певні завдання: проводити економічну й енергетичну політику в союзі зі Західними державами, домогтися зростання західних інвестицій і більшої присутності західних компаній на українському ринку, збільшення інвестиційної привабливості України, кращі перспективи приєднання до ЄС, прискорення ринкових реформ, ближчі та взаємокорисні відносини із західними сусідами, участь у процесах регіональної та континентальної інтеграції. Най-

вагомішою є реформа системи національної безпеки і оборони, антикорупційна реформа та оновлення влади, судова реформа, та правоохоронної системи.

Отже, оптимізація системи стратегічного планування у сфері національної безпеки України не лише дає змогу нашій державі протистояти сучасним викликам та загрозам, розвивати її військовий потенціал, а й посилить її позиції на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” № 287/2015: Указ Президента України [від 26 травня 2015 р. № 287/2015] // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/2-87/2015>

2. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964-IV від 19 червня 2003 24 червня 2004 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/964-15>

3. Закон України “Про Раду національної безпеки і оборони України” № 183/98-ВР від 05 березня 1998 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>

4. Закон України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” № 1602-III від 23 березня 2000 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

5. Закон України “Про державні цільові програми” № 1621-IV від 18 березня 2004 року // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/1621-15>

6. В.Х. Аскарів, С.С. Масловський. Нові підходи до організації системи оборонного планування в Збройних Силах України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://defpol.org.ua/site/index.php/ru/arhiv/obonoglyad/1709-2010-04-08-10-45-34>

7. European Defence Action Plan. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20372>

Митюшкина К.С.

*к.э.н., доцент, доцент кафедры
экономики и международных
экономических отношений
Мариупольского государственного
университета*

МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ СО СТРАНАМИ ЕС

The issues of interregional cooperation between Ukraine and the European Union countries on an example of cooperation with Poland are considered. The necessity of further cooperation between the two countries through enhanced trade and social and cultural relations is proved.

Keywords: interregional cooperation, border regions, integration processes.

Розглянуто питання міжрегіонального співробітництва України з країнами ЄС на прикладі співробітництва з Польщею. Доведено необхідність подальшого співробітництва між країнами на основі посилення торговельних та соціально-культурних зв'язків.

Ключові слова: міжрегіональне співробітництво, прикордонні регіони, інтеграційні процеси.

Современные международные отношения характеризуются достаточно интенсивными интеграционными процессами, среди которых важную роль играет межрегиональное и приграничное сотрудничество. Украина благодаря выгодному геополитическому положению имеет большие потенциальные возможности развития таких форм, поскольку 19 регионов (областей) страны являются пограничными, а внешняя граница является самой протяженной среди европейских стран. Поддержка межрегионального сотрудничества приграничных регионов является инструментом социально-экономического развития регионов и смягчения территориальных диспропорций.

С расширением Европейского Союза и углублением интеграционных процессов в Украине обострились проблемы, касающиеся трансформации социально-экономической системы и общественно-политического строя. Указанное вызывает необходимость поиска путей реформирования экономических связей Украины с членами ЕС, прежде всего с Польшей, которая определена стратегическим партнером, что предполагает тесное и широкое двустороннее сотрудничество.

Межрегиональное сотрудничество отдельными учеными определяется как сотрудничество между региональными и местными властями преимущественно в отдельных секторах экономики и при участии лишь некоторых субъектов [1]. Однако для определения понятия «межрегиональное сотрудничество», следует обратиться к Протоколу № 2 Европейской Рамочной конвенции о приграничном сотрудничестве территориальных сообществ и властей. В ст. 1 этого документа установлено, что под «международным сотрудничеством» следует понимать любую совместную деятельность, направленную на формирование отношений между территориальными общинами или властями двух или более Договаривающихся Сторон, кроме отношений трансграничного сотрудничества между соседними властями, включая заключение соглашений о сотрудничестве с территориальными общинами или властями других государств [2].

Именно поэтому понятие межрегионального сотрудничества целесообразно использовать в тех случаях, когда речь идет о сотрудничестве регионов, не являющихся непосредственными соседями (как в случае еврорегионов «Карпатский» и «Буг»), но имеющими общие интересы на двустороннем уровне.

Рассматривая необходимость активизации межрегионального сотрудничества Украины с европейскими странами, следует акцентировать внимание на возможности углубления сотрудничества с Республикой Польша, расширение орбиты партнерства с которой является приоритетным направлением внешней политики страны.

Геополитическое положение Украины и Польши, территориальная близость, традиционные экономические связи

и взаимный интерес создали благоприятные предпосылки для того, чтобы торгово-экономические отношения между Украиной и Республикой Польша получили качественно новое измерение.

Экономические отношения между Украиной и Польшей регулируются межгосударственными соглашениями (около 200 сделок) и охватывают главные вопросы, связанные с экономическим сотрудничеством, охраной инвестиций и противодействию двойному налогообложению, а также рядом межгосударственных соглашений, которые касаются отдельных вопросов сотрудничества [3; 4].

Украинско-польские межрегиональные отношения имеют определенные этапы и циклы развития. Для них характерны периоды активизации, торможения, поисков компромиссов и определенного охлаждения. Это связано как с внутренним развитием украинского и польского обществ, так и с внешними факторами: мировой конъюнктурой, позицией ведущих западных государств в отношении тех или иных событий в мире и их влиянием на внешнюю политику Украины и Польши.

Республика Польша является крупнейшим торговым партнером Украины среди стран Центрально-Восточной Европы и занимает четвертое место по объемам взаимной торговли. Комментируя изменения внешнеторгового оборота между Украиной и Польшей, следует отметить, что в период 2004-2008 годов происходило стабильное наращивание торговых отношений, пик которых пришелся на 2009 (максимальный уровень экспорта 2338 млн. долл. США и импорта – 6436,7 млн. долл. США [5]. Мировой финансовый кризис негативно отразился на внешней торговле стран, что выразилось в падении показателей на 48% по экспорту и 46% по импорту. По состоянию на 2014 г. практически удалось восстановить внешнеторговый оборот до докризисного уровня.

Кроме направлений торгового и инвестиционного сотрудничества между странами, стратегически важно развивать и другие направления, а именно углублять межрегиональное сотрудничество в системе образования. Как указано в статьях 14 и 15 Договора между Украиной и Республикой Польша о добрососедстве, дружественных отношениях

и сотрудничестве, стороны будут способствовать развитию сотрудничества между школами, другими учебными заведениями и научными учреждениями, в том числе в области обмена научными работниками, преподавателями, студентами, аспирантами и стипендиатами, а также осуществлению совместных научно-исследовательских работ. Стороны будут способствовать сотрудничеству в области образования, в том числе изучению польского языка в Украине и украинского языка – в Республике Польша в школах и других учебных заведениях, а также за их пределами [5].

Кроме основного договора, отношения Украины и Польши в сфере образования регламентируются еще рядом документов, а именно: Соглашение между Правительством Украины и Правительством Республики Польша о сотрудничестве в области культуры, науки и образования (подписано 20 мая 1997), двустороннее Межправительственное соглашение (25 ноября 2009) об обучении граждан Украины в Европейском колледжиуме в Натолине (Варшава), а также дополнения к нему от 17 декабря 2014 г.; Соглашение о сотрудничестве в области образования между Министерством образования и науки Украины и Министерством национального образования Республики Польша (19 января 2015) проект соглашения о создании Украинско-польского Совета обмена молодежью. Документ, в частности, предусматривает ежегодно финансирование польской стороной стипендий на подготовку украинских специалистов по вопросам европейской интеграции.

Итак, развитию межрегионального сотрудничества, в том числе торговой деятельности как промышленных предприятий, так и предприятий непромышленного сектора должны способствовать действия региональных органов власти, которые должны создать: государственный информационный портал в сфере межрегионального сотрудничества; обеспечивать инвестиционную поддержку межрегиональных проектов; проводить мероприятия с целью налаживания деловых контактов; создать специализированные структуры в системе органов власти (вроде созданного в Днепропетровской областной государственной администрации Координационного совета по вопросам ускорения евроинтеграционных процессов), которые

будут отвечать за развитие и координацию межрегиональных связей; проводить семинары по вопросам межрегионального сотрудничества.

Таким образом, предпринимательство, бизнес-структуры и общество в целом должны рассчитывать на содействие органов государственной власти в организации и осуществлении межрегионального сотрудничества.

Список использованных источников:

1. Матеха А.С. Методи підвищення ефективності міжрегіонального економічного співробітництва. [Електронний ресурс] / А.С. Матеха // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 2, Т. 2. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua.

2. Лагно В.Т. Розвиток міжрегіонального співробітництва України та країн ЄС [Електронний ресурс] / В.Т. Лагно. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua

3. Kamiński A.Z. Stosunki polsko-ukraińskie: raport / A.Z. Kamiński, J. Kozakiewicz. – Warszawa: CSMISP, 1997. – 58 s.

4. Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №43. – С. 613.

5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Молодцов О.В.

професор кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу, д.н. держ. упр., доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ЄВРОПЕЙСКУ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНИ

У тезах розкрито концептуальне розуміння проблеми формування європейської інституціональної ідентичності

України з погляду понять інституціональної матриці, інституціональної культури та інфраструктури культурно-інституціональної ідентичності держави.

Ключові слова: європейська інституціональна ідентичність, інституціональна матриця, інституціональна культура, інфраструктура культурно-інституціональної ідентичності держави.

In theses revealed a conceptual understanding of the formation of European institutional identity of Ukraine in terms of institutional matrix concepts, institutional culture and institutional infrastructure of cultural identity of the state.

Keywords: European institutional identity, institutional matrix, institutional culture, institutional infrastructure of cultural identity of the state.

Європейська ідентичність може розглядатись у різних контекстах. Підходи та визначення цього поняття залежать від конкретних дослідницьких завдань, що, продемонстровано у деяких наукових працях [1]. Ми плануємо розкрити концептуальне розуміння європейської інституціональної ідентичності України. Під останнім поняттям ми будемо розуміти ступінь подібності українських інституціональних (публічно-управлінських та суспільних практик) відповідним європейським практикам, які визнані такими, що здійснюються на високому рівні інституціональної культури. Відсутність подібних практик такого рівня інституціональної культури в Україні засвідчують про несформованість інституціональної ідентичності європейського типу. Розуміння цієї проблеми у поняттях інституціональної парадигми, на наш погляд, створює системну основу для проведення в Україні більш ефективних інституціональних реформ.

Розглядаючи феномен європейської інституціональної ідентичності України, ми маємо пам'ятати, що подібність інституціональних практик може виникнути за умови подібності соціальної структури, культурних та інституціональних традицій та практик, які завжди мають певний динамічний історичний контекст. Вже на цьому рівні аналізу можна дійти висновку щодо великого розриву в

ідентичності Європи та України, усунення якого потребуватиме довготривалого історичного періоду. Тому, можливо, слід було б віддати перевагу терміну «ідентифікація», враховуючи статичність терміну «ідентичність».

Ідентифікація, результатом якої має бути ідентичність, охоплює динамічні, процесуальні аспекти її формування. Вони потребують синтезу різних ідентифікацій, з якими стикається людина – від ідентифікації з окремими людьми, з малими і великими соціальними спільнотами, до інтеграції в інституціональну систему ідентичності, сформовану в межах певної території (країни, сукупності країн, інституціональні практики яких є або поступово стають подібними). Слід пам'ятати, що вся система в цілому, а не окремі інститути, підтримує інституціональні практики та їх подібність.

Якщо такий системний зв'язок відсутній, то замість інституціональних практик європейського типу, ми отримуємо їх симулякри. Наприклад, замість ринку формується квазіриннок (базар), замість економічної конкуренції – монополія та економічна корупція, замість політичної конкуренції – безідейність (безідеологічність) і політична корупція, замість публічно-приватного партнерства – патрон-клієнтелізм й так далі. Симулякри можуть виникати на шляху пошуку європейської ідентичності за різними напрямками інституціонального проектування. Для характеристики цієї ситуації цілком адекватним, на наш погляд, є поняття інституціонального хаосу. У той же час будь-який прогрес можливий лише як розвиток порядку, а не хаосу (О.Конт). Спочатку порядок – потім прогрес. Тобто, формуванню європейської інституціональної ідентичності має передувати інституціональний порядок.

Шлях до цього лежить через осмислення сучасного суспільства як складної системи, якій властиві не тільки загальні ринкові закони та раціональні мотиви, але й закономірності психологічних, ментальних, генетичних, інерційних та інших процесів. Інституціональну сутність цих процесів можна відобразити, користуючись поняттям інституціональної матриці, сутність якої детально розкрито у роботі С. Кирдиної [2]. Можна виділити три конотації цього поняття. Перша конотація полягає у представленні

інституціональної матриці як культурно-інституціонального генотипу (чи надцивілізаційного коду), друга – як архетипу суспільно-історичного розвитку, третя – як моделі базових інститутів.

Перша конотація, що представляє інституціональну матрицю як культурно-інституціональний генотип суспільства, вказує на фундаментальну роль культури та цивілізації у функціонуванні того чи іншого соціуму. Культура зберігає і передає особливості певного соціуму, а також забезпечує в межах і разом з цивілізацією його етноісторичну цілісність. Інституціональна культура як спосіб діяльності (чи технологія), визначає особливості соціуму в освоєнні навколишнього (матеріально-технологічного) середовища та його можливостей адаптації до змін на даному етапі цивілізаційного розвитку в даних умовах. При встановленні зв'язку між поняттям інституціональної матриці з інституціональною культурою, ми обов'язково маємо відрізнити її від загальної культури як світосприйняття.

Й, у цьому випадку, ми небезпідставно можемо говорити про інституціонально-культурний генотип суспільства, який історично не змінюється, як, в принципі, не змінюється його цивілізаційний код. Але між цивілізацією як культурним кодом та культурно-інституціональним кодом є суттєва різниця. Так, наприклад, Україна є європейською державою за ознаками культурної та цивілізаційної спорідненості, зокрема в частині християнського світосприйняття. Але за критерієм культурно-інституціонального фактору, який, визначається матеріально-технологічним середовищем, вона відноситься до іншого соціального простору з іншими базовими інститутами та інституціональною траєкторією розвитку.

Без розуміння інституціонально-матричного компонента неможливо зрозуміти особливості механізмів відбору інститутів в Україні та їх функціонування, причини успішності чи неуспішності їх місії. Так само безперспективним може виявитись проектування інституціонального розвитку з погляду формування європейської ідентичності. Так, наприклад, в якості інструменту європеїзації для сфери публічного управління пропагується інституціональна практика «доброго місцевого та регіонального врядуван-

ня», яку тим не менш не вдається реалізувати в Україні вже більше десятка років, не зважаючи на її офіційне визнання та декларації щодо готовності до її впровадження [3].

Інституціональна ідентичність України може бути сформована на основі встановлення логічного зв'язку по лінії: «суспільство – культура – соціальні інститути – інституціональні практики – соціальні страти – організації – малі групи – індивід». У цьому логічному ланцюгу, слід виділити, як значущі, такі основні елементи інфраструктури, у якій стає можливим формування європейської інституціональної ідентичності України: спільна історична пам'ять, цивілізований ринок, чесна конкуренція, рівноправне партнерство влади та бізнесу, корпоративне мислення, спільні стандарти демократії та «доброго врядування», спільний наднаціональний культурно-символічний простір, спільний інформаційно-комунікативний простір, гомогенність освіти, єдине (толерантне) сприйняття багатокультурності та національних ідентичностей. Подібна культурно-інституціональна інфраструктура не сформована в Україні. Немає переконливих успішних прикладів цього процесу. Потрібно спочатку сформувати інфраструктуру внутрішньодержавної, вже потім європейської ідентичності. Творення внутрішньодержавної ідентичності України знаходиться ще в ембріональній фазі. Свідченням цього є зокрема культурно-символічна, інформаційно-комунікаційна та ментальна диференційованість регіонів України, яка загрожує регіональному роз'єднанню України.

У цьому плані справедливо стверджувати, що існуючі в кожному суспільстві інститути мають забезпечувати згуртування суспільства в державу-націю. Аналіз цих питань, зрозуміло, потребує додаткового аналізу. Вищевикладене орієнтує нас на необхідність чіткого виділення проблеми культурно-інституціонального уподібнення європейських та українських практик. Мета такого уподібнення полягає не тільки у європейські орієнтованих законів, але й у піднятті соціокультурного рівня інституціоналізації політичних, економічних, правових та інших практик згідно з європейськими зразками. Після тривалого періоду трансформаційних перетворень в Україні стає зрозумілим, що

ігнорування інституціонально-матричного фактору веде до принципово неправильного розуміння функціонування всього інституціонального механізму, а в реальній практиці до створення інститутів-симулякрів в різних сферах суспільної діяльності.

Література

1. Пелагеша Н. Є. Українська національна ідентичність: шляхи європеїзації / Н. Є. Пелагеша // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3 (8). Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/8/9.pdf>. – Назва з екрану.

2. Кирдина С. Г. Институциональные матрицы и развитие России: введение в X-Y-теорию. Издание 3-е, переработанное, расширенное и иллюстрированное. — СПб. : Нестор-История, 2014. – 468 с.

3. Утрехтська декларація про добре місцеве та регіональне врядування в неспокійний час: проблеми змін Рада Європи; Декларація, Міжнародний документ від 17.11.2009. – Електронний ресурс : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_a16. – Назва з екрану.

Музиченко Г. В.

професор кафедри політичних наук і права Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (м. Одеса), доктор політичних наук, професор

ВІДПОВІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ЄВРОПЕЙСЬКИМ ВИМОГАМ

Розглядається відповідність стан державного фінансування регіонального розвитку в Україні в контексті вимог регіональної політики Європейського Союзу. Доведена за-

лежність регіонального розвитку в Україні від бюджетного регулювання шляхом надання міжбюджетних трансфертів та наповнення доходної бази місцевих бюджетів. Останні потребують найбільшої уваги, оскільки децентралізаційні процеси посилюють відповідальність місцевих органів влади за розвиток територій.

Ключові слова: державне фінансування, регіональний розвиток, місцеві бюджети, міжбюджетні трансферти

The state of public funding for regional development in Ukraine in the context of the requirements of the regional policy of the European Union is considered in the article. It is proven the dependence of regional development in Ukraine on budget management by providing intergovernmental transfers and filling the revenue base of local budgets. The last ones require the most attention as decentralized processes have increased the responsibility of local authorities for the development of territories.

Keywords: public finance, regional development, local governments, intergovernmental transfers

Регіональна політика є актуальним напрямом державної політики України з моменту проголошення незалежності держави, що викликано і потребами подолання розбіжностей в розвитку окремих територій, а також необхідністю відповідати стандартам регіональної політики ЄС, до лав як Україна прагне приєднатися.

За 27 років реформування регіональної політики в Україні було чимало концепцій, програм, проектів, однак всі вони розроблялися у відповідності до змін світових та європейських орієнтирів розвитку. Змінювалися орієнтири, пріоритети, структурні фонди, інструменти, однак, за всіх часів було зрозумілим те, що без відповідної фінансової підтримки ефективної регіональної політики досягти важко.

У країнах ЄС спрямованість на державне фінансування соціально-економічного розвитку регіонів має на меті зміцнення економічної та соціальної інтеграції шляхом подолання диспропорцій між рівнями розвитку різних регіонів.

Регіональна політика ЄС спрямована на те, щоб допомогти кожному регіону розкрити свій повний потенціал через підвищення конкурентоспроможності та рівня соціально-економічного розвитку найбідніших регіонів за рахунок стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в регіонах, підвищення доступності, надання якісних товарів та послуг, збереження навколишнього середовища, заохочення інновацій та підприємництва, створення нових робочих місць, а також подолання регіональної нерівності.

Темпи зростання та структура доходів місцевих бюджетів у різних країнах світу суттєво відрізняються, віддзеркалюючи ступінь фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, а також залежність регіонів від коштів із державного бюджету.

Аналіз структури доходів місцевих бюджетів сучасних європейських країн дає підстави вважати, що бюджетна система України має багато спільного з аналогічними системами таких унітарних країн, як Естонія, Ісландія, Данія, Норвегія, Фінляндія та Швеція, а також Швейцарії – держави з федеральним (конфедеративним) устроєм. Спільною рисою названих країн є незначна частка податків на майно та на споживання в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів, а також відсутність інших податків у формуванні доходів бюджетів. В Україні ж, як зазначає Т. А. Коляда, навпаки, понад 27% податкових надходжень місцевих бюджетів становлять інші податки, що більшості бюджетних систем європейських країн не властиво. Варто звернути увагу й на те, що лише Естонія, Данія та Норвегія мають порівняну з Україною частку податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів, у інших країнах цей показник набагато вищий [1].

Внаслідок податкових новацій, запроваджених в українську практику в ході децентралізаційних процесів, відбулися суттєві зміни у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів України. Це сприяло диференціації джерел податкових надходжень до місцевих бюджетів та скороченню частки інших податкових надходжень до 16%. За таких умов, структура податкових надходжень місцевих бюджетів України набула більше спільних рис з Польщею.

З огляду на зазначене та істотне зменшення частки податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів у нашій державі (з 59,3% у 2001 році до 33,4% у 2015 році), для досягнення реальної фінансової незалежності останніх необхідно знайти додаткові податкові джерела формування їхніх доходів [2].

Вітчизняна система формування доходів місцевих бюджетів, зокрема умови та порядок надання міжбюджетних трансфертів, не стимулює керівників органів місцевого самоврядування підвищувати власні доходи місцевих бюджетів, не сприяє пошуку додаткових резервів та залученню альтернативних джерел формування бюджетних ресурсів, натомість формує в місцевій еліті споживацькі настрої. Так, частка офіційних трансфертів у сукупних доходах місцевих бюджетів в Україні перевищила 50% та має тенденцію до збільшення. За 2007-2015 роки вона зростає майже на 13,6% (з 45,5% до 59,1%), а порівняно з показником 2001 року – майже удвічі (з 29,2% до 59,1%).

У 2015 році відбулися істотні зміни у підходах до надання дотацій і субвенцій місцевим бюджетам та методиці їх розрахунку, що знайшло свій прояв у зміні структури офіційних трансфертів. Так, суттєво зменшилася порівняно з 2014 роком частка дотації вирівнювання з державного бюджету (з 46,3% до 3,0%) та додаткової дотації з державного бюджету на вирівнювання фінансової забезпеченості (з 3,0% до 1,2%), які зараз мають назву базової та стабілізаційної дотації відповідно. Та навпаки відбулося зростання майже вдвічі (на 43%) частки субвенції на здійснення державних програм соціального захисту з 49,3% до 92,3%. Основна причина переорієнтації видів надання трансфертів з державного бюджету до місцевих – з дотації на субвенцію – полягає у цільовому призначенні цих коштів та необхідності їх повернення у разі невиконання відповідних зобов'язань. Так, дотація надається для фінансування поточних витрат органів місцевого самоврядування у разі недостатності коштів місцевих бюджетів на виконання власних повноважень. Що стосується субвенції, то вона надається під конкретний проект та передбачає обов'язкове цільове використання коштів. Таким чином, можна вести мову про поси-

лення відповідальності органів місцевої влади за цільове використання коштів, наданих з державного бюджету, у вигляді офіційних трансфертів.

Сьогодні жителі будь-якої територіальної громади в Україні отримують однакові гарантовані державою суспільні послуги. В унітарній країні такий підхід є виправданим і цілком логічним, проте в довгостроковій перспективі він породжує напругу в міжбюджетних відносинах, формує споживацькі настрої у суспільстві, зокрема на місцевому рівні, та посилює диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів (територіальних громад), про що свідчить зростання частки дотації вирівнювання з державного бюджету в структурі трансфертів до місцевих бюджетів. При цьому допомога, яку регіони потребують з державного бюджету, значно більша за його можливість. У цьому полягає одна з головних проблем міжбюджетних відносин, яка ускладнюється множинністю фінансових потоків у обох напрямках (дотації, субвенції, взаємні розрахунки, інвестиційні та кредитні програми та інше).

Література

1. Коляда Т.А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : [монографія] / Т.А. Коляда. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. – 396 с.
2. Музиченко Г. В. Бюджетне фінансування регіонального розвитку України в контексті вимог регіональної політики ЄС / Г. В. Музиченко. – в збірці: Європейська інтеграція в контексті світових глобалізаційних процесів: матеріали наук.-практ. конф., 15 груд. 2016 р. ; за заг. ред. М. М. Іжі, В. М. Кривцової. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – С. 214-216.
3. Регіональна політика Європейського Союзу : підручник / [за ред. Віктора Чужикова]. – К.: КНЕУ, 2016. – 495 с.

Ніколенко Т.І.
*Маріупольський державний
університет*

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ІНОЗЕМНУ ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

У тезах проаналізовано особливості іноземної інвестиційної діяльності України в умовах євроінтеграційних процесах; визначено перспективи розвитку прямого іноземного інвестування України; проаналізовано географічну структуру іноземного інвестування в країну; визначено основні напрямки активізації залучення ПІІ.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, євроінтеграція, інвестиційний розвиток, інтеграційні процеси.

The peculiarities of foreign investment activities of Ukraine in terms of European integration processes are analyzed; the prospects of foreign direct investment in Ukraine are defined; the geographical structure of foreign investment to the country is assessed; the main directions of FDI attraction activation are determined.

Keywords: foreign direct investment, European integration, investment development, integration processes

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується поширенням та поглибленням інтеграційних процесів, що впливають на напрямки та особливості зовнішньоекономічної діяльності всіх країн світу. Європейський Союз на сьогодні є одним з найкрупніших інтеграційних угруповань, що підштовхує багатьох країн до розвитку співробітництва з даним угрупованням. Що стосується України, то слід зазначити, що стратегічною метою української зовнішньоекономічної політики є активне залучення країни до європейських інтеграційних процесів.

Євроінтеграційний вибір України оказує дуже великий вплив на вусі види діяльності в тому числі і на інвестицій-

ний розвиток, якому приділяється значна увага, так як на сьогодні одним з найважливіших факторів забезпечення сталого розвитку країни є залучення та ефективне використання інвестиційних ресурсів.

Сьогодні залучення прямих іноземних інвестицій є особливо важливим завданням у контексті трансформаційних змін економіки України, її реструктуризації та інтеграції в Європейський Союз. [1]

Аналізуючи динаміку надходження прямих іноземних інвестицій в Україну в останній період, слід зазначити що з 2006 р. по 2013 р., відбувалося зростання обсягів ПІІ на 174,5%. Після кризи 2008-2009 року, спостерігався певний бум інвестування, так як іноземні інвестори розпочали реалізовувати на території України ряд інвестиційних проєктів. Однак, вже у 2014 р. дана тенденція йде на спад, і продовжується до 2016 р., за цей період обсяг прямих іноземних інвестицій скоротилися на 25,4%. [2]

Що стосується 2016 року, то слід зазначити що ситуація дещо змінилася і активність залучення іноземних інвестицій в українську економіку підвищилась порівняно з попереднім роком на 17%, тобто іноземні інвестиції склали 405,8 млн.дол., але попри зростання у 2016 році, ПІІ все ще не досягнули рівня 2013року. (Рис.1.) [3].

Ситуація, яка спостерігається сьогодні в сфері іноземного інвестування України, обумовлена як зовнішніми так і внутрішніми факторами. Серед найбільш вагомих чин-

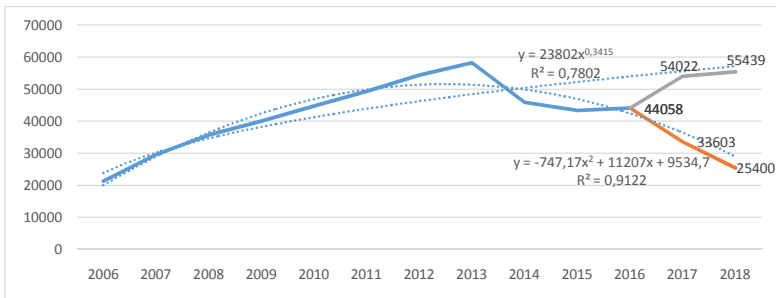

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну у 2006-2016 рр. (млн. дол.)

ників, що негативно вплинули на надходження іноземного капіталу в економіку країни це перш за все незначні темпи росту економіки, втрата конкурентних переваг перед Китаєм на ринку сталі, як наслідок втрата азійського та частки російського ринку, а також значна девальвація гривні, високий податковий тиск, недосконале інвестиційне законодавство, бюрократизм і корупція, військові дії у східному регіоні та анексія АР Крим.

Для визначення перспектив розвитку прямого іноземного інвестування в Україні було побудовано прогнозну модель на період 2017-2018 рр., яка показала що є два варіанти розвитку ситуації. Перший варіант демонструє, якщо економічна та політична ситуація в країні залишиться незмінною, то прогноз буде приймати негативний характер та обсяги прямих іноземних інвестицій будуть лише скорочуватися (у 2018 р. обсяг ПІІ буде складати 25400 млн. дол.). Другий варіант показує, якщо відбудеться поліпшення ситуації, а саме зупиниться скорочення обсягів промислового виробництва, що призведе до збільшення експорту країни, зростуть бюджетні та валютні надходження, зменшиться рівень безробіття, збільшиться банківське кредитування, завершиться військовий конфлікт на Донбасі та на ряду з цим буде проводитись політика стимулювання припливу іноземних інвестицій в країну, то прогноз буде приймати позитивний характер, і обсяги інвестицій будуть стрімко зростати (у 2018 р. обсяг ПІІ буде складати 55439 млн. дол.). (рис.1)

Що стосується географічної структури іноземного інвестування України, то слід зазначити що за 10 років (2006-2015рр.) кількість країн світу, які бажають вкладати капітал в українську економіку зросла на 40 країн (94 країни у 2005 р., 134 країни у 2015 р.). В 2016 році надходження прямих інвестицій здійснили інвестори з 77 країн світу, що на 57 країн менше ніж у 2015р. [2] Оцінка інтенсивності структурних зрушень показала, що географічна структура прямих іноземних інвестицій України за 2006-2016 рр. змінилася в середньому на 5,15 %.

Необхідно також відзначити, що Україна, вступаючи у світові інтеграційні процеси взаємодії, приділяє значну увагу співробітництву з регіонами світу. Пріоритетним

напрямок цього є співпраця з ЄС, про що свідчить той факт, що у 2016 році більшу частку інвестицій України становлять інвестиції з ЄС і складають 1972,0 млн.дол., або майже 45% загального обсягу вкладень, а саме з Кіпру, Нідерландів, Німеччини, Австрії, Великої Британії. Варто відмітити, що близько 25% прямих іноземних інвестицій країни надходять з Кіпру, лідерство якого в першу чергу зумовлено спрощеною системою оподаткування.

Таким чином, проаналізувавши особливості розвитку прямого іноземного інвестування в Україні, слід зазначити, що прямі іноземні інвестиції з країн Європейського Союзу займають достатньо велику питому вагу в загальному обсязі ПІІ України та мають важливе значення для економіки України.

Розширення товарообігу між Україною та ЄС на основі створення Зони вільної торгівлі, в рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, мають реально поліпшити інвестиційний клімат країни та стати значним поштовхом для більш активного інвестування з боку європейських країн в українську економіку. Все це буде сприяти подальшому розвитку провідних галузей української промисловості на основі їх реструктуризації та модернізації, що призведе до підвищення конкурентоспроможності товарів вітчизняного виробництва на зарубіжних ринках, а також до інтенсифікації розвитку двосторонніх економічних відносин між Україною та Європейським Союзом

Список літератури:

1. Лугова М. Реформування інвестиційної політики у контексті європейської інтеграції. – Режим доступу: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/4688/3/nv_snu20-13_10.pdf
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Прямі іноземні інвестиції – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finpost.com.ua/news/2098>

Omelyanenko V.A.
PhD, Prof. Assistant,
Sumy State University, Ukraine

**GENERAL ISSUES OF EUROPEAN STUDIES
APPLICATION FOR THE INNOVATION MANAGEMENT
EDUCATION**

Дослідження присвячене аналізу особливостей використання європейських освітніх практик для формування інноваційної культури. Проаналізовано перспективи адаптації курсів європейських студій для просування цілей освітньої та економічної дипломатії в інноваційній сфері. Розглянуто приклади інноваційної політики ЄС, які доцільно використовувати при розробці прикладних курсів європейських студій для спеціалістів з галузевого управління та інноваційного менеджменту.

Ключові слова: інноваційна політика, освіта, європейські студії.

The article is devoted to the analysis of features of european educational practices application for the innovation culture development. The perspectives of European studies courses adaptation to promote the goals of education and economic diplomacy in innovation area were analyzed. Examples of EU innovation policy, which should be used within the developing of applied European Studies courses for specialists of industry management and innovation management, were considered.

Keywords: innovation policy, education, European studies.

One of the foundations of state policy of Ukraine towards the EU and the formation of EU policy towards Ukraine is informing people about the EU history, economic cooperation with the EU-members, life standards in EU, legal and social protection etc. But the general information about EU is not enough, because it doesn't provide the imagination about the reason and factors of this situation. So we can underline, that the use of the applied aspect of European studies in remains a promising

tool for application in education and public policy spheres of Ukraine.

The aim of our study is to consider the main aspects of European Studies application for the innovation culture formation and directions of considering of EU innovation policy in education process. The relevance of this deals with the issues of relationship and prospects of development of the education system, innovations and the state of national security in the context of threats and challenges of XXI [1; 2; 3].

During the development of «European Guide to Good Practice in Knowledge Management» questions of innovation culture have generated a lot of discussion, particularly in the community of knowledge board:

- management of innovation processes in the future;
- evaluation of intangible assets using international methodology;
- use of learning outcomes and training for the development of new business;
- network of innovation agents;
- monitoring the competitive advantage of the organization;
- plans of new products and services development;
- management of strategic alliances and partnerships;
- application of information and communication technologies.

The necessary of EU approaches application in Ukraine is caused by the fact, that the system of higher education for a long time was focused on the priority development of theoretical studies and basic sciences that found its reflection in the structure of professionals and a priority position of abstract theories about applied research and their specific business application. At the same time the economy such as innovation to the fore «thinking practice», since the efficiency of their operations depends transform even «brilliant» ideas into actual innovation.

Even if the targeted generation within the higher education of promising young creative staff capable of offering all new and new technical solutions, modernization of the economy is impossible without parallel training of specialists of Applied Sciences and areas that could use innovative ideas into practice. All this requires modifications not only profile major specialties,

which should be oriented university training system as modifying existing forms to date scientific and technical creativity of students and their profession.

The new priorities of innovation education and education for innovation define a set of conceptual positions that should form the basis for developing specific innovative technologies for the formation of cultural identity:

- creation of technology based education innovations;
- formation of perceptions of EU and global innovation processes;
- creating an innovation environment structure of higher education;
- development of teaching tools, that will ensure the development of innovative capacity of students in the educational activity;
- development of technologies and methodologies to study the individual characteristics of students and their level of willingness to participate in innovation.

Given that the business defines the vector of development of science and technology, as their driving force, the main task of Brussels should be to enhance the attractiveness of the EU innovation system for investment business. The priority use projects to the interaction of science and business:

- joint projects, in which participating businesses, especially small businesses, and research organizations, the result of such projects should be rapid commercialization of scientific results;
- innovation alliance combining research, business and politics in particular nanotechnology with greater market potential;
- regional clusters of high-tech and strategic partnerships.

The EU carried out under the regime of open coordination, based on the voluntary cooperation of the Member States and making acts are advisory in nature, but the policy research and implementation of European research programs is mandatory. Problem innovation at European level was first announced in the 90s of XX century. Among the factors that negatively affect the successful commercial implementation of new ideas, in addition to insufficient studies have highlighted the lack of a close connection between the industrial sector and science, the high

cost of patents is too long during the creation of new businesses and the lack of European networks and systems.

For Ukraine the different aspects of EU innovation policy are very important. Today, despite the financial problems, the EU fulfills its commitments to transition to the low economy, developing policies and measures for its implementation, among them: plans “20/20/20” to reduce emissions by 20%, reaching 20% share of renewable energy in energy consumption by 2020 and increase energy efficiency by 20%; formation of pricing emissions through carbon trading; tax incentives; the creation of a single energy internal market; an international energy policy.

The main importance of EU innovation programs consists not only in project financing, but in stimulating European cooperation between various actors R&D (research centers, universities, private companies etc.), coordination of innovation policy of EU member states, making the overall strategy and in disseminating best national experience creating innovation. In this area Ukraine need to find opportunities for cooperation and promotion of national interests through the R&D and economic diplomacy in EU [4].

So we can conclude, that European studies can be useful for the improvement priority groups of education disciplines, primarily social science and information & technology areas.

References

1. Іщенко А. Ю. Критерії національної безпеки в освітній сфері: зарубіжний досвід та висновки для України [Електронний ресурс]. – НІСД. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/osvita_bezpeka-7e24e.pdf

2. Omelyanenko V. Pedagogical foundations of the formation of innovative culture in the context of innovation internationalization // Topical issues of future teachers training in Ukraine / Edited by M. Chepil, O. Karpenko, J. Konashewska. – Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 2014. – pp. 69–75.

3. Omelyanenko V. Role of universities in formation of business transboundary innovation ecosystems // Cross-border cooperation with V-4 countries as vector of development of small and medium business in Ukraine: Collection of scientific paper

is published under the V-4 international project. – Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu, 2016. – pp. 117–122.

4. Omelyanenko V. Economic diplomacy in the innovation global value chains as the national security providing strategy component // *Traektoriâ Nauki*. – 2017. – Vol. 3, No. 3. – pp. 3.1–3.8. DOI: 10.22178/pos.20-3

Отамась І. Г.

доцент відділу науково-організаційної роботи ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», м. Київ

ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В статті розглянуті напрямки стратегії трансформації вищої освіти в Україні в контексті розуміння прагматизму та визначено, що Європейська інтеграція має стати базою реформування української освіти.

Ключові слова: освіта, прагматизм, стратегія, трансформація.

The article deals with transformation strategy directions of higher education in Ukraine in the context of understanding pragmatism and determined that European integration has become the basis of reforming the Ukrainian education.

Keywords: education, pragmatism, strategy, transformation.

Україна, прагнучи інтегруватись в європейську та світову економічну спільноту, повинна мати сучасний високий рівень національної системи освіти, який би включав загальноосвітні тенденції та вітчизняний досвід. Це дасть можливість прискорити економічне зростання, задовольнити зростаючі потреби та сприятиме розкриттю творчого потенціалу особистості. Під впливом дії прагматичних

тенденцій посилюється інтерес до проблеми реформування системи вищої освіти в суверенній Україні. Цією проблемою займаються, Л. Гриневич [3], В. Кремень [4] та інш., які в своїх дослідженнях висвітлюють шляхи формування стратегії трансформації вищої освіти.

Тому участь України в реалізації принципів Болонської декларації є вкрай актуальною. У Комюніке конференції Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, яка відбулась у Бельгії 28-29 квітня 2009 р. зазначалося, що пріоритетом вищої освіти у наступному десятиріччі є постійне зосередження уваги на якості. Лише за цих умов випускники вищих навчальних закладів будуть достатньо підготовленими до професійної діяльності у суспільстві, яке швидко змінюється та розвивається. Одним із можливих шляхів досягнення високої якості послуг у сфері вищої освіти є розробка і запровадження систем управління якістю відповідно до міжнародного стандарту ISO 9001-2008 «Системи менеджменту якості. Вимоги» (національного ДСТУ ISO 9001-2009), «Системи управління якістю».

Настанови щодо застосування ISO 9001-2001 у сфері освіти» (IWA 2:2007), стандарті і рекомендацій Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти (Британська Рада в Україні, 2006).

Стандартів системи якості в сфері освіти, розроблених на основі міжнародних стандартів ІСО серії 9000, існує не багато. Міжнародний стандарт має назву: ISO/IWA 2 «Quality management systems. Guidelines for the application of ISO 9001:2000 in education». Цей міжнародний стандарт був розроблений у 2003 році як результат угоди міжнародної конференції (IWA 2 – International Workshop Agreement), яка проходила в Мексиці у 2002 році. Нині діє друга редакція стандарту (IWA 2:2007). Стандарт ISO/IWA 2 не містить додаткових вимог в порівнянні з ISO 9001:2000. В ньому представлені керівні вказівки щодо застосування вимог ISO 9001:2000 в освітніх установах і подано пояснення, пов'язані з управлінням якістю освітніх послуг. Одним із складових розвитку Болонської угоди є стандарт для застосування в освітньому процесі – «Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Ed-

ucation Area», який розроблений European Association for Quality Assurance in Higher Education. Цей документ містить стандарти і рекомендації для гарантії якості освіти у ВНЗ, стандарти і рекомендації для зовнішніх систем гарантії якості і стандарти та рекомендації для акредитованих агентств. Вимоги цього стандарту не пов'язані з вимогами ISO 9001, але перегукуються з ними за своєю суттю. Саме настанови стандарту IWA 2 призначені допомогти навчальним закладам поєднати концепції, викладені в стандартах ISO щодо СУЯ, з освітянською практикою. Відповідно до вимог стандартів ДСТУ ISO 9001:2009 [1] та ДСТУ-П IWA 2:2007 до основних складових побудови СУЯ у ВНЗ України належить: визначення політики, цілей та завдань у сфері якості; призначення уповноваженого представника керівництва ВНЗ з питань систем управління якості; організаційне забезпечення побудови систем управління якості та розподіл відповідальності; навчання та мотивація персоналу при побудові систем управління якості; визначення основних процесів систем управління якості; розроблення документації систем управління якості; впровадження систем управління якості; подальше удосконалення систем управління якості. Матеріальним виразником систем управління якості є цілісна система описів процесів ВНЗ, їх взаємодії, управління процесами, пов'язаними з гарантією якості продукції. Стандартом ISO 9000:2001 визначено вісім принципів, які сприяють досягненню цілей у сфері якості. Принцип системного підходу (ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник) [2] до управління якістю означає ідентифікування та управління взаємопов'язаними процесами як системою, що сприяє результативнішому та ефективнішому досягненню цілей організації. Важливим у впровадженні системи управління якістю є створення підсистеми для актуалізації документів систем управління якості. Для цієї підсистеми необхідне програмне забезпечення, яке поєднує у собі засоби для автоматизації створення документа, конвертування форматів та обміну даними із використанням мережевих технологій. Таким характеристикам задовольняють пакети MS Office фірми Microsoft. Якщо у вищому навчальному закладі для забез-

печення управлінського та освітнього процесів використовується система електронного документообігу (СЕД), то постає питання інтеграції даних стандартів управління якістю у загальну систему документообігу. У такому разі функціональність СЕД має забезпечити такі можливості: формування структурованого сховища документів по систем управління якістю; автоматизація створення документації за якістю на основі узгоджених шаблонів документів; підтримка версійності документів; організація та моніторинг процесів погодження та поширення документації.

Таким чином, для забезпечення високої якості підготовки випускників і підвищення рейтингу ВНЗ можливо використовувати принципи управління якістю, впроваджувати системи управління якістю згідно з вимогами міжнародного стандарту ISO 9001-2008 «Системи менеджменту якості. Вимоги» (національного ДСТУ ISO 9001-2009), «Системи управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001-2001 у сфері освіти (IWA 2:2007), стандартів і рекомендацій Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Системи управління якістю. Вимоги: ДСТУ ISO 9001:2009 – [Чинний від 2009-09-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 26 с.
2. Системи управління якістю. Вимоги : ДСТУ ISO 9001-2001. – [Чинний від 2001-06-27]. – К. : Держстандарт України, 2001. – 25 с.
3. Л. Гриневич, Лілія Гриневич: Реформування передбачає дискусію / Л. Гриневич // Освіта України. – 2014. – 22 грудня (№ 48). – С. 5.
4. В. Г. Кремь, Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін : (Доповідь Президента НАПН України на Загальних зборах НАПН України 30 жовтня 2014 р.) / В. Г. Кремь // Освіта. – 2014. – 29 жовтня – 5 листопада (№ 45-46). – С. 4-5.

**Павліха Н.В., Кицюк І. В.,
Сидорук М. В.**
*Східноєвропейський
національний університет
ім. Лесі Українки*

**ПРОЕКТ «УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ЄС»,
ЩО РЕАЛІЗУЄТЬСЯ В РАМКАХ ПРОГРАМИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЕРАЗМУС+
ЗА НАПРЯМОМ «МОДУЛЬ ЖАН МОНЕ»**

Пропонується розглядати управління проектами як ефективний інструмент підвищення соціально-економічних показників розвитку країни, оволодіти яким повинні не лише представники бізнесових структур, а й, насамперед, представники державних органів влади. Особливу увагу приділено проекту «Управління проектами ЄС», що реалізується Східноєвропейським національним університетом імені Лесі Українки в рамках програми ЄС Еразмус+ за напрямом «Модуль Жан Монне».

Ключові слова: проекти, управління проектами, Європейський Союз, управління проектами ЄС.

It is proposed to consider the project management as an effective tool to increase the socio-economic indicators of the country's development. Special attention is given to the project "EU Project Management" which is realized by the Lesya Ukrainka Eastern European National University in the framework of the European Union Erasmus + Programme «Jean Monnet Module».

Keywords: project, project management, European Union, EU Project Management.

Існуючі методологія та практика управління проектами вже зарекомендували себе результативними в умовах відкритої міжнародної конкуренції та міжнародних інтеграційних процесів та стали «загальним стандартом поведінки у практичній діяльності» [1, с. 3]. Про це свідчить досвід європейського союзу щодо застосування технологій

управління проектами при вирішенні завдань в різноманітних сферах суспільного життя.

Сучасні засоби і методи управління проектами визнані у всьому світі і широко використовуються у всіх сферах цілеспрямованої, проектно-орієнтованої діяльності. Проектний менеджмент є потужним інструментом управління не лише створенням нових продуктів і послуг, але і здійсненню цілеспрямованих змін у межах окремих організацій, компаній, а також національних соціально-економічних і організаційних систем [2]. Управління проектами є «особливим видом управлінської діяльності, який полягає у розробці, попередньому та ретельному опрацюванні всебічного плану (моделі) дій, спрямованих на досягнення конкретних цілей, та його (її) реалізації» [3, с. 148].

Проекти і програми виступають основним інструментом залучення інвестицій для розвитку. Сьогодні європейські структурні фонди готові фінансувати Українські проекти, націлені на створення нових робочих місць, регіональний розвиток, вирішення екологічних проблем. Але звернемо увагу, що в сучасних реаліях в Україні відчувається дефіцит фахівців, знань та досвіду з розроблення та управління проектами.

Смоленський М. Вірно зазначив, що «спеціаліст з управління Європейськими структурними фондами – це не нова у світі професія, але вона нова для України. Скажімо, на даний момент у Польщі близько 15-20 тисяч людей, які фактово займаються саме такою діяльністю. Їх готує система вищої освіти, на рівні бакалавра та магістратури. В Україні таких набагато менше... Щоб працювати з дотаційними, безповоротними коштами Європейського Союзу, тобто реалізовувати за гроші Європейського Союзу ті чи інші наші потреби, є лише один підхід – проектний.» [4].

Модуль Жана Моне «Управління проектами ЄС», що реалізується Східноєвропейським національним університетом імені Лесі Українки в рамках програми ЄС Еразмус+, ставить за мету надати слухачам знання та навички стосовно тематики Європейської політики сусідства, включаючи сферу управління проектами Європейського Союзу. Виконання проекту сприятиме поширенню інформації про Європейський Союз, обізнаності про програми

Європейського Союзу та заохоченню до проведення в майбутньому міждисциплінарних досліджень з питань європейської інтеграції в третіх країнах.

Модуль Жана Моне «Управління проектами ЄС» спрямований на широку аудиторію слухачів. Цільова аудиторія включає не лише студентів та молодих науковців, але й представників мас-медіа, членів професійних та неурядових організацій, а також працівників державних, громадських, політичних інституцій та інших зацікавлених осіб. Одним із завдань Модулю Жана Моне «Управління проектами ЄС» є набуття знань про Європейський Союз, важливих з точки зору їх навчальної, професійної та громадської діяльності. Зважаючи на те, що проекти Європейського Союзу стосуються різних сфер життєдіяльності суспільства, реалізація Модулю Жана Моне «Управління проектами ЄС», що охоплює вибрані аспекти управління проектами, які фінансуються із фондів Європейського Союзу, сприятиме підвищенню професійних навиків та можливостей випускників.

Реалізація Модулю Жана Моне «Управління проектами ЄС» передбачає поєднання теорії та практики. Слухачі отримають теоретичні знання та практичні навички у сфері написання та управління проектами ЄС.

Лекторами та викладачами навчальної програми в межах Модулю Жана Моне «Управління проектами ЄС» є фахівці-практики з України, Польщі та Туреччини із багаторічним досвідом проектної діяльності, фахівці з Європейської інтеграції, представники професійного та громадського середовища, що сприятиме високому рівню навчання та актуальності отриманих знань.

Виконання Модулю Жана Моне «Управління проектами ЄС» також передбачає проведення підсумкової конференції задля обміну досвідом, підвищення теоретичних знань, а також кола контактів з метою подальшої розробки проектних ідей та підготовки проектних пропозицій для залучення фінансування зі структурних фондів ЄС. Проведення конференції дозволить поширити інформацію та здійснити популяризацію Програми ЄС Еразмус+ у сфері вищої освіти, включаючи напрям Жана Моне. Окрім того, запровадження Модулю Жана Моне «Управління проектами ЄС» сприятиме введенню в навчальний процес кафедри між-

народних економічних відносин та управління проектами Східноєвропейським національним університетом імені Лесі Українки англomовної магістерської програми «Управління проектами ЄС» для студентів зі ступенем бакалавра.

Список літератури:

1. Кобиляцький Л. С. Управління проектами : Навч. посіб. / Л. С. Кобиляцький. – К. : МАУП, 2002. – 200 с.

2. Пілюшенко В. Л. Проблеми впровадження проектного підходу в діяльність органів державного управління [Електронний ресурс] / В. Л. Пілюшенко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpdduu/Tn/20-11_176/14.pdf.

3. Павліха Н. В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід: Монографія. / Н. В. Павліха. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – 380 с.

4. Народження професії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://innovations.com.ua/ua/interview/op-manage/19612/narodzhennya-profesiji>.

Петрашко Л.П.

*д.е.н., професор, Київський
національний економічний
університет ім. В. Гетьмана
Академічний координатор
проекту №553110-EPP-1-2014-
1-UA-EPPJMO-MODULE*

**ОЦІНКА БІЗНЕС-ПРАКТИК КОРПОРАТИВНОЇ
СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ЄС І УКРАЇНА**

Презентована компаративна оцінка сучасних бізнес-практик КСВ європейських та українських компаній.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), бізнес-практики КСВ.

The research presents a comparative evaluation of modern CSR business-practices of the European and Ukrainian companies.

Keywords: corporate social responsibility (CSR), CSR business practices.

Дослідження «Компаративна оцінка бізнес-практик корпоративної соціальної відповідальності: ЄС і Україна» (2015-2016 рр.) є результатом виконання спільного проекту фонду МОНЕ та ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (№553110-EPP-1-2014-1-UA-EPPPJO-MODULE) за програмою «Lifelong Learning» за участю команди експертів проекту, викладачів кафедри міжнародного менеджменту, студентів магістерської програми «Управління міжнародним бізнесом» ДВНЗ «Київського національного економічного університету ім. Вадим Гетьмана та Інституту бізнес-освіти [1].

Ключовим завданням дослідження вивчення практичних підходів інтегрування практик КСВ в стратегічні орієнтири компаній українського бізнес середовища та активне залучення до участі в дослідженні студентів з метою поширення європейських цінностей та популяризації КСВ в Україні.

Основні завдання дослідження:

- виявити поінформованість та розуміння поняття КСВ
- визначити мотиви та сфери КСВ
- виявити наявність формалізованої політики в сфері КСВ
- визначити форми та інструменти КСВ
- окреслити коло посадових осіб по функціональному забезпеченню виконання КСВ
- оцінити наявність, форми співробітництва та характер взаємодії компанії з основними групами стейкхолдерів в сфері КСВ
- визначити основні заходи кадрової політики компанії
- виявити форми моніторингу діяльності компанії в сфері КСВ
- окреслити основні бар'єри та проблеми означеної сфери
- назвати фактори впливу на прийняття рішень в сфері КСВ компанії

- визначити основні інструменти популяризації практик КСВ компанії
- виявити джерела ідей розвитку КСВ
- оцінити перспективи та пріоритети розвитку КСВ
- оцінити особливості залежності практик КСВ від розмірів компаній, форм власності, секторів економіки та регіону країни.

Названі чинники були покладені в основу розробки інструментарію наукового дослідження. Розроблена анкета «Практика КСВ українського бізнес середовища» включала 5 ключових блоків.

Опитування проводилось методом особистого інтерв'ю. З метою визначення найкомпетентніших оцінок, опитування проводилось на рівні топ-менеджменту компаній українського бізнес середовища: керівники компаній та їх заступники, керівники спеціалізованих підрозділів сфери управління КСВ та їх заступники. Респонденти володіли інформацією мінімум на 90-100% щодо діяльності компанії в сфері КСВ: стосунки компанії з громадськістю, екологічні аспекти діяльності, внутрішня політика та відносини з співробітниками, її політика та партнерські взаємовідносини з різними групами стейкхолдерів. Це дозволило отримати об'єктивні відповіді по кожному з питань анкети дослідження.

Генеральну сукупність дослідження склали 214 європейських та українських компаній українського бізнес середовища, діяльність яких поширюється на 22 області України. Формування генеральної сукупності обраних для дослідження компаній здійснено за критерієм відповідності плану проходження виробничої практики студентами магістерської програми «Управління міжнародним бізнесом» ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» 2015–2016 року навчання. Такий підхід до відбору компаній визначив основні обмеження даного дослідження: дизайн вибірки респондентів – 214 компаній, відсутність 100% регіональної та галузевої представленості, що пояснюється виключенням Криму та окупованого регіону Донбасу з охопленої вибірки дослідження.

Генерація практик КСВ досліджуваних європейських та національних компаній українського бізнес середови-

ща характеризується різноманітністю форм та стабільною тенденцією до розширення. Постійно збільшується кількість соціально-відповідальних інвестиційних фондів, кількість компаній, які публікують соціальні звіти, кількість учбових програм та курсів, направлених на вивчення КСВ та її практик, кількість компаній, які мають в своїй організаційній структурі спеціальні підрозділи, що несуть відповідальність за розробку та реалізацію стратегії сталого розвитку компанії.

Використання практик КСВ дозволяє розкрити інноваційний потенціал та реалізувати стратегію сталого розвитку компанії в глобальному середовищі.

Орієнтуючись на успішні практики КСВ європейських компаній, використовуючи креативні ідеї окремих практик та схеми імплементації їх в бізнес процеси українські компанії зможуть збільшити власний соціальний ефект, який сприятиме сталому розвитку регіону, зміцненню соціально відповідального іміджу компанії, підвищенню її економічної результативності та міжнародної конкурентоспроможності.

Література

1. Компаративна оцінка бізнес-практик корпоративної соціальної відповідальності: ЄС і Україна (2015-2016 рр.): дослідження / за ред. Л.Петрашко. – К.: КНЕУ, 2016. – 62 с.

Плотнікова М.Ф.,

Булуй О.Г.

*кандидати економічних наук,
доценти, Житомирський
національний агроєкологічний
університет*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Орієнтацією на сталий розвиток як складову пріоритетів суспільно-еколого-економічного зростання, проголо-

шених в ЄС в якості найвищих цінностей з позиції реалізації Стратегії «Європа 2020», в якості базових визначено розумний, стійкий та всеохоплюючий розвиток, що нейтралізує негативні наслідки глобалізації, зокрема, з позиції підвищення рівня зайнятості (в першу чергу, через активізацію ролі підприємництва, в тому числі з кола малого та середнього бізнесу), сприяння згуртованості та розвитку територіальних громад, забезпечення зниження екологічного сліду (зменшення парникових газів, підвищення частки джерел відновлюваної енергії і, як наслідок, підвищення енергоефективності), подолання бідності та підвищення рівня інформатизації, освіти та культури [1]. Враховуючи усвідомлення цілісного характеру процесів, що протікають на планеті, тиск на ресурси, старіння населення, посилення антропогенного впливу на довкілля об'єктивно постає розуміння ноосферного сприйняття світу, що відображено в працях В. Вернадського, М. Руденка, Е. Мулдашева, Н. Маслової та ін. як цілісної структури [2–3].

Життя кожної людини має свою місію, своє призначення, яке вона має виконати. Свою місію людина може виявити завдяки спостереженню за природою, гармонією, яка в ній є, вивчаючи процеси, якими вона зумовлена. Як правило, це пов'язано з тим, щоб оберігати й примножувати багатства природи з тим, що б передати їх нащадкам. Існуючі технології та засоби залучення природних ресурсів у виробничий процес часто-густо не є раціональними, а отриманий результат подекуди не відповідає споживчим потребам замовника. Механізми технократичного світу ускладнюють можливі техніко-технологічні підходи та сприяють зниженню природно-ресурсного балансу планети. На противагу вказаному природодоцільна діяльність щодо мінімального (розумна достатність) використання відновлюваних природних ресурсів (наприклад, для будівництва глини, соломи, очерету, деревини, каміння, пресованого торфу, тирси, морських водоростей тощо) та повторного використання продуктів людської праці (зокрема, для фундаментів – склобою, гумових покришок тощо). Останнє знижує навантаження на виробничі потужності існуючих продуцентів в той же час зменшуючи енергетичні витрати суспільства на реалізацію нагальних

потреб. Не менш важливою є адаптація існуючих об'єктів щодо їх екологізації та зміна свідомості інших споживачів (екопросвітницька та інформаційна діяльність щодо безвідходної життєдіяльності, поширенні альтернативних джерел відновлюваної енергії, органічного землеробства та пермакультурного дизайну, в тому числі засобами біоадекватних методик освіти та виховання – ноосферної освіти).

Практика діяльності екологічних та родових поселень України й світу довела, що екологія – це прикладна наука, надбання якої необхідно доносити до широкого загалу, демонструючи як простим способом можна застосовувати підходи до формування сучасного комфортного життя за одночасного зниження негативного впливу на навколишнє середовище й витрат (фінансових, трудових та матеріальних) на реалізацію творчих ідей щодо господарювання та життєдіяльності. Повсякчасна реалізація принципів природоошадливої та природоохоронної діяльності у виробництві, життєдіяльності, побуті дозволить прискорити процеси відновлення навколишнього світу та здоров'я людини. Розкриваючи науково-методологічні основи інноваційної природовідповідної здоров'язберігаючої технології навчання і формування світогляду генетичної єдності Світу, колектив авторів звертає увагу на те, що патент на корисну модель «Спосіб підвищення працездатності учнів» отриманий саме в Україні. Концепція ноосферної освіти – це система науково-теоретичних, гносеологічних, методологічних, медико-психологічних і практичних поглядів на природу освіти і шляхи досягнення природовідповідного виховання підростаючих поколінь. Ноосфера еволюційний стан біосфери епохи єднання індивідуального і колективного одухотвореного розуму, інтелекту, цілісного мислення і духовності людини на базі Загальних Законів Світу. Пізнання умовно відділяється від свідомості, зберігаючи спільні цілі, механізми, природу. Відрізняються вони вектором спрямованості: свідомість є етапом пізнання. Ноосферна освіта – це новий етап в еволюції освіти. Відповідаючи на виклики часу, вона є ключовою ланкою ноосферного переходу. Послідовність переходу одназначна: ноосферна освіта здатна сформуванати ноосферне цілісне мислення людини, яке здатне опанувати ноосфер-

ну методологію, спрямовану до ноосферного світогляду. Наслідком цих змін є ноосферний розвиток людини і суспільства. Ноосферне мислення включає ноосферну методологію, світогляд та свідомість. Завданням системи ноосферної освіти є розвиток в учнів творчого мислення, адекватного природі мозку, у відповідності до спеціальних законів психіки людини, з метою самоактуалізації особистості і її самореалізації в усіх сферах буття: на індивідуальному, соціальному, планетарному, всесвітньому рівнях, а також розкриття її Найвищого потенціалу як інтегрованої суми всіх найвищих можливостей людини для виконання її індивідуального призначення на Землі.

Активізація ролі територіальних громад щодо поширення органічного виробництва, пермакультурного дизайну, безвідходних життєдіяльності та господарювання, використання джерел відновлюваної енергії, підвищення рівня свідомості, моралі та етики, духовного розвитку за рахунок впровадження ноосферної освіти (біоадекватних методик в освіті та вихованні). Діяльність у відповідності з природними процесами (біомімікрія) дозволяє формувати засади стійкості соціально-економічних систем, гарантуючи продовольчу та економічну безпеку. Ініціативність та відповідальна позиція мешканців територіальних громад створює умови для їх розвитку [4–7]. Прикладом практичної реалізації вказаного підходу в Європейському Союзі є низка екологічних поселень, об'єднаних в глобальну мережу, основною метою яких є формування якісного нового світогляду та моделі суспільства майбутнього [8]. Global Ecological Network (GEN) є радником ООН з питань екології.

Таким чином, проголошені в Стратегії «Європа 2020» цінності, головними з яких є формування ефективної системи освіти, згуртованість, самозайнятість, ефективне використання ресурсів, в тому числі через поширення технологій використання відновлюваних джерел енергії та безвідходної життєдіяльності реалізується, в тому числі, через діяльність таких міжнародних організацій як ООН, інституції ЄС, GEN та інших, які формують базис стійкого інклюзивного зростання в умовах глобалізації.

Вітчизняна практика співпраці екологічних та родових

поселень та інформаційно-світоглядна діяльність через інструменти ноосферної освіти та виховання засвідчили не лише об'єднуючий партнерський характер змін та взаємодій, а й розкривають значні перспективи до співпраці в умовах обраного Україною євроінтеграційного вектору розвитку, зокрема у питання інноваційної модернізації аграрного сектору та формування ефективної системи багатofункціонального сільського розвитку, що, на відміну від агроцентризму, передбачає механізми конвергенції вітчизняного суспільного сектору до європейських вимог. Особливий інтерес представляють переваги розвитку в межах сільських та об'єднаних територіальних громад на принципах згуртованості та солідарної відповідальності, підвищення рівня та якості життя населення та гармонізація політичних, економічних та соціальних стандартів.

Література

1. Europe 2020 strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/strategy/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en

2. Ноосферна освіта: науково – методологічні основи і вітчизняна практика. Методичний посібник / Г.В. Курмишев, Н.В. Маслова, Гончаренко М.С., Олійник Т.В., В.М. Тур. – Харків, 2015. – 167 с.

3. Плотнікова М. Ф. Ноосферна освіта як механізм ресоціалізації підоблікових / М. Ф. Плотнікова, А. О. Ващенко // ІВЕСоп 2016. Інновації в бізнес-освіті 2016. Друга міжнародна науково-практична Інтернет-конференція. – Конференція присвячена 50-річчю кафедри стратегії підприємств факультету економіки та управління ДВУЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (18 листопада 2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibe.kneu.org/uk/plotnikova-m-f-vashhenko-a-o-noosferna-osvita-yak-mehanizm-resotsializatsiyi-pidoblikovyh/#comment-34>

4. Плотнікова М. Ф. Перспективи розвитку сільських територій та Концепція «Родової садиби»: соціально-екологічний аспект / М. Ф. Плотнікова, М.Л. Васильєв // Вісник ЖНАЕУ. – 2014. – № 2, Т. 4, ч. II. – С. 412–423.

5. Plotnikova M. Innovative character of rural territories so-

cial potential realization // Management Theory And Studies For Rural Business And Infrastructure Development. – 2014. – №36. – №4. – P. 956–958.

6. Батуріна Р. М. «Родова садиба» – один з напрямів сталого розвитку сільських територій // Агроінком. – 2013. – № 4–6. – С. 102–109.

7. Кропивко М.М. Організаційні особливості створення родових садиб як альтернативної форми розвитку господарств населення / М.М. Кропивко // Науковий вісник Мукачівський державного університету. – 2015. – №2(4). Ч.2 – С. 24–29.

8. Global Ecological Network (GEN). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gen.ecovillages.org/>

Погорелова І.

к.і.н, доцент кафедри

політичної історії

ДВНЗ «Київський національний

економічний університет

ім. Вадима Гетьмана»

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ У БІПОЛЯРНИЙ ПЕРІОД

Окреслені протилежні тенденції політичного розвитку європейських країн у післявоєнний період, що виявилися у протиставленні демократії і тоталітаризму; соціалізму і капіталізму. Увага приділяється наслідкам для європейської ідеї поділу Європи на сфери впливу.

Ключові слова: Європа, демократизація, інтеграція.

Opposite trends of European countries political development dealt with counteraction of democracy and totalitarianism, socialism and capitalism during postwar period are revealed. Attention is paid to the consequences for European idea of division of Europe into the spheres of Influence.

Key words: Europe, democratization, integration.

Європейська цивілізація після Другої світової війни опинилася у складному економічному й політичному становищі, у стані духовної кризи. Дві руйнівні світові війни значно послабили геополітичні позиції Європи: вона перестала бути активним суб'єктом міжнародних відносин та втратила світове лідерство. На політичну авансцену вийшли дві наддержави - СРСР та США. Саме взаємовідносини між ними визначили повоєнні реалії і в Європі, і в усьому світі.

Післявоєнна епоха характеризується чіткими протилежними тенденціями розвитку. Протиборство двох світових систем (тоталітаризму і демократії) є основним змістом цивілізаційного розвитку Європи часів холодної війни. Одна система включала держави, в яких утверджувалась модель радянського зразка, заснована на тотальному пануванні комуністичної партії у всіх сферах життя. Друга система включала держави, які поділяли демократичні цінності й принципи ринкової економіки. Нейтральну смугу становила низка європейських країн, зокрема, Швейцарія, Швеція, Фінляндія, Ірландія, Австрія.

Поширення демократії та демократизація суспільства стало головною тенденцією політичного розвитку країн Західної Європи. Спостерігається відновлення демократичних інститутів. Зростає політична й соціальна активність народних мас. Широкого розмаху набувають суспільні рухи, підвищується активність політичних партій (виступають за реформи) і демократичних організацій. У післявоєнні роки йшов процес розширення виборчого права, було запроваджено загальне виборче право та скасовані всі види політичної дискримінації. Приймаються нові конституції (в Італії від 1947 р., Франції від 1958 р., ФРН від 1949 р.), велика увага приділяється прийняттю документів щодо прав людини. Так, 10 грудня 1948 року Генеральна Асамблея ООН прийняла «Загальну декларацію прав людини» [1]. Склалися нові принципи взаємовідносин між владою і опозицією, які характеризуються не стільки протиборством, скільки конструктивним діалогом. Принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову став фундаментом державного устрою країн Заходу незалежно від форм правління. Отже, формувалася нова

модель європейської держави, яка призвела до утвердження у сучасній практиці таких понять як соціальна держава, громадянське суспільство, правова держава, держава добробуту.

Натомість історія країн Східної і Центральної Європи після Другої світової війни - це історія зародження, розвитку та розпаду політичних режимів радянського тоталітарного типу. Були встановлені режими з монополією на владу партійно-державного апарату; створений культ особистості низки керівників: М. Ракоші, В. Червенкова, Е. Ходжі, Б. Берута. Згадаємо, що Радянський Союз неодноразово вдавався до силових дій, якщо народи країн Центральної або Східної Європи заявляли про своє прагнення до демократичних цінностей. Лише наприкінці 1980-х років у соціалістичних країнах відбулися кардинальні зміни і східноєвропейські країни почали звільнятися від радянської моделі розвитку. Визначним став 1989 рік, упродовж якого в усіх соціалістичних країнах Центрально-Східної Європи відбулися демократичні революції, що знаменували крах тоталітарних систем.

Наступною тенденцією є економічний поділ Європи, протистояння капіталізму і соціалізму. Характерною рисою післявоєнного економічного розвитку країн Західної Європи було те, що він відбувався за законами ринкової економіки, якій притаманна конкуренція і пов'язана з нею інтенсифікація виробництва. Натомість, ринкові відносини у країнах Центральної та Східної Європи звелися до мінімуму. Запроваджувалося державне директивне планування тощо. Зазначимо, що насильницький розрив традиційних економічних зв'язків між Західною і Східною Європою, що складалися століттями, негативно позначився на економіці Європи в цілому.

Демаркаційна лінія холодної війни переходила зі сфери економічної та політичної у площину військову. Навколо двох наддержав сформувалися військово-політичні блоки (НАТО і ОВД). Європейські держави (Англія, Франція, країни Бенілюксу, Італія, Ісландія, Данія, Норвегія, Португалія) 4 квітня 1949 року підписали договір про створення Північноатлантичного оборонного союзу (НАТО). У травні 1955 року СРСР та контрольовані ним східноєвропей-

ські держави заснували свій військово-політичний союз - Організацію Варшавського договору (Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу), до складу якого увійшли: Албанія, Болгарія, Угорщина, НДР, Польща, Румунія, Чехословаччина та Радянський Союз.

Протиборство між СРСР і США, розподіл Європи на сфери впливу мали неабиякі наслідки для європейської ідеї. Значно посилились прагнення Західної Європи до економічної, а з часом і до політичної та військової інтеграції. Чималу роль у цих процесах зіграли саме антирадянські й антикомуністичні настрої правлячої еліти капіталістичних країн, яка вважала, що потужний економічний і військово-політичний потенціал західноєвропейських країн надасть Європі можливість боротися проти Радянського Союзу, і в той же час послабить залежність від США. До того ж, лідери західноєвропейських держав вважали, що об'єднання надасть Європі можливість фігурувати серед впливових гравців на світовій арені. Ослабленість провідних європейських країн, у минулому великих колоніальних держав, стала однією з причин європейської інтеграції. Іншою причиною було усвідомлення європейськими політичними елітами катастрофічності результатів світових війн і несумісність перспектив відродження та розвитку Європи із загрозами нових війн на континенті. Третя причина обумовлена початком холодної війни і формуванням біполярного світу. Підкреслимо, що США в умовах конфронтації з СРСР були зацікавлені в міцній, єдиній Європі. Вже з 50-х рр. XX ст. успішно розвивається економічна інтеграція західноєвропейських держав. Так, в 1951 р. було створено Європейське об'єднання вугілля і сталі, до складу якого входило шість держав (Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург) [2]. У 1957 р. було підписано угоду про створення Європейського економічного співтовариства і Європейського співтовариства з атомної енергії [3]. Отже, складалися об'єктивні процеси для інтеграції європейських країн.

Список використаних джерел:

1. Всеобщая декларация прав человека [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Договор об учреждении Европейского объединения угля и стали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_026

3. Договор об учреждении европейского сообщества по атомной энергии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_027

Попадинець Н.М.

*к.е.н., науковий співробітник відділу
регіональної економічної політики
ДУ «Інститут регіональних
досліджень ім. М. І. Долишнього
НАН України»,*

ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Визначено основні тенденції розвитку роздрібною торгівлі країн-членів ЄС. Запропоновано основні напрями розвитку роздрібною торгівлі в Україні в умовах імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Ключові слова: внутрішній ринок, країни-члени ЄС, роздрібна торгівля, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, товари.

Key challenges and prospects of retail trade development in Ukraine in terms of the European integration processes

The main trends of the retail trade development of the EU member states were determined. The basic directions of the retail trade development in Ukraine in the framework of the implementation of the EU-Ukraine Association Agreement were suggested.

Keywords: domestic market, the EU Member States, retail, the Association Agreement between Ukraine and the EU, commodities.

Розвиток ринку внутрішньої торгівлі України є складним і динамічним процесом, що відбувається в умовах трансформаційних змін національної економіки під впливом низки екзогенних та ендогенних чинників. Особливо це актуально сьогодні, оскільки українська економіка змінила вектор розвитку у бік європейських ринків. А розвиток цивілізованого ринку внутрішньої торгівлі в регіонах України є запорукою стабільності та конкурентоспроможності економіки.

Підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС (далі Угода) [1] та безпосередня близькість до ринків країн-членів ЄС, актуалізували необхідність визначення основних тенденцій розвитку внутрішньої торгівлі європейського ринку та вивчення його впливу на внутрішній торговельний простір і можливостей для вітчизняних підприємств. У підписаній Угоді регулюванню питань торгівлі присвячено цілий розділ IV. «Торгівля і питання пов'язані з торгівлею». Імплементация цієї частини Угоди тягне за собою виконання низки завдань, які є прописані.

Реалізація Угоди матиме вагомий вплив на розвиток внутрішнього товарного ринку, тому його учасникам, особливо роздрібним торговцям, варто адаптувати свої стратегії, принаймні для того, аби зберегти свою частку на ринку і отримати прибуток. Крім того, вони матимуть вплив і на ринки країн, що розвиваються, оскільки європейські мережі роздрібною торгівлі широко представлені на території України.

Аналізуючи сучасні темпи розвитку, можна визначити кілька тенденцій, які матимуть визначальний вплив на ринок роздрібною торгівлі країн-членів ЄС, і визначити, яким чином вітчизняні гравці можуть потрапити на цей ринок. Основні з них [2, с. 102-103]:

– Прийняття технології ланцюга поставок. Ланцюг поставок і логістичних систем дозволить ритейлерам виробляти, купувати та продавати продукти по всьому світу. З точки зору ефективності та роздрібною стратегії необхідно зосередитися на таких напрямках роботи: обмін інформацією та прозорість даних; співпраця, партнерство й міжорганізаційний зв'язок; глобалізація та транскордонні ланцюги постачань з багатоярусними структурами; технології

для відстеження, захисту і керування вантажопотоками (RFID, штрих-коди).

– Зміна конкурентного середовища. Помірне зростання інфляції і невпевненість можуть призвести до обережності споживачів. Як наслідок, операторам ринку роздрібно торгівлі необхідно знайти стратегії, які дозволяють їм диференціюватися від конкурентів у їх роздрібному сегменті.

– Демографічні зрушення. Це зміни у складі населення, які визначають найважливіші аспекти роздрібно торгівлі, оскільки вони впливають і змінюють споживчі потреби й вимоги. Зрушення відкривають нові ринкові ніші та допомагають операторам роздрібно торгівлі, які не хочуть втратити частку ринку або хочуть розширити свій бізнес, створити нові бренди, розширити або поглибити їх асортимент, адаптувати свою цінову філософію, сервісну політику, змінити дизайн і розташування своїх магазинів.

– Зростання ролі здоров'я і благополуччя. Здоров'я, безпека та благополуччя набувають усе важливішого значення у Європі протягом останнього часу і, ймовірно, стануть ще важливішими у зв'язку із зростанням захворювань, що впливають на спосіб життя.

– Збільшення попиту на побутове обслуговування. Технологія потребує прийняття нових моделей послуг, пропонує через Інтернет. У ЄС зростання попиту на побутове обслуговування включає в себе такі підтенденції: індивідуалізація/персоналізація та електронна комерція.

– Збільшення нормативно-регуляторного тиску. Під цим розуміємо, наскільки економічна політика уряду впливає на діяльність операторів роздрібно торгівлі та якою мірою вона визначає характеристики продукції.

– Зростаюча стурбованість споживачів щодо стійкості. Споживачі більш обізнані про продукти, які вони купують, і те, що вони споживають. Вони хочуть бути краще поінформованими про продукти та магазини. При цьому вони вважають роздрібних продавців відповідальними за соціальні та екологічні наслідки споживання продуктів, котрі вони продають; виробництво; використовувані процеси і технології, звідки продукт постачається тощо.

Важливо розуміти, що ці тенденції є найважливіші.

Вони впливають одна на одну, а їх сукупний ефект може призвести до появи нових тенденцій.

Тому при входженні на європейський ринок наші роздрібні торговці мають керуватися умовами, які є прописані в Угоді, оскільки в перспективі підписаний документ вирішує багато проблем, які існують зараз між двома ринками.

По-перше, реформування вітчизняної системи технічного регулювання, наближення її до стандартів ЄС стимулюватиме безперешкодний обіг продукції між Україною і країнами-членами ЄС, дозволить зняти бар'єри на шляху виводу нових видів продукції на внутрішній ринок через роздрібну торгівлю та унеможливить імпорт дешевої і неякісної продукції іноземних виробників [3, с. 27]. Тобто ці заходи допоможуть усунути на внутрішньому ринку несправедливі цінові переваги іноземних виробників, які імпортують неякісну, але дешеву товарну продукцію, руйнуючи цим ринкову конкуренцію.

По-друге, впровадження низки положень митного законодавства ЄС, що зобов'язує українську сторону імплементувати 70-80% положень до митного законодавства України [4, с. 302]. Митна реформа, зокрема, сприятиме скороченню часу митного оформлення товарів і створенню системи оперативного реагування на випадки порушень у зоні діяльності митниць.

По-третє, в Угоді прописані заходи, що сприятимуть розвитку інвестиційного та торговельного співробітництва з ЄС за рахунок імплементатії змін щодо заснування підприємницької діяльності. Це дасть можливість розвивати нові підприємства з виготовлення високоякісної продукції та з безперешодною її реалізацією на європейський ринок, оскільки виконання умов Угоди з часом призведе до нульової ставки мита.

По-четверте, розвиток електронної комерції забезпечить виробників новими клієнтами, а внутрішні споживачі отримають полегшений доступ до потрібних товарів. Прийнятий Закон України «Про електронну комерцію» [5] визначає права й обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції, тим самим контролюючи та застерігаючи учасників електронної торгівлі.

Отже, внутрішні роздрібні торговці мають бути налаштовані не лише на зростання на ринках, що розвиваються, але й також шукати інноваційні рішення у багатокапальної стратегії, мобільності й аналізі даних для підтримки або зростання їх частки на ринках розвинених країн.

Таким чином, виконання умов Угоди дасть можливість досягти успіху в реалізації політики розвитку роздрібної торгівлі та забезпечить вихід товарів українських виробників на ринок країн-членів ЄС. Максимальний вплив Угоди на розвиток роздрібної торгівлі України впливий за умови оптимізації порядку її імплементації. Тому першочергово варто впровадити ті положення Угоди, які знижують ризики здійснення інвестиційної діяльності та звужують можливості отримання незаконних додаткових доходів на ринках традиційної продукції.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631

2. Попадинець Н.М. Розвиток роздрібної торгівлі в Україні в умовах імплементації угоди про асоціацію між Україною та ЄС / Н.М. Попадинець, М.В. Григорців // Вісник Сумського національного аграрного університету. – СНАУ. – Суми, 2015. – Випуск 8 (65). – С. 101-106.

3. Матеріали міжнародної конференції «Угода про асоціацію: економічні тригери». 12 березня 2015 року. – Київ. – 43 с.

4. Попадинець Н. М. Ринок роздрібної торгівлі України та країн ЄС: порівняльний аналіз / Н. М. Попадинець // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Суспільно-економічні аспекти транскордонної співпраці України і Польщі: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2014. – Вип. 2(106). – С. 295-303.

5. Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 № 675-VIII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

Пурій Г. В.

*канд. екон. наук, ДВНЗ
«Київський економічний
університет ім. Вадима
Гетьмана», Криворізький
економічний інститут,
м. Кривий Ріг, Україна*

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ

Досліджено проблеми економічної нестабільності та екологічної кризи в Україні. Визначено основні засади «зеленої» економіки. Окреслено перспективні напрями екологізації економіки для досягнення сталого розвитку.

Ключові слова: екологізація економіки, інтеграція, «зелена» економіка.

The problems of economic instability and ecological crisis in Ukraine are considered. The basic principles of «green» economy are defined. Outlined promising directions of greening the economy to achieve sustainable development are defined.

Key words: the greening of the economy, integration, «green» economy.

В умовах економічної нестабільності та екологічної кризи в Україні, багаторівнева екологізація стає необхідною умовою реформування сучасної економіки в напрямку досягнення сталого розвитку. На сучасному етапі розвитку Україна має незадовільний стан довкілля. Вона належить до країн з найвищими обсягами утворення та накопичення промислових відходів. Щороку в атмосферу потрапляє близько 17 млн. т шкідливих речовин, що значно вище, ніж у будь-якій країні Європи.

Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, Україна отримала можливість реалізувати свій потенціал для забезпечення сталого розвитку держави. Відповідно до окрес-

лених стратегічних напрямів розвитку було розроблено генеральну стратегію розвитку, безпеки, відповідальності та гордості. Стратегія сталого розвитку “Україна - 2020” (далі - Стратегія) визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України.

Одним із головних завдань відповідно до Стратегії сталого розвитку “Україна - 2020” є забезпечення стійкого зростання економіки екологічно невиснажливим способом [1].

Ще в 2010 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію, в якій визначено, що “зелена” економіка в контексті сталого розвитку та викорінення бідності є однією з двох ключових тем Саміту «Ріо +20» [2].

«Зелена» економіка представляє систему відносин, що охоплюють виробництво, розподіл, обмін та споживання, які будуються на засадах екологоорієнтованої діяльності, підтримують збереження та відновлення оточуючого природного середовища і забезпечують мінімальний негативний вплив на нього за рахунок розвитку «зелених» секторів економіки і скорочення «коричневих», створення «зелених» робочих місць та виробництва «зелених» товарів і послуг.

Метою «зеленої» економіки визначено формування дієвого середовища для економічного і соціального прогресу, що базується на мінімізації негативного впливу на довкілля та ефективному використанні природних ресурсів при збереженні гідного рівня життя населення.

Аналіз стану економіки України дозволяє визначити ряд основних проблем, які зумовлюють необхідність прийняття «зеленого» курсу. Ці проблеми лежать у площині використання ресурсів (відновлювальних і невідновлювальних), збереження та відновлення природного середовища, ведення господарської діяльності, зайнятості, суспільного споживання тощо.

При використанні ресурсів мають місце їх значні втрати, спричинені як застарілістю технологій, так і неефективною ціновою політикою.

Немає прогресу у процесах формування, переробки,

утилізації та використання відходів, унаслідок чого відбувається консервація неприйнятно низького рівня повторного їх застосування у виробництві, має місце недостатньо ефективне управління викидами та скидами в Україні.

Неефективне витрачання ресурсів, проблеми з утилізацією відходів, значне антропогенне навантаження на екосистему без відповідної підтримки її відновлення в сукупності призводить до негативних (а в окремих випадках – навіть критичних) результатів, що відбивається на здоров'ї, тривалості та якості життя населення.

Низькою залишається ресурсна продуктивність вітчизняного виробництва, якою вимірюється «зелений» прогрес. Індекс екологічної ефективності України, що характеризує ефективність збереження екосистем, у період з 2010 р. до 2016 р. покращився: з 87 до 44 позиції [3].

Наведена характеристика ситуації дозволяє зробити висновок про відсутність (або низький рівень) мотивації підприємницького середовища в частині реалізації бізнес-моделей, орієнтованих на підвищення ефективності використання ресурсів, скорочення відходів та їх повторне залучення у виробництво.

Сучасні напрямки екологізації відображено в основних принципах національної екологічної політики України на період до 2020 р., серед яких відзначено необхідність посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), яка зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку [4].

Але, незважаючи на зазначене та глобальну екологізацію вона не набула належного всебічного та всеохоплюючого розповсюдження в Україні.

Однією із причин відставання впровадження засад «зеленої» економіки в Україні від країн Євросоюзу є значний розрив свідомого екомислення, низький рівень екологічного виховання та просвітницької діяльності серед широких верств українського населення щодо збереження ресурсів та природного середовища. Особливого значення набуває питання економічної екологізації, яка має за мету збалансування специфічних завдань типу «зростання ви-

робництва за будь-яку ціну» або «дотримання екологічних рамок, незважаючи ні на що».

Недостатній рівень економічної екологізації вимагає імплементації моделі сталого споживання. Виникає необхідність цілеспрямованого формування екологічного мислення та економічної екологізації населення.

Одним із напрямків вирішення поставленого завдання виступає формування економічної вищої освіти на засадах єдиної «зеленої» стратегії. Впровадження додаткових програм, семінарів та студій просвітницької діяльності з усвідомлення проблем збереження ресурсів та природного середовища дозволить інтегрувати провідні європейські норми екологізації в українські реалії.

Таким чином, важливою умовою євроінтеграції України в напрямку досягнення сталого розвитку є багаторівнева екологізація, що передбачає використання комплексного підходу до формування екологізації економіки на всіх рівнях.

Екологізація економічної освіти підвищить конкурентоспроможність, професіоналізм та компетентність майбутніх спеціалістів. Це дозволить забезпечити гармонійну інтеграцію України в європейський й світовий «зелений» прогрес.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/20-15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

2. Global Green New Deal Policy Brief. – Geneva : UNEP, Economics and Trade Branch, International Environment House, 2009. – 16 p.

3. The Environmental Performance Index ranks countries' performance on high-priority environmental issues. Report Global. Metrics for the Environment Yale Center for Environmental Law & Policy, 2016, Yale University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epi.yale.edu

4. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». Відомості Верховної Ради України, 2011, № 26, ст.

218. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

Репіна І. М.

*д.е.н., професор кафедри
економіки підприємств ДВНЗ
«Київський національний
економічний університет
імені В. Гетьмана», Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКЕ ІНКЛЮЗИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ПРИКЛАДНІ ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ

Актуалізовано проблему подолання бідності за рахунок поширення інклюзивного підприємництва. Розглянуто можливості підприємництва в контексті забезпечення соціальної інклюзії, залучення бідного населення країни до здійснення підприємницької діяльності. Автором досліджено європейські бізнес-практики боротьби із соціальною ізоляцією та запропоновано інклюзивні моделі підприємництва: консультативно-мультиплікаційну, венчурну, філантропічну, комунікаційну та модель працевлаштування. Анонсовано міждисциплінарний проект «Європейське інклюзивне підприємництво» створений викладачами ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Ключові слова: соціальна ізоляція, інклюзивне підприємництво, межа бідності, інклюзивна бізнес-модель, онлайн платформа «Європейське інклюзивне підприємництво».

Modified the problem of poverty reduction through inclusive distribution business. The possibilities of entrepreneurship in the context of social inclusion, involving poor countries to carry out business activities. The author studied European business practices to combat social exclusion and offered inclusive business: consulting and cartoon, venture capital, philanthro-

pic, communication and employment model. Announced the interdisciplinary project “European Inclusive Entrepreneurship” was created by teachers SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.”

Keywords: social isolation, inclusive entrepreneurship, poverty, inclusive business model online platform “European Inclusive Entrepreneurship”.

Дослідження багатьох вчених доводять, що бідність суттєво обмежує можливості людського розвитку, породжує соціальні конфлікти, є загрозою єдності суспільства. Останнім часом відбулася деполаризація осередків бідності. Кількість людей на межі бідності та тих, кому важко знайти роботу, за 2016 рік зростає. Кожній четвертій людині загрожує бідність. І таких людей 122 мільйони – чверть населення розвинених країн Європи [1].

В Україні за даними останніх років, за межею відносної бідності перебуває 23,8 % населення. Одним з основних факторів загострення даної проблеми стало погіршення стану ринку праці, особливо в регіонах з великим скупченням вимушено переміщених осіб. Якщо у 2011 році рівень безробіття в Україні сягав 8,0 % економічно активного населення і впродовж наступних двох років поступово знижувався (2012 р. – 7,6%, 2013 р. – 7,3 %), то внаслідок втрати місць роботи вимушеними переселенцями рівень безробіття зріс у 2014 році до 9,3 % і тримається на рівні 9,1 % (2015 р.) та 9,3 % (2016 р.) [2]. Крім того, серед безробітних кожен п'ятий перебуває у стані незайнятості більш як 12 місяців.

Соціальна ізоляція населення багатьох країн актуалізувала необхідність створення дорожньої карти соціальної інклюзії для людей які опинилися за межею бідності. Така дорожня карта має запропонувати бідним і соціально незахищеним верствам населення інструменти самореалізації в підприємницькій діяльності. Безумовно інклюзивна аудиторія не має коштів для реалізації широкомасштабних і капіталомістких проектів, але здатна реалізувати креативні бізнес-ідеї з використанням унікальних інтелектуальних ресурсів і персональних здібностей.

Дієвим інструментом боротьби з нею повинна стати імплементація кращих європейських та світових практик інклюзивного підприємництва в національні економічні системи. Зменшення чисельності бідного населення на пряму вплине на рівень розвитку країни за рахунок псевдоекономії витрат на соціальний захист інклюзивної аудиторії. Для прикладу, лише Франція витрачає майже чверть свого ВВП на соціальну допомогу бідним, а в середньому по ЄС – це 19,6%.

Інклюзивне підприємництво здатне допомогти багатьом нужденним подолати прожитковий мінімум, який, до речі, в різних країнах суттєво відрізняється. Так у Румунії межа бідності визначена на рівні 103 євро щомісяця, в Люксембургу це 1600 євро на місяць, в Італії – 786 євро [1]. Для порівняння в Україні з 1 травня 2017 року прожитковий мінімум складає 1624 грн, що відповідає 56 євро за діючим курсом.

Концепція інклюзивного підприємництва вперше була презентована 1 липня 2008 року в доповіді ООН «Переваги для усіх: стратегії ведення бізнесу із залученням бідного населення» (англ. *Creating Value for all: Strategies for Doing Business with the Poor*) [3, с.43-49]. Вона містила більше 50 реальних бізнес-практик зі всього світу, ідентифікований та систематизований досвід який було покладено в основу визначення інклюзивної бізнес-моделі. При цьому переваги інклюзивних бізнес-моделей полягають не лише у безпосередньому отриманні грошових коштів. Для бізнесу вигода полягає також і в залученні нових клієнтів, розширенні зайнятості і зміцненні каналів постачань сировини і продукції. До переваг для людей з низьким рівнем доходів можна віднести задоволення основних потреб, отримання стійких доходів і досягнення більш високої продуктивності.

Враховуючи зміст і завдання підприємництва можна виділити декілька моделей забезпечення соціальної інклюзії.

- *Консультаційно-мультиплікаційна модель.* Дана модель передбачає поширення успішного досвіду інноваційного підприємництва серед інклюзивної аудиторії самими підприємцями практиками. Вони надають консультації з приводу відкриття власного бізнесу, які потім продають

свої інноваційні продукти чи послуги на відкритий ринок.

- *Венчурна модель.* За такої моделі великі інноваційні підприємства або підприємці новатори можуть приймати участь у спів фінансуванні або кредитуванні власної креативної справи бідних людей.

- *Модель працевлаштування.* Відповідно до цієї моделі компанії надають можливість працевлаштування та професійного навчання людям, які не можуть створити конкуренцію на традиційному ринку праці (люди з фізичними вадами, бездомні, соціально незахищена молодь, колишні засуджені). Таку модель широко застосовують європейські громадські організації різного спрямування, а також компанії міського благоустрою, кав'ярні, кур'єрські компанії тощо. Яскравим прикладом імплементації моделі працевлаштування є «Солідарний гастроном» Монреа, в одному з найбільш густонаселених передмість Парижа. Заснований 2013 року благодійною асоціацією «Аврора», цей гастроном допоміг вже 390 бідним сім'ям [4].

- *Філантропічна модель.* Підприємці продають товари та надають послуги, а отриманий дохід майже у повному обсязі використовують на фінансування соціальних програм (зокрема Фонду європейської допомоги для найбідніших). Проте існування такої моделі багаторазово піддавалося критиці з боку значної частини підприємців через суперечності із законом конкуренції.

- *Комунікаційна модель.* Модель часто використовують для комерціалізації соціальних послуг чи для отримання вигоди від нематеріальних активів, таких як торговельні відносини, а дохід підприємців витрачається на фінансування послуг клієнтам, неспроможним їх оплатити.

Аналізуючи потребу інклюзивної аудиторії в підвищенні рівня знань з підприємництва, викладачі кількох кафедр ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» виступили з ініціативою створення он-лайн платформи для навчання людей з особливими потребами основ ведення підприємницької діяльності, спираючись на кращі європейські практики. В результаті співпраці в 2016 році був створений проект освітньої он-лайн платформи «Європейське інклюзивне підприємництво».

Основними завданнями проекту є:

- поширення знань про ЄС та євроінтеграційні переваги, а також механізми створення інклюзивного підприємництва серед аудиторії без базової економічної освіти яка має низькі доходи;
- конвергенція європейського досвіду інклюзивної інноваційного підприємництва в бізнес-середовищі України;
- імплементація європейської концепції бізнес-моделі інклюзивної підприємництва в середу, яка здатна реалізувати креативні бізнес-ідеї за рахунок розвинених підприємницьких компетенцій, командоутворення з використанням наявних ресурсів і персональних здібностей людей з обмеженими можливостями.

Множинні синергійні ефекти від поширення досвіду європейського інклюзивного підприємництва полягають у створенні бізнес-моделей нових підприємств і мережі експертів в певних галузях знань про процес практичної реалізації і комерціалізації інклюзивних бізнес-моделей. Ця мережа має сприяти розвитку інклюзивних бізнес-моделей в регіонах, розширення міжнародних контактів і поширення знань про європейський досвід створення і розвитку інклюзивного підприємництва.

Список використаних джерел

1. Бідність у Європі: для когось – статистика, для когось – реальність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.euronews.com/2015/12/07/a-portrait-of-poverty-europes-women-children>
2. Основні показники ринку праці (річні дані). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Riepina I.M., Andriushchenko K.A., Kolomiyets-Ludwig E.P. Inclusive Innovative Entrepreneurship Development in the Context of the European Integration / I.M. Riepina, K.A. Andriushchenko, E.P. Kolomiyets-Ludwig // *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. – Czech Republic. – 2016. – NR 1 (32). – Pd. 43-49.
4. Epicerie Solidaire d'Aurore. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aurore.asso.fr/aurore-a-ouvert-une-epicerie-solidaire-a-montreuil.html>

Розмаріцина Н.А.

аспірант кафедри економічної та фінансової політики Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ

Розкрито етапи розвитку механізму надання адміністративних послуг в Україні, проведено порівняльний аналіз сучасного етапу розвитку механізму надання адміністративних послуг в країнах Європейського Союзу. Здійснено спробу прогнозування перспектив подальшого розвитку зазначених послуг в Україні.

Ключові слова: система публічного управління, адміністративні послуги, стандарти Європейського Союзу, “єдине вікно”, реформи, принципи ефективного управління, європейські цінності, модернізація.

The article deals with the reveals the stages of the mechanism of administrative services in Ukraine, a comparative analysis of the current stage of development of the mechanism of administrative services in the EU. Attempted forecasting future development of these services in Ukraine.

Key words: public administration, administrative services, EU standards, “single window”, reforms, principles of good governance, European values, national strategies.

Модель “держави єдиного вікна”, ключова роль в якій належить формуванню інтегрованого клієнт-орієнованого уряду, почала формуватися з середини 1980-х рр. і зараз стрімко набирає популярності, особливо серед країн, які розробили і реалізують національні стратегії модернізації.

Розбудова “держави єдиного вікна” є об’єктивною вимогою сьогодення, в умовах неупинного процесу формування постіндустріального суспільства з характерними для нього зрілою демократією, економікою знань та розвинутою і всеосяжною інформаційно-комунікаційною сферою [1, с. 74].

Сьогодення характеризується наближенням системи публічного управління до стандартів Європейського Союзу (ЄС), тому є необхідність реформування системи державної служби та служби в органах місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів, де механізм надання адміністративних послуг (АП) становить основу функціонування влади в демократичному суспільстві. Причому, у випадку України та її прагнення приєднатися до ЄС, однаково цінним є досвід:

- по-перше, загальноєвропейських інституцій, що виникають з приводу погоджених між країнами-членами Євросоюзу принципів розвитку сфери надання послуг населенню;

- по-друге, досвіду окремих країн, що досягли певних успіхів на шляху удосконалення власних систем надання адміністративних послуг.

Спільна платформа для розвитку системи АП у країнах ЄС формується на основі принципів ефективного управління у сфері суспільних послуг, а саме:

1. Принцип субсидіарності та пропорційності вимагає від органів управління ухвалення рішень щодо АП якомога ближче до споживачів, тобто надання АП на місцевому, регіональному, національному рівні або на рівні ЄС, де їхнє надання є найбільш ефективним.

Пропорційність обмежує дії вищих органів влади лише тими, що необхідні для досягнення узгоджених з іншими рівнями влади цілей політики, тобто забезпечують максимальну можливу свободу рішень країн-учасниць.

2. Принцип орієнтованості на споживачів, громадян і підприємства, потреби яких визначають перелік і порядок надання АП. Потреби одержувачів включають:

- безпечний та гнучкий доступ (персоналізацію послуг);

- багатоканальність (максимальна доступність);

- “єдине вікно” (отримання АП в одному місці, навіть якщо послуга надається спільно кількома органами);
- разовість (уникнення повторного надання інформації, необхідної для отримання послуг);
- взаємну довіру (збереження комерційної таємниці та приватних даних).

3. Принцип загальнодоступності, тобто створення рівних можливостей на усіх рівнях для всіх громадян і компаній країн ЄС без будь-якої дискримінації.

4. Принцип безпечності (конфіденційності), означає, що органи управління мають гарантувати недоторканність інформації, що стосується приватного життя громадян і конфіденційність даних, отриманих від суб'єктів підприємницької діяльності.

5. Принцип багатомовності також має обов'язково враховуватися, оскільки без нього неможливо забезпечити дотримання гарантованих прав і свобод, доступності, якості, багатосторонньої взаємодії в процесі надання АП у поліетнічному, багатомовному середовищі, яке являє собою ЄС.

6. Принцип адміністративної простоти передбачає спрощення процедур для громадян і підприємств з метою скорочення їхніх адміністративних витрат.

7. Принцип прозорості передбачає зрозумілість процесу, а також право одержувачів мати уявлення про механізми ухвалення рішень щодо надання відповідних АП.

8. Принцип сталості інформації реалізується у різноманітних формах документування процедур і рішень щодо АП, тобто збереження цілісності, достовірності й точності інформації протягом тривалого періоду часу, з урахуванням умов безпеки та конфіденційності.

9. Принцип відкритості відображає готовність осіб, підприємств та організацій щодо обміну досвідом і має на меті розширення знань учасників для вирішення пріоритетних проблем у сфері АП.

10. Принцип обміну досвідом означає, що органи управління мають ділитися з іншими концепціями, методами, процедурами, які добре зарекомендували себе на практиці.

11. Принцип адаптивності вказує, що органи управління зосереджують зусилля на впровадженні АП, здатних пристосовуватися у мінливому соціально-економічному

середовищі, незалежно від місця їхнього надання та одержувача послуг.

12. Принцип ефективності та результативності передбачає створення середовища, що забезпечує надання АП максимальній кількості підприємств і громадян із мінімальними витратами (оптимізація витрат і вигод) із урахуванням інших принципів, таких як адаптивність, простота, безпека тощо [2, 3].

Зокрема, директиви ЄС вимагають створення держави-учасниками умов для безперешкодного надання АП у електронному вигляді поза національними кордонами, ведення єдиних реєстрів компаній, державних закупівель та статистичної інформації, електронної ідентифікації громадян та платників податків, а також забезпечення стандартизації системи електронних АП тощо [4 - 5].

Важливі аспекти вирішення проблемних питань: подолання комунікаційних бар'єрів, дерегуляція та гармонізація законодавства з Європейським Союзом; мотивація і навчання державних службовців; чисельність службовців в органах прямого обслуговування клієнтів; врахування результатів опитування клієнтів; поширення найкращих практик; використання сучасних технологій; управління знаннями працівників, що працюють з клієнтами.

Сучасна система публічного управління потребує значних реформ, які мають бути системними в політичних, економічних та соціальних напрямках. Реформи повинні бути максимально прозорими та ґрунтуватися на європейських цінностях. Адже той факт, що Україна стала на стежку вступу в Європейське Співтовариство, є безперечним. Визначення методів і механізму модернізації публічного управління відповідно до принципів роботи Європейського Союзу не можливе без створення умов для отримання населенням країни (фізичними чи юридичними особами) якісних, своєчасних і релевантних адміністративних послуг.

Список використаних джерел:

1. Державна політика у сфері надання дозвільних послуг. Навч. посіб. /уклад. О. Рудік; за ред. В. Лисенка. – К., 2013 – 118 с.

2. Torres L. Trajectories in public administration reforms in

European Continental countries / L. Torres // Australian Journal of Public Administration. – 2004. – Vol. 63(3). – P. 99 – 112 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hum.ttu.edu/failid/VAH/torres-2004.pdf>

3. Torres L. E-government and the transformation of public administrations in EU countries: Beyond NPM or just a second wave of reforms? / L. Torres, V. Pina // Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales, Universidad de Zaragoza: Documentos de Trabajo – 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uhu.es/ijdar/documentos/Present04/vicente.pdf>

4. Directive 2014/55/EU of the European Parliament and of the Council, 16.04.2014 on electronic invoicing in public procurement [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:320014L0055&from=EN>

5. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market/, COM(201-2)238, 04.06.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0238:FIN:en:PDF>

Сікорська І. М.

*к. держ. упр., доцент
Донецький державний
університет управління
м. Маріуполь*

НАВЧАЄМО МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОГУ ТА СОЦІАЛЬНІЙ ЄДНОСТІ В РАМКАХ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ ЗА ПРОГРАМОЮ ІМ. ЖАНА МОНЕ

В статті представлено досвід викладання проблематики мультикультуралізму в країнах Європи в рамках навчального курсу «Міжкультурна Європа: різноманіття та соціальна єдність» за програмою ім. Жана Моне презентовані цілі і задачі, а також результати та цінність викладання даної дисципліни у вищій школі в сучасних умовах.

In the article it is presented teaching experience of the multiculturalism within the Jean Monnet module “Intercultural Europe: diversity and social cohesion”; its learning goals and tasks are outlined. The learning outcomes and the value of introducing this discipline in higher education is also given.

Проект «Розробка та викладання навчальної дисципліни «Міжкультурна Європа: різноманіття та соціальна єдність» отримав фінансування з боку програми ім. Жана Моне у 2011 році. Після завершення проекту даний навчальний курс залишається серед вибіркових дисциплін для магістрів спеціальності «Соціологія», мета якого полягає в підвищенні рівня інформованості студентів з питань європейської інтеграції, управління культурним різноманіттям у сучасному суспільстві, ознайомлення студентів з європейськими вимірами громадянського суспільства, тенденціями та проблемами у сфері побудови ефективного міжкультурного діалогу на теренах європейського простору.

Чому саме така тема була обрана? По-перше – це актуально, по-друге – це дуже цікаво, про що свідчить стійка популярність дисципліни серед студентів. По-третє в університеті є висококваліфіковані фахівці для читання лекцій та проведення наукових досліджень за даною тематикою.

Сьогодні на європейському континенті створюється нова модель суспільства, в якій представники різних культур пов'язані між собою сумісною діяльністю, відносинами, які спираються на різні традиції та норми, мають різні орієнтири в праці та дозвіллі. Така соціальна міжкультурна система потребує наукового аналізу та адекватного управління за умови об'єктивної необхідності у постійному спілкуванні представників різних культур та національностей. В той же час, сучасна глобалізація, створюючи нові можливості та збагачуючи культурне різноманіття, породжує нові проблеми, наприклад, з точки зору соціальної, етнічної згуртованості та якості життя. Пріоритет розвитку міжкультурного діалогу, солідарності й навичок співіснування і взаєморозуміння, обумовлений посиленням

соціокультурного розмаїття в сучасному світі є однією з найважливіших ознак сучасної політики усіх країн ЄС. Сьогодні більшість країн світу хоча б деякою мірою характеризуються культурним різноманіттям. Міжнародні стосунки, торгівля, туризм, сумісні наукові дослідження, міжнародний діалог освітян і діячів мистецтва, мобільність кваліфікованих фахівців і трудова міграція призводять до того, що в більшості країн проживає значна кількість людей, що належать до інших культур. Зростанню культурного розмаїття сприяє також інтенсифікації міжкультурних контактів і формування глобального інформаційного простору, в якому історичні культурні ідеї та інновації вільно розповсюджуються, незважаючи на національні кордони.

Практично всюди можна зустріти представників інших культур. Багатокультурність і багатомовність сьогодні сприймається як невід'ємний і потрібний елемент сучасного світу, який сприяє обміну досвідом і посиленню здатності сприймати різні ідеї у різноманітному світі. Багато країн сьогодні можна назвати різноманітними в культурному плані вже тому, що вони відкриті зовнішньому світу – представники будь-яких народів можуть туди вільно приїжджати, виїжджати, а іноді і залишатися. Всі ці фактори посприяли ідеї розробки навчальної дисципліни, присвяченої проблематиці мультикультуралізму в Європі.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Міжкультурна Європа: різноманіття та соціальна єдність» є тенденції та проблеми у сфері побудови ефективного міжкультурного діалогу на теренах європейського простору. Дана дисципліна має сталі міждисциплінарні зв'язки з такими навчальними курсами як «Філософія», «Релігієзнавство», «Культурологія», «Психологія», «Соціологія» та іншими дисциплінами гуманітарного циклу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Культурне різноманіття Європи як фундамент для соціальної єдності.

2. Національно-громадська ідентичність та етнічна толерантність: діалектика взаємин.

3. Громадянське суспільство як універсалія міжкультурної Європи.

Метою навчальної дисципліни «Міжкультурна Європа: різноманіття та соціальна єдність» є підвищення рівня поінформованості студентів з питань європейської інтеграції, ознайомлення з європейською системою цінностей, тенденціями та проблемами міжкультурних комунікацій в сучасній Європі, ознайомлення студентів з проблематикою міжкультурного різноманіття в країнах ЄС; сприяння формуванню у них поглибленого, практико-орієнтованого уявлення про крос-культурний підхід щодо дослідження суспільства. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- формування системи знань про основні тенденції та проблеми у сфері побудови ефективного міжкультурного діалогу на теренах європейського простору;

- ознайомлення студентів з проблематикою міжкультурного різноманіття в країнах ЄС;

- вивчення принципів і методів побудови міжкультурного діалогу в країнах ЄС;

- освідомлення студентами, як важливо бути терпимими, якщо мешкаєш в плюралістичних суспільствах;

- придбання навичок та здібностей ефективного спілкування в міжнародному середовищі;

- сприяння просуванню міжкультурного діалогу в місцевій громаді;

- представити передові теорії і розширені знання з теми дисципліни;

- підвищити інтерес студентів до європейської інтеграції як до соціального явища, в цілому, і міжкультурному різноманіттю європейських країн, зокрема;

- заохочення студентів до соціальної злагоди, активної громадянської позиції, міжкультурного діалогу;

- формування почуття європейського громадянства, заснованого на розумінні та повазі до прав людини і демократії, заохочення толерантності та поваги до інших людей і культур.

Згідно з навчальними цілями дисципліни студенти знайомляться з:

- проблематикою міжкультурного різноманіття в країнах ЄС;

- основними відмінностями управління культурним різноманіттям в країнах ЄС;

- основними тенденціями та проблемами у сфері побудови ефективного міжкультурного діалогу на теренах європейського простору;
- факторами, що обумовлюють формування різних систем цінностей та поведінкових стереотипів;
- принципами і методами побудови міжкультурного діалогу в країнах ЄС;
- основними причинами виникнення міжкультурних конфліктів та засобами їх запобігання.

Викладання даної дисципліни є край важливим сьогодні, коли перед вищими навчальними закладами стоять цілі готувати молодих людей будь-яких спеціальностей, готових відповісти на виклики мультикультурного соціуму і сприяти міжкультурному діалогу.

Соколова З.

*кандидат економічних наук,
Консалтинг "Market West
Africa"*

КРЕАТИВНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОРИ КОНВЕРГЕНЦІЇ РЕГІОНІВ

Проведено аналіз наповненості креативністю економіки, а також ефективності державного управління України і ЄС. Зроблено висновок, що в Україні є гострою проблема неефективності державного управління. На думку автора, покращення якості функціонування українських інститутів управління має забезпечити їм здатність стимулювати розвиток різних факторів, включаючи креативність, які мають сприяти конвергенції її регіонів.

Ключові слова: Конвергенція, диспропорції розвитку, регіональна економічна політика, креативність, державне управління, соціальний капітал.

It is examined the saturation of creativity of the economy and efficiency of the public administration in Ukraine and the

EU. It was concluded that Ukraine has an acute problem of inefficiency of public administration. The author considers that improving the quality of functioning of Ukrainian institutions of governance must ensure their ability to stimulate the development of various factors, including creativity, which should facilitate the convergence of Ukrainian regions.

Keywords: Convergence, development disparities, regional economic policy, creativity, governance, social capital.

Відповідно до Амстердамського договору одними з головних цілей ЄС є сприяння збалансованому та тривалому економічному прогресу завдяки ліквідації внутрішніх кордонів та посиленню економічної, соціальної взаємодії.

Україні також для стабільного економічного зростання та підвищення якості життя громадян потрібно забезпечити економічну і соціальну взаємодію. Досвід ЄС показав, що важливим дієвим засобом для цього є формування нової регіональної економічної політики. Для її реалізації Україні необхідно подолати проблему диспропорції розвитку регіонів, що забезпечить їй ефективне міжрегіональне, а також і транскордонне співробітництво. Одним з головних факторів впливу на транскордонну конвергенцію є креативність людей [1, с. 375-376].

Креативність передбачає здатність до синтезу через обробку даних, образів і матеріалів придумати щось нове і корисне [2]. В економіці вона має дуже широкий прояв: від діяльності із сильною художньою складовою до будь-якої економічної діяльності, ознаками якої є виробництво символічних продуктів з сильною залежністю від інтелектуальної власності (включаючи НДДКР) та орієнтація на широкий попит. На основі такого підходу в ЮНКТАД було визначено креативні індустрії, які виробляють креативні товари та послуги, і в цілому складають креативну економіку [1, с. 243-244].

За показниками креативності в Україні спостерігається певне покращення, хоча, все одно, вона поки суттєво відстає від ЄС. Частка креативних товарів разом з креативними товарами суміжних індустрій в загальному експорті України в останні роки почала трохи зростати, однак вона

поки майже в 4 рази менше, ніж в ЄС. Так, згідно з даними ЮНКТАД з 2002 до 2015 р. частка креативних товарів разом з креативними товарами суміжних індустрій в загальному в експорті ЄС в середньому складала 7,4%, а в Україні з 2002 до 2008 р. – 1,2%, з 2009 до 2015 р. – 1,6% (табл. 1). За показником обсягу експорту креативних товарів разом з креативними товарами суміжних індустрій на душу працюючого населення Україна відстає від ЄС майже в 40 разів. З 2002 до 2015 р. цей показник для ЄС в середньому склав 1445 доларів США, а для України з 2002 до 2008 р – 21, з 2009 до 2015 р. – 40 доларів США (табл. 1).

Критерієм функціональності економічної системи є не тільки макроекономічні показники, а і те, наскільки забезпечені рівноправ'я та справедливність. Вирішення соціальних задач і конвергенція регіонів, не може бути гарантовано ринковим механізмом, тому це потребує регуляторних дій держави [4, с. 47-48]. Тому з кінця ХХ-го ст. вчені все більше і більше уваги приділяють культурним цінностям та ефективності інститутів економічної системи. Важливим елементом цього вбачають соціальний капітал [4, с. 141]. Це – певний набір неформальних цінностей чи норм, яких дотримуються члени групи, завдяки чому вони можуть співпрацювати одне з одним; головним зв'язувальним елементом у цих відносинах є довіра (англ. – trust) [5]. За своєю сутністю соціальний капітал є функцією ступеню довіри у суспільстві, без якого розвиток співробітництва неможливий. Соціальний та людський капітали разом мають суттєвий вплив на результати втілення економічних реформ, а з цим – і на рівномірність доходів [4, с. 141-142].

Одним з показників підтримки соціального капіталу є фінансові гарантії, які втілюються через політику поєднання соціальних та економічних цінностей. Зокрема, в ЄС з цією метою створені структурні фонди та фонд єдності, призначені для підтримки регіонів, які відстають у розвитку [4, с. 49-50].

В оцінювальному плані для наведення статистичних показників доцільно спиратися на дані Світового банку щодо ефективності державного управління (англ. The Worldwide Governance Indicators – WGI), де показники складаються з шести сукупних індикаторів у трьох групах: а) процес ви-

Таблиця 1

**Наповненість креативністю економіки України та ЄС,
2002-2015 рр.**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Відсоток експорту креативних товарів та креативних товарів суміжних індустрій в загальному експорті, %	Україна	0,8	1,1	1,2	1,1	1,2	1,6	1,5	1,6	1,5	1,6	1,9	1,8	1,6
	ЄС	10,4	9,5	9,3	9,4	9,3	6,7	6,2	6,2	6,1	5,9	5,7	6,0	6,7
Обсяг експорту креативних товарів та креативних товарів суміжних індустрій на душу працюючого населення, долари США	Україна	7	11	17	16	20	34	43	35	45	48	52	43	27
	ЄС	1192	1285	1497	1606	1788	1493	1519	1172	1290	1445	1345	1488	1446

Розраховано автором на основі даних ЮНКТАД, в поточних цінах [3].

бору уряду: 1) Право голосу та підзвітність, 2) Політична стабільність і відсутність насильства / тероризму; б) здатність уряду ефективно розробляти і здійснювати стабільну політику; 3) Ефективність роботи уряду, 4) Якість регулювання; в) повага громадян і держави до інститутів регулювання; 5) Верховенство права, 6) Боротьба з корупцією [6].

За вказаними показниками щодо ефективності державного управління Україна суттєво відстає не тільки від лідерів ЄС, а й від його аутсайдерів. Серед різних показників за шкалою від “-2,5” до “+2,5” за 2015 р. для України всі показники є меншими або дорівнюють нулю, з них найгірший – “-1,9” по політичній стабільності, а найкращий – “0” по праву голосу та підзвітності. Серед країн ЄС найгірший є “-0,2” для Греції по політичній стабільності, а найкращий – “+2,3” для Фінляндії по контролю корупції. За рейтингом перцентилів Україна має мінімальний показник 6,2 по політичній стабільності, а максимальний – 47,8 по праву голосу та підзвітності; в ЄС мінімальний рейтинг перцентилів 36,7 має Греція по політичній стабільності, а максимальний – 100 у Фінляндії з питань верховенства права (табл. 2).

Висновки

З наведених статистичних даних можна побачити, що в Україні є гострою проблема неефективності державного управління. За рівнем розвитку Україна серйозно відстає від ЄС: ВВП на душу населення за 2015 р. відповідно складає 2022 та 32159 доларів США (в поточних цінах) [3], тобто в 16 разів менше. Цілком ймовірно, причиною такого відставання є не слабка матеріально-технічна база, а слабкі інститути управління.

Україна також суттєво відстає від ЄС по креативності, яка є одним з факторів впливу на транскордонну конвергенцію.

Необхідність покращення якості державного управління в Україні є очевидною. Це має забезпечити українським інститутам управління здатність стимулювати розвиток різних факторів, включаючи креативність, які мають сприяти міжрегіональній та транскордонній конвергенції.

Ефективність державного управління в Україні та ЄС, 2015 р.

2015 р.		Політична стабільність і відсутність насильства / тероризму	Ефективність роботи уряду	Якість регулювання	Верховенство права	Контроль корупції
Оцінка (від -2,5 до +2,5)	Україна	-1,9	-0,5	-0,6	-0,8	-1,0
	Мін.	0,4 (Болгарія, Румунія)	0,0 (Румунія)	0,4 (Хорватія, Греція)	-0,1 (Болгарія)	-0,3 (Болгарія)
	Макс.	1,6 (Данія, Фінляндія, Нідерланди, Швеція)	1,8 (Данія, Фінляндія, Нідерланди, Швеція)	1,9 (Фінляндія, Велика Британія)	2,1 (Фінляндія)	2,3 (Фінляндія)
Рейтинг перцентилів	Україна	6,2	34,6	29,8	22,6	14,9
	Мін.	61,1 (Румунія)	62,0 (Болгарія)	64,9 (Хорватія)	52,9 (Болгарія)	48,6 (Болгарія)
	Макс.	99,5 (Швеція)	97,6 (Данія)	98,6 (Велика Британія)	100 (Фінляндія)	99,5 (Фінляндія)

Розраховано автором на основі даних Світового банку [6].

Список використаних джерел

1. Регіональна політика Європейського Союзу [Електронний ресурс] : підручник / [за ред. Віктора Чужикова]. – К.: КНЕУ, 2016. – 495.
2. Florida R. The Flight of the Creative Class. The New Global Competition for Talent. – Collins. An Imprint of Harper Collins Publishers, 2005.
3. UNCTAD. Statistics [Electronic Resource]. – Access mode: <http://unctadstat.unctad.org/EN/>.
4. Конвергенція та дивергенція в Європі: польський і український кейси: Монографія / [Д. Лук'яненко, В. Чужиков, Міхал Г.Вожняк та ін.]; за наук. ред. Д. Лук'яненка, В. Чужикова, М.Г.Вожняка. – К.: КНЕУ, 2013. – 688 с.– Англ. мовою.
5. Фукуяма Френсіс, Соціальний капітал Незалежний культурологічний часопис "Г". – 2008. – № 53. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n53-texts/fukuyama.htm>.
6. World Bank. Worldwide Governance Indicators [Electronic Resource]. – Access mode: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>.

Соломенна Т.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка

УКРАЇНА В БЕЗПЕКОВОМУ ВИМІРІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

В статті розглянуто український чинник в системі сучасних викликів європейської безпеки в контексті документів ЄС, пов'язаних з оновленням зовнішньополітичної та безпекової діяльності: Європейської політики сусідства та Глобальної стратегії зовнішньої та безпекової політики. Визначена роль та місце України як учасниці Східного партнерства для оновленого формату зовнішньої стратегії ЄС в умовах змінної міжнародної ситуації.

Ключові слова: Україна, ЄС, Спільна політика безпеки та оборони, Східне партнерство, Глобальна стратегія для зовнішньої та безпекової політики ЄС

The article examines the Ukrainian factor in the current challenges of European security in the context of EU documents relating to foreign and security update activities: European Neighborhood Policy and the Global Strategy for Foreign and Security Policy. The role and place of Ukraine as the Eastern Partnership format for the new EU external strategy in variable international situation is determined.

Key words: Ukraine, European Union, Common Security and Defense Policy, European Neighbourhood Policy, Eastern Partnership, Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy

Ситуація в Україні останніх років є одним з чинників стурбованості та занепокоєння з боку Європейського Союзу. Разом з проблемами біженців з Близького Сходу та Північної Африки, активізацією зовнішньополітичної діяльності РФ в світі – становить комплекс викликів, які різною мірою впливають на безпекову ситуацію в ЄС та його внутрішні процеси. Конфронтація на тимчасово окупованих територіях на Донбасі, анексія Криму Росією – це не лише справа безпеки та добробуту України. Це питання значно ширшого контексту: дотримання принципів та норм міжнародного права, гарантії недоторканності кордонів передусім європейських держав, стабільності системи міжнародних відносин й дотримання зобов'язань, зокрема ядерної безпеки.

Європейська спільнота разом з провідними державами світу продемонстрували високий ступінь солідарності та рішучості в оцінках політики Росії щодо Криму та подій на сході України: підтвердження територіальної цілісності України, запровадження санкцій та зміна взаємин з Росією, запровадження нових способів для зміцнення та підвищення оборонної спроможності української армії, фінансова допомога. Однією з платформ співробітництва Україна – ЄС залишається формат Східного партнерства

(Сх П), який в свою чергу зазнав серйозних змін в результаті українських подій кінця 2013 – 2014 років.

Усвідомлення доцільності оновлення безпекової політики ЄС остаточно окреслилися на Ризькому саміті Сх П 2015 року. Учасники заходу домовилися про подальше зміцнення діалогу з питань безпеки та практичного співробітництва ЄС з країнами-партнерами в рамках Спільної політики безпеки та оборони (СПБО), з можливістю участі зацікавлених сторін у місіях та операціях ЄС, підвищення потенціалу країн-партнерів, що знайшло відображення в п.22 підсумкової Декларації [1].

В цей час Комісія ЄС розпочала з'ясування позицій всіх зацікавлених сторін щодо оновлення Європейської політики сусідства (ЄПС), що діє з 2004 року й має два вектори: південний – Союз Середземномор'я та східний – Східне партнерство. На 2015 рік обидва формати стали джерелом проблем та небезпек для ЄС: складна ситуація в Україні та чергова хвиля загострення проблеми біженців з регіону Близького Сходу та Північної Африки, пов'язана з активізацією діяльності ISIL/Da'esh.

Своє бачення реформування ЄПС представила і Україна, зосередивши увагу на власному форматі участі Східному партнерстві [2]. Безпековий вимір разом з політичним та економічним названий українською стороною невід'ємним елементом двосторонньої та багатосторонньої співпраці з ЄС в межах Політики сусідства.

Представлений Високим представником з питань зовнішньої та безпекової політики Ф.Могеріні «Перегляд Європейської політики сусідства» [3] в листопаді 2015 року не виокремлює українське питання особливим чином. В документі з'явилася окрема складова присвячена Безпеківому виміру (V.2), в якій представлені такі напрями взаємодії з країнами сусідами ЄС: реформа сектору безпеки, заходи для захисту кордону, боротьби проти тероризму й радикалізму та антикризове управління. Також в рамках СПБО ЄС сприятиме участі країн-партнерів у місіях та операціях Спільної політики безпеки та оборони і бойових тактичних групах ЄС, а також їх асоціації партнерів у відповідні програми та агенції.

В Регіональному вимірі (VI) Перегляду ЄПС констату-

ється погіршення відносин між ЄС та РФ через анексований Крим та дестабілізацію ситуації на сході України [3, с. 19]. А далі визнається не лише можливість, а й необхідність взаємодії з РФ для розв'язання проблем, що становлять спільний інтерес. Таке пояснення стосується не лише Росії, а й інших країн сусідів ЄС. Деякі впливові регіональні держави часто стають бенефіціарами локальних конфліктів, які становлять небезпеку, зокрема і для ЄС, а проголошення політики на можливість співпраці навряд чи може бути виправданою, зокрема з погляду жертв такої агресії.

Вже в грудні 2015 року Україна зуміла реалізувати співробітництво в рамках СПБО, коли Міністерство оборони уклало адміністративну угоду з Європейською оборонною агенцією. Цим було створено юридичні підстави для участі у програмах та проектах агенції, практичної взаємодії української сторони з країнами ЄС в цьому вкрай важливому аспекті [4, с.71].

Оновлення потребувала зовнішньополітична стратегія ЄС «Безпечна Європа у кращому світі» (2003) і через надмірний оптимізм, і через кардинальні зміни в міжнародних справах. Нова «Глобальна стратегія для зовнішньої та оборонної політики Європейського Союзу» [5] представляє більш реалістичний погляд щодо сучасних загроз та механізмів їх подолання. В цьому документі Україна згадується в переліку нагальних проблем європейської безпеки, хоча констатується, що ЄС не в змозі самостійно врегулювати жоден з існуючих конфліктів, гарантуючи лише традиційні інструменти «ретельно зважені» санкції та дипломатію [5, с.32]. Глобальна стратегія ЄС називає «впорядкування відносин з Росією» – «ключовим стратегічним викликом» [5, с.33], а не загрозою й повторює (як і в оновленій ЄПС) намір співпрацювати з нею в питаннях загального інтересу.

В Стратегії зазначено, що деталізація документу триває і з'являтимуться секторальні, більш конкретизовані програми та проекти зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Один з перших регіональних проектів такого роду ухвалений для Східного партнерства [6]. Фактично це план дій для шести країн-партнерів Сх П з чіткою регламентацією учасників, часових меж, очікуваних результатів по двадця-

ти ключовим позиціям. В документі визначені чотири пріоритети (економіка; належне врядування; енергоефективність та екологія; контакти між людьми), та три наскрізні результати – громадянське суспільство, гендерна рівність, стратегічна комунікація, які разом становлять план взаємодії ЄС зі східними партнерами на найближчі роки.

У Звіті Єврокомісії за 2016 рік стосовно України зазначено, що «ЄС продовжує наполягати на мирному врегулюванні конфлікту в східній частині України через повне виконання Мінських угод» [7, с.77]. Очевидно, що ЄС залишається в своїх сталих рамках зовнішньої та безпекової діяльності та використовує старі інструменти, до певної міри відсторонюючись і залишаючи врегулювання конфлікту в Україні міжнародним форматам багатосторонньої дипломатії.

Офіційний Брюссель, підтримуючи санкції, надаючи фінансову та консультативну допомогу, визнаючи територіальну цілісність України, залишається в старих форматах взаємодії в усіх сферах діяльності, зокрема безпекової.

Активніші зусилля й більшу занепокоєність, ніж їхні колеги з українського питання висловлюють країни Балтії та Центрально-східної Європи. Це цілком логічний факт, знайшов втілення в пропозиції литовської сторони, представленій на цьогорічному Конгресі Європейської народної партії, що проходив на Мальті на початку квітня 2017 року. Резолюція, ухвалена учасниками Конгресу містить пропозицію створення довгострокового плану підтримки України [8]. Цю ініціативу радо вітав присутній на зустрічі Президент України Петро Порошенко, назвавши ініціативу литовських партнерів «планом Маршала для України». В разі її реалізації це може стати реальним кроком до зміни ситуації в Україні, появи дівіших механізмів для стабілізації ситуації.

Джерела та література:

1. Підсумкова декларація Ризького саміту Східного партнерства // Європейська правда, 22 травня 2015 – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/05/22/7034050>

2. Оновлення Європейської політики сусідства/Політики Східного Партнерства. – [Електронний ресурс]. Режим

доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248772047&cat_id=248512913

3. Review of the European Neighbourhood Policy [Електронний ресурс]: сайт Європейської комісії / Режим доступу: // http://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-of-the-enp_en.pdf

4. Пошедін О.І., Чулаєвська М.Є., Реформування Європейської політики сусідства / О.І. Пошедін, М.Є. Чулаєвська // Вісник НАДУ при Президентові України. – 2016. – № 2. – С.67-75

5. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy [Електронний ресурс]: сайт Європейської комісії / Режим доступу: // http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

6. Eastern Partnership – Focusing on key priorities and deliverables [Електронний ресурс]: сайт Європ. комісії / Режим доступу: // https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2016_467_f1_joint_staff_working_paper_en_v3_p1_8733051.pdf

7. The EU in 2016. General report on the activities of the European Union / Звіт ЄС за 2016 рік [Електронний ресурс]: сайт Європейської комісії / Режим доступу: //file:///C:/Users/Expert/Downloads/NAAD17001ENN_002.pdf

8. Резолюція Конгресу Європейської народної партії, 1 квітня 2017 – Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://malta2017.epp.eu/wp-content/uploads/2017/03/EPP-Emergency-Resolution-Nr.-41.pdf>

Тарнавський О.

*аспірант кафедри політології
та державного управління
ЧНУ ім. Юрія Федьковича*

ГЕНЕЗИС ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ

У цій роботі автор досліджує причини появи євроскептицизму. Він аналізує перше міжнародне опитування громадської думки щодо європейської інтеграції та робить висновок, що паростки євроскептицизму з'явилися

у Німеччині, Франції, Нідерландах, Норвегії та Швеції, а не тільки у Великобританії. Дослідник з'ясовує, що ранній євроскептицизм був побудований переважно на потенційних (гіпотетичних) страхах, а не реальних причинах невдоволення процесами європейської інтеграції.

Ключові слова: євроскептицизм, єврофобія, анти-маркетинг, ЄС, європейська інтеграція, об'єднана Європа, ЄОВС.

The author studies of the Euroscepticism genesis. He analyses the first cross-national opinion poll on European integration and makes conclusions that first appearances of Euroscepticism were not characteristic only to Great Britain, but to Germany, France, Netherlands, Norway and Sweden too. The author also found out that early Euroscepticism was built mainly on potential (hypothetical) fears, but not on real reasons.

Keywords: Euroscepticism, Europhobia, anti-marketing, the EU, European integration, the united Europe, the ECSC.

У середині ХХ століття ідея європейської інтеграції розділила суспільства деяких країн Європи та їх наукові і політичні еліти на три умовні групи. До першої входили її палкі прихильники, до другої – ті, хто сумнівалися у доцільності чи/та успішності євроінтеграції, а третю формували категоричні противники будь-яких єврооб'єднувачих рухів. Це засвідчує перше міжнародне опитування громадської думки про ідею формування «Сполучених Штатів Європи», яке було проведено у вересні 1947 року [1]. Тоді більшість німців, французів і голландців висловились на користь цієї ідеї, в той час як більшість норвежців і шведів проявили невпевненість щодо неї. Але певна частина кожного з тих суспільств таки виступила проти вказаного інтеграційного проекту. Цілком імовірно, що така їх відповідь мала євроскептичне забарвлення. Дослідження ж, проведене у Великобританії, показало, що більшість британців не зайняли конкретну позицію з цього питання та відповідали умовно: «важко відповісти» [1]. Тож твердження абсолютної більшості науковців про те, що саме Великобританія є батьківщиною євроскептицизму знаходиться під великим

сумнівом (К.Флуд, М.Спірінг, П. Копецкий та ін.). Оскільки, як відзначає професор політології Пол Таггарт, основним емпіричним інструментом визначення євроскептичності поглядів і дій є «Євробарометер», то саме до нього слід апелювати, підтверджуючи заявлену гіпотезу [2; с. 4]. Зауважимо, що загальноприйнятою є така процедура виявлення євроскептицизму [2, с. 4-7]: якщо на запитання, що вказані нижче, громадяни ЄС відповідають негативно, то це вважається проявом їх євроскептичності (умовний приклад): «Чи підтримуєте Ви глибшу інтеграцію Вашої країни у ЄС?»; «Як Ви ставитеся до розширення ЄС»; «Чи підтримуєте Ви подальше членство Вашої країни у ЄС?» і т.п.

Опитування 1947 р., демонструє, що у Німеччині, Франції та Нідерландах були як прихильники, яких було значно більше, так і противники/скептики, що знаходились у меншості, але ж, все таки, були. Це дозволяє припускати, що євроскептицизм стосовно створення «Об'єднаної Європи» був проявлений не лише у Великобританії, але також у Німеччині, Франції та інших названих країнах одночасно. Тому ще до створення ЄОВС (1951 р.), у цих державах можна було помітити не тільки прихильників, але і євроскептиків та противників інтеграційного процесу. Ця теза дозволяє не погодитись із загальною думкою, що євроскептицизм виник у Великобританії.

Але виникає наступне важливе питання: а що ж стало причиною виникнення євроскептицизму, який аж донині відчуває вся європейська спільнота? Зважаючи на значущість цього питання та відповідно до місії нашої конференції в частині розповсюдження знань про ЄС, ми поставили перед собою мету з'ясувати причини появи євроскептицизму.

Більшість дослідників пов'язують виникнення євроскептицизму з такими причинами як страх перед глобалізацією [4, с. 48-51]; занепокоєння щодо втрати державного суверенітету і суверенності національної влади; побоювання утворення наддержави у вигляді ЄС, де національні уряди не матимуть впливових повноважень, а всі рішення прийматиме центральна наднаціональна влада [5, с. 921-952]; через дефіцит демократії та ін. На наш погляд, ранній євроскептицизм базувався переважно на страхах перед потенційними загрозами, які, однак, не підтверджуються

дійсними процесами євроінтеграції. Тобто, підстави і аргументи ранніх євроскептиків (1950-ті рр.), а отже фундаторів цієї суспільно-політичної течії, були доволі гіпотетичними і ніяк не корелювали з тим, що насправді пропонували організації, які передували створенню ЄС (ЄОВС, ЄЕС, ЄСАЕ). Адже держави-члени спочатку ЄОВС та ЄЕС, а пізніше – ЄС мали і мають достатньо важелів, щоб не допустити того, чого євроскептики власне боялися і бояться донині. Серед досить вагомих інструментів впливу держав-членів – той, що всі важливі рішення у ЄС, до прикладу про прийняття іншої країни у лави членів, приймаються одностайно. Такий принцип означає, що у разі відсутності голосів усіх країн-членів ЄС (а тоді Європейських Спільнот), рішення про членство та інші важливі питання не можуть бути прийнятими. Про це йшлося у Паризькому договорі 1951 р. (ст. 98), це положення підтвердилось у Маастрихтському договорі 1992 р. (Договір про заснування ЄС) (ст.49). Якщо немає одностайності у такому питанні – немає прийнятого рішення. Це, між іншим, стосується й багатьох інших важливих аспектів функціонування ЄС. Так, наприклад, було зі спробою прийняття Конституції ЄС у 2004 році. Результати національних референдумів у Франції і Нідерландах були не на користь Конституції, тому даний процес зазнав цілковитого фіаско.

Ще одним яскравим прикладом, що підтверджує гіпотетичність, а не реальність засадничих тез ранніх євроскептиків, став референдум 2016 р. у Великій Британії щодо її членства у ЄС, яка, використавши ст. 50 Маастрихтського договору, а також ст. 49А Лісабонського договору 2007 р., подала заявку про свій вихід зі складу ЄС. Цей факт заперечує категоричні думки ученого Коена Ейбца щодо дефіциту демократії у ЄС та дослідників Лісбет Хюга і Гері Маркса, які заявляють про відсутність національного впливу на владу ЄС [6, с. 111-127]. Крім того, Паризьким (ст. 28) і Маастрихтським (ст. 31) договорами передбачено, що держава-член може утриматись від прийняття рішення, яке певним чином шкодить чи не відповідає її інтересам. Прикладом може слугувати неприєднання деяких країн до Шенгенської угоди та до т.зв. «Єврозони».

Ці аргументи є відповіддю тим євроскептикам, які бу-

дують свої позиції на страху щодо можливого розширення ЄС, вважають ЄС недемократичним у прийнятті рішень, нарікають на його централізовану наддержавність. Звісно, ми не ведемо мови про те, що євроскептицизм, який ми бачимо сьогодні у ЄС, є ідеєю, що ґрунтується на страхах потенційних небезпек чи тривог держав-членів. Ні, нинішні скептичні настрої щодо ЄС чи/та окремої його політики/інституції часом себе виправдовують. Але ми вважаємо, що ранній євроскептицизм – той, який зароджувався з ідеї анти-маркетингу, був заснований на хибних засадах, відповідно до яких, євроскептики вбачали у ЄС лише перспективні (гіпотетичні), а не справжні проблеми, виклики, ризики і страхи перед державами-кандидатами чи членами ЄС (ЄОВС). Той євроскептицизм швидше виглядав як єврофобія – боязнь євроінтеграційних процесів; ворожість до Європи, європейців або/та Європейського Союзу. Але чим така боязнь була зумовлена? Ймовірно, відповідь полягає у тому, що на початку євроінтеграційних процесів населенням країн, які об'єднувались у ЄОВС, бракувало належної інформації про те, що таке ЄОВС, для чого він створений і якою є його кінцева мета. На цій причині, до речі, акцентує увагу французький професор політології Філіп Олдрін, досліджуючи корені несприйняття євроінтеграції [7, с. 79-101]. Нині ж можемо стверджувати, що побоювання тодішніх євроскептиків себе не виправдали.

Отож, як ми з'ясували, причини євроскептицизму були різними: страх перед глобалізацією; неможливість впливати на владу; боязнь втрати національного суверенітету тощо. Але, на наш погляд, стає очевидним те, що ранній євроскептицизм був недостатньо обґрунтованим. Цьому, мабуть, також посприяла недостатня обізнаність населення країн про необхідність такого інтеграційного об'єднання. Крім того, абсолютно відкинути вплив фактору страху у виникненні євроскептицизму не вдасться. Адже, якщо страх перед потенційними загрозами дійсно був неаргументованими, то страх перед «невідомим» аргументації не потребує. Для більшості громадян європейських держав ЄОВС був саме тим «невідомим», що й лякало. Як бачимо, євроскептицизм є доволі непростим явищем для дослідження, а тому він потребує ще більших дослідницьких

зусиль та заслугоує на обов'язкове вивчення на курсах з європейських студій.

Список використаних джерел:

1. Eurobarometer. // European Commission. – 1993. – №40. – Р. 7–8.
2. Taggart P. The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States / P. Taggart, A. Szczerbiak. // Sussex European Institute. – 2002. – №51. – 45 p.
3. Milward A. S. The European Rescue Of The Nation-State / Alan S. Milward. – London: Routledge, 1992. – 488 p.
4. Артџомова Є. С. Євроскептицизм: сутність, передумови і тенденції поширення / Є. С. Артџомова. // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр.. – 2012. – №136. – С. 48–51.
5. Olsen P. J. The Many Faces of Europeanization / P. Johan Olsen // Journal of Common Market Studies. – 2002. – №5. – Р. 921–952.
6. Hooghe L. Sources of Euroscepticism / L. Hooghe, G. Marks. // Palgrave Macmillan. – 2007. – №42. – Р. 119–127.
7. Aldrin P. L'invention de l'opinion publique européenne / Philippe Aldrin. // Politix. – 2010. – №1. – 232 p.

Тимофєєва Л.Р.

*старший викладач кафедри
конституційного і адміністративного права
Навчально-науковий інститут
«Юридичний інститут»
Київський національний
економічний університет
імені В.Гетьмана
м. Київ, Україна*

**РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
ВЛАДИ В УКРАЇНІ**

У доповіді досліджуються питання суспільного розвитку у процесі зміни форми державно-територіального

устрою України з централізованого унітарного на відносно децентралізований унітарний.

Ключові слова: децентралізація влади, реформи в Україні.

The report examines the issues of social development in the process of changing forms of state-territorial structure of Ukraine from a centralized to relatively decentralized unitary .

Key words: decentralization of power, reform in Ukraine.

Процес реалізації ідеї децентралізації в Україні передбачає демократичні трансформації правової системи. Зокрема зміну форми державно-територіального устрою через внесення змін до Конституції України з питань децентралізації, ухвалення після таких ключових законів, як “Про адміністративно-територіальний устрій”, “Про місцеве самоврядування”, “Про місцеву виконавчу владу”.

З ратифікацією Україною і Європейським Союзом Угоди про асоціацію, Україна на перехідному етапі свого розвитку має здійснити перетворення, які сприятимуть Україні стати членом Європейського Союзу. Для відповідності “параметрам”, яким мають відповідати держави-члени ЄС, Президент України Указом від 12 січня 2015 року ?5 схвалив Стратегію сталого розвитку “Україна–2020”, в якій передбачена децентралізація і анонсована модернізація України практично в усіх сферах [1]. Стратегію схвалила на своєму засіданні Національна рада реформ, яка є спеціальним консультативно-дорадчим органом при Президентові України з питань стратегічного планування.

Конституційний процес триває давно. Практика внесення змін до Конституції України неефективна. Зміст попередніх законопроектів про внесення змін до Конституції України докладно аналізував дослідник П.А.Рудик [2] .

Метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування. принципів субсидіарності, повсюд-

ності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Адміністративно-територіальний устрій ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території.

Новою політичною модою називають реформаційне метушіння навколо так званої “децентралізації влади”. З цього приводу Ющик О.І. зазначає, “ скасування централізму державної влади означає руйнацію унітарної держави. Завданням реформи є не **“децентралізація влади”, а заміна її бюрократичної централізації демократичною централізацією**” [3, с.257]. Децентралізованою в теорії вважають державу, де центральні органи державної влади мають досить обмежені права втручання у вирішення місцевих проблем, де місцеві органи, обрані населенням, мають значний обсяг автономії.

Законопроект про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади пропонується запровадити інститут префекта та доповнити повноваження Президента України новим повноваженням контролю над місцевим самоврядуванням. Зазначене, очевидно, є засобами жорсткої централізації публічної влади, навіть порівняно з тією моделлю, яка існує в чинній Конституції України. Розглядати запропоновані Законопроект змін до Основного Закону України виключно в контексті децентралізації влади, за умов, коли значна частина норм навпаки сприятиме централізації публічної влади, Конституційному Суду України навряд чи доцільно. Але незважаючи на наявні недоліки законопроекту, Конституційний Суд не вказав на можливі наслідки конституювання вказаних новел. Згідно з Висновком Конституційного Суду України від 30 липня 2015 року № 2-в/2015 законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) відповідав вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Цей законопроект не отримав політичного майбутнього і не був прийнятий у вигляді закону через відсутність політичної волі влади. Прикро, але необхідно уникнути набуття окремими районами Донецької і Луганської областей ознак федеративних утворень, що є загрозою для унітарної України.

Враховуючи окремі думки суддів Конституційного Суду України, Конституційний Суд України не належним чином мотивував Висновок, не зробив потрібних зауважень та

застережень до недоліків, чим не повною мірою виконав свою функцію у цьому конституційному процесі.

Вищезазначене було прийнято в складний період розвитку нашої держави. Наразі необхідні: реальна політична воля глави держави і парламенту модернізувати Україну, ґрунтовний аналіз експертів у галузі конституційного права, фахівців з місцевого самоврядування щодо децентралізації влади України в рамках конституційної реформи.

Отже, ідея децентралізації влади втрачає будь-який сенс в умовах абсолютної концентрації фінансів і повноважень. Влада не надто переймається втіленням норм і форм взаємовідносин центру і регіонів, які притаманні європейським державам.

Потрібні чіткі й справедливі правила гри у відносинах “центр - регіон”, формування високої культури взаємовідносин, чітких правил спадкоємності влади на регіональному рівні [4, с.4].

Щоб змінити Конституцію України існують складності. Однак можливо написати концепцію без змін до Конституції і реалізувати концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 року №333-р. Отже, у складному і довгому процесі децентралізації зроблено тільки:

1. 17.06.2014 Верховна Рада України прийняла Закон України “Про співробітництво територіальних громад”.

2. Проведена деяка децентралізація у фінансовій сфері. Повноваження місцеві органи так і не отримали.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс].- режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Рудик П.А. Конституційна реформа України: проблеми та перспективи. [Текст] / П.А.Рудик.-К.Атака,2006. – 256 с.

3. Ющик О.І. Стратегія і тактика сучасного конституційного процесу та реформ в Україні // Науково-практичний журнал “Соціологія права”.-№3-4.2015 / [Електронний ресурс].- режим доступу: <http://aup.org.ua>.

4. Данилишин Б. Регіоналізм в Україні, реальність і пер-

Ткаленко С.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри європейської
інтеграції ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет ім. Вадима
Гетьмана»*

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДЕННЯ ФАХОВИХ МАГІСТЕРСЬКИХ ДИСЦИПЛІН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні вимагає комплексного і всебічного (пере)осмислення. Однією з рушійних сил змін в освітанській сфері стають інновації, які забезпечать конкурентоспроможність усіх суб'єктів даного процесу. Однією з сучасних технологій для підвищення викладання магістерських дисциплін є реалізація проектів у рамках Програми імені Жана Моне. Такі проекти можуть реалізовуватися через тренінги, де використовуються дидактичні методи та інструменти активізації навчання, що сприяють згуртуванню слухачів і підвищенню рівня євроінтеграційних компетенцій.

Ключові слова: освіта, конкурентоспроможність, кейс-методи, тренінги, навчальні бізнес-моделі.

Integrated and comprehensive understanding is necessary at the present stage of development of education in Ukraine. One of the driving forces of change in the educational field are innovation, they ensure the competitiveness of all actors of the process. In order to improve teaching master courses can use modern technology such as the implementation of various projects within the framework of Jean Monnet. One embodiment of such projects is the training that uses teaching methods and

tools enhance learning, to rally listeners and increase the level of European integration competencies.

Keywords: education, competitiveness, case methods, training, educational business model.

Цивілізаційні процеси, процеси глобалізації та євроінтеграції торкаються усіх сфер суспільного життя, в тому числі й сфери освіти. Це вимагає проведення соціальних реформ і змін в Україні, що б сприяли підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які змогли б забезпечити успіх країни на міжнародній арені.

Рушійною силою реформ і змін в освітянській сфері стають інновації, що забезпечать конкурентоспроможність випускників вищих навчальних закладів. Входження України до європейського освітянського простору вимагає поєднувати теоретичні і практичні аспекти в процесі викладення, особливо фахових магістерських дисциплін. Про вдосконалення нинішньої системи освіти йдеться й в документі Європейського Союзу Стратегія «Європа 2020» [1,2]. У мінливому світі ЄС хоче мати розумну, стійку та інклюзивну (всеосяжну) економіку. Саме поєднання науки, освіти і практики підвищить фаховий рівень майбутніх спеціалістів, в тому числі у сфері міжнародних відносин, враховуючи сучасні світові тенденції в освіті.

Фахові магістерські дисципліни вимагають нових підходів в процесі їх викладення. Останні потребують досвідченості викладачів. Застосування теоретичних положень на практиці, а не надання лише уяви про них, й перш за все через реальні приклади країн, компаній, державних установ, службовців на сучасному етапі їх існування дають можливість майбутнім фахівцям вірно орієнтуватися в подіях, адекватно сприймати глобалізаційні та цивілізаційні виклики.

Варто визнати, що сучасні технології в освіті дуже швидко розвиваються і змінюються. Найбільш розповсюдженими стали тренінги, кейси (метод конкретних ситуацій), ситуаційні вправи, рольові бізнес-ігри, комп'ютерні бізнес-симуляції щодо діяльності і виживання будь-яких суб'єктів бізнесу з врахуванням сучасних тенденцій в ото-

чуючому середовищі. Саме застосування таких технологій, на нашу думку, підвищить рівень освіченості магістранта, надасть йому можливість вміло застосовувати набуті теоретичні знання на практиці, стане його першим кроком в процесі прийняття управлінських рішень.

За останні п'ять-десять років одним з інноваційних підходів щодо комплексного і всебічного (пере)осмислення освітянського досвіду та впровадження найкращих практик у сфері європейських інтеграційних досліджень у нашій державі стала реалізація проектів у рамках Програми імені Жана Моне в Україні, що одночасно сприяло підвищенню ролі академічної спільноти у зближенні України з Європейським Союзом та підвищенню ефективності підготовки висококваліфікованих фахівців. Так, зокрема, кафедрою європейської інтеграції ДВНЗ КНЕУ ім. В. Гетьмана реалізовувалось декілька проектів у рамках Програми ім. Ж. Моне. Такі тренінги були орієнтовані як на студентів, в першу чергу магістрів, так і залучався професорсько-викладацький склад, тобто ті фахівці, які цікавляться сучасними процесами в ЄС. Учасниками тренінгу були слухачі зі сфери економіки та підприємництва, маркетингу, інформатики та прикладного програмного забезпечення, фінансів, банківської справи і страхування, менеджменту і адміністрування, гуманітарної сфери, міжнародної економіки, технічних спеціальностей. Під час проведення тренінгу застосовувалися дидактичні методи та інструменти активізації навчання, зокрема, кожний модуль (сесія) закінчувалась обговоренням проблемного питання, дискусійною ситуацією, моделюванням ситуації, кейсом, мозковим штурмом, що сприяло згуртуванню слухачів і дозволило учасникам підвищити рівень євроінтеграційних компетенцій.

Варто зазначити, що в одній з провідних країн світу, США, де наука тісно пов'язана з практикою (приклад, відома Силіконова (Кремнієва) долина) студенти протягом навчання використовують і вивчають понад сотні кейсів, навчаються приймати управлінські рішення, аналізувати проблеми сучасних суб'єктів господарювання, сучасних ситуацій, запропоновувати своє власне бачення щодо їх вирішення із застосуванням сучасних теоретичних підходів науки, самостійно і активно діяти в бізнес-середовищі.

Саме такі навички забезпечують магістрантам й майбутнім фахівцям конкурентоспроможні переваги, й не лише в своїй країні, а й за її межами, на міжнародному ринку праці.

Українській вищій школі конче не вистачає реальних проєктів, навчальних бізнес-моделей, де студентам прививали б вміння висловлювати і обґрунтовувати свою позицію, формувати навички в управлінському процесі, роботи в командах. Саме тому реагуючи на виклики сучасних процесів в освіті, освітянській реформі, варто як можна швидше змінити пріоритети у викладанні фахових магістерських дисциплін з сучасних теоретичних підходів на поєднання теорії і практики. Одним з напрямків таких змін можуть стати Програми ім. Ж. Моне. Саме такий симбіоз підвищить конкурентоспроможність майбутнього спеціаліста, викладача, вищого навчального закладу, й в цілому сучасної системи освіти України на новий рівень на світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Ткаленко С.І. Влияние интеграционных процессов ЕС на стратегическое развитие Украины в условиях глобализации // Наук. вісник Мукачівського держ. університету. Серія «Економіка»: зб. наук.пр. – Мукачево: Вид-во «Карпатська вежа», 2015 – Вип. 2(4). Ч. 1 – 276 с. – С.193-199.

2. Europe-2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdfhttp://ec.europa.eu/europe2020>

Ткач С.М.

*к.е.н., науковий співробітник
сектору просторового розвитку
ДУ «Інститут регіональних
досліджень ім. М.І. Долишнього
НАН України»*

Панас Я.В.

*старший викладач кафедри
менеджменту персоналу та
адміністрування НУ «Львівська
політехніка»*

СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄС

На основі даних Європейського інноваційного табло та Глобального інноваційного індексу проведено порівняльний аналіз науково-дослідної та інноваційної діяльності в Україні і ЄС. Виділено сильні і слабкі сторони науково-дослідних та інноваційних систем аналізованих країн. Установлено ключові відмінності в сучасному управлінні інноваційною діяльністю підприємств в Україні і країнах ЄС.

Ключові слова: інновації, науково-дослідна діяльність, інноваційна діяльність, управління.

Base on European Innovation Scoreboard and The Global Innovation Index the authors present a comparative assessment of the research and innovation performance of Ukraine, Poland, Germany and the EU. Strengths and weaknesses of their research and innovation systems are highlighted. Key differences in a modern innovation management of enterprises in Ukraine and the EU are identified.

Keywords: innovation, research and innovation activities, management.

Сучасні інноваційні технології суттєво вплинули на суспільний розвиток. Значно зріс об'єм інформаційних потоків, необхідних для прийняття управлінських рішень. Інформація, знання та комунікації стали визначальними чинниками конкурентоздатності підприємств. З огляду на це, особливої актуальності набуває потреба у ґрунтовному дослідженні стану науково-дослідної та інноваційної діяльності в Україні на фоні країн ЄС.

Узагальнення інформації з порівняльних рейтингів міжнародних аналітичних інституцій (European Innovation Scoreboard і The Global Innovation Index) дають можливість зробити висновки про умови, в яких проводиться інноваційна діяльність вітчизняними промисловими підприємствами з врахуванням конкурентного впливу з боку інших країн (ЄС загалом, а також Польщі (країни сусіда),

і Німеччини (однієї з найбільш технологічно розвинутої країни світу)).

Згідно з даними Європейського інноваційного табло [1] показник України у 2015 році є нижчим від показника ЄС у 2,9 рази (табл. 1). Порівняно з 2012 роком, у 2015 році в Україні відбулося погіршення перспективи інноваційної активності суб'єктів господарювання у сфері інновацій фірм та зв'язків і підприємництва. Натомість ресурсні можливості та ефективність інноваційної діяльності в Україні за цей період поліпшилися.

Таблиця 1

Показники України і ЄС в Європейському інноваційному табло

Показники	2012		2015	
	ЄС	Україна	ЄС	Україна
Зведений індекс	0,519	0,179	0,521	0,178
<i>1. Ресурсні можливості</i>				
Людські ресурси	0,497	0,355	0,575	0,384
Дослідницькі системи	0,443	0,024	0,466	0,039
Фінанси та підтримка	0,514	0,104	0,49	0,111
<i>2. Перспективи інноваційної активності суб'єктів господарювання</i>				
Інвестиції фірм	0,422	0,285	0,426	0,197
Зв'язки і підприємництво	0,518	0,125	0,473	0,112
Інтелектуальні активи	0,575	0,161	0,556	0,163
<i>3. Ефективність інноваційної діяльності</i>				
Економічний ефект	0,562	0,237	0,573	0,251

Джерело: побудовано авторами на основі даних [1]

Більш ширшу інформацію про стан науково-дослідної та інноваційної діяльності держав світу можна отримати за допомогою даних Глобального інноваційного індексу (ГІІ), який базується на розрахунку двох груп показників: наявні ресурси і умови для проведення інновацій (Innovation Input) та досягнуті практичні результати інноваційної діяльності (Innovation Output). У 2016 році Україна в цьому рейтингу з результатом 35,7 бали посіла 56 місце, що є найвищим результатом за останні шість років [2]. Своєю

чергою, Польща з показником 40,2 бали займає 39 позицію, а Німеччина з показником 57,9 бали замикає першу десятку найбільш інноваційно розвинутих країн світу.

Найбільш проблемними аспектами інноваційної діяльності в Україні є інституційне середовище (101 місце у 2015 році серед 141) та стан інфраструктури (99 місце). Зокрема, дотримання вимог щодо верховенства права (27,5 балів і 110 місце), ефективність урядування (28,5 балів і 88 місце), якість регуляторної політики (29,2 балів і 105 місце) та вирішення питань, пов'язаних з неплатоспроможністю суб'єктів господарювання (31,1 бал і 113 місце). Своєю чергою, дуже добрий рівень демонструє Україна у 2015 році за показниками простоти відкриття бізнесу (93,9 бали і 29 місце) та вартості скорочення персоналу (90,1 балів і 49 місце). Наприклад, за процедурою відкриття бізнесу наша держава випередила Німеччину (83,4 бали) на 52 та Польщу (85,9 балів) на 37 позицій у ГІ. Досить високий в Україні порівняльний рівень показника зручності сплати податків.

За рівнем наявних ресурсів і умов для проведення інновацій Україна відставала і від Німеччини, і від Польщі (38,9 балів у 2015 році проти 61,9 і 48,7 балів відповідно). Натомість за досягнутими практичними результатами інноваційної діяльності ми випереджаємо Польщу (32,5 бали проти 31,7), але уступаємо Німеччині (54 бали). За рівнем вітчизняного людського капіталу та досліджень Україна у 2015 році посідає 40 місце (40,8 балів зі 100). Від Німеччини ми відстаємо на 18,1 балів, або, відповідно, на 30 позицій. Польща (39,6 балів) знаходиться на 42 місці. Зокрема, відносно позитивний результат України забезпечується за рахунок кількісних освітніх показників.

Однак помітні успіхи у вітчизняній освітній сфері зовсім не корелюють з показниками, що характеризують дослідження і розробки. Всі показники цієї групи для України були на дуже поганому рівні. У 2015 році в нашій країні налічувалося 1165,2 дослідників на один мільйон населення (14 бали і 44 місце). Порівняно з 2012 роком, даний показник скоротився на 30%. До прикладу, у світового лідера, Ізраїля, 8255,4 дослідників на один мільйон населення (у загальному рейтингу ГІ за даними 2015 року він займає 21

місце). Німеччина з 4459,5 дослідниками на один мільйон населення знаходиться на 16 місці. Також суттєво скоротилися вітчизняні витрати на дослідження і розробки. У 2012 році (19,2 балів і 37 місце) вони становили 0,9% від ВВП країни, а у 2015 році (14,5 бали і 54 місце) – лише 0,7%. Зважаючи на падіння рівня ВВП України за досліджуваний період в еквіваленті долара США на 48,45%, можна констатувати падіння рівня реальних інвестицій в дослідження і розробки більше ніж у два рази. В Німеччині (65,9 балів і 9 місце) на дослідження і розробки витрачають 2,8% від ВВП. Лідером у світі за даним показником є Південна Корея, яка за даними останнього року дослідження витратила на дослідження і розробки 4,3% від ВВП (у загальному рейтингу ГП за даними 2015 року знаходиться на 11 місці).

На задовільному рівні в нашій країні є частка працівників задіяних у сфері надання наукомістких послуг (53,6 бали і 39 місце) та величина внутрішніх витрати на дослідження і розробки підприємств у % від валових витрат на дослідження і розробки (45,5 балів і 44 місце). Однак, зважаючи на мізерний рівень валових витрат на дослідження і розробки в Україні це значення не може свідчити про задовільний стан витрат на інноваційну діяльність.

В Україні, як і Польщі спостерігається вкрай низький рівень наукового співробітництва між університетами та промисловими підприємствами (41,7 бал і 72-73 місце у світі), тоді як Німеччина за цим показником є 10-ю у світі із 72,3 балами зі 100. Також низький рівень співпраці між малими і середніми підприємствами, науковим середовищем і владою відображається на тому, що Україна з рівнем розвитку кластерів посідає 113 місце із 141 (32,5 бали), тоді як Польща – 75 місце (43 бали), а Німеччина – 3 (74,4 бали).

Таким чином, на основі отриманих результатів дослідження можна зробити такі висновки:

- ГП руйнує стереотип про проблемність започаткування бізнесу в Україні. Основною проблемою є небажання підприємницького середовища навчатися ефективній взаємодії із державними та місцевими органами влади в правовій площині. Опановувати технології співпраці пов'язані з функціонуванням державних та муніципальних онлайн-сервісів.

- Попри задовільну доступність до інформаційно-комунікаційних технологій їх використання в практиці господарювання промислових підприємств потребує суттєвої інтенсифікації.

- Негайних змін в управлінні вітчизняними підприємствами потребує процедура налагодження зовнішніх зв'язків в інноваційній сфері та методи поглинання зовнішніх знань.

- Дуже значною проблемою інноваційної сфери в Україні є низький рівень впливу існуючих знань на кінцевий результат діяльності суб'єктів господарювання.

- В системі управління вітчизняними промисловими підприємствами слабо поширена практика формального навчання персоналу узгоджена з стратегією інноваційного розвитку підприємства, а також здобуття додаткових компетенцій з роботи в умовах V – VII технологічних укладів.

Крім того, видно, що при швидкому вирішенні проблем регуляторної політики, верховенства права, банкрутства та санації промислових підприємств, збільшення кількості реально працюючих державних онлайн-сервісів промисловість нашої країни з легкістю може конкурувати з більшістю промислових підприємств східної та південної Європи. При належному розвитку первинного та вторинного ринків цінних паперів (емісія акцій), ринків страхування та перестраховування комерційної діяльності майже повністю знівелюються відмінності в умовах ведення інноваційної діяльності в Україні та країнах ЄС. Стан цих ринків в нашій державі суттєво зменшує можливості вітчизняних промислових підприємств по залученню додаткових відносно дешевих коштів для здійснення інноваційної діяльності.

Список використаної літератури:

1. European Innovation Scoreboard 2016 – Database [Electronic resource] – The European Commission, 2016 – Access mode: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/17823>

2. The Global Innovation Index 2016 Winning with Global Innovation [Electronic resource] / Editors: S. Dutta, B. Lanvin and S. Wunsch-Vincent // Cornell University, INSEAD and WIPO, 2016. – 451 p. – Access mode: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2016.pdf

**Толстанов О.К., Михальчук В.М.,
Нестерець О.Л.**

*Національна медична академія
післядипломної освіти
імені П. Л. Шупика, Київ*

**ДОСВІД ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ
НА ЗАСАДАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
ОСВІТНІХ ПРИНЦИПІВ**

У статті йдеться про досвід застосування Національною медичною академією післядипломної освіти імені П.Л. Шупика новітніх освітніх технологій у практиці післядипломного навчання керівників сфери охорони здоров'я. Висвітлено питання застосування традиційних та новітніх сучасних форм післядипломного навчання. Зроблено висновок про необхідність більш широкого впровадження в процес післядипломного навчання керівників закладів охорони здоров'я європейських освітніх технологій та пропонувати європейському співтовариству свої досягнення і пропозиції з метою зміцнення політичних, економічних і культурних зв'язків України з іншими європейськими країнами.

Ключові слова: новітні освітні технології, післядипломне навчання, керівники закладів охорони здоров'я.

The article refers to the experience of the Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education latest educational technology in the practice of continuing education leaders healthcare. The questions the use of traditional and new contemporary forms of continuing education. The conclusion about the need for wider implementation in postgraduate training process managers of health of European educational technologies and offer European Community achievements and proposals to strengthen political, economic and cultural relations between Ukraine and other European countries.

Key words: the latest educational technology, postgraduate training, heads of public health.

Пріоритетним напрямком сучасного державотворення України є вироблення національної кадрової політики в сфері охорони здоров'я.

Враховуючи, що наша держава йде шляхом інтеграції позитивного міжнародного досвіду, ще у 2005 році Україна приєдналась до Болонської декларації [1, с. 27], зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти. Відтак, останні 10 років відзначилися впровадженням у вітчизняний освітній простір загальноєвропейських стандартів освіти.

На сучасному етапі розвитку відбувається становлення нової системи освіти, яка зорієнтована на підготовку фахівців з необхідними професійними компетенціями. Ці принципи закладені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [5] та Законі України від 1 липня 2014 року № 1556-VII «Про вищу освіту» [2], якими визначено подальші кроки реформування вищої, у тому числі післядипломної освіти та задекларовано підвищення якості, доступності й конкурентоспроможності національної освіти та науки на світовому ринку праці.

Не відстає в цьому напрямку і медична галузь. Так, за для впровадження європейських інтеграційних процесів в медичний освітній простір наказом МОЗ України та АМН України від 12 вересня 2008 р. № 522/51 було затверджено Концепцію розвитку вищої медичної освіти в Україні [4] (далі – Концепція), якою передбачалось структурне реформування національної системи вищої медичної освіти країни. На виконання зазначеної Концепції в усіх вищих навчальних медичних закладах було розроблено відповідні навчальні плани з відповідною освітньою орієнтацією й організацією.

Враховуючи, що європейський простір вищої освіти та європейський простір науково-дослідницької діяльності – дві взаємопов'язані частини сукупності знань, Національною медичною академією післядипломної освіти імені П.Л. Шупика (далі – НМАПО імені П.Л. Шупика) також було здійснено ряд важливих кроків щодо впровадження європейських принципів післядипломного навчання в процес

підготовки керівних кадрів для сфери охорони здоров'я. Наприклад, у 2010 році за участю Проекту Європейського Союзу «Сприяння реформі вторинної медичної допомоги в Україні» було розроблено навчальну програму 18-ти місячного циклу спеціалізації за спеціальністю «Організація і управління охороною здоров'я», яка відповідає Європейським освітнім стандартам.

Разом з тим, 12 січня 2015 року Указом Президента України № 5/2015 було схвалено «Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [6], якою передбачено реалізацію Реформи системи охорони здоров'я, де одним з напрямків є підготовка нового покоління висококваліфікованих управлінських кадрів, менеджерів охорони здоров'я, здатних запроваджувати реформи та забезпечувати ефективну роботу системи охорони здоров'я.

З метою компетентнісного підходу в процесі професійного становлення управлінців сфери охорони здоров'я, НМАПО імені П.Л. Шупика здійснюється постійна робота з удосконалення підготовки діючих та майбутніх керівників закладів охорони здоров'я. Головним принципом медичної освіти на післядипломному рівні є дотримання безперервного професійного розвитку, що досягається шляхом поєднання різних видів навчання, а також системної самоосвіти та постійної практичної діяльності як керівників.

На сьогодні, задля підвищення дієвості освітнього процесу для підготовки керівників закладів охорони здоров'я, науково-педагогічна робота кафедри управління охороною здоров'я здійснюється з урахуванням сучасних освітніх, у т.ч. європейських, тенденцій. Навчальні програми постійно оновлюються, наповнюються сучасними нормативно-правовими актами, розширюється тематика навчальних циклів з актуальних питань, що охоплюють увесь спектр дисциплін, необхідних для практичної роботи керівників сфери охорони здоров'я. Нині перелік модулів включає 10 основних та 4 додаткових, основними з яких є Державна політика та Основи менеджменту в системі охорони здоров'я, Інформаційний, Фінансовий Організаційний менеджмент, Основи маркетингу, Управління якістю медичної допомоги тощо.

Навчання проводиться з використанням сучасних тех-

нологій навчально-педагогічного процесу: розгляд ситуаційних задач, майстер-класи, мультимедійні презентації та ін. Впроваджено освітній проект з елементами дистанційного навчання в он-лайн та оф-лайн режимах із застосуванням виїзних форм навчання.

Звичайно, система підготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів у сфері охорони здоров'я повинна і надалі ставати більш професійною та високоефективною. Разом з тим, ми повинні приймати не тільки досвід інших держав, але й пропонувати європейському співтовариству свої досягнення, пропозиції, своє бачення проблем. Потрібно досягти гармонійного поєднання європейських нововведень і кращих вітчизняних традицій, що сприятиме зміцненню політичних, економічних і культурних зв'язків України з іншими європейськими країнами.

Список використаних джерел:

1. Волович В. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні / В. Волович // Соціологія: теорія, метод, маркетинг. – 2011. – № 4. – С. 189-199.

2. Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII «Про вищу освіту» – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18>.

3. Карамішев Д.В. Механізми формування системи професійної підготовки керівних кадрів галузі охорони здоров'я в Україні / Д.В. Карамішев, Н.М. Федак // Теорія та практика державного управління. – 2011. – № 3 (34). – С. 1–8.

4. Наказ МОЗ України та АМН України від 12.09.2008 № 522/51 «Про затвердження Концепції розвитку вищої медичної освіти в Україні» – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20080912_522_.html.

5. Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

6. Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2-015 «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

Трофименко М.

*к.політ.н., доцент, проректор
Маріупольського державного
університету*

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЛІССАБОНСЬКОЇ УГОДИ

The paper considers the transformation of the European Union public diplomacy under the influence of globalization processes. Special attention is paid to the mechanisms of EU public diplomacy implementation in whole and as one of the most advanced integration associations in the world. The features of public diplomacy implementation before and after the Treaty of Lisbon have been analyzed. Special attention is given to the activities of European External Action Service, the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy and EU delegations abroad.

Key words: public diplomacy, the European Union, the Treaty of Lisbon, the EU delegation, European External Action Service, the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy.

У роботі розглядається трансформація публічної дипломатії Європейського Союзу після прийняття Ліссабонської угоди. Особлива увага приділяється механізмам реалізації публічної дипломатії ЄС в цілому, як одного з найбільш розвинених інтеграційних об'єднань у світі. Розглядаються особливості здійснення публічної дипломатії до Лісабонської угоди та після. Особлива увага приділяється діяльності Європейської служби зовнішніх справ, Верховного представника з зовнішніх справ та політики безпеки та делегацій ЄС за кордоном.

Ключові слова: публічна дипломатія, Європейський Союз, Лісабонська угода, делегація ЄС, Європейська служба зовнішніх справ, Верховний представник із зовнішніх справ та політики безпеки ЄС.

У світі, що стрімко глобалізується, пріоритетом для держав є стратегічна розробка та запровадження міжнародних комунікацій. Розуміння процесу спілкування урядів і місцевої громадськості з громадськістю іноземною, стало важливим але непростим питанням для досліджень, яке може бути втілено в життя. Думки, погляди і поведінка людей за кордоном є вагомими для держав, бо вони мають серйозний вплив на їх економіку та зовнішню політику, а отже і на національні інтереси держави. Те, як країну сприймають в світі, впливає на її здатність привертати туристів і інвестиції. Те, як бачить одну країну громадськість іншої, може вплинути на її відносини з урядом тієї країни, на їх дипломатичні та військові стосунки.

Європейський Союз є одним з найбільш ефективних, результативних і глибоких інтеграційних об'єднань будь-коли створених, що включає 28 країн-учасниць. Новий етап інтеграції ЄС наступив з прийняттям Лісабонської угоди, яка передбачає ще більшу координацію міжнародних відносин і дипломатії між країнами-учасницями ЄС. З розвитком інформаційних технологій все більшого розвитку та ваги набуває публічна дипломатія окремих країн-учасниць і Європейського Союзу в цілому. Комплексна ефективність реалізації публічної дипломатії, як окремими країнами-учасницями, так і ЄС стає фактором забезпечення безпеки всього об'єднання. Глибина інтеграції в ЄС, зокрема в питаннях публічної дипломатії та міжнародних відносин робить їх унікальними, актуальними і цікавими для дослідження.

Одна з найбільш значущих змін, яка відбулась завдяки Лісабонській угоді з точки зору публічної дипломатії – це поява делегацій ЄС (посольств ЄС) після присвоєння ЄС статусу юридичної особи. Раніше делегації представляли галузі зовнішньої діяльності, які реалізовувалися Європейською Комісією. Стратегічні елементи публічної дипломатії ЄС та інформаційна діяльність у зовнішніх відносинах координуються штаб-квартирою, в той час як фактична передача інформації та технічна сторона здійснюються 139 делегаціями ЄС за кордоном і їх персоналом. До Лісабонської угоди вони були делегаціями комісії, але зараз це делегації ЄС, а значить, вони можуть представляти змішані

інтереси зовнішньої діяльності ЄС. Також варто сказати про чисельність делегацій, багато з них мають лише кілька старших керівників, 13 не мають політичного відділу тощо. Представництво ЄС іноді буває набагато ширше, ніж двостороннє представництво більшості країн-членів [1, с. 20].

Роль делегацій значно зросла після Лісабонської угоди зі зникненням почергового головування в Раді із зовнішніх відносин ЄС. До Лісабонської угоди почергове головування направляло велику кількість ресурсів і роботи публічної дипломатії ЄС, щоб просувати національні пріоритети головуючої країни за 6 місяців мандату.

Ще одним нововведенням, яке було започатковане Лісабонською угодою стало створення де-юре у 2009 р. та де-факто у 2010 р. єдиного зовнішньополітичного органу ЄС – Європейської служби зовнішніх справ (ЄСЗС), що є своєрідним міністерством закордонних справ Союзу та об'єднує у собі зовнішньополітичні відділи та департаменти, які раніше входили до Європейської Комісії та Ради ЄС. При цьому Європейська служба зовнішніх справ є абсолютно незалежною від інших установ та має власний бюджет [2].

Європейська служба зовнішніх справ керує зовнішньою політикою ЄС та співпрацює з Європейською комісією з питань, які належать до їх спільної компетенції.

Створення Європейської служби зовнішніх справ вперше було передбачене у Європейській Конституції, яка, однак, так і не набула законної сили. Крім того, були об'єднані посади Єврокомісара з політики безпеки та Єврокомісара з зовнішніх справ.

Після відхилення Конституції ідея запровадження зовнішньополітичного відомства ЄС на чолі із своєрідним міністром закордонних справ (Верховним представником ЄС із зовнішніх справ та політики безпеки) була реалізована в Лісабонському договорі.

В статті 27 Європейського договору, яка визначає принципи діяльності Європейської служби зовнішніх справ, говориться наступне: «... при виконанні своїх повноважень, Верховний представник повинен допомагати Європейській службі зовнішніх справ. Це повинно включати в себе співпрацю з дипломатичними службами держав-членів ЄС, і повинно погоджуватись з посадовими особами з відповідних

департаментів Генерального секретаріату Європейської Ради та Європейської Комісії, а також з прикомандированими фахівцями з національних дипломатичних служб держав-членів. Організація та функціонування Європейської служби зовнішніх справ встановлюються рішенням Європейської Ради. Європейська Рада діє за пропозицією Верховного представника після консультацій з Європейським Парламентом і після отримання згоди Комісії [6].

ЄСЗС керує зовнішніми зв'язками ЄС, безпекою, оборонною політикою та контролює Об'єднаний Європейський аналітичний центр. Однак, незважаючи на рішення Верховного представника з зовнішніх справ та політики безпеки і Європейської дипломатичної служби, остаточне рішення приймається державами-членами та Європейською комісією.

Першим Верховним представником ЄС із зовнішніх справ та політики безпеки стала британка баронеса Кетрін Ештон, яка обіймала цю посаду з 2009 по 2014 рр. Її наступницею стала італійка Федеріка Могеріні, яка обіймає посаду з 2014 по 2019 рр. [4]

Верховний представник ЄС із зовнішніх справ та політики безпеки є також Європейським Комісаром та бере участь у засіданнях Ради ЄС із зовнішніх зв'язків.

Таким чином, розглянувши все вищенаведене, можна зробити наступні висновки:

По-перше, ЄС є найбільш розвиненим інтеграційним об'єднанням з усіх раніше існуючих, яке включає в себе велику кількість держав.

По-друге, з прийняттям Лісабонської угоди ЄС посилив інтеграцію в міжнародних відносинах і дипломатії – були засновані інститути Високого представника ЄС з зовнішніх справ і політики безпеки, Європейська служба зовнішніх справ, а також постійні делегації ЄС за кордоном на чолі з послами.

По-третє, делегації ЄС після Лісабонської угоди інституційно сформувалися і перетворилися на повноцінні посольства ЄС, не дивлячись на те, що існує проблема недостатнього фінансування їх штату та діяльності.

Список літератури

1. Duke S. The European External Action Service and Public Diplomacy / Simon Duke // Discussion Papers in Diplomacy. – September 2013. – №127. – 38 p.
2. European Union External Action. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/index_en.htm.
3. Fiske De Gouveia P. European Infopolitik: Developing EU Public Diplomacy Strategy / Philip Fiske de Gouveia, Hester Plumridge. – London : The Foreign Policy Centre, 2005. – 55 p.
4. High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy / Vice-President of the Commission. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/commission/2014-2019/mogherini_en.
5. La Porte T. The Power of the European Union in Global Governance: A Proposal for a New Public Diplomacy / Teresa La Porte // CPD Perspectives on Public Diplomacy. – 2011. – №1. – 97 p.
6. Treaty amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:EN:PDF>

Трофімова Г. В.

*кандидат с.-г. наук, доцент,
завідувач НДВ кон'юнктури
аграрних ринків та аналізу
економічних трансформацій
в АПК НДІ «Укragропромпро-
дуктивність»
(м. Київ, Україна)*

ДИНАМІКА АГРОТОРГІВЛІ М'ЯСОПРОДУКЦІЄЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Проведено аналіз міжнародної торгівлі м'ясною продукцією між Україною та ЄС.

Ключові слова: експорт, імпорт, Європейський Союз, агропродовольчий ринок.

The analysis of international trade in meat products between Ukraine and the EU.

Keywords: export, import, European Union, agri-food market.

Угода про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС визначає якісно новий формат відносин і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні. В умовах, коли світова економіка все більше транснаціоналізується, необхідно зберегти національне матеріальне виробництво і посилювати історично сформовані, традиційні для національних економік стратегічні галузі, зміцнювати їх експорторієнтований вектор розвитку. Незважаючи на пріоритетність інтелектуально – інформаційних, інноваційних та фінансових сфер розвитку суб'єктів господарювання в умовах глобальної трансформації економіки, достатньо важливою галуззю матеріального виробництва для держави залишається аграрний сектор. [5, с. 66-100].

Країни різних континентів – Алжир, Єгипет, Марокко, Чілі, Ізраїль та інші – після підписання угод з ЄС відзначають позитивний вплив на зміцнення експортного потенціалу, прогресивні зміни саме у тваринництві та розширення присутності на світовому агропродовольчому ринку [3, 18-23].

Зважаючи на те, що доступ України на ринок ЄС взагалі був відсутній для таких груп товарів, як: яловичина, свинина, баранина та деякі молочні продукти [2], поглиблений інтерес викликає динаміка міжнародної торгівлі м'ясопродукцією між Україною та ЄС до і після підписання Угоди, а саме 2011–2016 рр.

Баланс зовнішньої торгівлі аграрною продукцією між Україною та ЄС з 2011 р. по 2016 р. був позитивний, хоча і не стабільний. Скорочення сальдо зовнішньої торгівлі товарами АПК відбулося з 2015 р. по 2016 р. – з 2478,1 млн дол. США до 2301,9 млн дол. США, або на 7,1%. У 2016 р. до України імпортували агропродукції на 1940,5 млн дол. США, що на 14,4% більше ніж у 2015 р. Експорт вітчизняної сільськогосподарської продукції у 2016 р. забезпечив

надходження валютної виручки на суму 4242,4 млн дол. США, зростання становило 1,6%.

Найсуттєвіша диспропорція зовнішньої торгівлі зафіксована у групі м'ясо та м'ясопродукти (201-210 та 1601, 1602 за УКТ ЗЕД). За останні шість років зовнішньоторговецьке сальдо м'ясопродуктами, при зменшенні дефіциту у 2016 р. порівняно до 2015 р. у 2,5 раза та до 2012 р. – у 31 раз, залишається негативним (Рис. 1). Однак, у 2016 р. імпортовано м'ясопродукції до України 14,0% менше ніж у 2015 р., а експортовано, навпаки, на 8,3% більше.

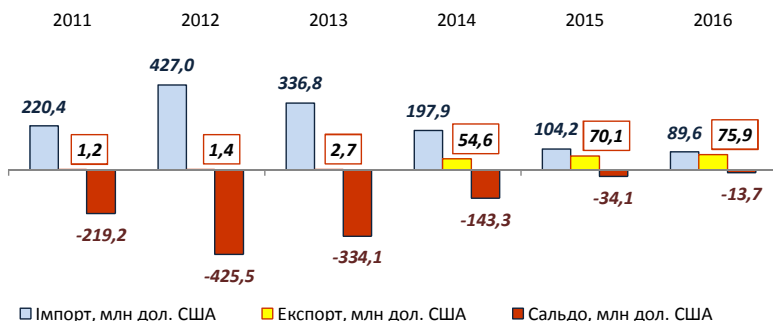

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі м'ясопродукцією між Україною та ЄС, млн дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [4]

У структурі імпорту м'ясопродукції із ЄС до України у 2011 р. найбільшу частку займали м'ясо птиці – 32,9% (основні постачальники Німеччина – 24,9% та Великобританія – 19,7%) і свинина – 28,1% (головні партнери – Німеччина – 39,5% та Польща – 36,8%), найменшу сало та жир птиці – 17,1%, субпродукти ВРХ та інших тварин – 16,8%, консервовані м'ясопродукти – 4,2%, яловичина – 0,5% і ковбасні вироби – 0,4%. Товарна структура імпортованих м'ясних продуктів з 2011 р. по 2016 р. зазнає суттєвих змін. Наявність свинини у структурі вагомо зменшується – з 28,1% – у 2011 р. до 1,7% – у 2016 р. (головними партнерами залишаються Німеччина – 49,4% та Польща – 20,9%), консервованих м'ясопродуктів відповідно з 4,2% до 1,3% (лідиру-

ючу Польщу (75,3%) у 2011 р. на ринку даної продукції у 2016 р. замінили Німеччина – 36,3% та Угорщина – 26,7%), субпродуктів ВРХ та інших тварин – з 16,8% до 14,8%, ковбасних виробів – з 0,4% до 0,2%. В структурі імпорту за останні шість років збільшилася частка сала та жиру птиці на 10,6 в.п. У 2011 р. Польща була домінуючим постачальником жиру до України із часткою – 75,3% від загального імпорту даного товару. В авангарді постачання даної продукції у 2016 р. до Польщі (55,7%) приєдналася Німеччина (31,9%). Значну перевагу у структурі імпорту м'ясної продукції із ЄС до України отримало м'ясо свійської птиці, з 2011 р. (Німеччина – 24,9% і Великобританія – 19,7%) по 2016 р. збільшення зафіксовано з 32,9% до 51,7%, тобто на 18,8 в.п. (Польща – 62,8% та Німеччина – 20,6%). Головним експортером яловичини з 2011 по 2013 рр. була Угорщина (79,7% – 100%), а у 2015 р. Литва сповна замінила її, поділивши першість (71,0%) у 2016 р. із Польщею (29,0%).

Таблиця 1

Динаміка структурних змін імпорту м'ясопродукції з ЄС до України, % (від обсягів імпорту, т)

Найменування позиції товару за УКТ ЗЕД	2011	2012	<i>dimp</i> 2012- 2011	2013	<i>dimp</i> 2013- 2012	2014	<i>dimp</i> 2014- 2013	2015	<i>dimp</i> 2015- 2014	2016	<i>dimp</i> 2016- 2015
Яловичина	0,5	0,08	-0,4	0,10	0,02	0,2	0,1	0,5	0,3	0,7	0,2
Свинина	28,1	33,2	5,1	25,8	-7,5	8,3	-	1,9	-6,4	1,7	-0,1
Субпродукти ВРХ*та інші	16,8	11,5	-5,3	12,1	0,6	14,0	2,0	18,7	4,6	14,8	-3,8
М'ясо та істивні субпродукти птиці	32,9	32,4	-0,5	31,3	-1,1	33,5	2,2	40,2	6,7	51,7	11,5
Сало, свинячий жир і жир птиці	17,1	18,0	0,9	24,9	6,9	41,6	16,7	37,3	-4,3	28,3	-9,0
Ковбасні вироби	0,4	0,3	-0,1	0,5	0,2	0,4	-0,1	0,2	-0,2	0,2	0,0
Консервовані м'ясопродукти	4,2	4,4	0,3	5,3	0,8	1,9	-3,3	1,2	-0,7	1,3	0,1

Джерело: розраховано автором за даними [4]

У 2011–2012 рр. Україна до ЄС експортувала лише м'ясні консерви обсягом 46 і 52 тони. Інша м'ясна продукція не експортувалася. Починаючи з 2013 р. Україна почала постачати м'ясо птиці на європейський аграрний ринок – 450 т, із них 444 т надійшли у Нідерланди. У 2012 р. лідерами споживання українського м'яса свійської птиці були Нідерланди та Німеччина відповідно – 47,2% та 22,9% від загального експорту даного товару. Не зважаючи на одержання преференційного режиму у взаємній торгівлі на користь України, зокрема, отриманні квоти на експорт баранини до 20 тис. т, дана продукція не потрапила на європейський ринок.

Отже, європейська інтеграція дає значні шанси для освоєння глобального економічного простору, доступу до ресурсів, розширення географічної і товарної структури експорту як м'ясопродукції, так і агропродукції загалом.

Література:

1. Демчак І. М. Україна – ЄС: тенденції торгівлі товарами АПК у 2016 році [Текст] / І. М. Демчак, О. О. Митченко, Г. В. Трофімова та інші. – Київ: НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2017. – 25 С.

2. Європейська правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/01/26/7043904/view_print

3. Митченко О. О. Угода про асоціацію з ЄС, як механізм аграрного розвитку та економічного зростання: досвід країн Африки, Америки та Близького Сходу [Текст] / О. О. Митченко // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. – 2014. – Вип. 25. – С. 18–23.

4. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>

5. Яценко Ольга. Глобалізаційні детермінанти розвитку сировинних ринків [Текст] / Ольга Яценко // Міжнародна економічна політика. – 2013. – Вип. 2. – С. 66–100.

Файчук О.М.

*к.е.н., доцент кафедри
адміністративного
менеджменту та
зовнішньоекономічної
діяльності Національного
університету біоресурсів і
природокористування України*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРІЄТИР ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто досвід ЄС щодо запровадження політики сталого розвитку в аграрному секторі економіки. Досліджено стратегічні кроки України у напрямі реалізації стійкого зростання вітчизняного сільського господарства. Уточнено шляхи удосконалення стратегії сталого розвитку аграрного сектору нашої держави в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: сталий розвиток, аграрний сектор, ЄС, стратегія, інтеграція, економічне зростання.

The EU experience to implement of sustainable development policy in agriculture is considered. Strategic steps of Ukraine into the sustainable growth of native agriculture implementation are researched. The approaches to improve the sustainable development strategy of Ukrainian agriculture under condition of EU integration are clarified.

Keywords: sustainable development, agriculture, European Union, strategy, integration, economic growth.

Аграрний сектор України в сучасних умовах рецесії національної економіки продовжує демонструвати успіхи щодо нарощування обсягів виробництва та експорту продовольства. На тлі економічного зростання галузі ускладнюється ситуація зі станом навколишнього природного середовища і загострюється соціальне питання на селі. Чітко окреслений вектор європейської інтеграції спонукає суспільство до пошуку орієнтиру для сталого розвитку ві-

тчизняного сільського господарства та сільських територій. За таких умов найбільш прийнятним має стати шлях, яким сьогодні крокує спільнота ЄС.

Варто зазначити, що у 2010 р. (посткризовий період) в державах інтеграційного угруповання було прийнято стратегію «Європа-2020», в якій поряд із прагненням досягти у довгостроковій перспективі раціонального та інклюзивного зростання економіки (*Smart and inclusive growth*) передбачалось паралельно розвиватись у напрямі сталого розвитку. Такий варіант включав в себе необхідність отримати більшу ефективність від використання ресурсів із одночасною екологізацією виробництва (*greener*) та підвищенням конкурентоспроможності європейської економіки [2]. Безпосередньо стратегічні підвалини для стійкого розвитку аграрного сектору держав ЄС було закладено у 2013 р. в рамках реформи спільної сільськогосподарської політики, що одержала назву «Спільна аграрна політика до 2020 р.: назустріч продовольчим, природно-ресурсним і територіальним викликам майбутнього». Генеральною ціллю тут було визнано: забезпечити перехід до динамічного, конкурентоспроможного та ефективного агропродовольчого сектору за рахунок впровадження життєздатного виробництва продуктів харчування, сталого управління природними ресурсами і зміною клімату та збереження територіальної збалансованості і різноманітності сільських територій [3]. У свою чергу, регулятивний механізм сталого розвитку аграрного виробництва в ЄС, починаючи із 2014 р., передбачає бюджетну політику, в рамках якої близько третини всіх фінансових асигнувань європейським фермерам мають становити так звані субсидії на «озеленення» виробництва. Мова йдеться про фінансову допомогу тим господарствам, які диверсифікують процес вирощування сільськогосподарських культур, утримують постійні пасовища, відводять 5% ріллі під зони екологічного фокусу (поля під паром, живоплоти, буферні посадки, азотофіксуючі рослини – конюшина, люцерна, люпин, соя тощо). Також передбачено, що близько 2% від прямих платежів має виділятися на підтримку молодих фермерів, а до 30% - перерозподільні платежі на підтримку розвитку малих та середніх за роз-

міром фермерських господарств. Решту становлять базові прямі дотації. У свою чергу, механізм розвитку сільської місцевості ЄС передбачає, що понад 30% бюджету програм сільського розвитку країн має бути спрямовано на допомогу фермерам, які добровільно здійснюють заходи задля покращення довкілля та боротьби з кліматичними змінами (за органічне землеробство, консервацію земель в рамках програми «Натура 2000», підтримку зон з природними обмеженнями (гори, низовини), висадку лісів тощо) [4]. У наш час в ЄС проходять консультації з приводу подальшого спрощення і модернізації спільної аграрної політики з метою максимізації її внеску у 10 пріоритетів Єврокомісії (*Commission's ten priorities*) і до виконання Цілей сталого розвитку ООН (*Sustainable Development Goals (SDGs)*) [1]. Останні виступають стратегічним орієнтиром не тільки для європейського інтеграційного угруповання, але й для решти держав світу, у тому числі й України.

Слід зазначити, що в нашій державі на початку 2015 р. Указом Президента України було ухвалено Стратегію сталого розвитку «Україна-2020», а пізніше розроблено проєкт «Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 р.». У проєкті заслуговує на увагу операційна ціль 2.1, де передбачено сприяти збалансованому розвитку сільського господарства шляхом подвоєння продуктивності праці в галузі (до 15 тис. дол США у розрахунку на одного працівника галузі) та доходів дрібних виробників продовольства насамперед через кращий їх доступ до земельних, виробничих, фінансових та інтелектуальних ресурсів. Крім того, тут окреслюються питання необхідності розвитку малих сільськогосподарських підприємств (до 50 га земельних угідь), забезпечення створення систем збалансованого виробництва продуктів харчування і запровадження методів ведення сільського господарства, які дозволяють збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ і поступово покращують якість ґрунтів. До того ж, проєкт «Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 р.» акцентує увагу на збереження генетичного різноманіття насіння, культивованих

рослин і домашніх тварин. Пропонується із 2020 р. нарощувати обсяги виробництва та реалізації органічної продукції щонайменше на 5 % у рік [5].

Поряд із національними програмами, проблема сталого розвитку аграрного сектору України знаходить своє відображення у галузевому проекті від 26 жовтня 2015 р. «Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки». Тут екологічні міркування лежать в основі заходів за напрямком реформування «Вода, земля, пестициди, нітрати та мінімальні екологічні стандарти», тоді як соціальна сталість є основним елементом у напрямку реформування «Підвищення якості життя та диверсифікація господарської діяльності у сільській місцевості» [6].

Таким чином можна констатувати, що в Україні перші кроки стосовно виокремлення стратегічних пріоритетів сталого розвитку сільського господарства і сільських територій вже зроблені. Проте, на нашу думку, в контексті євроінтеграційних процесів вітчизняні довгострокові орієнтири сталого розвитку доцільно було б розширити в напрямі більш глибокого «озеленення» галузі, зокрема: сприяти диверсифікації виробництва сільськогосподарської продукції, контролювати процес концентрації фізичного капіталу на сільських територіях, стимулювати утримання природних пасовищ і збереження агроландшафтів. Разом із тим, особливу подальшу увагу слід приділити розробці ефективного механізму фінансування реформ сталого розвитку в сільській місцевості.

Література:

1. Consultation on modernising and simplifying the common agricultural policy (CAP) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/consultations/cap-modernising/2017_en

2. Communication from the Commission Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, 3.3.2010 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO-%202007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

3. Overview of CAP Reform 2014-2020. Agricultural Policy Perspectives Brief/ - №5. – December 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf

4. Вінська О.Й. Особливості механізму екологізації спільної аграрної політики ЄС / О.Й. Вінська // Вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. – 2015. – Випуск 7. – С. 25-28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/07.pdf>

5. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року (Проект Версія 3.2. станом на 05.12.2016 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ua.undp.org/content/.../ukraine/.../SD%20Project_Ukraine_version%203-2-1.pdf

6. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки (Проект від 26 жовтня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/16025>.

Федірко О.А.

*к.е.н., доц., в.о. завідувача
кафедри європейської
інтеграції, ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет імені Вадима
Гетьмана»*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ БІЗНЕС-ДІЯЛЬНОСТІ У ГРАНТОВИХ ПРОЕКТАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ

Розкрито складові сучасної методології дослідження локальної інноваційної діяльності в ЄС. Виявлено ефективні моделі застосування цього теоретичного бекграунду при реалізації тренінгових проектів Європейської Комісії.

Ключові слова: локалізація інноваційної діяльності; ло-

кальні інноваційні системи; інноваційна спроможність регіонів; модель «потрійної спіралі».

Key components of the EU local innovation activity research methodology have been considered. Effective models of the theoretical background implementation in the process of European Commission training projects realization have been uncovered.

Keywords: localization of innovation; local innovation systems; regional innovative capacity; “triple helix” model.

У практиці інтеграційного розвитку Європейського Союзу спостерігається тенденція до теоретичного обґрунтування інтеграційної політики: між виникненням нової теорії та її практичним втіленням у практиці функціонування наднаціональної інституційної моделі спільноти проходить як правило 10-15 років громадських обговорень, наукових дискусій, політичних дебатів. При реалізації грантового проекту Європейський модуль за програмою Жана Моне «Інноваційний та інвестиційний розвиток ЄС» (№ 529031-LLP-1-2012-1-UA-AJM-МО; Грантова угода № 2012-2907/001-001) автором було розроблено цілий ряд тренінгових занять в межах яких було відображено втілені у практиці інноваційної політики ЄС сучасні теорії і концепції інноваційного розвитку.

Аналіз теоретичних підходів засвідчив, що фундаментальною основою сучасних інноваційної та регіональної політик ЄС є теорія інноваційних систем, методологічне підґрунтя якої сформувалося у кінці 1980-х – на початку 1990-х років [1; 2]. В межах даного наукового напрямку інноваційна діяльність розглядається як нелінійний інтерактивний процес взаємодії між приватними та державними суб'єктами щодо створення, поширення та комерційного застосування нових знань і технологій. Виходячи з цього, ефективність інноваційної діяльності великою мірою визначається не так наявним науково-технічним потенціалом, як інтенсивністю взаємодії між компаніями, академічними державними установами, фінансовими закладами та спеціалізованими посередниками у процесі створення

нових технологій. Отже, інноваційна система включає таких суб'єктів як академічні установи, інноваційно активні компанії, регулятивні органи, спеціалізовані фінансові заклади. Крім того, важливе значення мають інституції – традиції, цінності, норми поведінки, законодавчі акти, які формують відповідний контекст для розвитку локальної інноваційної діяльності в регіоні [3].

Імплементация наукових засад теорії інноваційних систем в інноваційній політиці ЄС є очевидною. Починаючи з Шостої Рамкової програми ЄС з розвитку науки і технологій (2002-2006 років) з кожним наступним плановим етапом її реалізації (Сьома рамкова програма (2007-2013), «Горизонт 2020» (2014-2020)) все більшої ваги набували заходи союзу щодо активізації науково-технічної кооперації між різними учасниками інноваційного процесу – компаніями, університетами, дослідними лабораторіями, національними та регіональними органами влади, неприбутковими організаціями (асоціаціями регіонального розвитку, торговельно-промисловими палатами).

В ході реалізації тренінгу слухачам було запропоновано цілий ряд кейсів та проблемних ситуацій, пов'язаних з сучасними методиками оцінювання інноваційної спроможності регіонів та країн-членів ЄС, розглянуто проблемну ситуацію щодо інноваційної складової регіональної політики спільноти, застосовано колективний аналіз ефективності функціонування біотехнологічних кластерів в ЄС.

Теорія мережевого суспільства Мануеля Кастельса [4] знайшла відображення у таких інструментах інноваційної політики ЄС, як європейські технологічні платформи, спільні технологічні ініціативи, спільні підприємства для імплементации коопераційних науково-дослідних проєктів. Вони перетворилися на європейські тематичні мережі співпраці та технологічного трансферу, об'єднавши тисячі спеціалізованих установ через віртуальні системи інтерактивної колаборації її учасників. Формування таких мереж, як «Enterprise Europe Network» та «Innovation Relay Centers», що об'єднують сотні консультаційний центрів та бізнес-інкубаторів на території всього ЄС, також є проявом практичного втілення основоположних постулатів теорії мережевого суспільства.

Серед найбільш значущих чинників локальної інноваційної активності науковці відзначають рівень розвитку місцевих інституцій, котрі сприяють інтерактивному технологічному навчанню, перехресному запыленню інноваційними ідеями, усувають бар'єри у процесі комерціалізації нових технологій [5]. Теоретичні положення інституційної теорії реалізовані в інноваційній політиці ЄС у контексті заходів з розвитку технопарків, бізнес-інкубаторів, кластерних ініціатив, а також програм вдосконалення компетенцій підприємців-новаторів, менеджерів венчурних фондів та технологічних посередників.

Відома в світі концепція «потрійної спіралі» Г. Етцковіца та Л. Лейдесдорфа, в якій розкрито характер взаємозв'язків між бізнесом, закладами освіти, науки та органами влади [6] лежить в основі європейських ініціатив державно-приватного партнерства. Одним із новітніх інструментів інноваційної політики ЄС є державні закупівлі інноваційної продукції та інноваційних технологічних рішень, що сприяє розширенню попиту на інновації компаній приватного сектору.

У процесі імплементації активних та інтерактивних методів грантового проекту (зокрема – евристичної бесіди) автор спромігся надихнути аудиторію на персональне критичне осмислення діючих в ЄС інструментів інноваційної політики, а також збагнути шляхи їх адаптації до реалій вітчизняної економіки. Так, наприклад, слухачі шляхом поетапних логічних висновків усвідомлювали, що ані концентрація фінансових ресурсів у найбільш розвинених регіонах (за прикладом Нідерландів), ані спрямування їх до депресивних локалітетів (як у Фінляндії) не можуть вважатися оптимальними заходами для інноваційного розвитку економіки України. Відтак, аудиторія виходила за рамки спеціально сформульованої автором дилеми щодо аргументації моделі підтримки регіональної інноваційної діяльності в Україні. Виходячи на новий рівень аналізу регіональної політики, слухачі переконувалися, що більш ефективним є тематичний підхід, розкритий автором у проблемній міні-лекції про спільні технологічні платформи та ініціативи ЄС.

Список використаних джерел.

1. Etzkowitz H. The Triple Helix - University-Industry-Government Relations: A Laboratory for Knowledge Based Economic Development / H. Etzkowitz, L. Leydesdorff. // EASST Review. — 1995. — Vol. 14. — №1. — P. 14—19.
2. Freeman C. The National System of Innovation in Historical Perspective / C. Freeman // Cambridge Journal of Economics. — 1995. — № 19 (1). — P. 5—24.
3. Edquist C. The Systems of Innovation Approach and Innovation Policy: An account of the state of the art / C. Edquist // DRUID Conference proceedings. — Aalborg: Aalborg University, 2001. — P. 5.
4. Castells M. The Rise of the Network Society / M. Castells. — Oxford: Blackwell, 1996. — 656 p.
5. Amin A. Globalization, institutional «thickness» and local economy / A. Amin, N. Thrift // Managing Cities: The New Urban Context / Edited by: P. Healey, S. Cameron, S. Davoudi. — Chichester: Wiley, 1995. — P. 91—107.
6. Etzkowitz H. The Triple Helix - University-Industry-Government Relations: A Laboratory for Knowledge Based Economic Development / H. Etzkowitz, L. Leydesdorff. // EASST Review. — 1995. — Vol. 14. — № 1. — P. 14—19.

Фроленкова О.

*слухач 1-го курсу Національної
академії управління
при Президентові України*

**ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИКИ
НАДАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ДОПОМОГИ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ УКРАЇНІ**

У даній статті буде розглянуто еволюцію надання зовнішньої допомоги Європейського Союзу Україні. Викладено думку щодо того, як саме Європейський Союз розглядає зовнішню допомогу, яку він надає східним сусідам (в т.ч. Україні) і з якою метою відбуваються такі масштабні фінансові вливання.

Також, описано характерні типи допомог, які Європейський Союз надає Україні, наведена інформація з офіційних джерел, з зазначенням суми, бенефіціарія та терміну впровадження програми.

Ключові слова: зовнішня допомога, співпраця з ЄС, технічна допомога, рамкова допомога, гуманітарна допомога.

This article will review to the evolution of external assistance of the European Union to Ukraine. Particular attention is paid, to that question how the European Union considers foreign aid, given to eastern neighbors (including Ukraine) and what is the purpose of the following large-scale financial investment to our country.

Also described characteristic types of assistance that the EU gives Ukraine, presents information from official sources, with the amount, duration and beneficiary of the program.

Key words: foreign aid, cooperation with EU, technical assistance framework aid, humanitarian aid.

Варто зазначити, що ЄС є найбільшим донором України за двадцять п'ять років незалежності. У 2007 році ЄС запровадив Європейський інструмент сусідства і партнерства (ЄІСП), який замінив програму ТАСІС та сформулював нові пріоритети діяльності ЄС. Починаючи з 1 січня 2007 року Європейський інструмент сусідства і партнерства став основним джерелом фінансування для 17 країн-партнерів ЄС, включаючи Україну. Розроблений задля стратегічного продовження існуючих раніше програм, головною метою ЄІСП, як вже було зазначено вище, є створення території спільних цінностей, стабільності та добробуту, тіснішої співпраці та поглибленої економічної та регіональної інтеграції завдяки охопленню широкого спектру сфер співпраці [1].

Серед типів допомог, які надаються Україні варто виокремити:

1. Технічна допомога

На сьогодні в Україні реалізуються майже **200 проектів технічної допомоги ЄС** (пройшли державну реєстрацію)

на загальну суму близько **262,7 млн. євро**, що реалізуються через національні та регіональні програми допомоги ЄС, програми прикордонного співробітництва, механізм Twinning, освітню програму Tempus, програму Всеохоплюючої інституційної розбудови та Інструмент співробітництва з ядерної безпеки.

2. Секторальна бюджетна підтримка ЄС

В Україні започатковано **п'ять програм секторальної бюджетної підтримки ЄС на загальну суму 244 млн. євро** (включаючи 12 млн. євро - компоненти технічної допомоги):

- **сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом** (45 млн. євро, бенефіціар - Мінекономрозвитку, департамент технічного регулювання, термін впровадження програми 21.12.2009 – 21.12.2016);

- **підтримка впровадження транспортної стратегії України** (65 млн. євро, бенефіціар – Мінінфраструктури, термін впровадження програми 21.10.2010 – 21.10.2016);

- **підтримка впровадження Стратегії національної екологічної політики України** (35 млн. євро, бенефіціар – Мінприроди, термін впровадження програми 21.12.2010 – 21.10.2015);

- **підтримка політики управління кордоном в Україні** (66 млн. євро, бенефіціар – Держприкордонслужба, Держмитслужба, термін впровадження програми 31.10.2011 – 31.10.2017);

- **продовження підтримки реалізації Енергетичної стратегії України** (45 млн. євро, бенефіціар - Міненергоугілля; термін впровадження програми 20.12.2013 – 20.05.2020).

У рамках впровадження пакету розширеної економічної та фінансової допомоги Україні 13 травня 2014 р. у Брюсселі Прем'єр-міністром України А.П.Яценюком та Президентом ЄК Ж.М.Баррозу було підписано Угоду про фінансування **Контракту для України з розбудови держави (State Building Contract)**. Сума грантових надходжень в рамках програми складає 355 млн. євро. Зазначена програма стала першим випадком застосування Євросоюзом механізму загальної бюджетної підтримки третьої країни

(принцип «спеціального підходу»). Паке́т допомоги було сформовано шляхом перерозподілу фінансових ресурсів щорічної програми дій ЄІСП на 2013 р. та програми дій в рамках Європейського інструменту сусідства на 2014 р.

13.06.2014 р. надійшов перший транш (250 млн.євро) у рамках Угоди. Другий транш обсягом до 105 млн.євро було перераховано 30 червня 2015 року після виконання індикаторів результативності впровадження Контракту.

Поряд з Контрактом державної розбудови, між Україною та ЄС також укладено угоди про фінансування:

- **Рамкової програми на підтримку Угод між Україною та ЄС** (бюджет 21 млн. євро);

- **Програми підтримки громадянського суспільства в Україні** (бюджет 10,8 млн. євро, з яких 10 млн. євро внесок із бюджету ЄС та 0,8 млн. євро співфінансування України);

- **Програми підтримки регіональної політики України** (бюджет 55 млн. євро).

Враховуючи нагальні потреби у додатковій фінансовій підтримці, у травні 2015 р. ЄС схвалив додатковий пакет двосторонньої технічної допомоги для України на 2015 рік в обсязі 110 млн. євро з наступних елементів:

- поповнення бюджету новоствореного Інструменту гарантування позик українських малих та середніх підприємств, що впроваджуватиметься ЄБРР та ЄІБ (за посередництва українських банків) як за рахунок власних ресурсів, так і з використанням регіональних програм технічної допомоги ЄС (Інструмент реалізації ПВЗВТ, Інвестиційний інструмент сусідства);

- відшкодування 50% вартості «вхідного квитка» для участі України у рамкових програмах ЄС «Горизонт 2020» та «КОСМЕ»;

- надання консультативної підтримки українським МСП (з питань виходу на ринок ЄС, підвищення енергоефективності, оптимізації господарської діяльності тощо), що планується здійснювати на базі існуючого проекту ЄБРР «Підтримка малого бізнесу» шляхом його розширення на 15 регіонів України.

- Експертна допомога Уряду у здійсненні реформ з покращення бізнес-клімату.

3. Фінансова допомога

У 2014 р. Європейською Комісією було затверджено Стратегічні пріоритети **Інвестиційного інструменту сусідства** (Neighborhood Investment Facility) на 2014-2020 рр. У згаданих Стратегічних пріоритетах було виділено три основні сфери фінансування:

- покращення взаємозв'язку енергетичних та транспортних мереж між ЄС та країнами Сусідства (у т.ч. між самими країнами Сусідства), підвищення енергоефективності або використання відновлювальних джерел енергії. Підтримка інвестицій, які мають відношення до імплементації угод ЄС, включаючи угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (Україна, Грузія, Молдова);

- захист навколишнього середовища, у т.ч. у контексті зміни клімату;

- забезпечення сталого зростання шляхом підтримки малих та середніх підприємств, соціального сектору, а також розвитку муніципальної інфраструктури.

В рамках ІІС у вересні 2014 року для країн-учасниць ініціативи «Східне партнерство», що уклали з ЄС Угоди про асоціацію (Україна, Грузія, Молдова) Європейська Комісія схвалила новий Інструмент реалізації ПВЗВТ (DCFTA Facility), спрямований на покращення умов фінансування малих та середніх підприємств цих держав у процесі інтеграції до спільного ринку ЄС.

Бюджет Інструменту реалізації ПВЗВТ складає близько 150 млн. євро та буде спрямований на фінансування пріоритетів:

- фінансове стимулювання – надання прямих інвестиційних грантів МСП (у т.ч. відшкодування частини кредиту або його ставки) для виходу на ринок ЄС;

- страхування валютних ризиків – покриття збитків, завданих коливанням курсу обміну валют з метою заохочення банків до надання кредитів у національній валюті (даний компонент використовуватиметься переважно в Україні);

- технічна допомога – фінансування консультативних послуг з питань виходу МСП на ринок ЄС, зокрема проєкту ЄБРР «Підтримка малого бізнесу»;

- часткове покриття ризиків кредитування – відшкодування частини позики у зв'язку із втратою платоспроможності боржником.

Даний Інструмент впроваджуватиметься із залученням ресурсів європейських фінансових інституцій (ЄБРР, ЄІБ та визначених ними фінансових посередників з числа національних банків країн СхП).

4. Макрофінансова допомога

З метою підтримки макроекономічної стабільності України, Європейський Союз надає нашій державі макрофінансову допомогу (МФД). Кошти в рамках МФД виділяються для прямої бюджетної підтримки (покриття поточного дефіциту консолідованого бюджету), поповнення золотовалютних резервів Національного банку України.

На сьогодні Україні було виділено кошти в рамках трьох програм МФД ЄС. Перша програма, загальним обсягом 610 млн. євро (МФД I), була укладена у квітні 2013 р., друга програма (МФД II) на суму 1 млрд. євро – у травні 2014 р., третя програма загальним обсягом 1,8 млрд. євро – у травні 2015 р.

Надання МФД ЄС Україні здійснюється за умови успішного співробітництва нашої держави з Міжнародним валютним фондом та задовільного виконання попередніх вимог програм фінансової підтримки МВФ. Окрім цього, в рамках МФД погоджується окремий пакет попередніх умов, які передбачають проведення реформ у цілій низці секторів економіки та державного управління від реформування системи управління державними фінансами до реформи енергетичного сектору, податкової системи тощо. Виплати в рамках зазначених програм здійснюються рівномірними траншами за умови виконання українською стороною передбачених програмами МФД попередніх умов.

5. Гуманітарна допомога

Європейський Союз є одним із найбільших донорів гуманітарної допомоги для громадян України.

Загальний обсяг допомоги ЄС Україні, наданої з липня 2014 року, складає близько 399 млн. євро.

Допомога Євросоюзу (державами-членами ЄС та Європейською Комісією) надається:

- для задоволення першочергових потреб для переміщених зі сходу України: продукти харчування, питна вода, психологічна реабілітація, медична та соціальна допомога, а також комплекс побутово-логістичних заходів;

- на потреби соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб, відновлення соціальної інфраструктури та закладів охорони здоров'я в регіонах України.

З метою підтримки громадян України, постраждалих від агресії РФ на сході України, 19-21 лютого 2017 року Комісар ЄС з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Х.Стиліанідес здійснив свій четвертий візит в Україну, під час якого відвідав «лінію зіткнення» та оголосив про виділення 18 млн. євро додаткової гуманітарної допомоги для потреб осіб, постраждалих на сході України [2].

Таким чином, ЄС є єдиним донором, що використовує всі можливі функції, якими володіє зовнішня допомога. Варто розглядати це як засіб забезпечення сфери впливу та створення безпечного середовища на кордонах ЄС, а також як інструмент боротьби у геополітичній конкуренції за західну частину пострадянського простору, а Україна має розглядати зовнішню допомогу ЄС як засіб забезпечення євроінтеграційних процесів. Відповідно, така асиметрія очікувань від зовнішньої допомоги стає ризиком, який впливає на ефективність цієї допомоги. Існує необхідність забезпечити гармонізацію поглядів України та ЄС стосовно політики надання та використання допомоги.

Список використаних джерел

1. Політика Європейського Союзу із надання зовнішньої допомоги для розвитку : автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / М. В. Корюкалов; МОНМС України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2012. - 20 с. - укр.

2. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/10-722/proekty-yes-v-ukrayini_uk

Харламова Г. О.

к.е.н., доцент

Київський національний

університет

імені Тараса Шевченка,

Україна

ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄС: ГОРИЗОНТИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В різних країнах ЄС широко застосовуються різноманітні інструменти фінансування ВНЗ. На сьогодні задача України - інтегруватися в ЄС освітній простір, адаптувавши не лише якісно-результативні стандарти, але і саму модель фінансування освіти, зокрема, вищої освіти. Найбільш оптимальним для України на даному етапі середньострокового горизонту може бути модель за критеріями результативності діяльності (performance-based funding). В подальшому рекомендується щорічна DEA аналітика ефективності фінансування, як на рівні країни, так і на рівні окремих ВНЗ.

Ключові слова. Модель, фінансування, вища освіта, DEA.

Different EU countries widely use various instruments to finance universities. Current problem of Ukraine is to integrate educational environment in the EU, adapting not only to highly-effective standards, but also the very model of financing education, particularly higher education. The most optimal for Ukraine at this stage is a medium-term horizon performance-based model. We recommend further annual DEA to assess the efficiency of financing at the country level and at the level of individual institutions.

Keywords. The model of financing, higher education, DEA.

В умовах непростой фінансової ситуації держава починає шукати шляхи ефективного використання ресурсів. Виходячи з того, що найбільш простим, на думку держа-

вотворців, є урізання витрат бюджету на соціальні статті, наука та освіта поставлені в ситуацію боротьби за державну підтримку або введені в стадію переосмислення фінансової моделі. Спроби зміни моделі фінансування освіти робилися вже неодноразово в історії незалежної України [1-8]. Однак, як показують реалії, практика таких модернізацій виходила із пост-радянського досвіду, проводилася експертами того періоду, і, в жодному разі, не базувалася на провідному світовому досвіді. Після Революції Гідності в Україні намітилися кроки на уніфікацію та приведення вітчизняної моделі фінансування освіти до стандартів ЄС, оскільки саме цей напрям інтеграції Україна обрала для себе дорогою ціною. Проте, досвід складу комісій та перших офіційних заяв [9] вказує, що бенчмаркінг провідної практики фінансування освіти в ЄС [10], зокрема вищої освіти, все ще залишається “terra incognita” і не в форматі “ad hoc”.

Різні країни ЄС мають свої особливості в організації фінансування вищої освіти. Проведений аналіз показав, що в ЄС діють **4 основні моделі фінансування:**

1. *Фінансування, орієнтоване на потреби* (Німеччина, Англія, Франція і Швеція). Бюджетні кошти надходять безпосередньо від держави до вищого навчального закладу (ВНЗ). В рамках цієї моделі, ВНЗ підписавши угоду з відповідним державним органом, зобов'язуються готувати необхідних з суспільної точки зору фахівців за заздалегідь встановленими узгодженими цінами. Переваги цієї моделі в тому, що одночасно підвищується ефективність і мінімізуються витрати держави. Однак в цьому випадку відповідність планованої підготовки кадрів реальним потребам ринку праці визначається ступенем точності відповідних прогнозних оцінок держави.

2. *Придбання державою освітніх послуг у ВНЗ* для визначених цілей (Норвегія). Дана система фінансування вищої освіти орієнтована на ринок. ВНЗ беруть участь в конкурсах на отримання замовлення держави на підготовку фахівців. Відмінність від першої моделі полягає тільки в конкурсному порядку розподілу державних завдань і можливості скоротити витрати держави на освіту.

3. *Фінансування ВНЗ, засноване на результатах їх робо-*

ти (Швеція, Румунія і Нідерланди). Обсяг фінансування визначається такими показниками діяльності ВНЗ, як чисельність випускників, чисельність студентів, прийнятих на перший курс, результати контролю знань студентів, складність курсів, які викладаються, кількість захищених дисертацій і т. п.

4. *Фінансування на основі ваучерів.* Фінансування, здійснюване безпосередніми споживачами освітніх послуг і орієнтоване на попит і внутрішні потреби навчального закладу (Австралія, Китай, Великобританія, Фінляндія). У цій системі фінансування використовуються державні зобов'язання, що передаються у вигляді певних купонів або сертифікатів (ваучерів) безпосереднім споживачам освітніх послуг. Єдина істотна обмеженість для того, хто навчається - термін дії виданого ваучера. Як і в інших моделях фінансування вищої освіти, фінансування на основі ваучерів може бути доповнено доплатою з боку студента [11].

Аналізуючи всі представлені вище моделі, можна зробити висновок, що для ВНЗ України, які на сьогодні отримали автономію, більшою мірою підходить фінансування, засноване на результатах їх роботи, а також фінансування, що здійснюється безпосередніми споживачами освітніх послуг і орієнтоване на попит і внутрішні потреби навчального закладу. Перші дві моделі, в яких визначальна роль у фінансуванні відводиться державі, не підходять за своєю природою, оскільки тоді зростуть витрати держави на створення нових державних органів, при тому, що держава із певним запізненням буде реагувати на потреби ринку. Адже в рамках поточної ситуації соціально-економічного розвитку та високого рівня корупції в Україні, держава не може виступати гарантом точності формування прогнозів потреб ринку праці. Саме через високий рівень непрозорості, друга модель конкурсної основи не є можливою на найближчі п'ять років.

Незважаючи на необхідність раціоналізації і підтримання якості, ефективна модель державного фінансування вищої освіти для України також повинна забезпечувати достатнє та стійке базове фінансування університетів, аби навчальні заклади могли належним чином виконувати свою місію та реагувати на нові виклики і більшою мірою задо-

вольняти потреби суспільства. Враховуючи, що в Україні поки що існує єдина Стратегія розвитку освіти - 2021 [7] (тобто, середній горизонт 5 років) - фінансування, засноване на результатах роботи, зможе бути належним чином виправдане, при умові, що сама держава прийме відповідні постанови і повністю перейде від кошторисного фінансування (іншими словами «витратного») до фінансування за результатами. Для «performance»-фінансування необхідна розробка оптимальної уніфікованої моделі визначення ефективності та результативності діяльності ВНЗ [12], яка дозволить:

- 1) заощадити державні кошти і оптимізувати витрати на «неефективні» вузи;
- 2) визначити чітку грань нормального рівня конкуренції на ринку освітніх послуг і, або знизити невиправдану монополізацію, або виправдати її присутність в очах суспільства.

Модель фінансування за результатами діяльності має розпочатися із затвердження *національної методики оцінки* всіх освітніх установ за уніфікованим методом, як то приклад Snowball Metrics [12]. На підставі обрахованих показників діяльності ВНЗ держава обґрунтовано буде покривати частину бюджетних місць, інші ж будуть розподілятися між бажаними, які мають можливість оплатити внутрішні потреби ВНЗ (поряд можливо і застосування практики ваучерів). Аналіз результативності такої моделі може базуватися на безупередженому DEA аналізі - одному з методів вимірювання відносної ефективності оперуючих одиниць (в нашому варіанті, ВНЗ), які використовують одні і ті ж множинні входи для отримання однотипних множинних виходів. DEA використовується для створення найкращої практики набору оперуючих одиниць і визначає, які одиниці є неефективними в порівнянні з кращою встановленою практикою, а також показує значення поточної неефективності. Цей метод є дуже популярним в останні роки, так як він дозволяє включати в себе безліч входів і безліч виходів в аналіз відносної ефективності в межах набору даних. Так для українських ВНЗ основу формули для визначення результативності університету на вході мають складати такі індикатори:

- кількість студентів, які завершили повний курс (на бакалаврському та магістерському рівнях);
- чисельність міжнародних студентів, які завершили повний курс / семестр;
- чисельність міжнародного професорсько-викладацького складу тощо.

Основу формули для визначення результативності університету на виході складатимуть такі індикатори:

- обсяги залученого зовнішнього фінансування, у тому числі з європейських/міжнародних джерел;
- рівень успішності студентів за шкалою ECTS;
- число реалізованих дослідницьких контрактів;
- публікаційна активність дослідників, дані бібліометрики;
- працевлаштування випускників тощо.

Список використаних джерел.

1. Дзюбенко О. Л. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку послуг вищої освіти України // Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства. – 2005. – С. 131.

2. Про схвалення Концепції Державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки //Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/396-2006-%D1>. – 2006. – Т. 80.

3. Бенедик Ю. Ю. Стан і тенденції фінансування вищої освіти в Україні.(Conditions and tendencies of high education's financing in Ukraine.) //Наук. вісник Вол. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, Економічні науки. – 2009. – №. Вип. 7. – С. 11-17.

4. Бучковська Я. Г. Проблеми фінансування освіти в Україні //Science. – 2010. – №. 2. – С. 18.

5. Куліков А. І. Фінансування вищої освіти України за рахунок позабюджетних коштів //Держава та регіони.–Запоріжжя. – 2012. – С. 195-200.

6. Вітренко Ю. М. Державне замовлення на освітні послуги: напрями поліпшення діючої моделі (прагматичний аспект) //Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2013. – Т. 5. – С. 111-128.

7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року //Електронний ресурс].–Режим до-

ступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344>. – 2013.

8. Касич А. О. Особливості фінансування вищої освіти в Україні та інших країнах світу // Ефект. економіка. – 2013.

9. Перспективи імплементації нової моделі державного фінансування вищої освіти в Україні // Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/nova-model-finansuvannya-universitetiv.html>

10. Pruvot E. B., Claeys-Kulik A.-L., Estermann Th. Strategies for Efficient Funding of Universities in Europe / in the book The European Higher Education Area. Springer International Publishing, 2015. DOI 10.1007/978-3-319-20877-0_11 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.edu-trends.info/funding-strategies/> (укр. версія)

11. Кулакова М. Н. Международные модели финансирования вузов и их применение для вузов России в период реформирования системы высшего образования // Территория новых возможностей. Вестник Владивостокского гос. ун-та экономики и сервиса. – 2011. – №. 1 (10).

12. Харламова Г.О. Концепція реформування підходів до оцінки якості науково-дослідної діяльності в Україні. // Освітні тренди. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.edu-trends.info/science-assessment/>

Цимбал Л.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної
економіки ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет імені Вадима
Гетьмана»*

ПЕРЕДОВІ ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄС

В статті розкрито особливості формування інноваційної політики в рамках Європейського Союзу та активізації інтелектуального потенціалу країн. Визначено передумови становлення інтелектуального лідерства країн.

Ключові слова: інноваційні програми, інноваційна діяльність, інтелектуальні ресурси

In the article the features of formation of innovation policy in the European Union and enhance intellectual potential. Pre-conditions of formation of intellectual leadership.

Keywords: innovative programs, innovation, intellectual resources

Однією з основних передумов розвитку конкурентоспроможності національної економіки на інноваційній основі в сучасних умовах є активне провадження освітньої, наукової та науково-технічної діяльності.

Програма інноваційного розвитку передбачає локалізацію конкретних заходів спрямованих на досягнення якісного і кількісного зростання економіки у часі і просторі. Сучасний етап глобального економічного розвитку визначається в рамках прискореного науково-технічного прогресу. Глобальне конкурентне лідерство досить часто забезпечується нелінійним розвитком інновацій, що приводить до зростання ролі інтелектуальних ресурсів, які слугують показником рівня економічної незалежності і добробуту країни. Розуміння цього спонукає розвинені країни формувати програми державної підтримки інноваційної діяльності. Більшість розвинених країн виокремили державну політику такого типу на початку 2000-х років. Найбільш активними учасниками інноваційної співпраці в рамках ЄС являється Великобританія, Німеччина, Франція а також країни північної Європи. Активно розробляються програми по типу «Електронна Європа», «Цифрового дивіденду» та інші. Активізація інноваційного розвитку реалізується і через загальноєвропейські канали, включаючи «Горизонт 2020», «Рамкову програму НДДКР», «Єврика», Структурні фонди, програму з конкурентоспроможності та інновацій, «Наукова Європа в глобальному світі», пріоритетними напрямками розвитку яких стали науково-технічна, інноваційна та освітня діяльність.

Більшість Європейських програм функціонують на засадах кооперації та принципі узгоджених дій. Основне зна-

чення таких програм не стільки у фінансуванні проєктів, скільки в стимулюванні співпраці між різними суб'єктами (науково-дослідними центрами, університетами, приватними компаніями, бізнес структурами).

Активна співпраця країн ЄС на базі програм, «технологічних платформ», міжнародних «дорожніх карт» приводить до створення міжнаціональних дослідницьких мереж та міжнародних консорціумів. Наприклад міждержавний європейський кластер інноваційних технологій, який включає в себе Лондонський золотий трикутник, Австрійський біотехнологічний кластер, Бельгійський мультимедійний кластер, кластер корпоративної інформаційної системи в Нижній Саксонії, Дублінський кластер програмного забезпечення, кластер верстатобудування в Іспанії та ін. [1].

Інноваційна діяльність в рамках Європейського Союзу спрямована в переважній більшості на збільшення конкурентоспроможності, яка в свою чергу визначається як «...стале зростання стандартів життя нації або регіону та якомога нижчий рівень вимушеного безробіття» (Європейська Комісія, 2007). Таким чином відмічаємо активну спрямованість інноваційної політики на досягнення позитивних соціальних ефектів. Інноваційний союз ЄС спрямований на підтримку соціальних інновацій, вирішення гострих соціальних проблем, зростання чисельності робочих місць, використання інноваційних технологій задля покращення споживчих якостей товарів та послуг. Такі соціальні ефекти проглядають навіть в плані розвитку цифрових технологій, метою якого є прискорення поширення високошвидкісного Інтернету, підвищення рівня комп'ютерної грамотності, поширення соціальних інформаційно-комунікаційних технологій та ін. [2].

Інший напрям розвитку інновацій, виокремлений в ряді інноваційних програм це індустріальне лідерство, яке спрямоване на поглиблення досліджень в сфері промислових технологій та розширення можливостей малих та середніх підприємств на ринку передових технологій. Зокрема в рамках програми «Горизонт 2020» виділено розвиток ІКТ, нанотехнологій, новітніх матеріалів, біотехнологій, передових виробничих технологій, космічних технологій; зростання частки ризикового фінансування для інвестицій в дослі-

дження та інновації; збільшення якісного та кількісного рівня інновацій у малих та середніх підприємствах [3].

Практика розвитку інноваційної діяльності потребує подальшого вивчення, орієнтуючись на особливості реалізації таких програм в кожній країні. Вивчення такої практики має слугувати підґрунтям для напрацювання національних стратегій розвитку та активізації інноваційної діяльності виходячи із необхідності формування комплексної програми такого розвитку.

Список використаної літератури:

1. Іванов Ю.Б. Оцінка стійкості регіональних кластерних структур в аспекті їх ресурсного потенціалу / Ю.Б. Іванов, А.Д. Олійник // Вісник Нац. ун-ту Львівська політехніка. Проблеми економіки та управління. – 2009. – №640. – С. 101-111.

2. Ящишина І. В. Інноваційна стратегія Євроспільноти: соціальний вимір [Електронний ресурс] / І. В. Ящишина // Ефективна економіка. – №3. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1868>

3. Про програму «Горизонт 2020» [Електронний ресурс] // режим доступу: <http://2020.pntu.edu.ua/about>

Ціватий В.Г.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри дипломатичної
та консульської служби,
заслужений працівник освіти
України (м. Київ)*

ІНСТИТУТИ, ІНСТИТУЦІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано складові регіональної політики Європейського Союзу та їх вплив на процеси європей-

ського регіоналізму в умовах глобалізаційних процесів сучасності. Подано аналіз сучасного стану регіональної європейської політики та її інституціонально-історичних особливостей. Проаналізовано основні теоретико-методологічні підходи до розуміння регіональної політики в контексті європейського регіоналізму та глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, регіон, регіональна політика, регіоналізм, європейські держави, Європейський Союз, інституціоналізація, зовнішня політика, дипломатія.

The components of EU regional policy and their impact on the processes of European regionalism are argued in the article. The detailed analysis of the modern state of the regional European policy and its institutional and historical features is given in this article. The author considers the main theoretical and methodological approaches to the understanding of the regional policy in the context of the European regionalism.

Keywords: globalization, region, regional policy, regionalism, European states, European Union, institutionalization, foreign policy, diplomacy.

Зовнішньополітичні й дипломатичні стратегії України XXI століття в європейському та світовому глобалізованому просторі, оновлення дипломатичного інструментарію, формування й реалізація адекватної зовнішньої політики і дипломатії, євроінтеграційного та євроатлантичного курсу України, потребують науково-методологічного визначення інституціональних основ, головних локаційних параметрів та місця України в поліцентричному геополітичному просторі в контексті геополітичних та гео економічних трансформацій сьогодення [1, с. 534-550] .

У нових геополітичних і суспільно-політичних умовах та світових інституційно-структурних зрушень розгорнулися державотворчі процеси в незалежній Україні, відбувається процес еволюції політичних інститутів та інституцій. Україна шукала себе у світі та Європі, а Європа й світ ділилися з нею набутим міжнародно-політичним та регіонально-інституціональним досвідом державотворення.

У поступі України до інтеграційних структур/інсти-

туцій (європейська та євроатлантична інтеграція) можна виділити низку проблем, перш за все – її відставання від держав навіть із більш низьким рівнем соціально-економічного розвитку та внутрішньополітичної стабільності. Такі явища вимагають прискіпливої уваги дослідників, спонукають до пошуку причин розходжень між європоцентристськими політичними деклараціями Української держави та реальним її місцем в інституціях, які визначають зміст і основні напрями політичних, дипломатичних, регіональних, безпекових, економічних і культурних процесів в Європі.

Україна не знаходиться осторонь тих процесів, що відбуваються в сьогоденній Європі. Як молода нова держава пострадянського простору, вона гостро потребує стабільності, військової та політичної безпеки, зовнішнього сприяння реформам, вона об'єктивно зацікавлена брати активну участь у загальноєвропейських процесах: загальноєвропейської, регіональної й субрегіональної інтеграції та інституціоналізації. Інтеграція України до Європейського Союзу означає, що всі соціально-економічні та політичні перетворення необхідно інституціонально вбудувати в модель стосовно європейського фактора, тобто бути спрямованими на реалізацію стратегічного завдання. Однак, діючи в цьому модернізаційному напрямі, потрібно брати до уваги деякі конкретні особливості, зокрема, ті, які стосуються історичного розвитку всіх країн даного регіону, у т.ч. – й України [2].

Зовнішньополітична і дипломатична складова (дипломатичний інструментарій) України містить у собі низку чинників, що покликані забезпечувати засади незалежного – суб'єктного – існування Української держави. У перших державних документах зовнішньополітичним пріоритетом визначено курс на європейську інтеграцію. Цей вибір обґрунтовано географічними детермінантами, політичними прихильностями, економічними складовими, ідеологічними настановами, менталітетом нашого народу, європейськими цінностями. Урешті-решт європейськістю України.

Україна сміливо крокує вперед у новому інституціональному вимірі ХХІ столітті. Перед її інституціями стоять нові завдання, зокрема – пріоритетні практичні питання зо-

внiшньої полiтики i дипломатiї України на 2016-2020 роки: дипломатичнiй службi, як складовiй публiчного управлiння, вбачається, необхідно надати можливiсть свободи дiй, бiльшої самостiйностi, повернути їi до безпосереднього керування зовнiшньою полiтикою в якостi аналітичної складової, а також практичної реалiзацiї iнiцiаторства з метою посилення їi впливу на державнi рiшення; прiоритети i задача дипломатiв також вбачається в необхідностi навчитися лобiзму: опанувати новими схемами необхідного впливу, ефективно використання яких сприятиме досягненню мети; до практичної зовнiшньополiтичної та дипломатичної дiяльностi варто додати засоби кулуарної дипломатiї, креативної дипломатiї, публiчної дипломатiї, культурної дипломатiї, спортивної дипломатiї [3].

Як пiдтверджує зовнiшньополiтична стратегiя i дипломатична практика, Україна на сьогодні – це надiйний партнер для евроiнтеграцiйного та евроатлантичного співробітництва. Україна – це держава, яка успішно здiйснює реформи нацiональної економiки й полiтико-дипломатичної системи. Україна – це держава, яка є цiкавою Європi та свiту. Україна на сьогодні – є полiтико-дипломатичним випробуванням для iнтеграцiйних європейських i свiтових процесiв в контекстi еволюцiї модернiв. Зовнiшньополiтичнi стратегiї України в європейському мiжнародно-полiтичному рiгiонi, формування й реалiзацiя адекватної зовнiшньої полiтики та евроiнтеграцiйного курсу потребують визначення основних параметрiв цього рiгiону та мiсця в ньому України [4, с. 20-26].

Iнтеграцiя України до Європейського Союзу означає, що всi соцiально-економiчнi та полiтичнi перетворення необхідно iнституцiонально вбудовувати в модель, яка спрямована на реалiзацiю стратегiчного завдання – евроiнтеграцiю. Однак, дiючи в цьому напрямi, потрiбно брати до уваги деякi конкретнi особливостi, зокрема, тi, якi стосуються iсторичного розвитку всiх країн даного рiгiону, у т.ч. – й України. Безумовно, сьогодні це важливий фактор, що робить важким побудову нових європейських вiдносин в умовах структурних зрушень свiтового геополiтичного простору [5, р. 20-31].

Що стосується України, то через географiчне положен-

ня країни в центрі цього стратегічно важливого проекту, відкриваються нові можливості для її внутрішнього економічного розвитку, оскільки вони звільняють країну від необхідності продовжувати розміщати істотну частину свого ВВП в оборону й безпеку. Євроатлантична інтеграція також закладає міцний фундамент для більш швидкого залучення України в структуру європейської й глобальної безпеки. На сьогодні наше головне завдання – наповнити європейську інтеграцію України реалістичним змістом, який би відповідав сьогоднішнім можливостям і базувався на взаємоприйнятних цілях та інструментах сьогоднішнього дня в умовах геоекономічних трансформацій.

За сукупністю чинників Україна має потенціал, щоб зміцнити свою міжнародну суб'єктність в нових геополітичних умовах і посилити вплив на структурування європейського міжнародно-політичного регіону як особливого геополітичного комплексу в рамках якого реалізуються основні геостратегічні інтереси України. В умовах загроз і нових викликів для системи регіональної безпеки реформування публічної політики в Україні повинно привести до формування нової системи управління суспільним життям, яка буде залучати до її процесу тих ключових гравців, які утворюють горизонтальну складову. Це означатиме відмову від прямого адміністрування характерного для нашої системи державного управління появи елементів публічної політики. Розвиненість горизонтальної складової перетворює державну політику на публічну, яка виробляється колективними зусиллями і реалізується через урахування усіх легітимних інтересів суспільства шляхом організації діалогу між владою та громадянами. Така політика потребує якісно нового підходу для її реалізації та впровадження, що зумовлює пошук та використання сучасних технологій управління [6].

Отже, аналіз державного устрою та його управління не може бути відірваним від політичного життя та політичних процесів. Прогнозуючи варіанти більш ефективного розвитку державного управління, потрібно враховувати не лише теоретичні висновки досліджуваної проблеми, а й запропонувати дієві технології взаємовідносин між владою та суспільством.

Розширення Європейського Союзу завершує період ероромантизму в наших відносинах з ЄС та ставить питання про пошук нової моделі євроінтеграційної та інституціональної стратегії України. Маємо підстави стверджувати, що незалежно від ставлення Європейського Союзу до євроінтеграційного курсу нашої держави, Україна буде природньо інституціоналізуватися в європейський простір. Цей процес відбуватиметься через розвиток безпекової, політичної, економічної, наукової, екологічної, міжрегіональної та інших сфер співпраці. Досвід країн-кандидатів на вступ до Європейського Союзу в проведенні комплексних досліджень щодо впливу розширення та можливих сценаріїв євроінтеграції та регіональної політики свідчить про їхню ефективність і підтверджує необхідність запровадження такої практики й в Україні, у т. ч. й на регіональному рівні. Україна може пов'язувати своє майбутнє лише з такою стратегією, яка побудована на консолідованих інтересах європейського світу. Історична дилема в Україні – Схід-Захід – має віднайти своє універсальне вирішення в новій інституціонально-регіональній моделі публічного управління та світовому геополітичному просторі.

Список використаних джерел:

1. Ціватий В. Г., Чекаленко Л. Д. Україна в європейських структурах безпеки і співробітництва / В. Г. Ціватий, Л. Д. Чекаленко // Україна в Європі: контекст міжнародних відносин: Монографія / За ред. А. І. Кудряченка. – К.: Фенікс, 2011. – С. 534-550.
2. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України: наук. доп. / авт. кол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін та ін.; за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2013. – 120с.
3. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2017. – 496с.
4. Ціватий В.Г. Глобалізація та європейська регіональна політика: історичні імперативи і сучасність / В.Г.Ціватий // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2012. – Випуск 18. – С. 20-26.
5. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. – Bristol, England, 2017. – Part I: DIPLOMACY. – P. 20-31.

6. Публічна політика та управління: наукова розробка / авт. кол.: С.О. Телешун, О.Р. Титаренко та ін. – К.: НАДУ, 2010. – 36с.

Цінько С.В.

*доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*

STEM-ОСВІТА В УКРАЇНІ – ШЛЯХ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розвідку присвячено короткому огляду шляхів та перспектив впровадження STEM-освіти в Україні як одного зі шляхів євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: STEM-освіта, євроінтеграція, традиційна освіта, освітня галузь, творча особистість, креативність, інтеграція.

The exploring is devoted to an brief overview of the ways and perspectives of introducing STEM-education in Ukraine as one of the ways of the European integration processes.

Keywords: STEM-education, European integration, traditional education, educational sector, creative person, creativity, integration.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Освіта сьогодні є пріоритетною галуззю політики багатьох держав. Не є винятком і Україна, у якій нині освітня галузь розвивається швидкими темпами. Одним із перспективних шляхів роботи є впровадження STEM-освіти. Цей напрям якнайкраще сприяє реалізації єдиної мети підготовки творчої особистості в дошкільній, шкіль-

ній і університетській освіті; людини, здатної швидко реагувати на соціальні й технічні зміни; систематизувати навчальний матеріал, практично застосовувати його; критично мислити й знаходити шлях вирішення проблеми в будь-якій життєвій ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання проблеми і на які посилається автор. Насамперед необхідно з’ясувати, що таке STEM-освіта і чим вона відрізняється від традиційної в Україні. На сайті Інституту модернізації змісту освіти STEM-освіту визначено як «низку чи послідовність курсів або програм навчання, яка готує учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого, вимагає різних і більш технічно складних навичок, зокрема із застосуванням математичних знань і наукових понять. Це напрям в освіті, при якому в навчальних програмах посилюється природничонауковий компонент + інноваційні технології. Технології використовують навіть у вивченні творчих, мистецьких дисциплін» [4]. Важливим також є той момент, що всі дисципліни вивчаються не окремо, а у комплексі.

В Україні названа вище галузь тільки починає розвиватись, однак за кордоном вчені вже працюють у цьому напрямі й досягли певних результатів. Креативність і нестандартність підходу до вирішення питань різного характеру завжди високо цінувалась у зарубіжних методиках. Наприклад, дослідник Елад Інбар, засновник компанії, що займається інтеграцією роботів у навчальний процес шкіл Сполучених Штатів, наголошує, що, коли діти взаємодіють з роботами, вони легше сприймають власні помилки [3]. Він же має досвід використання роботів для вивчення навіть гуманітарних напрямів, таких, як мова, що є істотним для нашої розвідки.

У нашій країні нині відбувається активна робота щодо обговорення шляхів упровадження нової форми освіти: різноманітні конференції, семінари, тощо. Зокрема, у київському НВК №141 «ОРТ» учителі підтримують ідею, що до слова STEM варто додати літеру «А», що означає: art, мистецтво, креативність, творчість [2]. Третій рік упроваджують STEM-освіту і в Харківському санаторному навчаль-

но-виховному комплексі №13 [2]. Провідною установою упровадження STEM-освіти в Україні є Тернопільський національний педагогічний університет. «Тут діє STEM-центр, де студенти разом з учнями мають змогу скористатися лабораторіями, знайти наукову і методичну підтримку. Разом зі школярами студенти створюють моделі діючих роботів, опановують 3D-друк, проводять дослідження у хімічній і біологічній лабораторіях. Окрім того, у магістерських програмах передбачено спеціальні інтегровані курси, на яких навчають працювати над спільними проектами» [2]. Педагоги Київського палацу дітей та юнацтва вважають, що найдоцільніше STEM-освіту впроваджувати в позашкільних навчальних закладах, оскільки шкільні програми змінюються повільно, а названі вище заклади можуть швидше реагувати на зміни в суспільстві й освіті і відповідно організувати роботу за напрямами STEM [2].

Формулювання мети роботи (постановка завдання).

Метою нашої розвідки є теоретичне обґрунтування необхідності упровадження STEM-освіти у вищих навчальних педагогічних закладах України з огляду на підготовку вчителя нового формату.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогоднішнє покоління дітей кардинально відрізняється від учнів попередніх років. Для дітей і підлітків не є проблемою опанування сучасними мобільними та комп'ютерними технологіями, вони легко й швидко зорієнтовуються в інтернет-просторі в пошуках потрібної інформації. Тому, як би прикро не було це визнавати, навчальна паперова книга вже втрачає свою провідну роль в освітньому процесі. Але здобуті знання чи віднайдена інформація не завжди використовується учнями на практиці.

Сучасні ж методики підготовки вчителя з огляду на сказане вище вже не задовольняють суспільних вимог до мобільного фахівця, здатного швидко орієнтуватися на ринку праці; і до розвитку світових технологій, що вимагають відповідного рівня володіння від представників різних професій, а від учительської – найперше. Відтак упровадження STEM-освіти у вищих навчальних закладах є перспективною і важливою ланкою оновлення підходів до підготовки сучасного фахівця. Зазвичай сучасний сту-

дент може поєднати у процесі підготовки до уроку знання з відповідної методики і елементи технічного супроводу: створити презентацію чи показати відеофрагмент. Але цих елементарних знань замало. Проблемою є й той факт, що студент може мати певні (кращі чи гірші) знання з мови чи літератури, але застосувати їх на практиці неспроможний без сторонньої допомоги. Або знає факти біографії письменників, але співвіднести життєвий шлях із певним історико-літературним періодом не може. Глобальнішим недоліком є неспроможність студента, майбутнього учителя, «бачити» події, явища й історичні факти чи постаті цілісно, у взаємозв'язку, співвіднести знання з різних дисциплін, вибудувати їх у чітку систему. Тобто, маючи достатньо ґрунтовні знання з лінгвістики чи літературознавства, майбутній учитель не може ефективно передати ці знання учням. Не секрет, що студенти, маючи відмінні оцінки, не завжди можуть застосувати здобуті знання на практиці, або, що ще важливіше для вчителя, передати їх іншим.

Наразі ж STEM-освіта передбачає формування критичного мислення та навичок дослідницької діяльності. STEM-освіта – це створення умов щодо збалансованого гармонійного формування науково-орієнтованої освіти на основі модернізації математично-природничої та гуманітарних профілів освіти. STEM — це великий вибір можливостей професійного розвитку, надання доступу до технологій. STEM-технології вимагають від учнів здібностей до критичного мислення, уміння працювати як у команді, так і самостійно. Одне з основних завдань сучасного вчителя – це організація та підтримка цілеспрямованої пізнавальної діяльності учнів, формування у них умінь та навичок здійснювати наукові дослідження [1]. На уроках діти не мають бути пасивними спостерігачами, а пошуковцями, творцями нового, унаслідок чого вони краще запам'ятовують те, що «відкрито», «досягнуто» ними самими. Використовуючи елементи STEM-технології, учитель створює для дітей такі можливості, які дозволяють їм бути більш активними, зацікавленими у власній освіті. Вивчення навчального матеріалу пропонується за темами, які поєднують декілька предметів, матеріал яких тісно пов'язаний між собою та мають практичне застосування [1].

Якраз на ці питання, на наш погляд, і слід звернути першочергову увагу в процесі запровадження STEM-освіти у вищих педагогічних закладах. Для цього, на нашу думку, слід докорінно змінити чинні навчальні програми, зробивши акцент на інтеграцію навчальних предметів, посилити практичну складову навчання. Не останню роль відіграє в цьому процесі й тісна співпраця вишів і загальноосвітніх навчальних закладів, адже це позитивно вплине на практичну орієнтованість освіти.

Як зазначає Юзбашева Г. С., STEM-методика навчання має таку основу: інтегроване навчання за темами, а не за предметами; використання науково-технічних знань у реальному житті; розвиток навичок критичного мислення і розв'язування STEM-проблеми; підвищення впевненості у власних силах; активна комунікація і командна робота; розвиток інтересу до технічних предметів; креативні й інноваційні підходи до проектів; «міст» між навчанням і кар'єрою; підготовка дітей до технологічних інновацій життя; STEM як доповнення шкільної програми [5].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, запровадження STEM-освіти у вищих педагогічних навчальних закладах України сьогодні є перспективним і необхідним напрямом. Адже від майбутнього вчителя значною мірою залежатиме якісна підготовка учня нового покоління – мобільного, здатного знаходити шляхи вирішення проблеми не в теорії, а прямо зараз шляхом спроб та помилок; який уміє бачити світ цілісним. Варто зауважити, що новий напрям в освіті жодною мірою не має перетворитись у черговий тренд, що розумітиметься поверхово й використовуватиметься для підняття престижу навчального закладу. І завдання університетів – підготувати, або навіть швидко перепідготувати, педагогів, які б уже сьогодні-завтра могли реалізовувати STEM-освіту.

Список використаних джерел:

1. Курносенко О. В. STEM-освіта: проблеми та напрями запровадження [Електронний ресурс] / О. В. Курносенко. – Режим доступу: <http://internet-confer.16mb.com/stattuchasnik-v-konferenc/-dinii-v-dkritii-osv-tn-i-prost-r-proble/stem-osv-ta-problemi-ta-naprjamki-vprova.html>

2. Освіта навпаки, або Першопрохідці-STEM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.ua/177304-osvita-navpaku-abo-pershoprohidtsi-stem.html>.

3. 5 питань про STEM-освіту: що воно таке і чому змінює долю наших дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hobbytech.com.ua/5-питань-про-stem-освіту/>.

4. STEM-освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/tag/stem-osvita/?print=print-search>.

5. Юзбашева Г. С. STEM – нова методика навчання школярів на прикладах природничо-технологічних предметів [Електронний ресурс] / Г. С. Юзбашева. – Режим доступу: <http://internet-confer.16mb.com/statt-uchasnik-v-konferenc/pochatkova-serednja-ta-pozashk-lna-osv-t/stem-nova-metodika-navchannja-shkoljar-v.html>.

Чекаленко Л.

*проф., Дипломатична академія
України МЗС України*

РІШЕННЯ, ЯКЕ ЗАКЛАЛО ОСНОВУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

The article discusses the essence of Europe Day, the story of this date and the way to the European integration, EU. Europe will not be made all at once, or according to a single plan. It will be built through concrete achievements which first create a de facto solidarity.

Keywords: Europe Day, European unity of coal and steel, Saar problem.

У статті автор розмірковує про сутність Дня Європи, історію цієї дати, що відкрила шлях до європейської інтеграції, тобто ЄС. Отже, на думку натхненників, Європа не буде створена одразу, або відповідно за єдиним планом. Вона буде побудована завдяки конкретним досягненням, що спочатку запроваджуються де-факто.

Ключові слова: День Європи, Європейське об'єднання вугілля і сталі, проблема Саару.

Цивілізована Європа 9 травня святкує 67-у річницю свого народження! Поважний вік, який свідчить про вдале поєднання інтеграційної теорії та практики, успішну реалізацію стратегії і відповідність концепції тогочасним реаліям, вражаючу передбачуваність та об'єктивність теоретичного мислення, реалізованого на практиці.

Глибоку шану слід віддати натхненникам та реалізаторам інтеграційної концепції – Жану Моне (Jean Monnet) і Роберу Шуману (Robert Shuman), які поза всіма іншими позитивними характеристиками виявили прозорливість, стратегічність мислення, виваженість, наполегливість і переконаність у перемозі.

Саме 9 травня 1950 р. Міністр закордонних справ Французької Республіки Робер Шуман на засіданні уряду оголосив нині відомий план – пропозицію про об'єднання вугледобувної та сталеливарної галузей промисловості кількох країн, і таким чином – створення Європейської спільноти вугілля і сталі (European Coal and Steel Community). У цьому документі, що увійшов в історію як Декларація Шумана (The Schuman Declaration), міністр закликав Францію, Німеччину та інші європейські країни об'єднати вугільну та сталеливарну галузі, що є опорою і джерелом розбудови ВПК і військової техніки, та передати їх в управління новоствореної наднаціональної структури.

Прийняте Францією рішення заклало основу майбутнього Європейського Союзу.

План був продуманий заздалегідь. Його натхненник і автор Жан Моне (Jean Monnet) – міністр уряду, відповідальний за німецьке питання. Ці видатні особи – Робер Шуман і Жан Моне, – незважаючи на глибокі антинімецькі настрої французького суспільства, що панували в країні, прозорливо вбачали необхідність відродження Німеччини, яка повинна була стати в майбутньому не лише надійним союзником Франції, а й миролюбною країною, що ніколи не розв'яже війни і відмовиться від зазіхань до інших. Вони переконали в необхідності саме такого вибору й інші країни, що увійшли до ЄСВС – Бельгію, Люксембург, Нідерланди (Бенілюкс), які вже мали певний інтеграційний досвід міжвоєнного періоду, а також Італію.

На глибоке переконання ідеологів інтеграції, тільки по-

стійний контроль над вугіллям та сталлю, що є основою і складовими для вироблення зброї, покладе край загрозам війни. Особливістю появи такого рішення стали й історичний досвід Ж. Моне, і особиста доля людини пограниччя, громадянина Європи – Робера Шумана. Останній народився 29 червня 1886 р. в Люксембурзі в сім'ї француза, який був вимушений стати німцем, коли регіон анексувала Німеччина. І пізніше ці землі неодноразово переходили з рук у руки, змінюючи владу і життєві правила існування. У результаті історичних катаклізмів доволі заможна родина втратила все ...[1].

Об'єднати країни... Так, це було складне питання і сміливе рішення – переломити хід історії: у постійному історичному ворогові Франції побачити майбутнього партнера і союзника.

Чим керувалися провідні політики, приймаючи цей план? Безперечно, перш за все, інтересами самої Франції. Щоб забезпечити власній країні надійність і безпеку, колишній ворог повинен перебувати під постійним контролем. А як його можна контролювати в разі відмови співпрацювати з ним? Ця аксіома, як жодна інша, пояснює мотиви розв'язання німецького питання.

Ще однією причиною, що спонукала французьку сторону піти на таке рішення, була проблема Саарського вугільного басейну (Саару), протекторат над яким Франція отримала після війни і у схованих тенетах патріотизму вірогідно мріяла, що цей вугленосний європейський клаптик залишиться в її володіннях. Однак, у цьому питанні французькі розрахунки не виправдалися: мешканці Саару за результатами референдуму обрали не Францію, а Німеччину, приєднавшись до неї у 1956 році. Саар – французький протекторат у 1947-1956 роках. Після Другої світової війни, Саарланд знову опинився під владою Франції, як протекторат Саар. Згідно з Планом Моне, Франція спробувала отримати економічний контроль над німецькими індустріальними областями, Рурським регіоном і Заарландом з їхніми великими покладами вугілля і корисних копалин. Фактично це був другий за сировинними покладами центр гірської промисловості й індустрії після Сілезії, яку союзники передали Польщі, а німецьке населення

депортували. Під французьким управлінням пронимецькі партії були заборонені. На загальних виборах у грудні 1952 р. більшість проголосувала на підтримку профранцузьких партій, хоча 24% кинули порожні виборчі бюлетені на підтримку пронимецьких партій. За Паризькими угодами 23 жовтня 1954 р. Франція запропонувала заснувати незалежний «Саарланд» під егідою Західного Євросоюзу (WEU). Однак референдум, що відбувся 23 жовтня 1955 р., відхилив цей план більшістю голосів: 67,7 проти 32,3%. Виборці проголосували за приєднання Саару до Федеративної Республіки Німеччина. Саарський договір був підписаний 27 жовтня 1956 р., за ним Саар повинен був об'єднатися з Німеччиною. Як ішлося вище, основною причиною контролювання Саару були великі поклади вугілля. Для задоволення потреби у ньому Франція, у вигляді компенсації за повернення Саару, отримала Саарський договір, який дозволив їй видобувати вугілля у Варндті до 1981 року. Німеччина також погодилася з перевезенням вугілля по Мозелю, з метою зменшення фрахтової вартості для французької лотаринзької металургійної промисловості. Поза тим, Німеччина погодилася на вивчення французької мови як першої іноземної у школах Саарланду.

Зрозуміло, що Франція, яка претендувала на лідерство в результаті Другої світової війни, плекала тут свої національні інтереси: утримати контроль над усіма мілітарними розробками, науково-технічними впровадженнями у військові галузі, над усіма ВПК країн, що об'єдналися, тобто над усіма військами союзниками. Саме французька сторона в особі Жана Моне очолила це перше європейське об'єднання вугілля і сталі.

Необхідно віддати належне і дипломатичному хистові засновників Європейського Союзу.

Врахувавши всі «за» і «проти», вони не звернулися до Великої Британії (союзника у Другій світовій війні), оскільки добре пам'ятали її провальну минулу політику щодо європейських об'єднань. Натомість, заздалегідь підготували відповідний ґрунт, заручившись підтримкою Сполучених Штатів Америки. Жан Моне надіслав проект плану французькому прем'єр-міністру та Роберу Шуману. Прем'єр Франції поклав ці папери «під сукно», вірогідно розмірко-

вуючи, що це питання не на часі. Шуман передав інформацію про план канцлеру Німеччини Конраду Аденауєру (англ. Konrad Hermann Joseph Adenauer, нім. Kanzlerschaft Konrad Adenauers) до Бонна. Німецький лідер настільки захопився об'єднавчою ідеєю, що пішов ще далі – задовго до травня запропонував Франції одразу об'єднати обидві держави (!). Тим самим канцлер досягав бажаного: виводив Західну Німеччину з ізоляції, піднімав зруйновану війною економіку і здобував надійного союзника в особі Парижа. Французькій стороні довелося навіть стримувати канцлера в його грандіозних планах на майбутнє, чому сприяла й політика американського президента Дуайта Ейзенхауєра (англ. Dwight D. Eisenhower) [2].

Ідеолог об'єднання Жан Моне зі свого боку, у першу чергу, налагодив діалог з американською стороною. Цьому посприяв державний секретар США Дін Ечесон (у радянській літературі – Д. Айчесон). Цікаво, що Д. Ечесон листувався з наркомом у закордонних справах Радянської України Олександром Корнійчуком, що додало приводів Й. Сталіну для заміни його на цій відповідальній посаді на Дмитра Мануїльського [3].

У 1985 р. на Міланському саміті лідери ЄС затвердили увічнення дня проголошення Декларації Шумана та постановили щорічно відзначати «День Європи». До 1997 р. це свято мало переважно культурно-мистецьку спрямованість і мало обмежений характер. У 1997-1998 рр. до святкування Дня Європи долучилися держави-кандидати на вступ до ЄС. У цих країнах святкування набуло певного політичного забарвлення і було спрямоване на формування громадської думки стосовно підтримки вступу до Євросоюзу. Проводилися регіональні конференції та круглі столи; публічні дебати, виступи на телебаченні та радіо громадських діячів; широка інформаційно-роз'яснювальна кампанія; культурно-розважальні програми та спортивні змагання тощо.

Україна – єдина держава – не член ЄС, у якій на державному рівні відзначається День Європи (цей день святкують також у країнах-кандидатах – Македонії та Туреччині).

Щорічне проведення згаданого заходу в нашій державі започатковано Указом Президента України від 19 квітня 2003

р. № 339, яким встановлено третю суботу травня датою святкування в Україні Дня Європи. [4]. Таким чином, Україна, що плакає європейські цінності, до яких прагнуло не одне покоління українців, пам'ятає і цю дату – День Європи.

Традиційно урочиста церемонія відкриття Дня Європи проходить на центральній магістралі Києва – Хрещатику, де облаштовується «Європейське містечко», що складається з павільйонів, які представляють Україну, кожен з держав-членів ЄС та міжнародні організації. Проводяться мистецькі конкурси, публічні дебати з представниками української влади та послами держав ЄС, вікторини з європейської тематики, облаштовуються «куточки національних страв» ЄС тощо. Нині широкомасштабні святкові заходи відбуваються в різних регіонах України як День спільних цінностей, спільної історії всіх націй континенту.

Нагадаємо, що у 1887 р. на Закарпатті (яке тоді перебувало у складі Австро-Угорщини) у Верхньотисинській улоговині на правому березі р. Тиси було встановлено двометровий геодезичний знак, що позначає географічний центр Європи. Координати цього географічного центра Європи: 47°563" північної широти і 24°1130" східної довготи.

Отже, повертаючись до історії питання, Роберт Шуман та Жан Моне взяли на себе відповідальність за майбутнє Європи, Європи без воєн і розподільчих ліній. Чи були вони першими у своєму доленосному виборі? Це – тема іншої статті, а що були вони успішними – таке, без сумніву, доводить сама Історія.

Список використаних джерел:

1. http://europa.eu/about-eu/eu-history/founding-fathers/pdf/robert_schuman_en.pdf

2. Нагадаємо, що Д. Ейзенхауер не підтримував ідею бомбардування японських міст Хірошиму й Нагасакі. – Dwight D. Eisenhower. General Eisenhower was among those who opposed the use of the atomic bomb against the Japanese cities of Hiroshima and Nagasaki. This five-star general and 34th U.S. president launched the Space Race and created the federal interstate highway system.<http://www.history.com/topics/us-presidents/dwight-d-eisenhower>

3. Дин Гудерхем Айчесон – (р. 1893) дипломат и госу-

дарственный деятель США В 1949-1953 гг., помощник госсекретаря, заместитель госсекретаря и госсекретарь США. В докладе Ачесона Лилиенталя 1946 г. были изложены принципы международного контроля над ядерным оружием, идеи создания НАТО, предлагались пути реализации плана Маршалла и доктрины Трумэна в поддержку стран, которым угрожал коммунизм.

4. <http://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=102&year=2015>

Шебаніна О.

декан факультету менеджменту, Миколаївський національний аграрний університет

Чемеринська К.

молодший науковий співробітник, Миколаївський національний аграрний університет

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТУДІЙ ЖАН МОНЕ У ПРОСУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Висвітлено роль студій Жан Моне у популяризації європейських цінностей через університетську освіту. Визначено один із перспективних шляхів удосконалення їх діяльності.

Ключові слова: європейські студії, Жан Моне, європейські цінності, Європейський Союз, освіта, університетська освіта.

Highlighted the role of Jean Monnet Studies in promoting the european values through university education. Detected one of the perspective ways to improve their activity.

Keywords: european studies, Jean Monnet, european values, European Union, education, university education.

Програма Жан Моне діє в Україні з 2001 року [4] і в першу чергу спрямована на викладачів та студентів, які ці-

кавляться дослідженнями питань Європейського Союзу і вносить значний вклад в поширення європейських знань і цінностей через університетську освіту. Однак, як відзначають експерти, динамічний розвиток країн європейського простору ставить перед останніми все нові й нові завдання, проблеми та виклики, які потребують не тільки прийняття відповідальних рішень, але й зміни понять, вимірів і сприйняття європейських цінностей (зокрема, у питаннях інтеграції та імміграції). А європейські студії Жан Моне у сфері вищої освіти і вектор їх розвитку можуть стати потужним інструментом, що сприятиме розповсюдженню і формуванню правильного сприйняття цих цінностей.

Для відповіді на широке коло нових питань, що постали, Європейський Союз переглянув свої пріоритети і зробив наголос на реалізацію ініціатив з акцентом на соціальні питання і всеосяжність. В цьому ключі, європейські студії Жан Моне не тільки підтримують такі базові цінності як толерантність, всеосяжність та інклюзивність [1], але й розповсюджують їх серед студентства, яке є майбутнім будь-якої країни.

Yerevan Communiqué 2015 року [3] є найкращою ілюстрацією цих нових пріоритетів європейської освіти, де розмаїття думок і вільний обмін ідеями є основою академічного навчання і наукових досліджень, а система освіти повинна бути об'єктивною, критичною і плюралістичною. І, безумовно, це має знаходити відображення при розробці курсів, робочих програм, а також оптимальної системи заходів просування та розповсюдження результатів в рамках роботи студій Жан Моне.

Адже, діяльність Жан Моне охоплює розробку та підготовку матеріалів, які використовуватимуться в навчальному процесі. В цьому суперечливому аспекті проекти Жан Моне, через забезпечення стабільності основних освітніх елементів, допомагають раціонально реалізовувати сучасний європейський освітній парадокс – наявність в ній демократії, та освіти як соціальної інженерії.

Окрім цього, діяльність європейських студій повинна просувати захист громадянських прав, адже молоді люди повинні бути освіченими в цьому питанні. Проекти Жана Моне, в свою чергу, забезпечуватимуть їх неупереджену,

об'єктивну і аполітичну підтримку з урахуванням поточних реалій суспільного життя.

Також у період, коли культурне розмаїття розглядається швидше як загроза, а не позитивне явище [2, с.16], змінюючи парадигми і методи університетського навчання, гострою є необхідність розробки і передання студентам відповідних соціальних та культурних навичок взаємодії один з одним. Тому європейські студії Жан Моне для дискусії мають залучати молодих людей з активною життєвою позицією за допомогою використання нетрадиційних методів комунікації (онлайн ігри, блоги і т.д.).

Звісно, процесам культурної інтеграції і взаємодії сприяють викладачі, що задіяні в реалізації проєктів Жан Моне. В своєму роді вони є європейськими послами, «адвокатами» європейських цінностей. Вони є тими, хто знають про європейські проблеми, обговорюють, досліджують їх та роблять ближчими суспільству, поширюють європейські цінності та мотивують активну молодь до дій.

В ролі викладачів Жан Моне вони першими поділяють європейські цінності, а потім пояснюють їх зв'язок між собою, обговорюють і активують дебати і поширення знань в трикутнику: Дослідження - Навчання - Суспільство. Разом з тим, вони зобов'язані залишатися неупередженими і об'єктивними, водночас коментуючи поточну ситуацію в Європі [2, с.17] і поширюючи свої знання через мас-медіа, формуючи при цьому суспільну думку.

З метою інтернаціоналізації діяльності та поширення знань, у рамках європейських студій також має заохочуватись мобільність викладачів та студентів. Вони повинні посилювати кооперацію між університетами та підприємцями, центрами прийняття рішень та політиками. Окрім цього, студії мають бути своєрідною об'єднуючою ланкою між університетами та громадянським суспільством, з метою об'єднання різних людей, а також допомоги новій генерації майбутніх вчених у пошуку нових тем для європейських досліджень.

Ідеали і цінності ЄС стали джерелом натхнення для вчених у всьому світі і повинні підкріплюватися діяльністю європейських студій Жан Монет. Виходячи з цього, вважаємо, що основним напрямом удосконалення їх у системі

вищої освіти має стати залучення активного студентства. Адже, за результатами тематичної зустрічі «Good practices in the context of «A Union of shared values - The role of Education & Civil Societies»» в Брюсселі 15 квітня 2016 року, більшість учасників на питання «Чи стануть студенти Жан Моне послами європейських цінностей?» [2, с.21] відповіли, що використання студентів в якості «послів цінностей», розширює їх права і можливості, адже вони мають свої власні погляди на європейську історію, політику і т.д., а також сприяє залученню студентів, які відвідують курси Жан Моне, в дослідження і поширення європейських знань за межами академічного світу. Адже, програма Жан Моне заснована для підтримки розвитку євроінтеграційних досліджень та знань і підтримки європейських цінностей.

Список використаних джерел

1. European University Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eua.be>.
2. Jean Monnet Good practices in the context of “A Union of shared values – The role of Education & Civil Societies” / Jean Monnet Cluster Meeting Brussels, 15 April 2016: Education Audiovisual and Culture Executive Agency, Unit A2, 2016. – 36 с.
3. Yerevan Communiqué 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ehea.info>.
4. Національний Еразмус+ офіс – Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua>.

Черніченко Г.О.

д.е.н., професор

Балабанова Н.В.

к.н.держ.упр, доцент

*Маріупольський державний
університет (Україна)*

НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У тезах досліджено та систематизовано основні етапи розвитку ЄС, визначено його позиції та тенденції до їх

змін у світовому господарстві. Оцінено рівень торговельно-економічної інтеграції країн об'єднання; визначено диспропорції у територіальному розвитку ЄС.

Ключові слова: інтеграційні процеси, Європейський Союз, інтеграційне об'єднання, внутрішньо регіональна торгівля.

The thesis investigated and systematized the main stages of development of the EU defined its position and trends of their changes in the world economy. Estimated level of economic and trade integration enterprises; identified disparities in the territorial development of the EU.

Key words: integration processes, European Union, integration, internal regional trade.

З високою інтенсивністю залучаючи все більше національних економік географія розвитку інтеграційних процесів на сучасному етапі охоплює всі регіони світу. Реалізація інтеграційних зв'язків між країнами відбувається на основі різних моделей, що відповідно позначається на формах, масштабах та сферах більш тісної міжнародної економічної взаємодії.

Найбільш розвиненим регіональним інтеграційним угрупованням є Європейський Союз, що об'єднує країни Західної, Центральної, Східної Європи та Балтії, які утворили єдиний економічний простір на умовах взаємовигідного співробітництва, що реалізується, з одного боку, на макрорівні (співробітництво компаній, фінансових груп) та підтримується на макрорівні (через спільну макроекономічну політику, яка реалізується за всіма напрямками)- [1]. Інтеграційний розвиток Європейського Союзу поступово пройшов всі форми регіональної інтеграції від зони вільної торгівлі до економічного і валютного союзу.

На даний момент Європейський Союз включає в себе 28 європейських країн із загальною чисельністю населення 507,4 млн. чоловік (6,9% від загальносвітової чисельності населення) та займає провідне положення в світі по багатьох показниках (таблиця 1).

Таблиця 1

**Окремі показники розвитку Європейського Союзу,
2005–2015 рр.**

Показник	2005		2010		2015	
	Абсолют. значення	Питома вага, %	Абсолют. значення	Питома вага, %	Абсолют. значення	Питома вага, %
Населення, тис. чол.	496 236	7,6	504 213	7,3	507 384	6,9
ВВП, трлн. дол. США	14,4	30,3	16,9	25,7	16,3	22,0
Експорт товарів, трлн. дол. США	4,05	38,7	5,2	33,9	5,5	32,8
Імпорт товарів, трлн. дол. США	4,1	38,5	5,3	34,7	5,3	31,9
ПП, млрд. дол. США	472,1	49,7	384,9	27,7	439,5	24,9
ПЗІ, млрд. дол. США	553,6	67,6	478,9	34,4	487,1	33,1

[розраховано на підставі 2]

Майже чверть світового ВВП виробляється країнами ЄС, хоча економічне зростання країн, що розвиваються, поступово зменшує внесок об'єднання в світове виробництво. При зростанні ВВП країн ЄС в абсолютному вимірі протягом 2000-2015 рр. у 1,8 рази (з 8,8 у 2000 р. до 16,3 трлн.дол. США у 2015 р.), зниження питомої ваги у обсягах світового виробництва складає 4,5% (з 26,5% у 2000 р. до 22,0% у 2015 р.).

Майже аналогічні тенденції характеризують зміни позицій Європейського Союзу у обсягах світового експорту та імпорту. В цілому на долю ЄС припадає 32,8% у експорті та 31,9% у імпорті товарів. Проте десять років потому питома вага ЄС у світовій торгівлі складала 38,7% та 38,5% (у експорті та імпорті відповідно).

Зазначимо, що зміна питомої ваги об'єднання у світовому виробництві та світовій торгівлі у бік її зменшення здійснюється одночасно зі значним географічним розширенням ЄС у 2004 та 2007 роках. Дослідження основних

етапів географічного розширення Європейського Союзу дозволяє визначити, що з кожною новою хвилею обсяги ВВП на душу населення зменшувалися, окрім розширення 1995 року, коли до об'єднання приєдналися розвинені країни із власним показником ВВП на душу населення більшим, ніж середньоєвропейський на той період. Та вже до наступної хвилі ВВП на душу населення зростав та перевищував обсяги даного показника до розширення. Тож, певною мірою, поглиблення європейських інтеграційних процесів за рахунок зростання кількості їх учасників було економічно вигідним та позитивно впливало на подальший розвиток об'єднання. Проте даний висновок є вірним якщо мова йдеться дійсно про розвиток інтеграційного об'єднання як єдиного суб'єкта міжнародних економічних відносин, адже в межах ЄС спостерігаються значні диспропорції у територіальному розвитку, насамперед ця тенденція виявляється у відмінностях у показниках ВВП на душу населення.

Існує велика диспропорція між середнім рівнем ВВП на душу населення, що характеризується співвідношенням 14,6:1 у порівнянні показників Люксембургу (100161 дол. США) та Болгарії (6847 дол.США). Середній рівень ВВП на душу населення по країнах ЄС складає 29872 дол.США та варіюється від 23% (Болгарія) до 336% (Люксембург). Для більшості країн об'єднання рівень ВВП на душу населення є нижчим, ніж середній по ЄС, зокрема у Латвії, Литві, Польщі та Румунії він не досягає навіть половини (46; 48,3; 41,5 та 30,6%).

Експорт країн Європейського Союзу характеризується високою внутрішньою орієнтацією (більше 60 % в середньому протягом 2005-2015 рр.), що певною мірою свідчить про успішний розвиток економічної інтеграції в регіоні. Проте проведений аналіз свідчить про наявність досить протилежних тенденцій, що характеризують розвиток внутрішнього ринку ЄС. До 2004 року саме між старими учасниками Європейського Союзу встановились найбільш стійкі взаємні торговельні зв'язки з приблизно рівним рівнем інтенсивності товаропотоків. Проте приєднання до країн за рівнем соціально-економічного розвитку нижчим, ніж є середнім по об'єднанню та із структурою зовнішньо-

економічних зв'язків, досить тривалий час зорієнтованих на країни СНД зворотнім чином позначилось на рівномірності товаропотоків та внутрішньо регіональному експорті цілого об'єднання. Отримані відносні значення внутрішньо регіонального експорту свідчать про зменшення його питомої ваги по об'єднанню з 67% у 2001 до 61,6% у 2015 році [3].

Динаміка внутрішньорегіонального імпорту аналогічна із динамікою експорту. Позитивна тенденція збільшення обсягів даного показника переривається у 2009 році, коли обсяги внутрішньо регіонального імпорту знизилися до 2785451млн. дол. США. Питома вага внутрішньо регіонального імпорту також має тенденцію до зниження і за результатами 2015 року складає 57,9%.

Поясненням зазначеної тенденції до зниження питомих ваг внутрішньореонального експорту та імпорту, зокрема, слугує той факт, що поступово ЄС скорочує обсяги співпраці з високо розвиненими країнами і нарощує об'єми торгівлі з країнами, що розвиваються та з перехідною економікою (таблиця 2).

Таблиця 2

Географічна структура основних торговельних партнерів ЄС, 1995/2015 рр.

Торговельний партнер	Експорт, %		Імпорт, %		Сальдо, тис.дол.США	
	1995	2015	1995	2015	1995	2015
Бразилія	2,13	2,29	2,10	2,16	-391 662	-4 643 959
Канада	1,92	1,91	2,13	1,68	-2 078 885	-905 478
Китай	2,77	8,44	4,59	16,90	-14 498 901	-244 428 886
Індія	1,86	2,27	1,49	2,11	2 305 368	-3 677 376
Японія	6,09	3,26	10,99	4,08	-38 610 388	-32 221 324
РФ	3,73	7,10	5,51	11,60	-14 436 437	-139 076 678
Швейцарія	9,60	7,94	7,49	5,52	13 259 186	34 519 558
США	19,11	17,29	19,77	11,94	-10 120 000	77 109 246
Норвегія	3,31	2,91	4,54	5,22	-10 159 680	-68 762 887
ОАЕ	1,14	2,18	0,14	0,42	7 230 344	37 455 593
Разом за країнами	51,65	55,58	58,76	61,63	-	-

[розраховано на підставі 2]

Порівняно з 1995 роком значно розширилася питома вага як в експорті товарів, так і в їх імпорті таких країн, як Китай, Індія, Російська Федерація. Так, Китай взагалі вийшов на перше місце за обсягами імпортованої до ЄС продукції (8,56%), що призвело до зростання від'ємного сальдо у взаємній торгівлі до 261,7 млрд.дол.США (зростання майже у 18 разів порівняно з 1995 р.). Щорічне зростання імпорту з Китаю до ЄС становить 18,2%, при тому що загальне зростання імпорту в середньому становить лише 5,3% [3].

Незважаючи на зменшення питомої ваги у експортно-імпортних операціях, США залишаються провідним торговельним партнером ЄС, на долю яких припадає 7,8% європейського експорту та 6,3% імпортованої продукції. Зокрема, подальший розвиток торговельної співпраці Європейського Союзу та США пов'язаний із ініціативою утворення найбільшої в світі зони вільної торгівлі, яка стала офіційним предметом обговорення в кінці червня 2013 року на 39-му саміті Великої вісімки [3].

Таким чином, можна зробити висновки, що по-перше, експорт країн Європейського Союзу характеризується високою внутрішньою орієнтацією, що певною мірою свідчить про успішний розвиток економічної інтеграції в торговельній сфері. Проте включення до процесів європейської інтеграції країн за рівнем соціально-економічного розвитку нижчим, ніж є середнім по об'єднанню та із структурою зовнішньоекономічних зв'язків, досить тривалий час зорієнтованих на країни СНД зворотнім чином позначилось на рівномірності товаропотоків та обсяги внутрішньо регіонального експорту та імпорту угруповання. По-друге, чинником зниження питомих ваг внутрішньореонального експорту та імпорту також є зовнішній прояв європейської торговельної інтеграції, що призводить до поступового нарощення обсягів торгівлі з країнами, що розвиваються.

Список використаних джерел:

1. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: монографія/ О.В.Булатова. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – 386 с.

2. Балабанова Н.В. Розвиток торговельної взаємодії ЄС / Н.В.Балабанова // Актуальні проблеми зовнішньоеконо-

мічної та інноваційної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції науковців та студентів. – Маріуполь: ДонДУУ, 2016. – с.9-14.

3. Офіційний сайт конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку: [Електронний ресурс] – Режим доступу до звіту:<http://unctadstat.unctad.org/>. – Назва з екрану.

Чжан Сяосін

*аспірантка кафедри
соціальної педагогіки НПУ
імені М.П.Драгоманова*

ПОЛІКУЛЬТУРНІСТЬ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

У тезах здійснено узагальнення теоретико-методичних підходів до полікультурності як основи формування етнічної толерантності особистості в концепції діалогу культур. Визначено основні принципи полікультурності та полікультурної освіти, що обумовлюють виховання етнічної толерантності молоді.

Ключові слова: полікультурна освіта, полікультурне виховання, толерантність, етнічна толерантність, діалогічність.

In theses made generalizations theoretical and methodological approaches to multiculturalism as the basis of formation of ethnic tolerance of the individual in the concept of dialogue of cultures. The basic principles of multiculturalism and multicultural education that contribute to the education of ethnic tolerance of youth.

Keywords: multicultural education, tolerance, ethnic tolerance, dialogic.

Виховання толерантності надає молодим людям можливість пізнання особистістю культури різних народів,

створюючи тим самим передумови взаєморозуміння і пошани, позиції співпраці, що є запорукою соціальної між-національної стабільності. Основу сучасного освітнього простору має складати педагогіка толерантності, яка передбачає зміну системи людських відносин, побудову їх на взаємній повазі та взаємопроникненні культур.

Саме тому в сучасних педагогічних та культурологічних дослідженнях на перший план виходять проблеми формування культурної самосвідомості та етнічної толерантності підростаючого покоління.

Різні аспекти й педагогічні стратегії виховання етнічної толерантності стали предметом досліджень таких авторів, як Е. Ананьян, М. Баяновська, В. Бойченко, О. Гукаленко, А. Джуринський, Л. Зданевич, Н. Котій, К. Крутій, Н. Рищак, М. Рудь та ін.; питанням формування етнічної самосвідомості, етнічної ідентичності присвячені праці сучасних українських учених В. Горбунова, О. Квас, Ю. Михальчук; виховання поважного ставлення до представників різних націй – Е. Ангеліна, Т. Атрощенко, О. Горчакова, О. Жорнова та ін.

Узагальнення та аналіз наукової літератури, результатів наукових досліджень щодо педагогічних засад виховання толерантності дали змогу відзначити, що у вагомих за теоретичними і прикладними здобутками працях залишається поза увагою ґрунтовне вивчення проблеми полікультурності як основи виховання етнічної толерантності.

Саме тому *метою даних тез* є визначення ролі полікультурності як підґрунтя для виховання етнічної толерантності в системі сучасної полікультурної освіти та виховання.

Дослідники проблеми полікультурності визначаючи місце особистості в сучасній соціокультурній ситуації [1] зауважують, що молода людина знаходиться на рубежі культур, взаємодія з якими вимагає від неї діалогічності, толерантності, розуміння й поваги до культурної ідентичності інших людей. Монокультурним підходам як контр-продуктивним протиставляються сьогодні полікультурні. У зв'язку з цим більшого значення нашого дослідження набуває діалоговий підхід, заснований на ідеях відкритості, діалогу культур, культурного плюралізму. Сутність цього підходу полягає в розгляді полікультурної освіти як

способу прилучення вихованців до різних культур з метою формування толерантності як ключового утворення свідомості, що дозволяє тісно взаємодіяти з представниками різних країн і народів та інтегруватися в світовий і загальноєвропейський культурно-освітній простір. При цьому сама культура як соціальний феномен набуває ознак діалогу, обміну думками та досвідом, осягнення цінностей і традицій інших [2].

Концептуальним для нашого дослідження є розуміння діалогу В. Біблером, в основу якого покладено думку про те, що всі філософські системи не відкидаються і навіть не знімаються в гегелівському сенсі слова, а співіснують і взаємодіють [3]. Гуманізм такої взаємодії полягає в тому, що кожен суб'єкт культури має пережити неповноту буття перед нескінченним різноманітністю всієї світової культури. У таких умовах єдино розумною і разом з тим моральною дорогою справжнього об'єднання різних культур може бути визнаний тільки діалог між ними.

Сучасна полікультурна освіта базується на діалогічному типі відносин, який знайшов відображення в документі ЮНЕСКО «Декларація принципів толерантності» [4]. У змісті даного документу засвідчено необхідність визнати рівність у гідності всіх культур і права кожного народу і кожного культурного співтовариства стверджувати, зберігати свою культурну самобутність і забезпечувати її повагу. Визначено, що кожна культура являє собою сукупність неповторних і незамінних цінностей, оскільки саме через свої традиції та форми вираження кожен народ заявляє про себе всьому світу. При цьому утвердження культурної самобутності сприяє звільненню народів, і, навпаки, будь-яка форма панування є запереченням цієї самобутності або загрозою її існуванню.

Поняття «культурна самобутність» і «культурна різноманітність» у сучасних концепціях полікультурної освіти нерозривно пов'язані та взаємообумовлені. Водночас відзначається, що жодна культура не може абстрактно претендувати на право бути універсальною, оскільки універсальність складається з досвіду всіх народів світу, кожен з яких стверджує свою самобутність. Культурні особливості не порушують єдність загальних цінностей, які об'єднують

ють народи, більше того, вони роблять їх більш плідними. Різноманіття становить саму основу культурної самобутності там, де пліч-о-пліч існують різні традиції. Все це вимагає такої культурної політики як міжнародної, так і кожної країни, яка б охороняла, розвивала і збагачувала самобутність і культурну спадщину, забезпечувала повну повагу культурних меншин та інших культур світу. Незнання культури тієї чи іншої групи або її знищення збіднює людство в цілому

У концепціях полікультурності та діалогічності важливою складовою визначено феномен етнічної толерантності. Етнічна толерантність при цьому розуміється не лише як відсутність негативного ставлення до іншої етнічної культури, а й як наявність позитивного образу іншої етнокультури при збереженні позитивного сприймання своєї власної. Дуже важливо, щоб молоді люди усвідомили, що етнічна толерантність не є наслідком асиміляції як відмови від власної культури. Натомість вона є характеристикою міжетнічної інтеграції, для котрої властиве сприйняття або позитивне ставлення до власної етнокультури та до культур інших етнічних спільнот.

Дослідники проблеми [5; 6] погоджуються з тим, що толерантність, як відсутність або ослаблення реагування на певний несприятливий фактор в результаті зниження чутливості до його впливу, у міжетнічній сфері має свою специфіку. Етнічна толерантність сприяє підвищенню стійкості, терпимості до різних етносуб'єктів та їх суджень, думок, установок, вона пов'язана з неупередженою оцінкою представників різних етнічних спільнот та їх вчинків.

Отже, етнічна толерантність нині проявляється як соціальний феномен та глобальна проблема і найбільш ефективним способом її формування у підростаючого покоління є виховання. Нашим подальшим завданням стане аналіз змісту етнічного виховання студентів в умовах вищого навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Проблеми полікультурності у неперервній професійній освіті: наук. видання / за ред. чл.-кор. НАПН України К.В.Балабанова, С.О. Сисоевої, проф. І.В. Соколової /

МОНМС. Маріупольський держ. ун-т – Маріуполь: 2011. – 212 с. с.16

2. Людина у полікультурному суспільстві: навчально-методичний посібник для викладачів вищих навчальних закладів з курсу за вибором для студентів соціогуманітарних спеціальностей / [Пошетун О.І., Султанова Л.Ю. та ін.]. – К.: “Інжиніринг”, 2010 – 248 с.

3. Библер В. С. Целостная концепция школы диалога культур: теоретические основы программы / В. С. Библер // Психологическая наука и образование. – 1996. – № 4. – С. 66–71.

4. Декларація принципів толерантності : (Генеральна конференція ЮНЕСКО від 16.11.1995) [Електронний ресурс] : — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

5. Ангеліна Е. О . Етнічна толерантність старшокласників / Е.О. Ангеліна // Психологічні науки: зб. наук праць. – 2008. – Том 2, випуск 10(91). – С. 16 –20.

6. Грива О. Л. Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища : монографія / О. Л. Грива. – К. : ПАРАПАН, 2005. – 228 с.

Чугаєв О.А.

*к.е.н., доцент, Київський
національний університет
імені Тараса Шевченка*

ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИЛИ ЄС

ЄС є одним зі світових центрів економічної сили. Проаналізовано фактори економічної сили ЄС і послаблюючі чинники. Визначено можливі засоби збереження економічної ваги ЄС у світі.

Ключові слова: Європейський Союз, економічна сила, імідж, економічна інтеграція, світові центри сили.

The EU is one of the world economic powers. Factors of the EU economic power and weaknesses are analyzed. Several ways

of preserving economic weight of the EU in the global economy are discussed.

Key words: European Union, economic power, image, economic integration, world economic powers.

У нашому дослідженні ми маємо на меті визначити економічні фактори, які посилюють чи послаблюють ЄС, перш за все порівняно з іншими світовими економічними центрами (США і Китай). Якщо не вказано інакше, використані дані Світового банку [1]. ЄС має такі позитивні фактори економічної сили:

- величина економіки: час від часу ЄС випереджає США за ВВП, але це суттєво залежить від коливань валютного курсу;

- високий рівень розвитку, доходів (серед найбільших економік поступається тільки США) і якості життя;

- традиційно приваблива соціально-економічна модель: за схожого рівня погодинної оплати праці ЄС відрізняється від США більшою схильністю до вільного часу та стабільності [2], більшою часткою державних витрат і податків у ВВП, роллю соціального захисту і профспілок, регламентацією ринку праці та меншою нерівністю у доходах [3];

- у сфері людського капіталу за кількістю населення ЄС поступається тільки Китаю та Індії, має один з найнижчих рівнів злочинності, вищу тривалість життя і середньої освіти;

- є лідером у сфері зовнішньої торгівлі, зокрема за високотехнологічним експортом (550 млрд дол.), експортом послуг ІКТ (780 млрд дол.) та туристичних послуг (484 млрд дол.);

- має високі іноземні доходи від реалізації прав на інтелектуальну власність – 122 млрд дол., найвищу кількість науково-технічних статей (606 тис.) і друге місце за кількістю вчених;

- у сфері фінансів користується перевагами другої світової валюти, є найбільшим донором міжнародної допомоги, найбільшим експортером ППІ (440 млрд дол.), має найбільший вплив у МВФ;

- найвищий рівень енергоефективності та найбільша

частка електроенергії, виробленої з альтернативних джерел (15%), що частково компенсує нестачу природних ресурсів;

- користується перевагами нормативної сили (поширення власних регуляторних стандартів на інші країни), серед інструментів реалізації якої є угоди про асоціацію, вплив у міжнародних організаціях;

- незважаючи на проблему Brexit, ЄС принципово може запропонувати своїм сусідам найвищий рівень інтеграції – це впливає на величину економіки ЄС (у докризовий період розширення дозволяло ЄС компенсувати зменшення економічної ваги старих країн-членів і зберігати вагу у світовому ВВП на рівні 21-22% [4]) та створює іміджеві переваги для ЄС (приєднання Хорватії у 2013 р. до ЄС та балтійських країн у 2011-15 рр. до єврозони були знаковими сигналами, що ЄС зберігає цей аспект м'якої економічної сили);

- збалансоване представництво країн-учасниць в наднаціональних економічних органах ЄС (без домінування однієї країни), що також є елементом привабливості ЄС;

- високий рівень синхронності ділових циклів між країнами-членами (це є однією з передумов функціонування валютного союзу) та з багатьма іншими країнами (це робить їх об'єктивно зацікавленими у розвитку ЄС): за межами ЄС переважно з євросоюзом синхронізовані економіки 11 країн Європи, 20 країн АТР, 17 країн Америки і 10 країн Африки: наприклад, Гонконг більше синхронізований з євросоюзом ніж з Китаєм, Республіка Корея – майже однаково як з Японією, Канада і Мексика – як з США (кореляція між зростанням ВВП країн розрахована для 2001-2015 рр. за даними [4]);

- розрахований нами вебметричний індекс сили економічного іміджу у 2015 р. (на основі кількісної обробки результатів пошуку у [5]) для ЄС становив більше 18-22% від сумарного показника по світу, що більше за частку ЄС у світовому валовому продукті, при цьому наднаціональна надбудова ЄС збільшує таку силу країн-членів на 20 %;

- санкційний потенціал: незважаючи на те, що серед країн Заходу ЄС найбільше відчув втрати від протистояння з Росією, у % від ВВП Росія в 13,5 разів мала більші екс-

портні втрати ніж ЄС (розраховано для 2015 р. за даними [4; 6]), а для ЄС частковим компенсатором стало зниження цін на енергоносії.

ЄС має такі негативні фактори економічної сили:

- ЄС більш тривало, ніж США, відчув наслідки кризи 2008-09 рр., особливо в окремих країнах-членах, що відобразилося на темпах економічного зростання і фінансовій стабільності;

- серед світових економічних центрів ЄС має меншу площу і, відповідно, менше природних ресурсів, має найбільшу частку чистого імпорту у споживанні енергоносіїв (51%);

- у ЄС найбільша частка людей похилого віку (29% людей робочого віку), нижча народжуваність і традиційно вищий рівень безробіття (10%);

- неповнота інтеграції, що створює проблему неповноти суб'єктності у сфері міжнародних відносин;

- фінансові витрати, пов'язані з інтеграцією нових країн-членів внаслідок асиметрії рівня розвитку;

- недостатній рівень солідарності та єдності: в умовах подолання кризових процесів серед країн-членів ЄС спостерігалася різниця у поглядах один на одного, на наднаціональні інституції, значення і способи вирішення економічних проблем (виходячи з даних [7; 8; 9, с. 8, 15;10]);

- піднімалися питання про вихід окремих країн з ЄС чи єврозони;

- іміджеві втрати ЄС внаслідок економічної кризи 2008-2009 рр., перш за все всередині ЄС: у 2007-13 рр. динаміка ставлення до ЄС негативно корелювала (-0,63) з членством у ньому (розраховано за даними: [7]), при цьому найбільш проблемний внутрішній економічний імідж в країнах Південної Європи, але ймовірно йдеться про досягнення «дна»: подолання циклічних економічних проблем у майбутньому може покращити імідж ЄС;

- економічним лідером світу громадськість світу називає переважно США, рідше Китай, ще рідше ЄС (можливо внаслідок неповноти інтеграції), при цьому в динаміці бачення ЄС світовим економічним лідером послабилося перш за все в країнах-членах: кореляція з членством становила -0,40 (розраховано за даними: [7]);

Засобами забезпечення економічної сили ЄС у майбутньому можуть бути:

- прискорення економічного зростання за рахунок нових технологій (найкращий варіант, але ускладнений в умовах високої мобільності капіталу і технологій);

- приєднання нових країн-членів по мірі готовності до розширення, наприклад з урахуванням найбільш ймовірних темпів економічного зростання ЄС, який є фактором у нашій моделі швидкості розширення, набуття членства Україною можливе у кінці 2030-х – кінці 2050-х рр., проте проблема Brexit створює додатковий елемент невизначеності (розраховано за даними [4]);

- неповна інтеграція з ширшим колом країн для прив'язки до себе їх економічних інтересів (Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство, угоди про асоціацію);

- повільне економічне зростання в інших економічних центрах світу (але, наприклад, Китай навіть при уповільненні зберігає вищі темпи зростання);

- імміграція, яка є частковим замінником розширення: за рахунок людського капіталу, але без територій та іноді матеріальних активів.

Список використаних джерел:

1. World Development Indicators [Electronic source] / The World Bank. – Access mode : <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.

2. Julius D. US Economic Power: Waxing or Waning? / Deanne Julius // Harvard International Review. – 2005. – Vol. 26. – № 4. – P. 14–19.

3. Най Дж. «Мягкая» сила и американо-европейские отношения / Джозеф С. Най // Свободная мысль – XXI. – 2004. – № 10. – С. 20–24.

4. World Economic Outlook Databases [Electronic source] / International Monetary Fund. – Access mode : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/index.aspx>.

5. Google [Electronic source]. – Access mode : <https://www.google.com.ua>.

6. Direction of Trade Statistics [Electronic source] / International Monetary Fund. – Access mode : <http://data.imf.org/?s-k=9D6028D4-F14A-464C-A2F2-59B2CD424B85>.

7. The Pew Research Center's Global Attitudes Project. Global Indicators Database [Electronic source]. – Access mode : <http://www.pewglobal.org/database>.

8. European Unity on the Rocks. Greeks and Germans at Polar Opposites.– Washington, D. C. : Pew Research Center, 2012.– 78 p.

9. The New Sick Man of Europe: the European Union. French Dispirited; Attitudes Diverge Sharply from Germans. – Washington, D. C. : Pew Research Center, 2013. – 74 p.

10. Public Opinion in the European Union. First Results: Standard Eurobarometer № 83. – European Commission's Directorate-General for Communication, TNS Opinion & Social, 2015. – 44 p.

Чужиков А.В.

*к.е.н., доцент кафедри
європейської інтеграції
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
ім. Вадима Гетьмана»*

ПОСТ ГРАНТОВЕ ПОШИРЕННЯ ПРОЕКТІВ ФОНДУ ЖАНА МОНЕ (ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МЕДІА КОНТЕНТ)

Розглянуті можливості пост грантового поширення проектів Фонду Жана Моне. Розкрито зміст недейного модуля проекту. Сформовані основні засади Lifelong.

Ключові слова: креативна економіка, фонд Жана Моне, телепродукт, медіа.

The possibilities of post grant distribution of Jean Monnet projects. The content displays media module of the project. Formed basic principles of Lifelong.

Keywords: creative economy, Jean Monnet fund, TV and media.

Важливим результатом будь-якого освітнього або ж наукового гранту ЄС є не лише проектна робота в меж-

ах його реалізації, а й ті наслідки, які стають суттєвими здобутками команди тренерів вже після завершення проекту з урахуванням усіх можливих переваг і недоліків, які були виявлені в процесі його розроблення, апробації та здійснення. Водночас важливим елементами продовження життя проекту слід вважати його імплементацію в освітній процес, адже чимало студентів різних факультетів, у тому числі економічного профілю, стають активними учасниками подальших тренінгів, що присвячені різним аспектам євроінтеграційного розвитку. Отже, перевагами пост грантового поширення проектів Фонду Жана Моне, на мій погляд, є таке:

- можливість модернізації робочого матеріалу проекту, його удосконалення; підвищення конкурентоспроможності авторської розробки внаслідок можливого блокового заміщення змісту з огляду на інтереси й запитання нової аудиторії (в регіонах це може бути розширений інтерес до сільського господарства, промислової, креативної сфери держав Європейського Союзу);

- максимальне урахування проблеми «складних тем», яка може бути вирішена за рахунок спрощення (лише в окремих випадках) відповідного лекційного матеріалу, натомість у більшості інших випадків – шляхом застосування інноваційних методів та прийомів викладання;

- систематизація прикладів практичного спрямування та досвіду закордонного співробітництва у рамках розв'язання завдань проекту. Створення алгоритму дорожньої карти реалізації подібних проектів та їх складових;

- можливість залучення до подальшої співпраці нових партнерів у рамках розвитку міжуніверситетського та структурного співробітництва. Створення і імплементація власної «Science network» для підготовки нових досліджень та грантових проектів;

- формування мотиваційної основи для залучення молодих науковців (до п'яти років від часу захисту дисертаційної роботи) до міжнародної проектної та наукової діяльності.

З усією очевидністю переваги ідеї пост грантового поширення результатів проекту Фонду Жана Моне продемонстрував тренінг «Адвокація європейської інтеграції»,

що був реалізований в Криворізькому економічному інституті КНЕУ у квітні 2017 р.

Його інноваційною основою стало включення до основного змісту так званого креативного блоку, в межах якого розглядалася сучасна медіа парадигма ЄС, а також її економічна природа у контексті глобального посилення позицій телерадіоіндустрії у світовій економіці. Велику зацікавленість аудиторії, а це були кандидати і доктори наук, викликала європейська модель розроблення достовірних прогнозів подальшого розвитку, яка, на думку багатьох фахівців, є складним поліструктурним завданням для системи соціальних та економічних наук. Саме таке завдання вирішується в ЄС на регіональному, національному та наднаціональному рівнях.

Разом з тим проблема формування різновекторних секторів інформаційного ринку у вітчизняній науці розглядається поверхнево, втім у сучасних західних дослідженнях вона давно вже стала пріоритетною. Як показав світовий досвід у цій сфері задіяні від 1 до 3 % сукупної робочої сили, а сумарний обіг капіталу перевищує 5 % світового ВВП.

Також розглядалися етапи формування та розвитку медіа ринків України та ЄС. Значна частина часу відводилася формуванню навичок ідентифікації сегментів медіа ринків. Розкриття сутності ідентифікаційного процесу сегментування телеринку ЄС та виявлення особливостей цього процесу. Як результат, команді тренерів вдалося виокремити специфіку формування позицій українських та іноземних телекомпаній в національному телевізійному просторі, а також дослідити динаміку його структурних змін та можливі загрози, що несе його олігополізація. Важливою перевагою було те, що тренерам вдалося змодельовувати алгоритм, інструменти та механізми просування вітчизняних телепродуктів на конкурентні європейські ринки, дослідити особливості стратегії їх комерціалізації, вивчити проблеми імпортозалежності українського телеринку [1].

Таким чином, пост грантове поширення проектів фонду Моне має важливе значення як частина LifeLong проекту ЄС і дозволяє досягати таких переваг:

- по-перше, продовжити проводити реалізовані проекти в межах академічної мобільності та розширити коло осіб, що пройшли відповідне навчання;
- по-друге, суттєво оновити контент тренінгу за рахунок введення нових тем (у нашому випадку це була креативна (у т.ч. медійна) економіка ЄС);
- по-третє, в ході реалізації проекту цілком можливим стає розширення компетенцій фахівців у різних сферах знань, а відтак й підвищення конкурентоспроможності проекту.

Література

1. Чужиков А. В. Поліструктурна динаміка глобалізованого медіаринку ЄС : монографія / А. В. Чужиков. — К. : КНЕУ, 2016. — 143 с.

Чужиков В.І.

*проректор, д.е.н., проф.,
професор програм Жана Моне
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ТРЕНІНГУ (на прикладі реалізації гранту Фонду Жана Моне «Адвокація європейської інтеграції»)

Розглянуті питання оцінювання ефективності освітнього тренінгу «Адвокація європейської інтеграції», котрий реалізувався в рамках гранту Фонду Жана Моне. Виявлені особливості географічної структури набутих компетенцій та проведено аналіз рівня та динаміки успішності слухачів. Проведено SWOT – аналіз результативності тренінгу.

Ключові слова: тренінг, грант, Фонд Жана Моне, ефективність.

The problems of evaluating the effectiveness of the training course «European Integration Advocacy Training», impleme-

nted under the Jean Monnet grant program, have been concerned. Features of the geographical structure of the acquired competences have been identified. Analysis of the students' progress and dynamics has been performed. Also SWOT-analysis of the training's effectiveness has been done.

Key words: training, grant, Jean Monnet Fund, efficiency.

Реалізація євроінтеграційних проектів в Україні є надзвичайно важливим етапом становлення України, як європейської держави, адже всі вони дозволяють здійснити реальну континентальну конвергенцію економічних й соціальних політик, а також численних ментальних відносин в об'єднаній Європі. Реалізовані впродовж 2011–2016 р.р. в КНЕУ три гранти Фонду Моне дозволили суттєво змінити асиметричне, у багатьох випадках, ставлення різних верств населення України до Європейського Союзу, яке нерідко підігрівалося у пресі неправдивою, а інколи й викривленою інформацією про стан та перспективи реалізації стратегій ЄС на національному рівні. Водночас важливе значення мало оцінювання реальної ефективності тренінгу через порівняння результатів вхідного і вихідного тестування, яке проводилося в межах грантового проекту «Адвокація європейської інтеграції» (№ 199755-LLP-1-2011-1-UA-AJM-MO).

Розробники і учасники тренінгу, ще на самому початку його проведення, визнали пріоритетними для себе такі підходи: активне застосування міждисциплінарного підходу; створення міжкафедральної потужної команди однопідприємців – професіоналів, яка здатна швидко реагувати на виклики аудиторії (тренінг розроблявся викладачами кафедр європейської інтеграції, міжнародних фінансів, міжнародного менеджменту); чітка наукова спеціалізація розробників тренінгу; географічна диверсифікація груп слухачів тренінгу та відхід від надмірної локалізації такого роду проектів у столиці; поєднання кількісних та якісних методик оцінювання «доданої вартості» створеного педагогічного (освітнього) продукту, котрий в ЄС має чітку якісну ідентифікацію.

Провідним принципом реалізації європейського моду-

ля «Адвокація європейської інтеграції» стала географічна та фахова диверсифікація аудиторії слухачів тренінгу, що дозволило забезпечити переважно регіональну орієнтацію структури його учасників (рис. 1), в якій домінуюча частка (57,6 %) із загальної кількості слухачів припадала (184) саме на нестоличні регіони – Сімферополь та Дніпропетровськ.

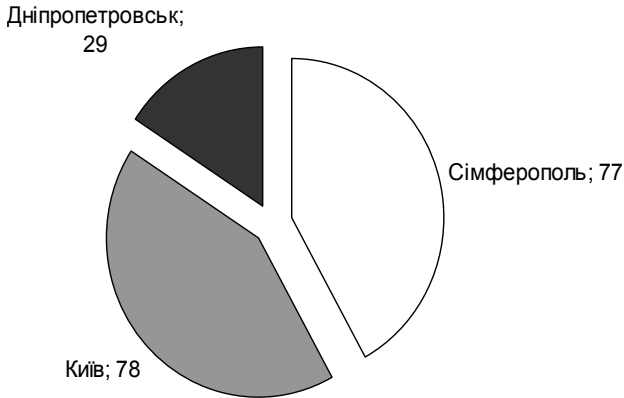

Рис. 1. Географічна структура учасників тренінгу «Адвокація європейської інтеграції»

Головною умовою проекту була його орієнтація на фахівців неекономічних спеціальностей (географія, регіональні дослідження, право, політологія, лінгвістика, журналістика, інформаційні технології, екологія та деякі технічні спеціальності), що обумовило ретельний підбір навчального матеріалу, вибору найбільш зрозумілих та сприятливих для нефахового слухача навчальних технологій. Разом з тим, тренінг здобув велику популярність й серед економістів,

які на своєму прикладі відчували об'єктивну потребу у підвищенні професійної компетентності з питань європейської інтеграції. Саме ця обставина дозволила вважати зазначений проект актуальним, а обраний період його реалізації – своєчасним та адекватним інформаційним потребам слухачів.

Варто відмітити, що на додаток до цього можна стверджувати, що більша частина учасників констатувала си-

нергійний ефект міждисциплінарного проекту з іншими грантовими проектами кафедри за програмами Жана Моне, – економічним модулем «Інноваційний та інвестиційний розвиток ЄС» та проектом «Європейська модель регіонального розвитку», котрий був розрахований на фахівців з регіоналістики, що дозволило позиціонувати його як початковий рівень когнітивної ідентифікації моделі функціонування й розвитку Європейського Союзу.

Головним інструментом кількісного оцінювання результату тренінгу, а точніше створеного під час його реалізації педагогічного продукту слугувала адаптована членами команди методики визначення приросту компетентності слухачів, котра була започаткована свого часу National Council on Economic Education (США) і передбачала проведення попереднього (pre-assessment) та підсумкового (post-assessment) контролю знань. Перевагою цього дидактичного й, водночас, менеджерського підходу стало те, що він дозволив доволі точно ідентифікувати приріст знань та компетенцій слухачів тренінгу шляхом застосування ідентичного набору тестових завдань з теорії і практики європейської інтеграції як на початку та після завершення кожного із шести етапів тренінгового проекту. При цьому було визначено диференціацію компетентності не лише в межах однієї навчальної групи, а й здійснено її порівняння у міжгруповому розрізі. Як впливає з рис. 2, при майже однаковому початковому рівні знань у шести тренінгових групах прикінцевий рівень успішності характеризувався значною варіацією на користь столичного регіону, що пояснюється якісно різномірним (за рівнем освіти, кваліфікацією та віком) складом тренінгових груп.

Ефективність технології тренінгу підтверджується також застосуванням інноваційних дидактичних методів та інструментів активізації навчання, які дозволили підвищити рівень євроінтеграційних компетенцій учасників проекту в середньому на 62,9 % (табл. 1). Водночас, доцільність застосування у проекті принципу регіональної географічної диверсифікації проведення тренінгів підтверджується тим, що початковий рівень базових знань аудиторії щодо сутності європейської інтеграції був в середньому на 16 % вищим у Києві порівняно з іншими регіонами.

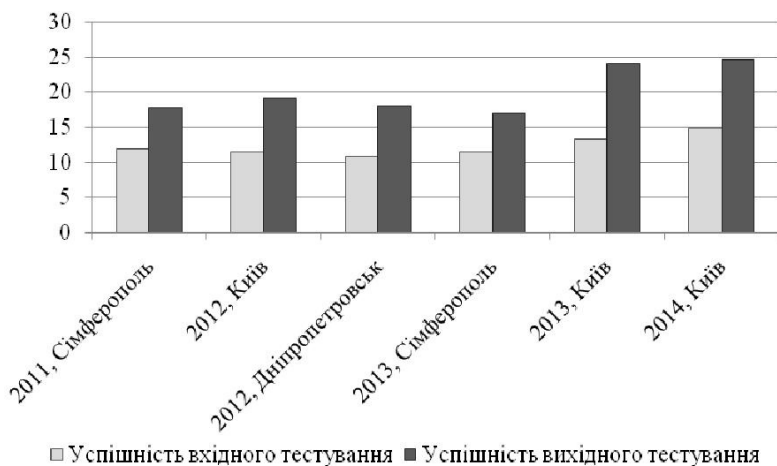

Рис. 2. Компаративний аналіз успішності вхідного та вихідного тестування учасників тренінгу «Адвокація європейської інтеграції»

Таблиця 1

Аналіз рівня та динаміки успішності учасників тренінгу за регіонами та етапами реалізації проекту

	Успішність вхідного тестування	Успішність вихідного тестування	Приріст знань, %
2011, Сімферополь	11,9	17,8	49,6
2012, Київ	11,5	19,1	66,1
2012, Дніпропетровськ	10,8	18,0	66,7
2013, Сімферополь	11,5	17,0	47,8
2013, Київ	13,3	24,1	81,2
2014, Київ	14,8	24,6	66,2
Середнє значення	12,3	20,1	62,9

З метою забезпечення необхідної валідності оцінювання ефективності грантового проекту командою тренерів були розроблені якісні методики результативності проведених заходів, зокрема – складанням матриці SWOT-аналі-

зу (табл. 2) на основі узагальнення результатів систематичного анонімного опитування слухачів тренінгових заходів, яка в цілому підтвердила високий науковий та прикладний рівень відібраного для навчання матеріалу, актуальність та адекватність отримуваної інформації, а також ефективність та адресність застосованих дидактичних інновацій.

Таблиця 2

SWOT-аналіз результативності тренінгу

Позитивні сторони	Негативні сторони	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • актуальність тематики; • початок імплементації проектів в КНЕУ; • апробована методика проведення; • якісна підготовка матеріалу; • високий рівень викладання тренерів які мають практичний досвід; • робота в малих групах в процесі виконання кейсових завдань; • приємна доброзичлива атмосфера; • позитивний синергетичний ефект спільного навчання; • майже відсутні негативні враження учасників; • бажання учасників брати участь в подальших подібних заходах 	<ul style="list-style-type: none"> • значна тривалість занять протягом тренінгового дня; • велика кількість учасників у групі; • учасники не звільняються від поточної роботи на час проведення тренінгу; • не завжди надавалася оновлена статистична інформація; • недостатньо уваги приділено розгляду відносин Україна – ЄС 	<ul style="list-style-type: none"> • низький початковий рівень обізнаності учасників щодо ЄС; • низький рівень фінансування державою ВНЗ; • нестабільна економічна та політична ситуація в країні; • загострення конкурентної боротьби на світовому ринку освітніх послуг; • тенденція до зменшення кількості студентів; • ризик переходу провідних викладачів та висококваліфікованих співробітників до більш перспективних бізнес-шкіл / університетів

Своєрідною процедурою підведення підсумків та поширенням наслідків реалізації проекту стала участь професора В.І. Чужикова та доцента О.А. Федірка у конференції Професорів Моне «EU Eastern Partnership - from Capacities to Excellence», яка була проведена у Латвійському університеті (м. Рига, Латвія) 11-13 червня 2014 року.

У цілому ефект від проведення тренінгу оцінюється значними мультиплікативними перевагами, адже численні викладачі, що були до цього залучені й отримали весь презентаційний матеріал, можуть активно його використовувати

у повсякденній діяльності. Варто також додати, що основні матеріали тренінгу видрукувані КНЕУ у трьох виданнях [1; 2; 3] й отримали позитивну оцінку з боку фахівців.

Література

1. Практикум з проведення тренінгів з європейської інтеграції (тренінг «Підготовка фахівців з європейської інтеграції. «European Integration Advocacy Training») / За ред. В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2014. – 224 с.

2. Практикум з проведення тренінгів з європейської інтеграції. Тренінг «Інноваційно – інвестиційний розвиток ЄС» / За ред. В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2015. – 232 с.

3. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / За ред. Віктора Чужикова. – К.: КНЕУ, 2016. – 495 с.

Чужикова В.Г.

*к. пед. н., доц. кафедри
педагогіки та психології
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ДИДАКТИЧНИЙ КОНТЕНТ ГРАНТОВИХ ПРОЕКТІВ ЄС (досвід реалізації в КНЕУ)

Розглянуто особливості дидактичного змісту грантових проектів Фонду Жана Моне, що були реалізовані в КНЕУ впродовж 2011–2016 р.р. Запропонована апробована методика етапності навчання у мікрогрупах, яка максимально сприяє підвищенню ефективності тренінгів.

Ключові слова: грант, ЄС, дидактичний контент.

The article presents the peculiarities of didactic content of Jean Monnet grant projects which have been fulfilled in KNEU in 2011-2016. The approved methods of stage-oriented type of teaching in micro groups as the most effective for training results increase, have been suggested.

Key words: grant, EU, didactic content.

П'ятирічний досвід участі КНЕУ в конкурсах Фонду Жана Моне яскраво свідчить, що процес відбору заявок на гранти, що реалізуються Європейським Союзом враховує не лише наукові надбання аплікантів, а й психолого-педагогічну складову, яка в окремих випадках може додавати конкурентоспроможності проекту, проте в інших – суттєво знижувати його рейтинг. Міжпредметні та міждисциплінарні зусилля авторів тренінгу не один раз доводили синергійні переваги спільних зусиль учасників, що дозволило виробити своєрідну дидактичну модель формування компетенцій у процесі вивчення курсу «європейська інтеграція» [1], що базувалася на авторських критеріях оцінювання якості. В основу запропонованої моделі було покладено такі принципи:

1. Створення оптимальних умов навчання.
2. Презентація теми у такий спосіб, який би дозволив залучати до роботи відчуття слухачів, одночасно мотивуючи їх до активної діяльності, що базується на задоволенні потреби у різноманітності та захопленні певною проблематикою.
3. Розвиток творчого та критичного мислення, які стимулюють внутрішнє засвоєння інформації.
4. Активізація доступу до опанування матеріалу через гру (дидактичну, ділову, рольову), жарт та широкі можливості практикування.
5. Створення ситуацій для реального застосування знань, умінь та навичок у практичному житті, а також в нестандартних умовах.
6. Регулярне повторення, оцінювання (тестування) отриманих компетенцій, що базується на фокусуванні навчальних досягнень.

Сучасна модель навчання євроінтеграції в країнах Європи, як правило, базується на чіткому визначенні етапності, основні стадії якої, з огляду на практику реалізації проектів в КНЕУ були розроблені та апробовані у такому вигляді:

Етап I. Організаційні потреби навчання

Розробляємо мету, завдання, навчальні цілі, проектуємо кінцеві результати, створюємо синопсис. Слід враху-

вати, що викладачі працюватимуть з дорослою аудиторією, тому варто пам'ятати про основні принципи роботи з дорослими (потреба в обґрунтуванні змісту навчання, потреба в самостійності мислення та дій, визнання життєвого та професійного досвіду, практична спрямованість, зв'язок тренінгу з актуальними потребами європейської інтеграції).

Етап II. Планування та ресурсне забезпечення

Розробникам варто ретельно проаналізувати доцільність та відібрати найбільш ефективні методи проектування навчальної аудиторії, для якої власно кажучи й розробляється тренінг, а саме: студенти, фахівці, змішана (гібридна) аудиторія (коло навчальних інтересів, необхідні та наявні знання, вміння, навички, рівень теоретичного, практичного досвіду). Проектування тренінгу передбачає моделювання основного змісту відповідно до наявних логічних зв'язків, визначення всіх його особливостей та аспектів, які слід включити до тренінгу аби досягти дидактичної мети. Надзвичайно важливим є визначення ключових пунктів тренінгу, з формуванням очікуваних результатів. Розробникам варто продумати, яким чином слід організувати навчання в процесі реалізації пріоритетів (від відомого до невідомого), забезпечити інтерактивність контенту та його засвоєння. При цьому слід врахувати, що обирати найбільш ефективні методи навчання слід за таких методичних умов: завдання програми, рівень підготовки учасників (попередній, професійний, навчальний досвід), ступінь міжособистісної взаємодії учасників, характер очікуваної активності учасників, очікувані результати.

Етап III. Впровадження. Складання синопсису або ментальних карт

Цей період передбачає активізацію процесу навчання та створення умов для тренінгу. Домінуючими мають стати на цьому етапі евристичні методи вирішення управлінських завдань та генерування ідей (метод вільних асоціацій, метод емпатії, метод організованих стратегій, метод евристичних запитань, метод інверсії, метод ментальних провокацій, метод синектики, діалогові технології, метод колективних записок, метод 635, метод концептуального

віяла, прогресуючого абстрагування та побудова стратегії, метод неформальної європейської освіти «Оксфордські дебати», «Орегонський план групової дискусії»).

Етап IV. Оцінювання. Зворотній зв'язок і загальна перевірка розробленої моделі

Найбільш значущим, як показав досвід реалізації проєктів в КНЕУ [2], є робота в мікрогрупах, що охоплює чотири рівні оцінювання: Кіркпатріка, складання підсумкового оцінювання тренера, розроблення анкети підсумкового оцінювання тренінгу та аналіз її результатів.

Література

1. В. Чужикова. Дидактична модель формування компетенцій у процесі вивчення курсу «європейська інтеграція» (Практикум з проведення тренінгів з європейської інтеграції) / За ред. В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2014. – С.15-22.

2. В. Чужикова та ін. Практикум проведення тренінгів з європейської інтеграції (Тренінг «Занурення в ЄС: тренінг для вчителів») / За ред. В.І. Чужикова та Н.М. Чепурної. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2015. – 248 с.

Шнирков О. І.

д.е.н., проф., завідуючий кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, зав. кафедри Жана Моне.

**СТУДІЇ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ З ЕКОНОМІКИ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ІНСТИТУТІ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Вже більше 20 років європейські студії та європейські дослідження є пріоритетними в освітянській та науковій

діяльності Інституту міжнародних відносин. Основи цих програм було закладено ще у середині 90-х років минулого століття, коли Інститут очолив академік НАНУ Губерський Л.В., і наразі цей напрямок поглиблюється під керівництвом директора Інституту проф. Копійки В.В.

За цей час в Інституті відкрито три “європейські” спеціалізації: Економіка європейської інтеграції (спеціальність “Міжнародні економічні відносини”), Європейська політика (спеціальність “Міжнародні відносини”), Європейське право (спеціальність “Міжнародне право”). За цими спеціалізаціями у 2000-2016рр. було підготовлено більше 600 бакалаврів та магістрів для України та зарубіжних країн. Успішно впроваджено у навчальний процес результати 12 масштабних багатосторонніх міжнародних проектів ІНТАС, ТЕМПУС, ТАСІС, ЕРАЗМУС+, НАТО, ЮНЕСКО, ЖАНА МОНЕ та ін.

З 2002р. в Інституті на базі кафедри “Світового господарства і міжнародних економічних відносин” здійснюється підготовка бакалаврів та магістрів за спеціалізацією “Економіка європейської інтеграції”. Якщо на початку розвитку спеціалізація нараховувала невелику кількість загальних курсів з проблем розвитку європейської економічної інтеграції: (Економіка Європейського Союзу, Фондовий ринок ЄС, Конкурентна політика ЄС, Фінансові та банківські системи країн Європи, Розрахунки і платежі в зовнішній торгівлі європейських країн, Європейське матеріальне право, Регіональна політика ЄС, Банківська система країн ЄС, Проблеми економічної інтеграції України в ЄС, Європейський корпоративний бізнес), то згодом їх кількість зроста, а тематика значно розширилася (Економіка країн Європейського Союзу, Валютна та фінансова інтеграція в ЄС, Конкурентна політика ЄС, Соціальна та міграційна політика ЄС, Єдина сільськогосподарська політика ЄС, Інфраструктурна і регіональна політика в ЄС, Спільна комерційна політика, Єдиний внутрішній ринок ЄС, Кон’юнктура європейських ринків товарів та послуг, Європейське бізнес-середовище, Організація торгівлі з європейськими компаніями, Операції на інвестиційних ринках ЄС, Кредитні та розрахункові інструменти європейського бізнесу, Європейське матеріальне право). З 2010р. у магістерській програмі курси спеціалізації

читаються виключно англійською мовою (доценти, кандидати економічних наук Чугаєв О.А., Хватов Ю.Ю., Відякіна М.М., Стаканов Р.Д., Шворак Л.О.). Впроваджено спеціально англійськомовний курс з “Європейського бізнес-середовища” у магістерську англійськомовну програму “Міжнародне підприємництво”. Проблеми регулювання європейської економічної інтеграції є важливою частиною нормативного курсу “Регулювання міжнародних економічних відносин”, який читається для студентів денної та заочної форм навчання.

Реалізація проекту програми Жана Моне “Університетські курси з економіки європейської інтеграції” (2013-2016рр.) передбачала створення кафедри Жана Моне під керівництвом проф. Шниркова О.І., суттєво розширила проблематику курсів, що викладаються, а дисемінація результатів включала підготовку відповідних нових курсів з економіки європейської інтеграції не тільки для студентів Інституту, але й для співробітників Секретаріату Кабінету Міністрів України, слухачів Академії державного управління при Президентові України, Дипломатичної академії при МЗС України, тощо.

У 2017р. вперше у рамках магістратури запропонована нова спеціалізація “Європейський бізнес” з метою підготовки фахівців у сферах практичної реалізації економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС. Спеціалізація включає нові навчальні курси прикладного спрямування: (Кон’юнктура європейських ринків товарів та послуг, Європейське бізнес-середовище, Організація торгівлі з європейськими компаніями, Операції на інвестиційних ринках ЄС, Кредитні та розрахункові інструменти європейського бізнесу, Європейське матеріальне право). З 2017 р. також у навчальний план бакалавратури інтегровано обов’язкове вивчення двох європейських мов.

Колектив кафедри разом з іншими кафедрами інституту вважає принципово важливим віднесення до компетентностей випускників бакалаврської та магістерської програм у новому державному стандарті зі спеціальності “Міжнародні економічні відносини” відповідних знань та навичок у сфері саме європейської економічної інтеграції як пріоритетного напрямку участі України у процесах міжнародної економічної інтеграції у цілому.

Школа підготовки фахівців у сфері економіки європейської інтеграції в Інституті спирається на потужні європейські дослідження. У 2001-2017 рр. колектив кафедри працював над науковими темами “Інтеграція України у європейські правові, політичні та економічні системи”, “Україна у міжнародних інтеграційних процесах”, “Асоціація як новий формат відносин України з Європейським Союзом: політичний, правовий, економічний та інформаційний аспекти “. За цей період науковцями та викладачами кафедри проблем розвитку європейської економічної інтеграції було надруковано більше 200 наукових статей в Україні та закордоном, 22 монографії, 18 підручників та навчальних посібників, підготовлено 27 кандидатів економічних наук.

В європейських студіях та європейських дослідженнях колектив кафедри спирається на активну співпрацю з університетами ФРН, Польщі, Франції, Іспанії, Греції, Великобританії, Швейцарії, Норвегії.

Пріоритетними напрямками розвитку кафедри у цьому десятилітті є подальше наближення змісту навчального процесу до європейських стандартів, розширення практики підготовки відповідних курсів та розвитку спеціалізації с економіки європейської інтеграції, у тому числі англомовних, поглиблення наукових досліджень з проблем європейської економічної інтеграції, більш ефективне використання ефекту синергії від співробітництва з українськими та зарубіжними партнерами, у тому числі за програмою Жана Моне.

**Yakymenko I.¹, Salavor O.¹,
Shapovalov E.¹, Sebkova K.²**

*¹Department of Biochemistry and
Environmental Control, National
University of Food Technologies,
Kyiv, Ukraine;*

*²National Centre for Toxic
Compounds and the Stockholm
Convention Regional Centre,*

*Research Centre for Toxic
Compounds in the Environment
(RECETOX), Masaryk University,
Brno, Czech Republic;*

**JEAN MONNET MODULE ECO PRO
FOR MASTER'S STUDENTS IN ENVIRONMENTAL
SCIENCE AT THE NATIONAL UNIVERSITY OF FOOD
TECHNOLOGIES, Kyiv, Ukraine**

Jean Monnet Module EcoPro for Master's students in Environmental Science at the National University of Food Technologies and Ukrainian policy-makers, industry experts and NGO representatives aims to increase the awareness of learners in effective policies and practices of the European Union in environmental protection. The international teaching team of the Module includes Ukrainian and Czech researchers and is oriented on long-term effective collaboration both in term of the Module and beyond.

Модуль Жана Моне ЕсоПро для студентів-магістрів з екології Національного університету харчових технологій та українських урядовців, представників промисловості та громадських організацій націлений на ознайомлення слухачів з ефективною політикою та практикою ЄС у галузі охорони довкілля. Міжнародна команда викладачів модулю включає українських та чеських дослідників і орієнтована на довготривалу ефективну співпрацю як у форматі даного проекту, так і за його межами.

According to Ukraine–European Union Association Agreement, Ukraine has to adopt 29 EU Directives and Regulations on environmental protection. This will bring Ukraine closer to EU standards and significantly improve national environmental policy and practices, and will promote solving of long-term Ukrainian problems in environmental protection. The Jean Monnet Module EcoPro addresses to better understanding of European policy and effective practices for environmental protection and sustainability. The Module comprises university

teaching course on European tools, policies and best practices in environmental protection for Master's students in Environmental Science, and in Food Technologies, and summer school for policy-makers, representatives of NGOs, industry experts, and the public. Thus, the Module includes teaching course (40 hs for each academic group) and two summer schools 18 hs each, and will comprise 356 contact hours and cover about 420 students/learners during 3-year period (2016-2019).

The Module aims at highlighting positive examples of European environmental policies and practices for sustainable development from an interdisciplinary perspective. The main outputs of the Module are an increase of awareness of learners in key aspects of EU environmental policies effectiveness and challenges, and transformation of this knowledge into practical approaches for effective environmental protection in Ukraine.

This Jean Monnet module is one of the very first European studies at the National University of Food Technologies, and will prepare future professionals in environmental protection and in food technologies to effective implementation of best European practices into transforming economy of Ukraine. Also, summer schools will promote the dissemination of knowledge on European policies and best practices among policy-maker bodies and NGOs in Ukraine. The public will have an access to added value of the Module through the free online course and through the website of the project.

One of the Module's added values is developing and modernizing the curricula on European Studies through cooperation of researchers from Ukraine and the European Union and thus providing learners with relevant knowledge for effective transforming of national economy. It is important that the Module teaching team includes Ukrainian researchers from the National University of Food Technologies and a researcher from Masaryk University, Czech Republic, EU.

The Module will improve the teaching contents of Master's program in Environmental Sciences and in Food Technologies at the National University of Food Technologies and seriously contribute to the extension of awareness on European environmental policies and best practices among teaching staff, young researchers, students, policy-makers, industry experts, and the public through the university courses, summer schools, and

online presentation of the Module. Also, the Module will have a specific focus on the EU governance in sustainable development which is particularly important for Ukrainian audience.

The activities will stimulate excellence in teaching and reflection in European integration on Environmental Studies as it will be accompanied with active debating activities which can improve dissemination of ideas and new approaches. It can strengthen the regional role of National University of Food Technologies in initiating open debates on actual issues of European environmental policy for global sustainability and will give a chance to extend the scope of European integration studies within the university.

Currently, during the first year of the project implementation, we have vivid interest and good feedback from the first learners, Master's students of the Department of Biochemistry and Environmental Control at the National University of Food Technology. They undoubtedly are increasing their awareness in environmental policies of the EU and will be prepared to use this knowledge both during their Master projects' realization and in their future professional activities.

Для нотаток

Наукове видання

**ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ,
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

ЗБІРНИКІВ МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

В авторській редакції
Верстка *О. Я. Криштальської*

Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Minion Pro. Друк офсетний.
Обсяг – 24,18 ум.-друк. арк.

Видавництво “Терен”
43021, м. Луцьк, вул. Гаврилюка, 14
Тел. 050-6743321
Ел. пошта: teren.lutsk@gmail.com
teren-lutsk.com

Свідоцтво Державного комітету
телебачення і радіомовлення України
ДК № 1508 від 26.09.2003 р.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 2 червня 2017 р.). – Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Терен, 2017. – 416 с.

ISBN 978-617-7117-69-7

У збірнику вміщені тези учасників міжнародної конференції науково-практичної конференції, метою якої було представити освітянський досвід у сфері викладання Європейській Студій та кращі практики європейських інтеграційних досліджень в Україні.

УДК 339.94
ББК У5 Б14